הארץ
יום שני ביום באלול התשנ"ד
5 בספטמבר 1994
[illegible]
HA'ARETZ Daily Newspaper, P.O.B. 233, Tel Aviv 61001 Israel
21 Salman Schocken St., Tel [illegible], Fax 6810012

איש השנה הבאה

מאת יואל מרקוס

בסקר דעת קהל לסיכום השנה, שהובא בשבת ב"יומן השבוע" של קול ישראל, תופס יצחק רבין מקום ראשון כאיש התשבי של השנה, והוא מגיע גם מקום ראשון ברשימת האנשים השליליים של השנה. אל תשאלו אותי איך זה קורה. אך במשאלים [illegible] הכל אפשרי. במשאל רחוב באותו יום, אמר בוחר באביב נגן: [illegible] בוחרת בגמלה כאיש השנה.

[illegible] כי ערבה פוליטיקאים מתפקים משביעות רצון עצמית, ובעולם לא היה במקוורת – מאז ימי סטלין ברוסיה – פולחן אישיות כה אינטנסיבי ריק כפי שיש סביב ראש הממשלה הנוכחי. "דבר השבוע" מרמז על "שנת הגוש", על משקל. ההמשמות אמיתית של רבין "אני אנוכי". באותה מידה אפשר לומר שהייתה זו "שנת הבי בוש", לסיכום לשנה הגנה של רבין, המלמד כל הדרך ההולך בכתב סר את יסודות הלשון העבריות והרוכרית. אפשר לדבר על "שנת הבכ"ץ", "שנת הכוונה", "שנת הדרעי", ומה לא. [illegible]

שום סגנונים אינם עוד מקוד שיש. מכאן והילך יפעלו "כוחות השוק" גם בפוליטיקה. רבין שאמור לרוץ לבחירות כשהוא בן 74, עלול למצוא עצמו מתמודד נגד רמון. אנטיקרשמטיקה – רמון עשה את הכל לאפשרי.

אך לדעתי לא השנה שהיתה ולא האנשים שעשו אותה, חשובים. מי שיקבע לטוב או לרע את דמותה של מדינת ישראל יהיה דווקא איש השנה הבאה. והוא, לא רבין, לא פרס, לא רמון ולא ברק. איש השנה הבאה הוא חאפז אל אסד. במה שיעשה או לא יעשה יקבע אם אכן קם מזרח תיכון חדש, אם יהיה המשך לתהליכי השלום שהחלו, ואם תבוא לקצה המלחמה העילית. ההודיה שיש לנו בנמל לבכן. אם ירצה תיקרא השנה הבאה כשמו – שנת האריה.

ראיתי השנה איך שיטת הדומינו פועלת. התקדמות בגזר אחד גוררת התקדמות בגזר נוסף, קוביה מגלגלת קוביה, מירדן ועד מרוקו. אך אף אחד לא הולך עד הסוף. אין ספק שכולם ממתינים לסוריה. כשהיא בחוץ, אף מדינה ואף גוף לא יעשו את המהלך הסופי.

אחד שאנו רואים מכאן היה תור הדרה. הוא אומר שאינו מוכן לשאת ולתת אתנו כל עוד לא נודיע על הסכמתנו לנסיגה מלאה. אך אם זה המצב, איך אפשר להסביר את הדיונים הקדחתניים המתנהלים באלה הימים בינינו לבין המתווכים האמריקאים בפרטי הפרטים של סידורי הביטחון בגולן? הייתכן שהסבבו כאן את הסוד – פרטים תחילה והצהרות בסוף? אולי. שורה של הודעות וצעדים שהתבצעו באחרונה בסוריה מעידים על היערכות השלטון להסדר עם ישראל. אין ספק שמתחת לפני השטח קורים דברים.

מקובל להניח שאסד לא יסכים לקבל פחות ממאה אחוז – היינו לא יוותר על מילימטר אחד מרמת הגולן. אך ההערכה היותר מסוכנת היא שאסד רוצה יותר – כי אותו איך יסביר לעמו שהוא מצטרף ליותר מאחוז בעיכוב של 15 שנה אחר, לפי אותה הערכה, רוצה להיות מביא השלום הכולל. רוצה בלאו הכי זהו גם המצב בפועל בלי סוריה התהליך כולו עלול להיתקע.

מכאן שאסד יקבע במידה רבה את תוחלת הזמן של הממשלה ואת עתידה של העבודה בשלטון. "אם אסד לא יצטרף לתהליך השלום", אומר יוסי שריד, "הוא עלול לקבל ממשלה בישראל שלא יקבל ממנה דבר". ואם לא לכך מכלל אסד, בידו ההחלטה אם להיות או לא להיות איש השנה הבאה.

חירות הביטוי גם באבל

[illegible] המועצה להנצחת החייל מסרבת לאשר [illegible] השכולים [illegible] אישית על מצבת בנם שנפל [illegible] הצבאי. [illegible] בתי הקברות [illegible] אחידות [illegible] השוויון בין [illegible] הקברות הצבאיים [illegible] לביטוי אישי, יכול לבטא [illegible] קבורה לא [illegible]

[illegible] של המועצה להנצחת החייל [illegible] השופט העליון יעקב מלץ, שדחה את עתירתה של משפחת ויכסלבאום, שביקשה לחרות על מצבת בנה שורה אישית, שבה ייכתב כי עין ויכסלבאום היה "את לבקי, לימור רשי". השופט מלץ כתב בפסק הדין, כי "החללים הטמונים בבית הקברות הצבאי אינם רק יקיריהם של המשפחות, אלא הם יקירי העם כולו והמדינה כולה".

השופט אהרן ברק העבר לעמדת הרוב בעתירה זו וקיבל את עמדת המשפחה השכולה. בדעת מיעוט ארוכה שפירסם קובע ברק, כי אחידות אינה ערך מוחלט, ועולה עומדים ערכים בסיסיים יותר כמו כבוד האדם וחירותו. בית קברות צבאי אינו דומה אמנם לבית קברות אזרחי, שבו הכל מותר, וחשוב לשמור על אחידות ושוויון כדי שקצין לא יונצח במצבה מפוארת ממצבתו של טוראי ועשיר לא יונצח בדרך שונה מאשר עני, אבל עקרון השוויון והאחידות לא ייפגעו אם המשפחה תוסיף למצבה שורה אישית, במקום מיוחד שייקבע לכך, בדיוק כפי שרשים והביטויים בבתי הקברות הצבאיים שלהם. עובדה, אומר השופט ברק, שהציבור הפסיק זה כבר למלא אחר התקנות שקבעה המועצה, וההורים השכולים מוסיפים למצבות תמונות, נרות, פסלונים וקטעי שירה.

הפער הזה בין המציאות לבין הנוהל הכתוב הוא עדות לכך, שיש להגמיש את הנוהלים ולהתאים אותם למציאות ערכית משתנה ולעקרונות שנקבעו בחוקי היסוד של המדינה. בג"ץ טרם אמר את דברו הסופי בעניין זה משום שמשפחת ויכסלבאום ביקשה דיון נוסף בעתירתה, אבל המועצה להנצחת החייל התכנסה שוב ושוב ולא הסכימה לשום פשרה. אתמול הודיע ח"כ דדי צוקר, כי הוא מתכוון להגיש הצעת חוק ברוח עמדתו של אהרן ברק, שתקבע את הכללים שלפיהם תוכל כל משפחה לתת ביטוי אישי מסוים לאבלה על גבי מקום מוסכם במצבה, ולבד מהשינוי הקטן הזה יישמר בית הקברות הצבאי בצורתו האחידה.

חירות הביטוי על גבי מצבות היא חלק מחופש הביטוי בכלל. קשה להסכים להגבלת הביטוי הנכפית על המשפחות השכולות גם משום שאין להכביד על אבלן, אלא לסייע להן, וגם משום שאין שום לטענה ששורה אחת אישית על מצבה תפגע בכבודו של המקום ובשוויוניות הנהוגה בו. שני העקרונות, של חירות הביטוי ושל שוויון בין הנופלים, יכולים להתממש בעת ובעונה אחת, ואין סיבה שבגללה [illegible] משכן זה.

צבא הגנה להתנחלויות

מאת רן כסלו

עו"ד אליקים העצני מתגורר אמנם בוילה מפוארת בשולי קרית ארבע, אך מי שמכיר אותו לא יחשוד בו כי בהגנה על המשך ההתנחלויות הוא מודרך על ידי אינטרסים אישיים. בסופו של דבר, יש לאיש רקורד ארוך של מלחמות נגד הממסד – ממלחמתו נגד עמוס בן גוריון כאיש שורת המתנדבים, דרך מאבקו נגד המשטרה בעורך דינם של מפוני סומילי, ועד לעבודה שעשה ועזב בית המלון ומשרד מצליח בתל אביב כדי להתיישב בקרית ארבע כמימוש האידיאולוגיה של ארץ ישראל השלמה.

לכן אין כל ספק שכאשר העצני קורא ל"מרי אזרחי עכשיו" נגד פינוי ההתנחלויות בעתיד, המניע שלו אינו אנוכי, הגנה על נוחות חייו, אלא אידיאולוגי ממש – הגנה על שלמות הארץ הקדושה בעיניו. לשם כך הוא מוכן אף להסתכן בעבירה על סעיפי המרידה הקיים בחוק – יוזמת התארגנות להתנגדות פיסית נגד כוחות הצבא כשאלה יבואו לפנות יישובים – דבר העומד בניגוד חריף למקצועו כמשפטן.

הוא קורא בעצם לארגון בלתי חוקי של מיליציה של כ-150 אלף איש, שמטרתה, עד העימות והחיתי נגד צה"ל, "שמעמד לכל יישוב עתודה קבועה של מאות ואלפים שמשעלו על ידי רשת קריאה מבי מלש, יקעדו ביישוב שלהם, ילמדו את דרכי הגישה וישתלבו בתוכנית הגנה אשר תוכן מראש". במלים אחרות: ארגון "צבא הגנה להתנחלויות" כוחה נגד צבא ההגנה לישראל.

מבחינה זו, הקריאה למעשים בלתי חוקיים בעליל, דומה העצני לרב יצחק גינזבורג, ראש ישיבת קבר יוסף בשכם, שכחוברת, הוא מורה לשמש פסק הלכה לתלמידיו, הוא לא רק מהלל את הטבח במערת המכפלה ומבריו על "דבר ברוך גולדשטיין ה' ייקום דמו" כקדוש, אלא גם קורא, בנימוקים הלכתיים כביכול, ללכת בעקבותיו.

●

אין ספק שאליקים העצני פועל מתוך מצוקה איומה. הוא מעריך נכון, שאם לא נתקומם נגד הממשלה הזאת עכשיו, שנת תשנ"ה תראה חלילה את נפילת הגולן, את שחרורם של כל רוצחי היהודים, את גירושם של הפליטים הערבים לתוך יש"ע מן המצרה [illegible] מקבלן ירידה גדולה של היהודים אל המערב, את הכנסת הצבא הוד בלבי לתוך ערי יו"ש ובפריה, את הזולת נפילתה של ירושלים, את התעפשות השלטון הפלשתיני ביו"ש וכו'. אלה הן, כמלקן, תחזיות מתקבלות על הדעת של "פשע השלום", בלשונו של העצני, או של תהליך השלום, בלשון בני אדם.

מצוקתו של העצני מוצדקת גם משום שהוא, כמו חברים רבים בני הבה, מתחיל להרגיש עד כמה התהליכים המדיניים נעשים בלתי הפיכים, וגרוע מזה, עד כמה הדיקוה להמדיר את הזמנים היא בלתי מבוססת. העצני מדבר אמנם על גיוס 150 אלף איש למיליציות שלו מקרב המתנחלים ו"אוהדים מתוך הקו הירוק", אך במוקד לבו גם הוא יודע שאלה הם מספרים דמיוניים. גם הוא, כמו ראשי מתנחלים אחרים, היה עד לכישלון הפגנות המתנחלים בצמתים, שהלכו והצטמצמו לעשרות בני נוער וילדים מתוך ההתנחלויות, במקום למשוך את המוני "אוהדים מתוך הקו הירוק". ייתכן שגם הוא היה שותף להחלטה, לפני שבועיים, לקפל את אוהל המחאה ליד לשכת ראש הממשלה, אחרי שבמקום להפוך למוקד להפגנת המונית עמד ריק במשך שבועות.

דומה שבמסכת הפעולה של גוש אמונים מתחילים לחשוש כי ניכוד הציבור הרחב שיראה בהם מכשול לשלום, מה שהם מכנים "לקח ימית", קורם עוד וגידים. יש להם גם יסוד חזק לחשוש כי רוב רובו של הציבור שלהם כביכול, המתגורר בשטחים, מוכן יהיה אמנם לעלות על הבריקדות, אך לא נגד הנסיגה, אלא בעד הפיצויים.

●

למרות כל אלה, או אולי דווקא בגללם, קיימת סכנה חמורה של התארגנות אלימה נגד מוסדות החוק וכוחות הביטחון, אמנם הדיבה יותר קומפקטית מאשר המיליציות של העצני, אך עוד יותר מסוכנת מזה. מן המפורסמות הוא שהטרור הוא נשקם של חלשים ומיואשים. גם קריאותיו של העצני וגם הטפות הרב גינזבורג עלולות להביא להתארגנות קבוצות טרור יהודיות.

ייתכן שגם בשב"כ מתחילים לחוש בכך, ומכאן מעצרו של קצין צה"ל מקרית ארבע החשוד בקשר פלילי עם גורמים קיצוניים מישיבת קבר יוסף, ומכאן גם החזקתם המשטרת של פעילי הימין הקיצוני במעצר מינהלי. מותר לקוות שהמחתרת היהודית החדשה לא תפתיע אותנו שוב.

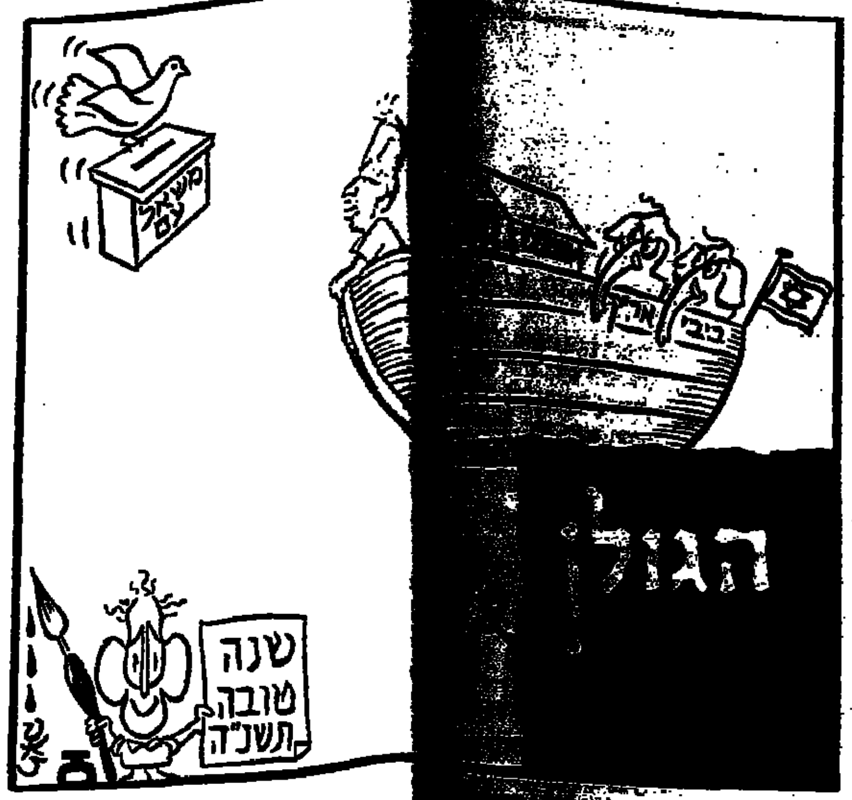

היסטוריה בע"מ

מאת תום שגב

משרד תל אביבי ליחסי ציבור [illegible] אלכס קיסאוי, הזל השבוע [illegible] ספר חדש בהוצאת "[illegible]" ומשרד הביטחון. בהודעה [illegible] משרדו של קיסאי במערכות [illegible] תונים הבטח שהספר "[illegible] הרים רבים", שכן הוא [illegible] לראשונה סיפור שבו חיילים [illegible] עריביה שנרצחו לאחר מכן". הוא [illegible] מביא פרטים על עוד מעשי התעללות, הכסית הודיע.

"ברוך הגבר האשר [illegible] לתעד את תולדותיו של גדוד 9 הזל במלחמת העצמאות. יש בו כמה סיפורים על רצח אזרחים ושבויים ערבים, וכן מחבר שבשרה בת 16 נאנסה ונרצחה בכפר בר רייר. מחבר הספר הוא משה גבעתי. קודם שהוכר כהיסטוריון צבאי שמחקריו ראויים לראות אור בהוצאת הספרים הרשמיות של מערכת הביטחון, התפרסם בבעוני כ"אל"מ ג" הוא אולי לפרוש מהצבא לאחר שרודף בהליקופטר אחרי אחד מתושבי הכפר בני נעים; הנרדף נורה ונהרג.

הודעת היחצ"ן של "מערכות" והוצאת משרד הביטחון ראויה לזיהוי בהקשר לויכוח על עבודתם של כמה חוקרים המכונים, בעיקר בפי יריביהם, "ההיסטוריונים החדשים": אף ל"היסטוריון החדש" שהיה שוכר משרד ליחסי ציבור כדי למכור סיפור כזה. כך או כך, אלה מסימני הזמן: המדינה מתבגרת, היא משנה גם את יחסה אל ההיסטוריה שלה; הנה הזהיר לשבוע שהכל עוסקים בו ב"סיכום השנה", מעין "היסטוריוגרפיה קסבה" לרגל ראש השנה.

כן, זו היתה "שנה היסטורית", אך בסוף השבוע הזה אין בעצם של יסוד "לסכם" אותה. הסיכום קשה כל כך מפני שחלק גדול ממה שקרה השנה – לא שיקף, ככל הנראה, תמורה היסטורית אמיתית. כי אם היה רק הפקה גרנדיוזית, אמר גנות, אשר מטבע הדברים יש בה לא מעט אוזות עיניים.

[illegible]

אותם על כפות רגליהם, מחניקים אותם באמצעות שקים הטבולים במי מלח, וגם מענים אותם במכות חשמל – הכל כחלק משגרת המעצר. על כן, אם גם יש תועלת מדינית בקשרים עם מרוקו – כבוד גדול אין בהם. זה נכון, למרבה הצער, גם לגבי ישראל.

אווירת השלום שאיפיינה את השנה האחרונה האפילה כמעט לחלוטין על דיווחים חדשים שמסרו על עינוי עצירים ערבים המוחזקים בבתי כלא ישראליים. דו"ח קשה בעניין זה, שפירסם הארגון האמריקאי "מידל איסט ווטש" לא זכה לתשומת לב הראויה. גם הסרטונים נגד תושבי הגדה נמשכים, יש סימנים לכך שהם אף הורעו באחרונה. השרולה הקודית "גוש השלום" מדווחת השבוע על תוכנית להרוס כ-50 בתי מגורים שנבנו ללא רשיון בכפר הערבי איסור, שלמרגלות הר הצופים.

עוד מעט תמלא שנה להסכם אוסלו. הנה אירוע היסטורי: תפנית אמיתית. יחסים רשמיים עם אש"ף, נסיגה מעזה ויריחו, ועוד כמה הסכמים. זה לא מעט, אבל גם לא יותר מזה. המצב החדש שנוצר השנה עודנו שברירי מאוד. יאסר ערפאת מתקשה להצליח, ישראל מכבידה עליו. הדבר האופטימי ביותר שאפשר לקבוע בסוף השנה הזאת הוא על כן שהחל ניסיון היסטורי: הוא עוד לא נכשל, אך לפי שעה הוא רחוק מאוד מהצלחה. וזה גם השיקול שראוי לעמוד לפני חברי הוועדה האמורה להחליט את תתן פרס נובל לשלום.

הנורווגים הטובים נתונים למיסע לחצים אדיר לכלול את שמעון פרס בין הזוכים בפרס, אשר משוערים שיחולק השנה בין יצחק רבין ליאסר ערפאת. אך הנורווגים יכולים גם להמתין לשנה הבאה. זהו, כנראה, הדבר הנבון ביותר שהם יכולים לעשות.

אין זה קץ ההיסטוריה כי אם תחילתה, והשלום, יש לקוות, יחזיק מעמד עוד שנה: בשנה הבאה נדע יותר.

שריקה באפילה / גדעון סאמט

מסטנד אפ ועד מייק אפ

זו גימנסיה או מכון כושר שבוע, בית ספר תיכון או מועדון אופנתי? אחרי שגומרים למנות את מגרעותיה של מערכת החינוך, אפשר לומר גם דברים טובים על מבחר החידושים יפה בתיכוניים. אולי לא היה כמותו אף פעם. אבל מה שהוציא אותם זו היצירתיות.

המחשבים מתחילים לקבל את המקום הראוי להם ועוזרים להחזק את תחושת העישוש שרבצה פעם על הרבה גימנסיות. זה בהולם הישג של שר החינוך. יש תשומת לב חדשה לסוג לימודים כגון מוסיקה, שנקברה בעבר כשירה בציבור. בתי ספר מקדישים מאמץ לקבוצות מצטיינות ומשתדלים לפתח אותן יחד עם היענות לדרישות האינטגרציה. באמת מאמץ יפה לדעת כמה מהמושגים המידשנים של הגימנסיה. אבל מה אני רואה בתיכון עירוני ט', למשל, בתל אביב? קראתי נכון שיהיו שם שיעורי סטנד אפ בהנחיית שבי צ'יציה ושלום אסייג?

●

רעיון נחמד, כאילו. אבל הוא אות המגמות הרבות לדריפה של בתי הספר אחרי הטעם הרווח. בשמו של יצר עדכון מיוחד מודירים אל הגימנסיה כל מיני פיתויים כדי לגבור על רגשות אשם מוצדקים. קריצה ממורית אל לקוחות לא מרצים: תבואו ויהיה כיף. ניתן להם גם סטנד אפ. אולי כך הם יאהבו יותר לבוא למקום הזה שבו מענים אותם בתנ"ך ואנגלית. אלא שהגימנסיה איננה מועדון חוגים. לא צריכה להדיח ממנה התחנפות של מוסר שעייף כבר מלהרגיש מתנשא על התלמידים וכופה עליהם את קשקושי ההשכלה שלו.

בהודעות היחצ"ניות של בתי הספר בתל אביב עם פתיחות שנת הלימודים בולטת תחרות מתגשפת מי יהיה עשיר יותר בהיצע היצירתי. יש שם הרבה לימודי פרסום ושיווק. מציעים שיעורים בתקשורת. פתח לבירבור נורא שינסה להכביס כביכול סוד בצריכת הטלוויזיה ויסביר מהם בעצם עיתונים למי שבקשי קוראים אותם. עירוני ה' נותן "סבב של לימודי מדיה". השם בעצמו מבטיח רעות. בעירוני י"ד, אם תרצו, יש שיעור בקרב מגע, ושוב פרסום.

כל זה ממש ברוח הזמן, אבל החשד שלי הוא שבתי הספר נכנסו לטריפ של הורדת עם כוחות השוק. יש שיעורים (חלקם גם לבגרות) בצילום ויזמאות הצגיציה ועוד מדיה – שזה עכשיו כבר אה הקוד להבנת מה קורה בתרבות הישראלית. למה לא שיעורים ביח'צנות למען רוח הזמן? מה רע בלימודי קייטרינג, בקצת אופנה (עם טובהלה ממודי הרכילות) וקוסמטיקה? אפשר כבר לראות את הגימנסיות רצות כדי להשיג לפני כולן את פבינה רוזנבלום. בשיעור שלה תלמידים לא ילכו לים. סטנד אפ ומייק אפ.

זאת עמדה של חולשה ופחד. מסיבות מובנות התיכוניים מתקשים לספק את הסחורה הבסיסית לתלמידים. אין די מורים טובים. יש הרבה פחות מדי ספרי לימוד ראויים לשמם (כישלון מבער במיוחד). תוכניות הלימודים, שאותן הבוחני מורש כאשר הבן שלי עשה בחינות בגרות לפני שנים אחדות, הן מכה. מיושנות ברובן, עם ספרים שאפשר לפתוח אותם. לימודי הלשון, למשל, הם בגליל של הוראות דקדוק שמחמיץ את השפה עצמה. אז תנו להם סטנד אפ.

אבל קשיי הגימנסיות לא מצדיקים את הפיכתן למכללות הכינה לדרמים בשוק. אני יודע שאלה לימודי השלמה ללימודי החובה, ובכל זאת ההיצע התחרותי בנוסח המתנ"ס הקומנטרי קלאב יוצר דרשם של מדרון יח'צני בפני עצמו. בתיכון חדש מורה "תעבירו" השנה שיעורי תראפיה באמצעות אמנות. סליחה את תולדות האמנות כבר מלמדים שם די?

●

היצירתיות הזאת מסמרת. היא כאילו מבקשת לקרב את התלמידים אל "החיים האמיתיים", ובתוך כך מרחיקה אותם מהמשמעות הסקי המידה הנכונים של השכלה הרחבת דעת. זה די דומה לכניעה של הורים לספק לילדים שלהם את אותם אבזרי מותרות שיש "לכל הילדים", כי אחרת הם יעשו סקנדל. כמו במרוץ אחרי נעלי התעמלות של האופנה האחרונה, כך גם ברדיפת הגימנסיות אל לימודי "מדיה" כיוון שהתיכון האחר הרי כבר "נותן".

ומה יקרה אם תיכון משובח לא יימסף אחרי תזזית הפיתוי אלא ישקיע את עצמו כמו שצריך בדבר האמיתי? תלמידים יברחו ממנו? אני לגמרי לא בטוח בזה. אבל גם אם התיכון הנ"ל יקבל הודעות [illegible] ההשפעה של אופנות השוק והאסטרטגיות מכירה בעזרת [illegible] קראסיו. על הגימנסיות נפל פתור מצמית שימעוד במרוץ. ימעוד ברוך לצמה, בעצם? לצמרת הרייטינג?

ספורט ופוליטיקה

מאת אבי רצון

שנה הלכה, שנה באה, וכולנו ממשיך להרים כפיים ולשאול עד מתי. עד מתי יקימו ועדות ציבוריות פופוליסטיות לבדיקת מצבו של הספורט בישראל במקום להתחיל מיד בתהליכי ארגון מחדש של הספורט המקצועני, שבסופו תצטרף גם ישראל לנאורות והמתוקנות שבמדינות.

מי שחשב שההמולה והסיבות העיתונאים שפתחו ונעלו את דיוני "ועדת מליניאק" הן שיביאו עמן עידן וסדר חדשים התבדה מזמן. יעקב שגר לא היה זקוק לוועדה זו או אחרת כדי לרכוש ולנהל, בינתיים בהצלחה, את קבוצת הכדורגל של מכבי חיפה. ובקרוב כנראה יימצאו גם קונים מתאימים לקבוצות כמו הפועל תל אביב וביתי"ר ירושלים, גם משום שמדובר במועדונים גדולים בקנה מידה ישראלי, ובעיקר משום הפוטנציאל הגדול לעשיית רווחים כספיים, שלא לדבר על רווחים אחרים הקשורים בתוצר הגלובה של מועדוני ספורט פופולריים.

אבל הבעיה העיקרית של הספורט התחרותי־המקצועני בישראל איננה קשורה ליכולתם של בעלי הון לרכוש את הפועל תל אביב וביתי"ר ירושלים, אלא במספר הגבוה של קבוצות כדורגל וכדורסל מאותה עיר או מאותו יישוב, הנאבקות על פלח אוהדים מוגבל שאינו מאפשר קיום לאורך זמן בלי להזדקק לסער כספי ציבורי.

קבוצת הכדורסל של ביתי"ר רמת גן היא דוגמה מובהקת ואקטואלית לאי יכולתן של קבוצות קטנות לפתוח את הפוחר מעל למים. ביתי"ר רמת גן מייצגת עיר של כ-150 אלף תושבים, אבל פוטנציאל האוהדים שלה מוגבל. לא רק משום שמדובר בקבוצה חסרת מסורת, אלא משום שנוסף על קבוצה זו יש בעיר גם קבוצות הכדורסל של מכבי רמת גן והפועל גבעתיים הסמוכה. שלוש הקבוצות רוצות ביקרם של כמה אלפי חובבי כדורסל, ושכר התחרות הבלתי אפשרית הזאת יוצא בהפסדן ובהפסד של קבוצות שאמורות להתחרות נגדן במסגרת הליגה. ראש עיריית רמת גן, צבי בר, שניסה להביא לאיחודן של הקבוצות הרמת גניות הפסיק, בצדק, את תמיכתו בקבוצות המייצגות אחרות בגלל הסירוב לאיחוד. [illegible] היא שביתי"ר רמת גן הפסי[illegible] 144:54 במחזור [illegible] של הליגה הלאומית ב[illegible]סל. משחקה של ביתי"ר רמת ג[illegible] הירנית הבאות כבר לא [illegible] צופים רבים, משום שהש[illegible] היחידה שנותרה לפני המשחקים היא אם תשיג ביתי"ר 50 נקודות ויריבתה תעבור את ה-150. ומי יבוא לשחק בין מכבי ביה"ס התיכון "בליך" ברמת גן לבוגרי בית הספר הגבוה של האוניברסיטאי המשוקים במכבי ת"א והפועל ת"א?

> ב[illegible] העיקרית של ה[illegible] המקצועני בי[illegible] קשורה במספר ה[illegible] של קבוצות [illegible]ל וכדורסל מא[illegible]שוב, הנאבקות על [illegible] אוהדים מוגבל

לא פחות משש קבוצות

מצב קבוצות הכדורגל של רמת גן – ועיר זו היא רק דוגמה למצב של ערים נוספות – אינו טוב יותר. לא פחות משש קבוצות – הפועל רמת גן, הכח רמת גן, מכבי רמת עמידר, מכבי רמת השקמה, ביתי"ר רמת גן, מכבי רמת חן (ואם תרצו גם ביתי"ר פרדס כץ) – נאבקות על אלפים יחידים של חובבי כדורגל בעיר. התוצאה: אפילו לא נציגה אחת בליגה הראשונה בישראל.

עולם הספורט מלא בדוגמאות של ערים גדולות וחשובות אשר להן קבוצה אחת, או למרבה שתיים. בנאפולי, עיר שבה שלושה מיליוני תושבים, קבוצת כדורגל אחת. בצעניה אחת, ברומא, שבה ארבעה מיליוני תושבים, שתי קבוצות. גם למילנו, מרכז הבוני הספורט של איטליה, שתי קבוצות כדורגל וקבוצת כדורסל אחת.

בפאריס הבירתה מתגוררים כתשעה מיליוני תושבים ומייצגות אותה שתי קבוצות כדורגל. ברמת גן שש קבוצות עם ששה מגרשים, ששה מאמנים ועשרות עסקנים.

באיינדהובן, עיר בת 220 אלף תושבים בסך הכל, קבוצת כדורגל אחת שבזכות נכון הצליחה להגיע לפסגת הכדורגל ההולנדי והאירופי. אוקזר, עיירונת במנוחים צרפתיים, מצליחה כבר שנים להתברג בצמרת הליגה הראשונה של צרפת ולהשתתף בגביעי אירופה השונים. לעיירה זו לא רק קבוצה אחת, אינטגרציון אחד ויו"ר אחד, אלא גם מאמן אחד כבר יותר משלושים שנה. לפני שלוש שנים רכש המאמן, גי רו, שחקן יוגוסלבי בסכום של 600 אלף דולר. בגלל חילוקי דעות בכספים הקשורים בשכרו של אותו שחקן (הוא דרש 110 אלף דולר, המועדון היה מוכן רק ל-100) הוא נמכר לקבוצה אחרת בצרפת, נאנט. נשיא אוקזר, מתברר, לא היה מוכן לחרוג מהתקציב הקבוע והקשוח שנקבע בתחילת העונה.

אפשר להביא עוד דוגמאות, שראשי הספורט בישראל יודעים ומכירים, ולמרות זאת אינם עושים דבר לשינוי המצב. מדוע? כי אותו עסקן מקבוצת השקמה שברמת חן, מפתח תקוה (חמש קבוצות: הפועל, מכבי, ביתי"ר, מתנה יהודה ושעריה), מכפר סבא (שלוש קבוצות: הפועל, ביתי"ר, עליה), הוא בעל זכות הצבעה בבחירתם של ראשי הארגונים שהוא וקבוצתו מייצגים.

גם הדיבורים הרמים של מנכ"ל ההתאחדות החדש, חיים רמון, על כך שאין לו עניין בהחזקתן של קבוצות הפועל על ידי מועצות הפועלים לא ישנו דבר. רמון, לבירות כוונות טובות, בינתיים רק מדבר, ואת האינטגרציונים פוקדים פחות מדי צופים משיכולו להוות משקל רציני בהכנסות הקבוצות.

ואם מישהו רוצה למצוא את האור בקצה המנהרה, הוא צריך לחפש אותו אצל יורם ארבוקוביץ', האיש החזק ולדעתי ההגון והישר בין עסקני הספורט, אשר עומד בראש הדירקטוריון של מרכז הפועל.

אם ארבוקוביץ' יחליט לסגור את השאלטר של הפועל עליה כפר סבא, וזו רק דוגמה, לטובת קבוצה אחת חזקה עם תקציב גדול אחד, יו"ר אחד ואינטגרציון אחד, עידוני, אפשר שתרבות הכדורגל הישראלי תשתפר ואולי, בשנה טובה, גם רמת הכדורגל והכדורסל הישראלי.

هكذا من الأصل

هكذا | من الأصل

ראש השנה

רוח הזמן, רוח העם

לא הסכמי אוסלו, ואשינגטון וקהיר שינו את רוח העם, אלא רוח העם השתנתה עם הזמן והיא שהביאה את הסכמי מדריד, אוסלו, ואשינגטון, קהיר וכל שבא ועדיין לא בא, אך מן הדין שיבוא בעקבותיהם. מה שהיה בלתי לגיטימי בעליל הופך למובן מאליו, כך קרה אצלנו, כך קרה במחוזות אחרים

מאת שולמית אלוני

לפני שנה וחצי עמדתי לפני כנסת סוערת וגועשת, שועטה על "החר־פה" שבהחלטת ועדת הפרסים להע־ניק את "פרס ישראל" ביום העצמאות תשנ"ג לפרופ' ישעיהו ליבוביץ. בשצף הצעקות הבוטות נשמע רק קול אחד תומך, קולו של תופיק זיאד. קריאותיו אז בזכות הענקת הפרס לליבוביץ ליבו ביתר שאת את קריאות הבוז והשנאה. מצד שמאל של הכנ־סת היתה דממה.

זה היה לפני שנה וחצי.

פרופ' ישעיהו ליבוביץ ז"ל נפטר לפני כחודש והעם בישראל התאבל על מות יקי־רו. העיתונות, הרדיו והטלוויזיה הרבו בדב־רים על "מצפון האומה" שנסתלק, על "גדול הרוח", על "נביא בעמו", על "החכם השנוי" שהלך לעולמו.

גם תופיק זיאד הלך לעולמו זה מקרוב. האיש שאהבו לשנוא כאויב ישראל, האיש שנאמרו כלפיו בכנסת הקשות והג־סות שבמלים, איש זה זכה כי יספדו לו כמו לאחד מגיבורי דורנו.

מעטים מחברי הכנסת שהלכו לעולמם מאז הוקמה זכו כי מעל דוכן הכנסת יישמעו לזכרם דברים כה רבים וכה מרגשים, כפי שזכה תופיק זיאד. בין המספידים היה גם איש הליכוד. אמנם ח"כ עובדיה עלי מעולם לא היה בין גסי הרוח וקוראי קריאות הבוז, אך ביטחונו לשאת דברים נאים על יריבו הפוליטי ותחושתו כי הדברים יתקבלו גם על ידי חבריו מהימין כמעשה לגיטימי הם הדבר הראוי לציון.

ב־24 באוגוסט, לפני ימים מספר, נסע ניסן מורד למפגש עם יאסר ערפאת. לפני 20 שנה נרצחה אחותו לילי על ידי שליחי ערפאת בפיגוע הבלגי במעלות. טרם צאתו לעזה, סיפר מורד, אמרה לו אמו: "תלך לערפאת ואם צריך תלחץ לו את היד, הגיע הזמן שנעשה שלום".

תא"ל דורון אלמוג מתוודה בפומבי ("מעריב" 26.8): "לא הייתי מאמין שאגיע פעם למצב של נשיקות בכל מפגש עם עמי־תי הפלשתינאים, כנראה הכל אפשרי".

לנגד עינינו משתנה רוח העם. רוח הזמן מביאה קודים חדשים לחיינו, מה שהיה בל־תי לגיטימי בעליל הופך למובן מאליו.

לא הפוליטיקאים עשו את המהפך, אלא תחושתו העמוקה של ציבור הולך וגדל, כי הכיבוש, העוינות, השליטה על עם אחר ונישולו, מצב המלחמה והחיים בחרמות כפו־לות – כל אלה הביאו להשחתה גדולה של המידות ושל הרוח ולצמצום החירות.

רבים וטובים התחילו לפקפק אם אמנם מה שהגדרנו "צדקתנו הנחרצת" הוא באמת צודק ונבון.

תודעת צדק חדשה הילולה ונספגה בתו־כן של קבוצות הולכות וגדלות ודברים שנעשו בשם "זכותנו האלוהית" ו"ענייננו הבטחוני" נתגלו לעתים מזומנות כאי צדק חסר בושה.

לא הסכמי אוסלו, ואשינגטון וקהיר שינו את רוח העם, אלא רוח העם השתנתה עם הזמן והיא שהביאה את הסכמי מדריד, אוס־לו, ואשינגטון, קהיר וכל שבא ועדיין לא בא, אך מן הדין שיבוא בעקבותיהם. כך קרה אצלנו, כך קרה במחוזות אחרים.

רוח העם ותחושת הצדק שרוחשה בקרב האינטלקטואלים, הביטניקים והצעירים שבבני הגיוס הכריחה את ראשי השלטון באמריקה לצאת מוייטנאם. מרד הסטודנ־טים ב־1968 הפתיע את הנשיא דה־גול וה־ביא למהפך מהותי בצרפת. כך "הירוקים", שבראשית דרכם היו שבאים על המפסידים הפוליטיים והכלכליים, אומצו בסוף התה־ליך בידי הכלל והביאו עם רוח הזמן המשת־נה אמות מידה חדשות לטוב ולמועיל.

בלי להישבע בתורתו של הגל, אי אפשר להתעלם מהיבוריו וניתוחיו על אותה רוח מיוחדת, רוח הזמן (צייטגייסט) המופיעה משנה פנים וערכים. רוח שאינה קשורה לשנות השנה ולימים, חגים ומועדים בעתם, אינה חלק מריתמוס החיים של היחיד והחב־רה, אך היא חלק משפיע ומהפכני בהתפת־חות ההיסטורית של קהילות ועמים. בתיאורו על "הפילוסופיה של ההיסטוריה" מתאר הגל את התפרצותה של המהפכה הצרפתית כמרי נגד ממלכת האי־צדק, בשל הפריווילגיות שהיו למעטים, הדיכוי, המ־סים הכבדים שהוטלו על הרבים והבזבוז למטרות שלא היו לטובת הכלל. מערכת שנינה ושקילה נתפסו כאי צדק, כרשעות וזוועה, מערכת שלטונית, שעוד באותו דור התקבלה כלגיטימית ומובנת מאליה וכשנא־בת סמכותה לנצח מאלוהים ואדם, פג תוק־פה.

רוח חדשה המחפשת את הנבון והצודק החלה להפעיל ולהסעיר ולהטריד את מוחם של האנשים.

הדיבור חוף את הבריות להציב שאלות. השאלות הבוערות וביקורת המציאות בהקת שיח ציבורי חדש ועמו נוצרת תוד־עת צדק חדשה.

המהפכה הצרפתית הביאה את השינוי באלימות, מכיוון שראשי הציבור לא הבינו את הרוח החדשה, לא רצו להקשיב לה ולא היו מוכנים לוותר על זכויות ויתר שלהם. באשר אישים נבונים מקשיבים, שליטים אמיצים מבינים את רוח הזמן, נישאים עליה ומקב־לים תהליכים, מצמצמים קונפליקטים ומ־תווכים בין ישן לחדש. אך כך או כך, השינוי בעולם לא נעשה באחת.

ההספדים על פרופ' ישעיהו ליבוביץ לפני שנה וחצי, אף שהיה קולני ואילו ייצג מקטגורות, הוא שינוי ונבע במידה רבה מהר־דתם של בעלי ה"אמת", ה"צדק" וה"זכות" של האתמול כי הנה הם עלולים לאבד את תומכיהם המאמינים ב"אמונה" וב"צדק" של המשך הכיבוש, המשך ההתנחלויות, המשך המעצרים, המאסרים והעינוי. הם פחדו מפרופ' ליבוביץ כי בחייהו והיתה כבר מסימני רוח הזמן החדש. כבר אז הבשילה בשכבות רחבות של הציבור ההכרה, שה־משך דיכוי העם הערבי הפלשתינאי באמצ־עים של כוח־הכיבוש, גירוש וניצול, הוא דבר פסול. הפיכת צה"ל לרודפי נשים וילדים בשם הצדק שלנו, חוסר הנכונות להכיר באש"ף ובזכותו של ציבור אנושי להגדרה עצמית, עוררו שאלות ותהיות, והלגיטימי של אתמול הפך לבלתי צודק של היום.

הסדקים הראשונים בקונצנזוס של צד־קנו המוחלטת, באגדת "דוד מול גולית", בהצגת עצמנו כקורבן תמיד שהכל מותר לו, הסדקים הראשונים נבעו עוד בימי של־טונה של גולדה מאיר. אחר כך באה מלחמת יום הכיפורים ומוטי אשכנזי וההפגנות וחי־לופי השלטון.

אך השיח האמיתי, הגלוי והנוקב, החל במלחמת לבנון. "מלחמת הברירה" בלבנון, ששעה שנכנסנו אליה קיבלו אותנו באורז ובמתוק, ובמשך הזמן הרסנו את עריה, נד־רגנו והרגנו והמצצנו אותם ואותנו. בימי מלחמה זו באה אותה רוח המפעילה ומסעי־רה ומטרידה את מוחם של האנשים.

הברוטליות הבוטה של מלחמת ברירה דחפה להציג שאלות ברורות. מלב הקונצנ־זוס קרא למלחמה "מלחמת שולל". אחריה בא גל התנחלויות וניצול, ובהמ־שך תוקפני האינתיפאדה, ועמה הדרכים האלימות לדכאה.

ככל שהפגנו יותר כוח ושררה כך הלכה רוח העם והשתנתה. רוח חדשה באה, ערפאת כבר לא "יהיה דרדגלית", כבר לא האיש עם הקוצים על הפנים, כבר לא היסלה.

לפלשתינאים כבר יש שם ותואר, הם לא סתם "מקומיים".

כמו דלת עץ אכולת טרמיטים, הנראית שלמה לחלוטין עד שהודפים אותה והיא קורסת והופכת לאבק, כך עמדו סיסמאות הימין ורקלומי האתמול על ארץ ישראל השלמה, על גירוש הפלשתינאים, הדמוניזציה של אש"ף – עד אותו רגע על מדשאות הבית הלבן ולחיצת היד בין רבין לערפאת.

באותה שעה שהבלתי לגיטימי בעליל של האתמול הפך למציאות מתקבלת היום, אף אופטימי מרי, ואין זה נבון, לחשוב כי התה־ליך הסתיים.

מי שרכב בוויראולוגיות של האתמול, רינק מתן את כוחו הכלכלי הפוליטי וכן את צידוקו הקיומי, אינו נכנע בנקל.

תושבי ההתנחלויות ומוריהם הרוחניים אינם מוותרים על נכסיהם. לא על נכסיהם הפיזיים ולא על נכסיהם הרוחניים – מיתו־סים של משיחיות, התנשאות, זכויות אלו־היות – מתוך העמקת השלילה של זכויות זולתם, בייחוד על ידי אחיזה בסמלים דתיים ולאומיים שהרגשי ולא הרציונלי הוא בעל השפעה מכרעת כאן.

בבית הכנסת העתיק ביריחו התחילו להתפלל כאשר הוחל לדבר על "עזה ויריחו תחילה".

קבר יוסף בשכם נעשה קודש לצרכים פוליטיים.

במערת המכפלה רוצים לבנות בית כנסת אף שמעולם לא היה שם בית כנסת, וכבר רוח מלחמת דת עולה מהביזיון ההוא.

בחברון יושבות משפחות בשם ההבטחה האלוהית, כמובן מכוח הבוז של צה"ל, וה שוק הסיטונאי ותחנת האוטובוסים הערבית סגורים.

הצורך להגן על כל יהודי מביא להיתוך באזור גוש קטיף משום שעושי השלום לא העזו להעתיק משם יישובים, אף על פי שהם מחוץ לתחום השיפוט של ישראל, אף על פי שאין זו אדמתם של היושבים עליה.

עומדים אנו בעיצומו של תהליך ובאמצ־עו. רוח הזמן רוצה בשינוי.

העם השתנה. התרבות השתנתה. אפילו הוויכוח הספרותי בין דן מירון לחבריו – על אופיים ותוכנם של הספרים החדשים של מיטב סופרינו – מעיד על שינוי ברוח הזמן.

גם הופעת ההיסטוריונים החדשים היא ברוח הזמן, אך כאמור התהליך עוד לא הבשיל לגמרי. יש לו מתנגדים בעלי עניין ובעלי קניין.

כל פיגוע חבלני מפרנס את הדבקים באי־מיתות העבר, אנחנו כבר חמישה מיליון וחצי בארץ, צבאנו מהחזקים בעולם, אך אימת המצור, תחושת הקורבן, תסביך "דוד מול גולית" עדיין זוכים לטיפוח, ויש המב־סים להטיל עלינו אימה ופחד.

עכשיו, שהשיח הציבורי פתוח, שההבחנה בין צדק לכוח ברורה יותר מבעבר, עכשיו, שרוח העם רוצה בשלום, בפתיחות, ברווחה, בהנאה מטעם החיים, וזה לגיטימי, עכשיו, שרוצים לחיות ויודעים שלא מוכרחים למות למען חברון, גוש קטיף או הגולן – עכשיו בא המבחן להנהגה ולכושרה לנהוג באומץ ובבהירות, מתוך נכונות להשקיע מעצמה ומאמצה להתיר את הכבלים הקשורים אותנו, ככבשים, לנכבשים. זה הזמן להרחיק מחשבונות עבר: מי התחיל ומי אשם כמה, ולהתרכז בפילוס דרכים לבניית המחר.

נכסים פיזיים שנכבשו ואשר אנחנו אוחזים אותם בצידוקים מצידוקים שונים, לרוב דתיים ומיסטיים ולעתים בשם הביטחון (בזה יותר בטוח משלומם), אסור שיעכבו את המטרה האמת והנבונה שרוח העם ורוח הזמן חותרת אליה, שלום צודק ובר קיימא לכל עמי האזור.

תחת הנכסים הפיזיים של אדמה כבושה יחזור עם ישראל לפתח את המדע והרוח, באלה כוחנו רב ואין הם משבשים את האמת והצדק ואין הם עולים בדם אדם.

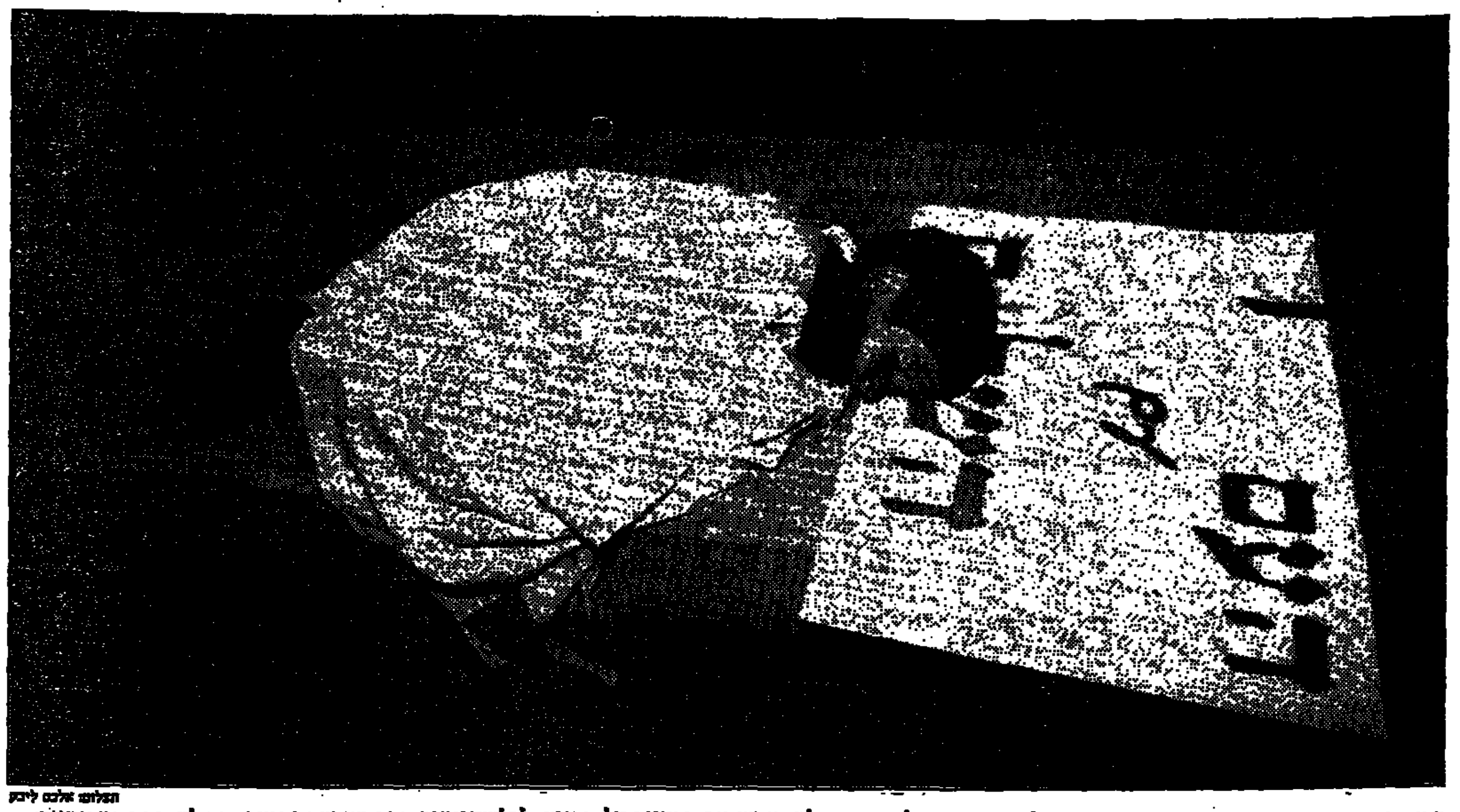
תצלום: אלכס ליבק
סימני השינוי. רוח חדשה באה, ערפאת כבר לא יהיה הדרגלית, כבר לא האיש עם הקוצים על הפנים. לפלשתינאים כבר יש שם ותואר, הם לא סתם "מקומיים"

שנה / עוזי בנזימן

ערפאת

השנה שחלפה מאז לחץ יצחק רבין את ידו של יאסר ערפאת על מדשאות הבית הלבן בוואשינגטון לא העלתה את קרנו של ראש אש"ף בעיני הממסד הישראלי. להיפך, ככל שתכפו המגעים עם המנהיג הפלשתינאי, כך גברה ההסתייגות ממנו. היום, ערב ראש השנה תשנ"ה, הנימה הרוו־חת בין מקבלי ההחלטות בירושלים, מדינ־אים ופקידים בכירים, היא של ייחולים להסתלקותו מהזירה המדינית. אנשים אומ־רים בגלוי כי ערפאת סיים את תפקידו ועליו לפנות את מקומו לדור חדש של מנהיגים פלשתינאים, שיהיו מסוגלים יותר ממנו להתאים את עצמם למציאות החדשה שנוצרה, במידה רבה, בעזרתו.

בעיני הממסד הישראלי, ערפאת נבדל מגרעין המנהיגות של אש"ף ורואים בו, ורק בו, את הגורם המעכב את ההרמוניה שאמורה היתה לשרור ביחסי ישראל והפ־לשתינאים עם החתימה על הסכמי אוסלו וקהיר. הוא מצטייר כפרימיטיבי, רמאי, מוקיון, בניגוד לחבורה המדינית הסובבת אותו, הנתפסת כמקצוענית, תרבותית ובת־שיח מן היישוב.

זו, אולי, אחת ההלצות היותר ציניות של ההיסטוריה – הסכמי השלום עם אש"ף לא זו בלבד שלא ניתצו את הדימוי השלי־לי של ערפאת בעיני בני שיחו הישראלים, אלא העצימו אותו.

התקווה במוקדי השלטון בישראל להי־עלמותו של ערפאת מהבימה אינה יותר מאשר משאלת לב: היא אינה מעידה על ניתוח מפוכח של המצב אלא על תסכול. אלה המקווים לכך מתעלמים מהתפקיד המכריע שמילא ערפאת בפיוס הרשמי שבין מדינת ישראל לתנועה הלאומית הפ־לשתינית. יש משהו קהה ולא הוגן בכיסו־פים הישראליים הללו: ערפאת נטל עליו סיכון אישי עצום כאשר הגיע להסכם עם יצחק רבין. הוא המנהיג הפלשתינאי היחיד שהכריע בעד פשרה עם התנועה הציונית. בירושלים נוטים להתעלם מכך, וכאשר נזכרים בתרומתו פוטרים אותה באבחנה המלומדת שזמנו עבר: שהוא בחזקת משה שתפקידו תם. על פי גרסה זו, העם הפלש־תיני ממתין להתגלותו של יהושע.

היחס הזה לערפאת אינו פתאומי: הוא תוצאה של גישה עקבית מצד אישים מרכ־זיים בישראל, שבאה לידי ביטוי בדיונים פנימיים במשך כל השנה החולפת. המשא ומתן עם אש"ף, שעיצב יותר מכל תהליך אחר את המציאות הישראלית בשנה האח־רונה, התנהל בצלן של חשדנות, עוינות ושאט נפש כלפי ערפאת. ההסתייגות ממנו היתה, בעיקרה, אישית אך אצל כמה בעלי תפקידים רמים בישראל היותה שיקוף של תפיסה מדינית שהעדיפה ליישב את הסכ־סוך המזרח תיכוני בדרכים אחרות.

בשורות הבאות ייעשה ניסיון לשחזר את יחסם של אחדים ממעצבי המדיניות הישראלית כלפי ערפאת, כפי שבא לידי ביטוי בשיחות פנימיות שניהלו בשנה האחרונה.

ויצמן

נשיא המדינה, עזר ויצמן, ראה בהסכמי אוסלו פריצת דרך חשובה, בעיקר בשבירת הקיפאון וההכרה ההדדית שהושגה בין ישראל לאש"ף, ופחות בתוכנית המדורגת להנהגת ממשל עצמי ברצועת עזה ובגדה המערבית. ויצמן ממשיך לראות בערפאת אדם שאי אפשר לסמוך על מלתו. הוא היה מעדיף הסדר מדיני שונה לחלוטין והוא הפעיל במשך השנה את השפעתו על מקב־לי ההחלטות כדי להסיטם למסלול שהוא מאמין בו.

ויצמן סבור שהמפתח לסיום העימות הישראלי־ערבי הוא אסד ולא ערפאת. הוא אמר בכמה הזדמנויות בשנה שעברה שהן מובארק, הן אסד והן חוסיין אינם רוצים בהקמתה של מדינה פלשתינית ואינם מח־בבים את ערפאת ואישיותו. הוא הטיף בעקשנות שמוטב להגיע להסדר עם אסד על רמת הגולן ולבנון ורק לאחר מכן, ועל בסיס הסדר זה, להשיג הבנה על עתיד יהודה שומרון ועזה שתהיה כרוכה גם בהס־דרי גבול.

ויצמן לא תלה תקוות גדולות בהסכם [illegible] שאליו הגיע שמעון פרס עם [illegible] הירדנית בנובמבר אשתקד ("זיכרון [illegible] בנובמבר") והעריך כבר אז שציפיי־[illegible] של שר החוץ עלולות להתבדות. כאשר [illegible] שהמסמך שפרס והנסיך חסן חתמו [illegible] בראשי תיבות הוגדר "לא־ניירי" ושני־[illegible] כוללני מאוד, הטיל ספק בישימותו. [illegible] מקרה, גם לאחר ההתפתחויות החיו־[illegible] שהתחוללו השנה ביחסי ישראל וירדן [illegible] ויצמן להאמין שעל הממשלה לרכז [illegible] מאמציה בראש ובראשונה בחידוש [illegible] המשא ומתן עם סוריה.

[illegible] שעמדתו של ויצמן משפ־[illegible] ביחס למתיישבים היהודים בשטחים. [illegible] ויצמן, השגת הסדר עם אסד תחולל מפ־[illegible] אסטרטגי כה מכריע, שהדיון על עתיד [illegible] ושומרון יתנהל במושגים הרבה [illegible] דרמטיים ממה שנדמה כיום. פיוס [illegible] ישראלי־ערבי שידביק גם את הגבול עם [illegible] ישראל את קלפי המיקוח של ישראל, [illegible] לא את מגמת של ההתנחלויות, בבואה [illegible] ולות עם אש"ף על הסדר הביניים ועל הסדר הקבע. ויצמן שמח על הסכם אוסלו אבל מצא בו לא מעט ליקויים ותק־[illegible] מוחלטת שאותם ביקש לעקוף על ידי הפניית המאמץ המדיני הישראלי אל עבר סוריה.

רבין

יצחק רבין אמר כמה פעמים השנה: "על זה הבליונרים לא חשבו". רצה לומר: גוריו של פרס לא נתנו דעתם על כל ההשלכות שיהיו לניסוחים המופיעים בהסכמי אוסלו. אלה היו התבטאויות ששיקפו רוגז חולף, לא מורת רוח עקרונית: רבין לא היה יכול להרשות לעצמו, גם בשיחות סגורות, להת־נער מהסכמי השלום משום שהיה מעורב עד צוואר בניסוחם, כל סעיף וכל פסקה. החל בטיוטות המשפטיות הראשונות שנר־שמו בנורווגיה וכלה בליטוש האחרון של ההסכם על העברה מוקדמת של סמכויות, שנחתם בשבוע שעבר במחסום ארז, עבר תחת עיניו של ראש הממשלה.

האישור שנתן רבין למסמכים שהוחלפו השנה בין ישראל לאש"ף, תהליך שהיה כרוך במגעים ישירים ועקיפים עם יאסר ערפאת, לא הקהה את הסתייגותו מהאיש ומפעולותיו. רבין אלרגי לערפאת: האיש מעורר בו את כל רחשי התוקפנות הג'ינג'ית הכלואים בתוכו. הוא לא סובל את מגע ידו של מנהיג אש"ף ולא את סגנון דיבורו. רבין רואה בו איש מזימות ערמומי ותכסן. לעתים, ראש הממשלה אינו מצליח לשלוט די בעצמו והוא מסגיר כלפי ערפאת את הרגשות האמיתיים המפעמים בו.

ערפאת, יש להניח, עמד במשך השנה על טיב יחסו של רבין אליו. המטען הרגשי הזה אינו מרשם מוצלח לניהול יחסים תקי־נים בין ישראל לאש"ף. לעתים לובשת הרתיעה שרבין חש כלפי ערפאת צורה של התנהגות משפילה המוצגת במנהיג אש"ף (כך היה, למשל, בפגישתם האחרונה שנוע־דה, לכאורה, לשכך את דאגתו של ערפאת מהדו־שיח הישראלי־ירדני).

במשך השנה קיבל רבין הערכות שער־פאת לא יתפוס את עצמו לניהול ענייני האוטונומיה ולא יתיישב דרך קבע בעזה. אמרו לו שראש אש"ף, וכן עוזריו העיק־ריים (נביל שעת', אבו מאזן, אבו עלאא), יעדיפו להוסיף ולהתעופף מסביב לעולם ולנהל מרחוק את ענייניה של האוטונומיה. הוכיחו לו שלאנשים המרכזיים המקיפים את ערפאת יש אינטרסים כלכליים ומשפחתיים חזקים במקומות שונים בעולם ואלה אכן ירחיקו אותם מלהתמקם בשט־חים. זו לא ההערכה המודיעינית היחידה ביחס לערפאת וסביבתו שהופרכה: סיפרו לרבין גם שאש"ף יתגבר בכוח את חזית הסירוב ובכך ישים קץ לטרור, או מכל מקום יצמצם אותו מאוד.

התחזיות שהתבדו באו מפי הסוס. בכי־רים ישראלים שהיו במגע מתמיד עם ראשי אש"ף בשנה החולפת שמעו דברים מפור־שים על כוונת ערפאת לכבוש בכוח, אם יהיה צורך, את השליטה על הרחוב הפלש־תיני. בישראל ציפו למין סוון פלשתיני שיבצר ללא עוררין את מעמדו של אש"ף. יש ישראלים המצטטים בני שיח פלשתינ־אים שתיארו באוזניהם כיצד כוחות הביט־חון של אש"ף עוברים בעזה מבית לבית ומשכונה לשכונה ומחסלים את אנשי החמ־אס והג'יהאד האיסלאמי. רק לאחר שנח־תם הסכם קהיר (עזה ויריחו תחילה) התברר שערפאת מעדיף להפעיל את מרו־תו באמצעים אחרים (איומים, שכנועים, פיתויים) השתנתה הערכת המצב שנמסרה לראש הממשלה: על פי הנוסח המעודכן, צפוי היה שערפאת יעדיף להשתלט על השטח שלא באמצעות מלחמת אחים.

התמורות בניתוחי המצב על הלכי הרוח הפנימיים באש"ף אינן תוצאה של מחסור במידע אלא של טעויות בהערכה. גם היום יש לישראל מידע די טוב על עמדות ער־פאת: הקושי, מנקודת מבט ישראלית, הוא בתהפוכות רוחו: פעם נתן להבין שיפעל בכוח נגד אנשי החמאס ולאחר מכן חזר בו; פעם רמז שאין בכוונתו לערוך בחירות למועצת האוטונומיה והיום הוא משמיע זמירות אחרות בעניין זה; פעם הביע נכו־נות לכונן מערכת אמינה שתבקר את השי־מוש שייעשה בכספים הבינלאומיים שיוזרמו אליו ולאחר מכן שינה את דעתו.

רבין סבור שהתנודות האלה בגישתו של ערפאת הן ביטוי לאופיו ולשיטות עבוד־תו: ראש הממשלה מוסיף לראות בו אדם שאי אפשר לסמוך עליו, מי שאומר דבר אחד ומתכוון לדבר אחר, איש של מזימות ולא איש שפניו לשלום אמת. חשוב לזכור שאת דעתו על ערפאת מבסס רבין על דיווחים שהוא מקבל גם היום על הדעות וההשקפות המתרוצצות במטה אש"ף בעזה.

ערפאת. בירושלים הוא בחזקת משה שתפקידו תם

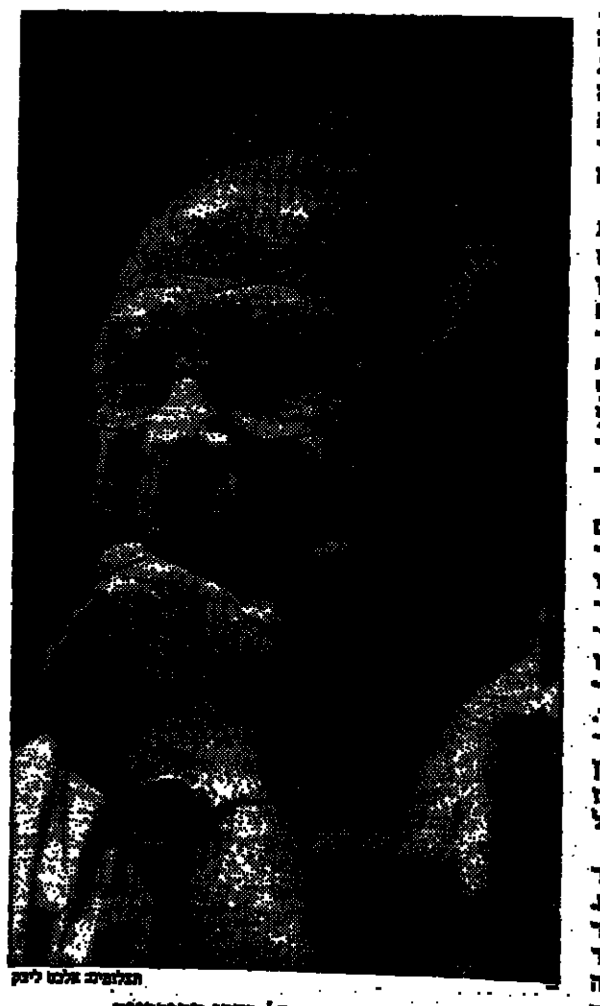
תצלומים: אלכס ליבק
רבין: ערפאת מעורר בו את כל רחשי התוקפנות

פרס

יחסו של שמעון פרס לערפאת סלחני בהרבה. גם הוא לא היה בוחר בראש אש"ף לנהל עמו שיחות רעים, אבל יותר מרוב הישראלים המעורבים בתהליך השלום הוא מגלה כלפיו סבלנות ומתחשב במצוקותיו. פרס תופס את ערפאת כאיש גא, הלהוט אחר גינוני שררה, שמחפים, כנראה, על רגשי נחיתות. בפגישות שניהל פרס עם ערפאת במשך השנה טרח מדי פעם להח־מיא לו כדי לחזק את ביטחונו העצמי ולה־שרות אווירה טובה על הדיונים. יותר מאחרים בירושלים, גילה פרס הבנה לסכ־נת החיים המרחפת על ערפאת בגלל נכו־נותו להתפייס עם ישראל ופיתח יכולת להתבונן על המשא ומתן גם מנקודת מבטו של ראש אש"ף.

ובכל זאת, ערפאת הרתיחו גם את דמו: לא פעם השנה נראה ראש אש"ף לפרס פרחח, לא אמין, לא מסמיך את הכפופים לו להחליט אך נרתע בעצמו מלהכריע בסוג־יות שנדונו. באחת השיחות ביניהם אמר פרס לערפאת: המופתי שלט על העם הפ־לשתיני 45 שנים ואתה 27 שנים; זה לא מעט זמן. העם הפלשתיני מחא כף למופתי כאשר אמר לא למדינה היהודית: לך אולי לא ימחאו כף כאשר תאמר כן למדינת ישראל, אבל אתה תהיה הראשון שהשיג לפלשתינאים מפה ובכרת, קרקע ותקווה. ערפאת השיב: על המופתי כותבים ספרים.

פרס מבין היום טוב לאין ערוך מאשר לפני שנה את גבולות הוויתור שערפאת יכול להסכים להם, והוא מסוגל להזדהות עם תחושת הפטריוטיות של ראשי אש"ף ולהתחשב בחרדותיהם ובהשרותיהם. מגי־שה זו נבעו יחסו להסדרים העתידיים בעזה וביריחו: אם רבין מאמין שיהיה אפשר למסמס את הדיונים על הסדר הקבע ול־הסתפק בהנהגת הסדר ביניים ביהודה ושומרון, שר החוץ הוגה בפתרון כולל. הוא אינו נרתע מלומר בחוגי הורים שלא אכפת לו שבעתו תיכון מדינה פלשתינית שיהיה לה קשר עם ירדן באמצעות כביש עילי לאזור ירדן. בנוסח הזה תונהג אוטונומיה לפלשתינאים ולישראלים, בירושלים יוע־נק מעמד מיוחד לאתרים הדתיים. תושבי הגדה יוכלו להחליט באיזו אזרחות הם חפ־צים: עזתית, ירדנית או ישראלית.

בין פרס לרבין התנהלו לא מעט שיחות בארבע עיניים על משמעות התהליך המדי־ני שביצעו ועל השלכותיו. אנשים שהתו־ודעו לתוכן השיחות מועדים שהיו גלויות לב ושני האישים מבינים היטב לאן מובי־לים המאורעות. גם אם לא הגו במפורש את המלים מדינה פלשתינית, האפשרות שנ־גיה כתוצאה מהסכמי אוסלו היתה ברקע שיחותיהם. הם מתנחמים בהבנה שישראל תוכל תמיד לשלוט על ההתפתחויות ושגם אם תקום מדינה פלשתינית תהיה לישראל היכולת למנוע את התפתחותה לשכן מסוכן. פרס העריך השנה שהוא ורבין רואים עין בעין את התהליך המדיני והשוני ביניהם בני־שתם הם יותר תוצאה של מגע אישי שונה מאשר של הערכות מצב מנוגדות. פרס הגדיר פעם את רבין הססן והספקן באישיו־תו, לאו דווקא בעמדותיו. גם בתום השנה הוא משוכנע שרבין, כמוהו, מבין שאי אפשר לשלוט על עם זר ושעל ישראל להתאים את מהלכיה לשינויים המתחו־ללים בעולם.

ברק

לרמטכ"ל אהוד ברק יש דעה נחרצת על ערפאת ועל תהליך אוסלו, והיא לא השתנ־תה במשך השנה. אדרבה, על פי הערכתו היום, ההתפתחויות מאז ראש השנה תשנ"ד אישרו באופן מלא את אבחנותיו ותחזי־תיו.

מאז נודע על הסכם אוסלו התייחס אליו ברק בספקנות. ככל שגברה מעורבותו בתהליך המדיני הישראלי־פלשתיני התחז־קה דעתו שישראל עשתה טעויות בניהול המשא ומתן. הוא לא הסתיר את דעתו ובמשך השנה פורסמו השגותיו. ברק סבר שישראל מוותרת מדי לערפאת ומרגילה אותו לסחוט אותה. בעיניו של ברק, ער־פאת הוא נושא־ונותן בעולה שאינו מהסס להתרפס, לשקר, לחזור בו, ולהתנבזות כדי להשיג את מבוקשו. הוא טען כי אש"ף מסיק מסקנות מדרך ניהול המשא ומתן הישראלית והוא יביא את לקחיו לידי בי־טוי בשלבים הבאים של התהליך המדיני: בעת ההתמקחות על הסדר הביניים, הסדר הקבע, ירושלים.

ברק תבע עמדה קשוחה יותר מהצד הישראלי, שתשכנע את ערפאת כי התעקשותו לא תועיל (הרמטכ"ל ידע שהלקח שהפיק ערפאת ממגעיו עם ישראל הוא שאם יעמוד על שלו היא תתקפל). בשלבים הסופיים של המו"מ על ניסוח הסכמי קהיר חש שעמדתו באה לידי ביטוי והיא סתמה במשהו את הוויתורים המגונים שלטעמו נעשו קודם לכן. הוא גם הזהיר מהנזק הרע שיצא לאש"ף כארגון שמפר הסכמים.

חברים שמעו את ברק אומר שרבין ופרס מרחיקים את משמעות ההסכמים שיוצרים הסכמי אוסלו וקהיר. בעוד ראש הממשלה ושר החוץ (בעוצמות שונות) האמי־נו שאפשר לשלוט על התפתחות הממשל העצמי, או שיתכן משקל נגד להשפעתה של הבריכה הכלכלית שתורעף על הפלש־תינאים באזורי האוטונומיה, גרס ברק שמרשם אוסלו מוביל בהכרח לכינונה של מדינה פלשתינית. הוא העריך שישראל לא תוכל לנהל [illegible] אחרי מליוני פלשתינאים שיימלטו לרצועה (שמספרם לא ייאסף). הוא גרס שהשאיפה הלאומית הפלשתינית תוסיף לנגוס ותותיר לסילוק מלא של הנוכחות הישראלית ביהודה, שומרון ועזה. כאשר הדרישה לעצמאות [illegible], אמר ברק שהציבור הפלשתיני וגורמי העצמאות [illegible] ירימו בתמיכת הציבור בהסדר עם אש"ף.

כמו עזר ויצמן, גם אהוד ברק ביטא לפניו היה מעדיף סדר הפוך לתהליך המדיני: במקום התקיפה להתחיל בסוריה ולבנון, להמשיך עם ירדן, ורק בסוף להגיע לידי הסדר עם אש"ף. [illegible] לגשת לאלה המחויבים לכבוש

ערפל השלום של אנשי העסקים

תהליך השלום פתח אפשרויות חדשות לפני תעשיינים ואנשי עסקים ישראלים, והם עטים על ההזדמנויות. "כולם מנסים ליצור קשרים [illegible] להם עסקים ביד", אומר שלמה בן עמי, בעבר השגריר בספרד והיום איש עסקים, "אבל התהליך יהיה אטי". ובינתיים קורץ לתעשיינים בישראל שוק העבודה הזול בארצות השכנות

מאת אביבה לורי

פרופסור שלמה בן עמי הוא היסטוריון בעל קשרים. כוכבת קשריו המגוונים פנה אליו לפני כשנה חיים בני גאון, מנכ"ל כור, והציע לו להצטרף למעגל השלום של המשק. השלום עוד לא נראה אז באופק, הסכם אוסלו בשלבי גיבוש חדרים, אבל בן עמי וגאון כבר רקמו ביחד את חלום העידן החדש. "גאון", אומר בן עמי, "כבר מכין את התשתית והתיכון עבור להתמודד".

כמו אבן נפתח המזרח התיכון, כמוטיבים כלכליים לבוא תוך צד מיצרים, שנראה כי הכל מנסים להרוויח רווח. גאון בן עמי הם רק דוגמה אחת מיני רבות. אנשי עסקים וגם אנשים מן השורה מדברים על אפשרויות ופוטנציאלים של השלום כמו שייבנו על הכותל בחומה המגנית.

כשבוע שעבר התקיים מפגש שמטבו בין אנשי עסקים ישראלים לבין אנשי עסקים ירדנים. אנשי העסקים מישראל באו למלון דן סי, שבחלקו הירדני של ים המלח, יחד עם משלחת המשא ומתן הנרדנית. המפגש היה ראשון מסוגו [illegible].

אליהו בן עמיתי, מנכ"ל כלל סחר, ומצפה את החזון להצלחה: "כולם מדברים, נפגשים, מקבלים משלחות, שולחים לחו"ל, אבל שום דבר ממשי לא קורה. כלל סחר הבינה מהרגע לפשרנות, אבל קשה לומר שזה [illegible] של כלכלה. אנחנו מדברים עם [illegible] ים, במגמה שלנו לשמור השלום באשור ובכוח [illegible] להשפעה הנוגעת לירדן. כלל סחר מקשה [illegible] בת מתפעלה שתוגנה כחברת קונסיסטים ושיווק שתקפר את [illegible] במזרחם לשוק הירדני.

בן עמי מסכים להערכת של עמיתו מכלל. "כולם מדברים ומנסים ליצור קשרים שיש להם עסקים ביד. אבל מה שקרה, שסגרו כמה עסקאות, לפי חברה אין כמובן שום דבר מוחשי". הסוגיות המרחבות את העסקים בין ישראלים לבין מדינות ערב היא עניין בפני עצמו. מי שאבן חתם על חוזים שמור על השאיפות גרדלה, משני טעמים: הרגישות הפוליטית של המדינות המעורבות, והחששות עסקית טכניות. אנשי עסקים שעדיין לא יצרו קשרים במדינות ערב מחפשים מכונים עם של סוכני המקומיים ליצור בעזרתו את שהחששה כי גם הם במעגל הסוגיים.

גילרמן אומר: "היו כאן בשבוע שעבר שלושה אנשי עסקים מירדן. הם מוכנים לדבר על כל נושא בארבע עיניים אבל עדיין אינם מוכנים להיחשף. נעשה ניסיון לבדוק אפשרויות לפרויקטים משותפים ולאתר ביחד יזרונות תיישות, כדי להבין תוכניות עסקיות ולהיות מוכנים כאשר יהיה אפשר לצאת בגלוי. הממשלה שלום מעודדת אותם".

כור הקימה בשנה שעברה חברה מיוחדת שמטרתה ליזום ולפתח קשרים ועסקים עם המדינות השכנות. "כור מפעלות שלום" משקיעה מרץ רב בענף השלום, האנרגיה רבה לא פחות בהסתרת התוצאות. "אנחנו מחפשים היום שיתוף פעולה כלכלי אסטרטגי בהשקעות בתעשיות מזון, מלט, טלקומוניקציה, והקיצור - בכל מגוון הפעילויות הכלכליות שכור מעורבת בהן", אומר בן עמי. "הצענו להם לגייס יחד כספים בבורסה בניו יורק, אבל לכך הם עדיין מתנגדים. נקים חברת השקעות בשטחים עם השותף הפלשתינאי שלנו בלהרין, גאוזר אל חוסייני. החברה תשקיע בתשתיות, במלט - נושא רגיש אצל הפלשתינאים, כיון שמשמעותו היא בית, כבישים, בניית מולדת.

"בסופו של דבר אנחנו רואים למרחב שכל האופציות הכלכליות שלה מתמצות במזרח התיכון בשום פנים ואופן לא. היקף הסחר הפנימי במזרח התיכון מצומצם מאוד בגלל ביורוקרטיה וכושר צריכה נמוך. זו לא יכולה להיות חלופה משמעותית לאירופה או לארה"ב. המשק הישראלי מתוחכם וגדול מכדי להסתפק במרחב הזה בלבד. אנחנו מייצרים חקלאות של עשירים. לכן לא מדובר בתמונה מיידית. אמנם יש נישות שצריך לפתח, אבל עלינו לראות את המשק הזה בפרספקטיבה הנכונה".

צמצא כאן נשיא ויימלר כבין ביקור כאן ואמר לי: "בישיבת מועצת המנהלים המקבלנו על מפת העולם ושאלנו את עצמנו, איפה נמצא אזור הצמיחה הבאה. הגענו למסקנה שזהו נמצא בדרום אמריקה ובמזרח התיכון. אחר כך שאלנו את עצמנו איפה נקים את המשרד הראשי שלנו: בדמשק, בעמאן או בתל אביב. בחרנו בתל אביב. בכל יום מגיעות לכאן משלחות של החברות הגדולות ביותר מיפאן ומקוריאה. באים אנגלים וצרפתים, וחברות שער אתמול הודיעו אותנו מתחננות לעשות אתנו עסקים. בשנת 93' גדל היצוא שלנו ב-18%. זה מספר דרמטי. 88% מהגידול הם יצוא לשווקים שהיו סגורים לפנינו קודם לכן. ארצות ערב הן בשבילנו גשר לעולם הזה, ואנחנו בשבילם - גשר לאירופה ולארה"ב".

הגשר הזה לארה"ב בנוי בעיקר מיתוס שמשתרש במדינות האזור, ולפיו יצרני יהודים אמריקאים עשירים את האמור בחדרי הדלקים יורוקים, על פי פקודה מישראל. ברק מגרי, ראש המחלקה לקשר עם ארצות האיסלאם באיגוד לשכות המסחר, וזה באופן אישי בתהליך הפצת המיתוס. מגרי, שביקר לפני שבועיים באיים המלדיביים שבאוקיינוס ההודי, אומר: "שר החוץ של האיים המלדיביים ביקר במצרים וביקש לפגוש בגיג של משרד החוץ הישראלי, כדי להזמין קבוצה של אנשי עסקים ישראלים, בעיקר מתחום התיירות ובעיקר כדי לעודד תיירות מארה"ב".

2,000 האיים המלדיביים פזורים מדרום לסרי לנקה. כל אחד מהם בגודל מגרש כדורגל, אומר מגרי, ועיר הבירה, מאלה, היא האי היחיד שנוסעות בו מכוניות. המשלחת מישראל טסה בחברת תעופה פרטית המקווה לצאת בשכרת מהעורה שהיא מושיטה לישראלים בעולם הערבי. "נתתנו בדרך בשתי מדינות שאין לנו אתן קשרים", אומר מגרי, "קניתי שם ברישום בדרכים ויחד ישראלי בלי שום בעיה. פגשנו אנשי עסקים מקומיים והם התלוו אלינו לאיים המלדיביים. גם אנשי עסקים אלו מקווים לתעשיות הולכים בתמורה לתיזוק. הם, אגב, רוצים לקנות בתי מלון באזור הכנרת והגליל. האוקלים בארצם הם, המחשבה על הכנרת עוטרת להם להתרענן".

המשלחת חזרה מן האיים עם מסר לישראלים: מי שאוהב חול לבן, עצי קוקוס, דקלים וים אינסופי מוזמן לחופשה. אף שתושבי האיים הם מוסלמים אדוקים, מוזמנים בעלי הדרכון הישראלי לבוא משם בכל עת. בתקווה שבעקבותיהם יבואו גם רבים של יהודים אמריקאים, כמובן.

תעשיית השלום האוויר המסחרית כמו [illegible] חדש: מתוחכם מקומיים. כל [illegible] פקסימיליה, מזכירה וקשרים [illegible] עסקים וביצירת מעגלי [illegible] באמצעות משרד באירופה [illegible].

"לינק" הוא ירחון עסקים [illegible] בישראל על ידי קבוצת [illegible] קי למנויים בחו"ל, באנגלית [illegible] נת השלום מודיע "לינק" [illegible] לארצות ערב ומופצת ב-12 מדינות [illegible] אספנו שמות של אנשי עסקים [illegible] ים להיות מנויים פוטנציאליים", [illegible] המו"ל. "עשינו זאת דרך מדינות שלישיות [illegible] רשימה של כעשרת אלפים שמות [illegible] העיתון במעטפות אטומות. אנחנו יודעים [illegible] הגיע כי קיבלנו תגובות".

ב"לינק" יש מידע על עולם העסקים [illegible] כתובות, מספרי טלפון, פקסים, ומצבעות [illegible] ליצירת קשר באמצעות חברה בארה"ב [illegible].

[illegible] לחברות בישראל. פיק אומר שקיבל מנסיכויות [illegible] המפרץ בירדן, מצרים וסעודיה אלפי בקשות למנוי על העיתון.

ד"ר אהוד קאופמן, הממונה על הקשרים הבינלאומיים במשרד האוצר, אומר שהשלום ישנה את [illegible] ההשקעות בישראל. "יבואו אליה חברות בינלאומיות שרצו לייצר קרוב לשווקים. אולי בעתיד יוכלו הישראלים לקנות מכוניות מיצובישי, מקלטי טלוויזיה של סוני ומכונות כביסה של וסטינגהאוס תוצרת ישראל".

יזמים פרטיים מדברים על הקמת חברת טלוויזיה בשותפות עם ירדן, במתכונת ערוץ התרבות הבריטי [illegible]. חברה ישראלית לייצור שקי מלט מבצעת [illegible] אלה הזמנה גדולה בעבור אחת מנסיכויות המפרץ. במשרד התיירות מדברים על חבילות תיור בשותפות של מצרים, ישראל וירדן. "אני לא משלה את עצמי כאשר לתיירות", אומר בן עמי, "התיירים [illegible] בהם מעוניינים למקומות מתמיים ולא למקומות בעלי חשיבות היסטורית".

[illegible] למצבנו הכלכלי בעתיד אנחנו אופטימיים.

"התעשייה הישראלית היא של ניגודים גדולים. של מעבר מהירה קדמית לתחושת ניצחון. מכבלות של מלחמה לשלום מתוק. אצל הערבים זה לא כך. הם מקבלים הכל לאט יותר. העולם המודרני, וזה גם לב לבה של הבעיה הפונדמנטליסטית, זה בתחושה שיש נגוד קונספירציה במערב, וישראל היא חלק מהקונספירציה הזאת. לכן לא קל להם לבנות את המעבר המחשבתי מהפטרולים בשכם להקמת חברת השקעות משותפת. תהליך היווצרות העולם החדש הרבה יותר אטי אצלם".

שלמה בן עמי [illegible]

שלמה בן עמי: "מהמגעים שניהלנו התברר לנו שבמדינות הערביות יש נכונות ליצור אתנו קשרים עסקיים יותר מכפי שיש בחברה הפלשתינית. ככל שמתרחקים מלב הסכסוך, קל יותר מהבחינה הרגשית"

למות. היו שם נשיא חברת המלט הירדנית, סגן נשיא הבנק של ירדן, שני בציגים בכירים מענף הספנות ונשיא של חברת סחר ירדנית גדולה. כולם דיברו עם כולם. אנשי העסקים מישראל חזרו מצוידים בכרטיסי ביקור ובתחושה חגיגית. אפשר כבר למשש את השלום, אמר אחד מהם בסיפוק.

אף על פי שהעסקים האמיתיים לא נעשים בלובי של בתי מלון, אפשר לומר בוודאות שכלכלת המזרח התיכון החדש צמחה ברשת הילטון, בוולדורף אסטוריה, בריץ ובהולידיי אין. דני גילרמן, נשיא איגוד לשכות המסחר, השתתף במפגש שהתקיים בשבוע שעבר בירדן: "אנשי עסקים ירדנים, פלשתינאים, אנשי עסקים ממדינות המפרץ כמו בחריין, כווית, דובאי, אבו דאבי וסעודיה, התחילו את המגעים שלהם אתנו בפגישות בחו"ל. אחר כך באו לכאן בעלי הדרכונים הזרים שמקום מושבם הוא לונדון, פאריס או לוס אנג'לס".

כור היתה בין החלוצות בחיפוש אחר שווקים חדשים קרובים. מרוקו, תוניסיה, ירדן והמדינות המפרץ. את פרופסור בן עמי, שנולד בטנג'יר שבמרוקו, עלה לישראל בהיותו בן 12 וכיהן כשגריר בספרד בשנים 87'-91', מינה גאון לתפקיד יועץ למנכ"ל כור לענייני כלכלת השלום.

מה בין פרופסור להיסטוריה ובין כלכלה?

"אני יועץ מדיני בנושאי מגעים והיכרויות. כלכלנים יש להם מספיק".

מאחורי התואר "יועץ למגעים והיכרויות" מסתתר יתרונו של בן עמי: יש לו קשרים במרוקו ובתוניסיה והוא זוכה להערכה באיחוד האירופי, במיוחד בספרד. הוא גם מכיר את הפוליטיקה שמאחורי החזית הרשמית שמציגים מנהיגים במזרח התיכון.

"נפגשתי לפני יותר משנה וחצי עם המלך חסן", הוא אומר. "זו היתה פגישה מרתקת. דנו בנושאים כלכליים והוא הביע נכונות רבה לשיתוף פעולה. אחר כך ביקר בני גאון בתוניסיה, ואחרים נסעו למדינות המפרץ. מהמגעים שניהלנו התברר לנו שבמדינות הערביות יש נכונות ליצור אתנו קשרים עסקיים יותר מכפי שיש בחברה הפלשתינית. ככל שמתרחקים מלב הסכסוך, קל יותר מהבחינה הרגשית. כל העולם מדבר על פריצת השלום ועל הסכם אוסלו, והפלשתינאים עדיין לא מרגישים בזה. במישור המדיני נותרו ביניהם נושאים פתוחים, והם לא מוכנים לפעול במישור הכלכלי כאילו יש הסכם סופי".

הם אינם מבינים שזהו גם האינטרס שלהם?

"בעיניהם אנחנו עדיין קולוניאליסטים והם אינם רוצים להמיר קולוניאליזם צבאי ומדיני בניאו קולוניאליזם כלכלי. הם אומרים זאת בגלוי".

באווירה של הפגינג מבהירים כולם למשפחות ההזדמנויות. אף איש העסקים אינו רוצה להישאר בחוץ. כמעט לאף אחד מהם, אפשר להתרשם, עדיין אין עסקים חתומים. "בינתיים הכל דיבורים", אומר

רב לאוטמן, המנכ"ל והבעלים של חברת הטקסטיל דלתא, המקיים קשר עם גופים ירדניים הדן אתם על ייזום משותף של מפעל טקסטיל, מסכים לדעתו של בן עמי: "קודם שייתנו לי להיכנס לשם בלי מגבלות וחרם עקיף. בעולם העסקים הדברים צריכים להיות גלויים. אני צופה דיווידנד אדיר לשלום, אבל לאו דווקא בסחר ישיר אתם, אלא בייצור משותף כדי להגיע לשווקים שהיום אנחנו לא יכולים להגיע אליהם מסיבות פוליטיות או כלכליות, כי המחירים שאנחנו מבקשים גבוהים מדי".

"ירדן היא מבחינתנו כוח עבודה זמין וזול. אירופים מייצרים במזרח אירופה ובמגרב, אמריקאים בדרום מזרח אסיה, ואנחנו נוכל לייצר כאן מוצרים עתירי עבודה. כשהעולם ייפתח לפנינו להזדמן, צוואר הבקבוק אצלנו יהיה כוח העבודה. אם נוכל למצוא כוח עבודה קרוב, נוכל להמשיך לצמוח. זאת סיטואציה נוחה שלא קיימת במקומות אחרים בעולם".

למה זה לא קרה עם מצרים?

"מה שקרה באזור בשנה שעברה פותח דלתות במצרים. בשבוע שעבר ביקרו אצלי במפעל 20 תעשיינים מצרים. המטרה שלנו היום היא להתחרות ביותר בשווקים שלישיים. ירדן נגישה יותר מבחינתנו, אבל במצרים התעשייה מפותחת יותר".

"עולם העסקים הוא הדבק המדביק את השלום", מצטט לאוטמן את שמעון פרס, שפיזר בספרו "המזרח התיכון החדש", כמה אמרות כנף שאנשי העסקים הישראלים אוהבים לצטט.

גם ברונו לנדסברג, הבעלים של סנו, חושב שהשוק המצרי בשל לקלוט מוצרים ישראלים יותר מהשוק הירדני. סנו מנהלת משא ומתן עם אנשי עסקים מצרים למכירת דטרגנטים ומוצרי ניקוי. לנדסברג מקווה שאחרי שהמצרים ילמדו להכיר "מה הבעיה, לא ירצו הירדנים להישאר מאחור. "בינתיים מוקדם לדבר על יזמות משותפות; קודם נבדוק אם יש שם בכלל שוק. ננסה למכור להם מוצרים מכאן, ורק אחר כך נחשוב על ייצור משותף".

חיים רגב, מנהל השיווק של חברת שמן, אינו סבור שלישראל יש מה להציע לירדן בתחום מוצרי הניקוי. "נראה שיש להם הכל. הם מייבאים את כל המותגים הבינלאומיים".

גילרמן אומר: "הדיווידנדים האמיתיים של השלום לא יבואו מקשרים כלכליים או מפרויקטים משותפים עם מדינות האזור, אלא מבחוץ. כתוצאה מהתחושה בעולם שמשהו קורה כאן, ייכנסו לאזור חברות רב לאומיות. כמים לשה הנשיאים של כל התאגידים הגדולים בעולם. או כמו שפרס אמר: רוח השלום הוא הבושם של הכלכלה".

"העולם העסקי מחפש את אזור הצמיחה הבא, את סינגפור וקוריאה העתידיות. האזור הצמיחה העתידי

מדעי התקשורת

☐ (*) אמנות התקשורת
תואר B.A. 3 שנים
רדיו, טלוויזיה, שידור, קריינות,
הפקה, עיתונאות, תקשורת עסקית, יחסי ציבור,
שיווק, מולטימדיה, פרסום.

☐ (*) הנדסת תקשורת
תואר B.Sc. 4 שנים
שימושי מחשב בתקשורת, תקשורת לוויינים,
תקשורת אופטית, תקשורת אינטראקטיבית,
ניתוח ותכנון מערכות

בשתי מגמות התקשורת - לימודי ניהול של תקשורת אלחוטית ותשדירים

* במהלך לימודיהם יפעילו הסטודנטים תחנת רדיו חינוכית ב"מרכז" בשם "קול ישראלי"
* לימודי הטלוויזיה יתקיימו באולפן טלוויזיה חדיש ומקצועי
* אפשרות לקיצור משך הלימודים על-פי תכנית לימודים גמישה

התואר ראשון B.Sc.T.E. בלימודי הנדסה

ותעודת הוראה אקדמית

קיים מסלול גמיש המאפשר שילוב לימודים ועבודה

מסלול אקדמי חדש

☐ (*) ניהול טכנולוגיה
התמחות ייחודית ראשונה מסוגה בארץ
בתחומי הניהול של אירגונים עתירי ידע Hi-Tech
ניהול טכנולוגיה
ניהול פרוייקטים
שיווק מוצרים עתירי טכנולוגיה
ניהול משאבי אנוש באירגונים עתירי ידע
ניהול איכות
שימושי מחשב בניהול טכנולוגי

☐ תעודת הוראה אוניברסיטאית
לבעלי תואר אקדמי בתחומים הנלמדים ב"מרכז"
במשך שנת לימודים אחת

☐ חשמל ואלקטרוניקה
תקשורת ומיקרוגל
רכיבים ומעגלים אלקטרוניים
מערכות סיפרתיות ומיקרו-מחשבים
זרם חזק

☐ מכניקה ובקרה
מכונות ומכניקת המוצקים
זרימה ומעבר חום
אוטומציה ותיכון בעזרת מחשב
אמינות ובקרת איכות
בדיקות ללא הרס, בקרים מתוכנתים,
רובוטיקה ועוד...

☐ (*) מערכות ממוחשבות
מערכות מידע וסביבות ממוחשבות אינטראקטיביות
מערכות בקרה אינטלקטואליות
בינה מלאכותית במערכות טכנולוגיות תעשייתיות

טכנולוגית העתיד האתגר שלך

* הענקת התואר ע"י "המרכז" מותנה באישור הבקשה שהוגשה למועצה להשכלה גבוהה

המרכז להינוך טכנולוגי חולון
בחסותה האקדמית של אוניברסיטת ת"א

להרשמה ולמידע נוסף נא לפנות:
מזכירות רישום וקבלה
גולומב 52, ת.ד. 305 חולון 58102
טל: 5028021, 5028910
בשעות: 09.00 - 13.00

هكذا من الأصل

هكذا من الأصل

שחיתות שחורה, שחיתות אפורה, ויש גם שחיתות לבנה

האם החברה הישראלית נעשתה מושחתת? לאו דווקא, אומרים האופטימיים, פשוט נפתחנו לבקרה ולביקורת ולכן קשה יותר להסתיר דברים מאחורי דלת סגורה בחדר אפוף עשן. אבל גם הם מודעים לכך, שאם החשיפה אינה מלווה בעונשים חמורים, היא עצמה הופכת את השחיתות לנורמה

מאת חגי להב

כבר בשנות השמונים הקביע ראובן בינה, אז ראש עיריית טירת הכרמל, [illegible] בעיר. בהוה באמר כי העירייה תזמין מודעות פרסומת בעיתון, ובהסדר [illegible] לפרסם "כתבות בעניינים הנוגעים או קשורים לעירייה, מלבד אותה [illegible] יעשו על ידי דוברת העירייה, בדיוק כדין גם כי כל ידיעה הקשורה לעירייה תועבר לאישור הדוברת, "כדי לשבר את תדמיתה של העירייה ולמנוע פגיעה בענייני העירייה ובבחירה". ההסכם לא נחתם בשל התנגדות העיתון.

זהו לא ראש הרשות המקומית היחיד שמבקש להתנות [illegible] על הפרסומים בעניינו. "מנצל לשחד בך בכספי ציבור", אומר יעקב בן שאול, חוקר ומרצה על טוהר מידות באוניברסיטת חיפה. "ההבדל היחיד בין בינה לאחרים הוא שראשי רשויות אחרים לא מרשים לעצמם לעשות הסכמים באלה בכתב. הם עושים זאת בעל־פה".

בשחיתויות על גרעינה במערכת הציבורית, אומר בספרו כבר, צריך להבחין בין שני סוגי שוחד: שלפעמים יש טשטוש ביניהם – בין "הלגיטימי" למושחת, וגם בין המותר לפלילי. שחיתות היא עשיית מעשה אחד בו מנצל בעל שררה את הכוח שניתן לו בדרכים פסולות או למטרות פסולות.

"הבעיה איננה הגבול הדק בין המושחת לפלילי," אומר בן שאול, "אלא העובדה שבישראל חברת הפוליטיקאים מסכימה בינה לבין עצמה שעל עבירות מסוימות לא צריך להעניש. עוברת על החוק במודע ומקפידה שהדבר לא יגיע לידיעת הציבור. בן שאול, שהיה יועצו של רוני מילוא בתקופת כהונתו כשר המשטרה, מבחין בין שלוש רמות של שחיתות – שחורה, אפורה ולבנה. "השחיתות השחורה היא זו שיש קונצנזוס חברתי על הצורך להיאבק בה. השחיתות האפורה היא שחיתות שהציבור כנראה לא מסכים לה, אבל היא לרוב כלל לא מגיעה לידיעתו, כיוון שהפוליטיקאים מחליטים בינם לבין עצמם שהיא מותרת. שחיתות לבנה היא עבירות על החוק, שגם הפוליטיקאים וגם הציבור מסכימים שלא צריך להעניש בגללן.

"באופן פרדוקסלי דווקא השחיתות השחורה היא הבעיה הקטנה, כי באופן יחסי קל מאוד להיאבק בה. הפרשה של רמי דותן היא דוגמה קלאסית – ברגע שהבינו שהוא עשה מעשה נורא, הוא פגע בערכים הכי בסיסיים שלנו, [illegible] אפורים הם שקופים.

התמרבות הבאה של חשיפת במקרי שחיתות צבורה, לדעת בן שאול, בתחום הקשרים שבין פוליטיקאים לאנשי תעשייה ועסקים. השנה, כאשר ביקש שר התמ"ס מיכה חריש למנות את [illegible] פרנקל, בעליה של חברת ההשקעה אפסילון הנבחרת בבורסה, ליועץ אישי בשכר של שקל לשנה, ביטלה מבקרת המדינה, מרים בן פורת, את המינוי בטענה שיש בכך ניגוד אינטרסים. חריש, טוען בן שאול, בכך הכל ניסה לשים על השולחן את מה שבתחום מתחבאי כבר שנים: הרי כמעט לכל שר יש אנשי עסקים המייעצים לו. רק שכל עוד נעשים הדברים במישור החברתי בביתו, כאשר הבנק נפגש עם תעשיינים בכירים בביתו של מיקי פדרמן מ"מלונות דן" ושומע מהם כי הממשלה עלולה ליפול בגלל המס על רווחי הבורסה, אין לרוב הציבור יכולת לחשוף את בעיית הקשרים המפוקפקים בין השותפים השונים, ולמבקרת אין אפשרות להחליט אם יש כאן ניגוד אינטרסים או לא.

את האהבים, או שמא ההזדרות, באשר לנפילת הממשלה רואה בן שאול כניסיון של אנשי עסקים, שרבים בהם תרמו למפלגת העבודה, להשפיע שכרה. אנחנו עוד לא איטליה, צרפת או יפאן בעניין הזה, הוא אומר. אבל אנחנו בתהליך עלולים להגיע לשם אם לא נזהר. הבחירות האישיות אף יגבירו את התופעה: אם לא ניצור מספיק מנגנוני בקרה, נקבל רק פוליטיקאים מסוג מסוים – שהקשרו לאנשי עסקים, יקבלו מהם ויעבירו אותו לקבלני קולות.

פוליטיקאי בכיר מסכים עמו. הפוליטיקה הארצית מגבירה את הסכנה, הוא אומר, המפלגות התאבאו. אבל במקום לתקן אותן פסקנו עליהן. "להם היה חשבון לכולם, והבעתו לא להם היה חשבון לאף אחד. התלות לא תהיה במפלגה אלא בתורמים, ולכן היא תהיה גדולה יותר. החוק הפלילי שלנו בסדר, ויש די איומים ובלמים, אבל האתוס של מאבק בשחיתות לא מספיק מבוסס, ואני חרד שבקשה זאתי הדוגמה האיטלקית".

התחום שיש לנו בו שיא עולמי בשחיתות, טוען בן שאול, הוא הבחירות המקומיות. "ברים ישן להזק את מעמדם של ראשי הערים [illegible] ללא בלמים במעט, שכל מה שמצפים ממנו הוא להביא תוצאות. ראש העיר הזה נלחם בבירוקרטיה ענקית ולומד מהר שכדי להשיג משהו הוא צריך לעקוף אותה.

"ברשויות הערביות המצב גרוע יותר. [illegible] בנייה בלתי חוקית, העברת כס־פים ללא מכרזים ועוד. הדברים האלה מוחלים למגזר היהודי בלי שנרגיש, בצורה קצת יותר מתוחכמת. רק לפני כמה שבועות קבע בג"ץ שראש עיריית טירת הכרמל, אריה טל, לא יכול למנות את גיסו למנכ"ל העירייה. או ראש המועצה לא נכח בהצבעה על המינוי, או מה – הרי גיסו היה המועמד היחיד לתפקיד. ואחר כך מתפלאים שראש עיריית רמת גן לשעבר (אורי עמית) מקבל מאסר על תנאי. לא פתם השופטת סירוטה כתבה בפסק הדין שהיא משוכנעת שפעל על פי הנורמות המקובלות בחברה שבה מבנה."

במאי 1993 פורסם בראשונה כי 18 ראשי רשויות מקומיות נחקרו או נחקרים במשטרה בחשד לשחיתות. השנה כבר עלה מספרם ל־35. בן שאול לא אופטימי כשהוא רואה את המספרים האלה. אסור להסיק מכך, הוא אומר, שמערכות הפיקוח התחילו לעבוד טוב יותר. "אנחנו פשוט רואים את קצה הקרחון. החקירה לא השתפרה, פשוט התופעה התפשטה כל כך, עד שכל מקום שאתה נוגע אליו נגוע. סף השחיתות שלנו עלה בהתמדה, רבים נמצאים במצב של מעבר על החוק. נתפסים אלה שמגזימים. רבים נוסעים לחו"ל על חשבון הציבור; יש שוטפים, מושיבים לעוד כמה יעדים, חוזרים ומאשרים את זה במועצה כדי־עבד בדכת הרוב האוטומטי שלהם. ואז מתפלאים כשיום אחד הם מתעוררים בבוקר ושוטר עומד ליד מיטתם".

שר המשפטים לשעבר, דן מרידור, חולק על הערכה זו. "העובדה ששומעים הרבה על שחיתות אין פירושה שהארץ נשחתת. הדרישה נובעת מהמאבק נגד התופעה. בשנים האחרונות החברה הישראלית השתנתה, נפתחה לבקרה ולביקורת, מודעת יותר לדרכי הכוח ולחובות השלטון, ולכן ישנם פחות דברים שאפשר להסתיר מאחורי דלת סגורה בחדר אפוף עשן. המשטרה, הכנסת, בתי המשפט וביקורת המדינה מטפלים בדברים שבעבר לא עסקו בהם. גם העיתונות החוקרת מטפלת בזה – אם כי מעט מדי. דוגמה לכך רואה מרידור במימון המפלגות. המפלגות קיבלו תמיד תרומות מבעלי עניין, הוא אומר, אבל במשך שנים איש לא בדק מי תורם, כמה ולמה. רק בשנים האחרונות החלה המבקרת לפרסם דו"חות בנושא.

החשיפה הזאת כשלעצמה איננה דווקא חיובית, אומר בן שאול. היא עשויה, אמנם, להביא ללחץ ציבורי נגד שחיתות, אך אם אינה מלווה בעונשים חמורים, היא הופכת את השחיתות לנורמה. בן שאול סבור שזה התהליך שמתרחש בישראל. מבין כל ראשי העיריה, שהתמודדו בבחירות האחרונות [illegible] הליך פלילי כלשהו תלוי ועומד [illegible] רק אחד לא נבחר, וגם הוא הפסיד [illegible]. לדבריו, ברמה ההצהרתית הציבור [illegible] נגד שחיתות, אבל בפועל הוא מוכן לסלוח לראש העירייה, אם הוא מרגיש שהכסף [illegible] העיר יצאה נשכרת. [illegible] שמי שעובר אותו

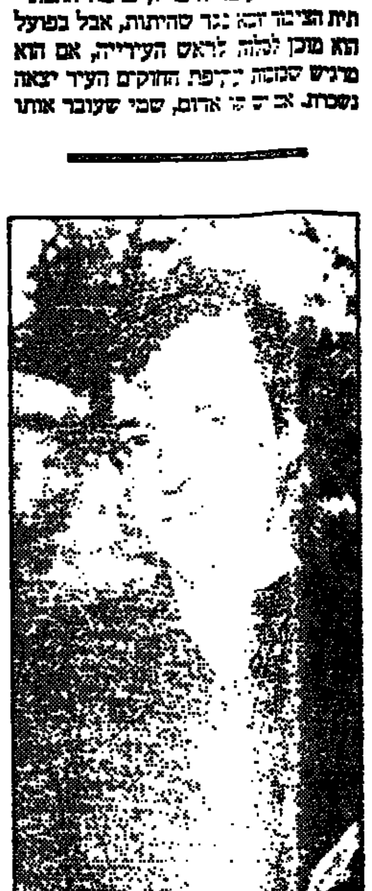

דן מרידור: "המשטרה, הכנסת, בתי המשפט וביקורת המדינה מטפלים בדברים שבעבר לא עסקו בהם. גם העיתונות החוקרת מטפלת בזה – אם כי מעט מדי"

מועצה, טוען בן שאול, הוא לא נקבע בגלל פעולה ספציפית, אלא בגלל כמות. הליכוד לא נפל בגלל [illegible], אלא כיוון שנקשר בו כל [illegible] האשמות, עד שהסיסמה "[illegible]" נפלה על אוזניים [illegible]. "אני לא [illegible] שכל העם יכיר למישהו [illegible] המאבק הוא בראש ובראשונה [illegible] האליטה הקובעות את הנורמות [illegible] "לכן [illegible] כל

כך בעיני המתנגדות שהתייחסו בסלחנות להצהרה של רבין, כי בנושאים מסוימים לראש ממשלה מותר לשקר. אסור לו. נקודה. ועיתונות שמעודדת דברים כאלה הודפת את הפוליטיקה למשהו שנתפס כשדה בוץ, מגרש עם חוקים אחרים. זה יגרום לכך שאנשים ישרים לא ילכו לפוליטיקה".

יש כיום אנשים ישרים בפוליטיקה, אומר בן שאול, אבל בסופו של דבר רובם עוברים תהליך אטי של הצדקת השחיתות. "הם מס־בירים לעצמם שהם חייבים לעבור על החוק כדי שלא להישאר מאחור. פוליטיקאי שרואה את חברו מנצח במרכז בגלל מינויים פוליטיים בלתי חוקיים והמינוי שלו לא נפגע, משכנע את עצמו שהוא חייב לעשות את אותו הדבר. כך השחיתות מתפשטת. כל הזמן יש גלישה משחור לאפור ללבן, ממנהגים למנהגים, ממוסר למוסר: ארגון, שניגש למכרז ומגלה שיש שם שוחד, ייגש בפעם הבאה רק אם הוא יודע בבירור שיזכה, כלומר אם ישחד. ושלא יהיה ספק – יש תופעה רחבה של שוחד בארץ הזאת. לא מעט אנשי עסקים אומרים לי 'אני במכרז הזה לא משתתף כי שם משחדים ואני לא יודע בדיוק עם מי צריך לדבר'. או לאותו מכרז הוא לא ניגש, אבל למכרזים אחרים הוא ייגש וישלם למי שצריך".

אלא שייתכן שהשחיתות אינה מתרחבת כפי שנדמה לבן שאול, אך גם לא מצטמצמת כפי שסבור מרידור. ייתכן שהיא משנה צורה, שתופעות שנחשבו פעם לגיטימיות הופכות לבלתי לגיטימיות, ולהיפך. אפשר לבסס, למשל, את ההנחה שכיום לא היה רבין נאלץ להתפטר בגלל חשבון הדולרים בחו"ל אילו היה עדיין בלתי חוקי; מאידך גיסא, קשה להניח שמשה דיין היה זוכה היום לאותה פופולריות שזכה לה, ושאיש לא היה דורש להעניש על הגניבות השיטתיות של עתיקות שביצע. אם אכן כך הדברים, אפשר שתופעת השחיתות אינה אלא תלויית תרבות.

"שחיתות היא שחיתות היא שחיתות, והיא לא תהפוך למשהו אחר אם נגדיר אותה אחרת", מתקומם הפילוסוף עדי צמח. "המבנה השלטוני במדינת ישראל מזמין שחיתות, בנוי על שחיתות, אפילו אם מבחינה סובייקטיבית היא נעשית מתוך כוונה טובה. עצם חלוקת ההטבות למוסדות יהודיים היא מושחתת, כיוון שהשלטון מחלק את כספי האזרחים למטרות שהאזרחים לא בוחרים בהן ולא רוצים בהן.

"השחיתות הזאת היא אבסולוטית, בין שהשלטון מבין את זה ובין שלא. החברה הישראלית לא מזהה שחיתות כיוון שהיא מפגרת מבחינה היסטורית.

"העיוות החמור ביותר הוא בנושא המפלגות הדתיות: הן אינן אלא קבלניות קולות, המשתמשות במרכולתן לסחיטת כספי משלמי המסים. הציבור מפרנס פרזיטים. בישראל השחיתות היא ברמה הממסדית – הממסד בנוי על תפיסות מושחתות. היחידים שנתפסים הם אלו שאינם די מתוחכמים לפעול בתוך המרחב האדיר שהמערכת משאירה להם, שעושים שחיתות לא אלגנטית, שלא שומרים על שיטת 'הגנוב לי ואגנוב לך'", אומר צמח.

פוליטיקאי בכיר דוחה את הטענות האלה על הסף. "צריך להבין שבתוך המערכת הפרלמנטרית מובנים מכשולים, פיתויים, כמו הצורך התמידי להחליט בין האינטרס של הכלל לאינטרס של הציבור שבחר בך או הארגון שתמך בך. בעיני התשובה ברורה – צריך תמיד להעדיף את הראייה הכללית, אבל הבעייתיות קיימת תמיד. ההוכחה לכך שה־עדפת האינטרס הצר לא הפכה ללגיטימית היא שחוץ מהדתיים, המצהירים שהם לא מרגישים מחויבים למדינה, אף חבר כנסת ואף מפלגה לא מנמקים בפומבי החלטות סקטוריאליות בהעדפות סקטוריאליות, אלא בהנמקות כלליות".

בסך הכל, חושב הפוליטיקאי, מצבנו לא רע. יש מאבק מתמיד ומתגבר בשחיתות, ומערכת החוקים עונה על רוב הצרכים. ישראל, הוא סבור, מושחתת הרבה פחות מארה"ב וצרפת, ובוודאי מאיטליה ויפאן. בן שאול סבור כי בישראל השחיתות האפורה קצת יותר גדולה מאשר במדינות אחרות, "אבל באופן כללי אנחנו נמצאים ברמה של העולם המערבי במובן הרע של המלה".

צמח מייחס את השחיתות הרבה שהוא רואה בישראל לשתי סיבות: "ראשית, בהיותנו חלק מהעולם המערבי, אנחנו גם סובלים מתחלואיו. השחתת השלטון היא סימן מובהק ששיטת ממשל הגיעה לשיאה ועליה להשתנות. התופעה הנפוצה של שחיתות בעולם המערבי היא סימפטום של פשיטת הרגל של הדמוקרטיה הייצוגית. שנית, בישראל יש אנומליות, הנובעות מסיבות היסטוריות – בשנותיה הראשונות של המדינה הגיעו רוב הכספים מתקבולים מחו"ל. העם סיגל מערכת חשיבה, שעל פיה לא הוא מחזיק את המנגנון הציבורי כדי שישרת אותו, אלא הממשלה משיגה כספים, מחזיקה את העם ומחלקת צ'ופרים למי שהיא חפצה ביקרו".

לדעת בן שאול, השבר הגדול של החברה הישראלית התרחש מאמצע שנות השבעים עד ראשית שנות השמונים. לדבריו, יש לכך שתי סיבות: ראשית, הרגשת הביטחון הגוברת בקיומה של המדינה וביכולתה לשרוד גרמה לכך שאבדנו מרכיב המאבק על עצם קיומנו והאידיאולוגיה החזקה שהתלוותה לכך, והפכנו לחברה מטריאליסטית יותר. שנית, קבוצות לחץ חוץ פרלמנטריות, כמו הפנתרים השחורים מצד אחד וגוש אמונים מצד אחר, הוכיחו שבעזרת כוחניות אפשר לדלג על החוק.

אז מה עושים? צמח חושב שהפתרון היחיד הוא לוותר על הדמוקרטיה הייצוגית. "אם נבנה מודל שעל פיו כל אזרח שירצה בכך יוכל להשתתף בהצבעה על כל חוק, באמצעות הטכנולוגיה המתקדמת, יגדל מספר מקבלי ההחלטות באופן דרסטי והאפשרות להשחתה תקטן. אם יהיה צריך לקנות קולות רבים בהצבעות רבות, ההוצאה פשוט תהיה גדולה מדי".

יתר הדוברים סבורים שפתרון כזה הוא בבחינת שפיכת התינוק עם המים. בן שאול אומר שתרופת הפלא היא התערבות של השלטון המרכזי. "אני עוד מקווה לראות [illegible] ציה, שאנשים יבינו שהמדינה עומדת לטבוע בתוך גל של שחיתות והשלטון יתעורר ויחליט לפעול. אפשר לעשות את זה – לחוקק חוקים, לחזק את מערכי הפיקוח. [illegible] ראשי ערים. אבל אני גם מודע לכך שלשלטון אין ממש אינטרס לצאת למאבק כזה, ולכן לא נותר לי אלא להאמין בכוחות הפיקוח – בבג"ץ, במבקרת המדינה, וכן – גם בעיתונות".

הפוליטיקאי הבכיר אומר שמגוחך לצפות מהממשלה והכנסת שיצליחו לעשות הכל לבדן. "אנחנו משתדלים, אבל זה לא מספיק. זאת צריכה להיות מלחמה של כל האליטות החברתיות. הייתי רוצה לראות ממשלה ששמה את המאבק בשחיתות הציבורית בראש סדר העדיפויות, אבל אני לא משלה את עצמי שהיא תוכל לפתור הכל. שחיתות תמיד תהיה".

צילום: דניאל [illegible]

אריה דרעי עם רפאל פנחסי. "הסף הערכי" בחברה הישראלית, על המותר והאסור שבה, יעמוד אף הוא למשפט במשפטו של דרעי

מדרעי עד דרעי וכבר עברה עוד שנה

על סף תשנ"ד פסק בג"ץ כי העבירות המיוחסות לשר אריה דרעי מפליגות בחומרתן וראש הממשלה חייב להעבירו מכהונתו. שנת תשנ"ה נפתחת במשפטו של ח"כ דרעי. זו היתה שנת המשפט שהיתה, בחברה הרואה בכל עניין (כמעט) נושא עתירה לבג"ץ

מאת זאב סגל

ימים ספורים לפני ערב ראש השנה תשנ"ד נדרש בג"ץ, המתברך באמון הציבור, להכריע בעלת משמעות מוסרית וחברתית. התנועה למען איכות השלטון, "אמיתי" (אזרחים למען טוהר המידות) ועותרים מן השורה הציבו לפתחו שאלה קשה: האם יוכלו להמשיך בכהונתם שר (אריה דרעי) וסגן שר (רפאל פנחסי) שכנגדם גיבש היועץ המשפטי לממשלה כתבי אישום בעבירות פליליות חמורות?

נושא העתירות נמנה עם אותם "מוקשים משפטיים", בלשונו של השופט אליעזר גולדברג, שעותרים מניחים על סף של בית המשפט. זה מצדו משתדל, לא אחת, להימנע מלדרוך עליהם, כדי שלא ייפגעו יסודותיו "שהם אמון הציבור בו".

את הריסון השיפוטי הזה הפגין בג"ץ זמן קצר בטרם ההחלטה בעניין דרעי ופנחסי, בעת שדחה עתירה של "שלום עכשיו" שעניינה היה חוקיות ההתנחלויות בשטחים. הימנעות מהתערבות בעניינים בעלי אופי מדיני מובהק איפיינה את פסיקת בג"ץ במשך כל השנה החולפת. כך עתירות כנגד שחרור מחבלים, כנגד חתימת ההסכמים עם אש"ף וכנגד אי העמדתם לדין של המניפים את דגל אש"ף ומזדהים עמו. "התנאים המדיניים", שהניעו את היועץ המשפטי שלא להעמיד לדין, נראו לשופטים כנמצאים ב"מתחם הסבירות". בג"ץ היה עקבי כל השנה בגישתו, שהתערבות בתהליך המדיני ובענייני השלום היא ממנו והלאה.

אלא שעניין השלום ושלום הקואליציה המובילה אותו לא הניע את בג"ץ לפרק את ה"מוקש" שהונח לפתחו בעתירות כנגד המשך כהונתם של דרעי ופנחסי. המו"מ לשלום עמד ברקע. בכלי התקשורת נשמעו רמזים עבים שפסיקת בית המשפט עלולה לחבל בתהליך השלום. ראש הממשלה, יצחק רבין, הבהיר את גישתו שעל פיה אין עליו חובה להפעיל את כוח הפיטורין שבידיו. החוק עצמו אינו קובע כל הוראה בדבר אי כשרות הכהונה של שר או סגן שר, שכנגדו גובש כתב אישום.

פסיקת ההרכב המיוחד, שבו חמישה שופטים, פורסמה שבעה ימים לפני ערב ראש השנה. פסקי הדין נתקבלו פה אחד, והבהירו שאיש ציבור חייב להיות נקי לא רק מעוון, אלא גם מחשד לעוון. נשיא בית המשפט העליון, מאיר שמגר, כתב שהעבירות המיוחסות לדרעי "מפליגות בחומרתן", ולכן אי הפעלת סמכות ראש הממשלה להעבירו מכהונתו "עולה כדי אי סבירות קיצונית". השופט אהרן ברק, העתיד לבוא במקומו של שמגר לקראת סוף שנת תשנ"ה, כתב בקשר לפנחסי כי "המשך כהונה של נושא משרה אשר מייחסים לו מעשים חמורים של הפרה בוטה... יפגע ביחס הכבוד של האזרח לשלטון ובאמון הציבור ברשויות השלטון".

אמון הציבור בבג"ץ כמוסד ניטרלי ואמין, השופט באופן אובייקטיבי לפי מהות העניין ולא לפי זהות העותרים, חוזק בעקבות ההחלטות בעניין דרעי ופנחסי. עם זאת הולידו ההחלטות ויכוח ציבורי נוקב שפתח את שנת תשנ"ד. היו שהביעו הסתייגות מהתערבותו הגוברת של בית המשפט בקביעת נורמות בעלות אופי חברתי מוסרי, הלבושות גלימה משפטית תחת הצבע העמום והרחב "אי סבירות".

גישה ביקורתית זו, המעלה שאלות נוקבות, אינה מתייחסת לכך שלמעשה המחוקק עצמו הוא שנותן בידי בג"ץ את הכוח לקבוע "אורחות חיים" לחברה הישראלית. חקיקת היסוד החדשה, שעניינה כבוד האדם וחירותו וחופש העיסוק, מחזקת מגמה זו ונותנת לבתי המשפט, ולבג"ץ בראשם, כוח להגביל את ריבונותה של הכנסת. ההכרה שגם החקיקה עצמה נתונה מעתה לביקורת שיפוטית טרם היכתה שורשים.

כך, למשל, פורסמה ברבים החלטת הממשלה להטיל מס על הבורסה, בלי להתייחס לכך שהחקיקה עשויה להתבטל בבג"ץ אם ייראה לשופטיו שהחוק איננו הולם את ערכי המדינה, או שהוא לא נועד ל"תכלית ראויה". כאשר יש בחוק המוצע פגיעה, לפחות לכאורה, בזכות הקניין, יכול בית המשפט לבוא ולבטלו אם ימצא שהפגיעה היא "למעלה מן הנדרש", קרי: פוגעת יותר מדי בזכות האזרח להגנת קניינו.

גיבוש ההחלטה בדבר הטלת מס על הבורסה, בלי לבקש קודם לכן חוות דעת מוסמכת על התאמת החוק המוצע ל"זכות לקניין", מעידה שקברניטי המדינה טרם התרגלו למהפיכה החוקתית שהיא ההתפתחות החשובה ביותר שאירעה השנה. מהפיכה זו – שיסודה בחקיקה שהתקבלה עוד ב־92' – יצאה השנה לדרך בפסק דין שניתן בחודש מארס בבית המשפט המחוזי בתל אביב. בהחלטה מנומקת קבעה השופטת הניה שטיין כי חוק ההסדרים במגזר החקלאי והמשפחתי פוגע יותר על המידה בזכות אדם לקניין, ואיל ולפיו ייפגעו נושים של מגזר זה בכך שיימנע מהם לתבוע את חובם בבית המשפט, הם ייאלצו לפנות לגורם אחר. הפגיעה בעקרון השוויון, שהוא מערכי היסוד של המדינה, הביאה את השופטת לקבוע שהוראת החוק בטלה.

כך, בהחלטה אחת

כך, בהחלטה אחת, החל בישראל, הלכה למעשה, עידן חוקתי שבו כפופה חקיקת הכנסת לביקורת שיפוטית רחבה, המתייחסת לתוכן קביעתו של בית המחוקקים. החלטת בית המשפט המחוזי נתונה עתה בערעור בבית המשפט העליון, ולצורך ההכרעה בסוגיה העקרונית נקבע הרכב מיוחד של שבעה שופטים. השנה תינתן ההחלטה בערעור, ובג"ץ יכריע גם בעתירות שהוגשו אליו כנגד חוקי הכנסת, למשל, באשר לקביעת חיוב רטרואקטיבי בגין אגרת טלוויזיה.

השנה גם ייקבע היקפה של המהפיכה החוקתית, ויותוו העקרונות לשימוש בית המשפט בכוחו לבטל חקיקה של הכנסת בהיותה נוגדת את "ערכיה של מדינת ישראל". בימים אלה יצא לאור השלישי בספריו של השופט אהרן ברק, שעניינם "פרשנות במשפט". הספר מבטא את תהליך החוקתיות של שיטת המשפט בישראל, העוברת מדמוקרטיה פורמלית של כנסת "כל יכולה" לדמוקרטיה חוקתית, שבה עוברת חקיקת בית הנבחרים בסבסנת שיפוטית של ערכים. הכר – המוקש לפרשנות חוקתית, כפרשנות דינמית ומתפתחת – יהיה כר נרחב ל"עותרים ציבוריים" למיניהם. אלה יבקשו להעסיק את בית המשפט בנושאי יסוד המדגישים את אופיו של המשפט כנמנה עם "מדעי האדם", כלשונו של פרופסור ישעיהו ליבוביץ המנוח, שרגשם במירבכים ורובים של ההתנהגות האנושית. הקשר שבין המשפט לחברה שהוא נוצר בה יודגש עתה, בעידן החוקתי, אף יותר מתמיד.

שנת תשנ"ד סיפקה לבתי המשפט הזדמנויות רבות לבחון התנהגות אנושית וגם תת־אנושית. בהכרעת הדין, שבה קיבל בית המשפט העליון את ערעור המדינה על זיכוי ארבעה מנאשמי אונס שמרת, קבעו השופטים לא רק את הדין במקרה ספציפי, אלא הציבו גם עקרונות יסוד המעוגנים בכבוד האדם וזכות האשה על גופה.

הכרעת הדין המפורסמת והפקמיקה של השופט מאיר שמגר – ודברי השופט מישאל חשין, שסיים את פסק דינו בשאלה "הכבודים הינו, לבני בנימין בגבעה דמינו" – הותירו רושם חזק. זאת כמו הרושם החריף של העונשים הקלים שהטיל על הנאשמים בית המשפט המחוזי שנקרא לגזור את הדין. החלטת פרקליטות המדינה אם לערער על קלות העונש, האמורה להתקבל בימים הקרובים, תשליך על המשמעות המיוחסת כאמת ל"כבוד האדם" (הקורבן, במקרה זה) שהועלה אצלנו למעלת זכות יסוד חוקתית.

טוהר השירות והשורות

התנהגותם של בעלי ממון ושררה, הסובבים במסדרונות הכוח, עמדה לבחינתם של בתי המשפט. שופטת בית המשפט המחוזי בירושלים, מרים נאור, הרימה את המסך מעל מעשי הבנקאים שהיו בהם מרמה וכזב כלפי הציבור הרחב שהשקיע במניות הבנקים את מיטב כספו. בפסק דין מקיף וממצה, בסיום משפט סבוך שרק משפט דרעי אולי ישווה לו, קבעה נאור ש"הבנקים פיזרו מצגים בלתי נכונים, מתוך רצון וכוונה שמספר מרבי של אנשים ייפול ברשתם". הרשת שפרשה השופטת מעל הבנקאים הראתה שהחוק נאכף גם על צמרת הכוח: פסק הדין נמצא גם מדגיש שאין מיוחסים בפני שלטון החוק, וכהם אלה שבידיהם עוצמה ויכולת השפעה על אחרים.

הקפדה כזאת, והסתייגות מן הטיעון ש"כך עושים כולם", לא איפיינה את טיפולו של היועץ המשפטי לממשלה בעניינו של רפי פלד, מפכ"ל המשטרה. היועץ, שנכנס לתפקידו בראשית תשנ"ד, סבר שהתנהגות המפכ"ל בקבלת טובת הנאה הצביעה על מצב בלתי ברור. בג"ץ פסק שהכל ברור ושלכאורה עבר המפכ"ל עבירת משמעת. היועץ קבע שבהסכמת המפכ"ל להיות חלק ממסע מכירות של בית מלון אין עבירה פלילית ואין עבירת משמעת, ואילו בג"ץ פסק שנוצרה לכאורה עבירת משמעת "שעניינה קבלת טובת הנאה, אשר בתמורה לה מנוצל מעמדו של המפכ"ל לצורכי פרסומת של הנותן".

בהחליטו בעתירה, שביקשה להביא לסיום כהונת המפכ"ל, ניתח בג"ץ בהרחבה את המתחייב לחיזוק "טוהר השירות והשורות" ואת מה שאמור להיות מוטבע "בהיגיונו ובנפשו של כל שוטר הגון". ההחלטה הציבה סימני שאלה קשים על דמות תפקידו של היועץ המשפטי לממשלה, שהורה להחליט שלא להעמיד את המפכ"ל לדין המשמעתי, בלי לקיים חקירה שלמה וממצה בנושא. בעתיד הקרוב ידון בג"ץ בעתירה כנגד החלטת היועץ שלא להורות למשטרה לחקור את החשד של עבירה פלילית מצד מנכ"ל משרד ראש הממשלה, שמעון שבס, בקשר לחקירתו של אריה דרעי.

בהתערבות המנכ"ל אצל המפכ"ל אז, יעקב טרנר, להחלפת צוות החוקרים בפרשת דרעי, ראתה מבקרת המדינה חריגה מ"גבולות המותר וההולם" ו"מעשה אשר לא ייעשה". ראש הממשלה, שסירב בשעתו להעביר את דרעי מכהונתו כשר – סירוב שהביא להתערבות בג"ץ – סירב לפני שבועות מעטים להעניק למנכ"ל משרדו כתב טיהור מכל חשד להתנהגות שלא כדין בעניין זה. ב"מכתב הטיהור" שלו קבל רבין גם על "ההצבעות וההכפשות מצד התקשורת וגורמים אחרים" כנגד המנכ"ל [illegible].

"הגורמים האחרים", המוזרים את מבוחתו של ראש הממשלה, הם במקרה זה אנשי משרד מבקר המדינה, שתשאלו את המנכ"ל, ומבקרת המדינה שהביעה דעתה על התנהגותו, שהודה בה בגילוי לב. גילוי הלב שהוא אולי יפה כשלעצמו, מעיד גם, ככל הנראה, על נורמות פסולות שלא הכל עדים לפסול שבהן. אם נושא משרת מנכ"ל – האמור להדריך, לפי פסיקת בג"ץ, "הגינות, אמון, יושר ויושרה" – אינו מבחין בגבולות של מותר ואסור, מה כוחו של המשפט להתמודד עם נורמות פסולות שבהתנהגות אדם כלפי החברה שהוא חי בה.

כוח המשפט נחלש השנה בהחלטת שופט בית המשפט המחוזי, ד"ר עודד מודריק, שסירב להעביר מכהונתו את ראש עיריית ראשון לציון, לאחר שהורשע בשורה של עבירות חמורות שעניינן הפרת אמונים. השופט, שקבע כי ראש העירייה הפגין אדישות לאינטרס הציבורי ועשה "מעשה פסול בתכלית הנוגד אינטרס מובהק של הציבור", לא ראה בכל זאת בהרשעות אותו קלון [illegible] בכהונה נבחרת. החלטת היועץ המשפטי לממשלה, שלא לערער לבית המשפט העליון על קביעת השופט, מותירה על כנה פסיקה המעלה שאלה נוקבת, [illegible]

השאלות האלה הן [illegible] ומשפט, נורמות [illegible] של שיטת המשפט [illegible] בהחלטתו בעניין רפי פלד, [illegible] אהרן ברק כי בקביעת [illegible] לא יקבע בית המשפט [illegible] ב"משטרה אידיאלית בחברה אידיאלית" [illegible]

"הסף הערכי" בחברה הישראלית, על המותר והאסור שבה, [illegible] תשנ"ה, [illegible] אריה דרעי [illegible]

מופיד לא ידע לשקר

בני משפחתו של נביל מוחמד הועמדו בשורה ונורו. אחיו מופיד התחבא על אביו, נורה בפניו אך ניצל. היום חיים השניים בארה"ב. שיחה עם אחד הניצולים המעטים מן הטבח בסברה ושתילה, שבוצע בראש השנה תשמ"ג

מאת עקיבא אלדר

[illegible]

במבצע ... ביילין בנביל שעה לצורך ארוחה במסעדה ... "שלום עכשיו", שיושבים בוואשינגטון לצורך שנה להתקשרות המסכם בין ישראל לאש"ף בבית הלבן. נביל מוחמד לא נכח במדשאת הבית הלבן ב-13 בספטמבר 1993 וגם השנה יחזור על הנוגות. אולי בגלל הסמיכות לשואה הפרטית שלו. נביל מעדיף לדבר על הבעיה הפלשתינית, המוזיקה מכל אחר מפרקי חייו. בשנים האחרונות הוא מנהל את אגודת "שורשים" למורשת ערב, שעוסקים ביחד עם סלאח תעמרי. בקרוב ישלח קבוצה של נערים אמריקאים ממוצא ערבי לביקור ב"פלשתין", כלומר בעזה, ביהו, בגדה ובשכם. נביל עצמו יישאר בבית. עם המסמכים הלבנוניים שלו, ובלי דרכון, אין הוא יכול לשוב לביקור בארבת משפחתו בגליל המערבי, מקום שעמדו עליו מעט בתי הכפר מחמודיה.

לא, הוא אינו מבקש לשוב לשם. די לו שהישראלים והעולם יכירו בזכותו למולדת, לזכות משלה. גם אין לו טענות לאמר עראפאת, שוויתר לפי שעה על זכות השיבה והסתפק במעט מופיד מארחת ...

"כשאני יום המחרת עם כמה קרובים ושכנים במקלט ... כאשר הבנים בשולי המחנה. המבוגרים היו בקצה האחורי, הילדים והנשים במרתף. הגברים הנמצאו בסמוך קצר. היינו שם יותר מעשרים אנשים. הישראלים התמקמו בסוכנות הגרעין, לא הרחק מאתנו. ... לשור אליהם משלחת קטנה, כדי לבקש שיפסיקו ... [illegible]

"דודי הוליש לשלוח אותי ואת בנו לצורך השמי של המחנה, אל בית החולים שבו עבדה דודתי. אחותי ובעלה התעקשו להצטרף אלינו. רצנו בכמעורשים בין כרוזי הפלשים. באותם רגעים הצלנו את נפשנו. הפלאנגות הגיעו למקלט ושידדו את כולם, 21 איש, בשורה ירוה. היו שם אמי, אחותי אימן בת השש, אחירה בת ה-15, פריה בת השמונה. מופיד, שהיה אז בן 14, היה בקצה השורה והצליח להימלט אל הסמטאות. החיילים ירו לעברו ופגעו בכתפו.

הוא הצליח להגיע לבית החולים. למחרת הם מצאו אותו שם ושאלו אם הוא פלשתינאי או לבנוני. מופיד לא ידע לשקר והם הוגו אותו".

התמונה של הילד מופיד לא עוזבת. הוא עצם את עיניו ... הבכור הדר ללמוד. אחר כך הגיעו החופרים לכרות את הגוויות. מופיד לא זז, הם חשבו שהוא מת. ... כאשר ... בין גופות אמו ואחיותיו. הוא צלע אל אחת הסמטאות ושני פלאנגיסטים בעקבותיו. מופיד ידע לשקר. הם רצו לוודא כי אין הוא מילדי הלבנונים שהתיישבו בין הפליטים הפלשתינאים, ומופיד השיב להם בעגה לבנונית, שמעולם לא ידע כי היא שגורה בפיו. הוא אמר לחיילים שהם הרגו את אמו ואת אחותיו וביקש על נפשו. הם הניחו לו והילד המשיך לצלוע אל בית החולים.

הרשעות הונקות את גרונו של נביל כאשר הוא מדבר על מופיד. קרוב משפחה סיפר לו שכל משפחתו נספתה וכי רק אחד מאחיו נותר בחיים. נביל תופש את הגופות ולא ידע מי מהם שרד. מופיד נישא על ידיו של דודו אל ביתו. "נביל, נביל, נביל", צעק הילד. מאז לא נפרדו השניים. אחות מתנדבת, יהודייה אמריקאית, שטיפלה בנביל, סייעה להם להגיע לארה"ב ביחד עם קבוצת ילדים פצועים ונכים. מופיד נרשם לבית ספר ואחר לקולג'.

עכשיו הוא עובד בפיצרייה וחי עם ... קבר האחים הוקם מגרש משוקים.

"גולדה מאיר אמרה שכל ילד פלשתי[illegible] טרוריסט בדרך, ושרון הבטיח לנקות את [illegible] מטרוריסטים. מיהו טרוריסט הפלאנגיסט[illegible] את בטנה של אשה כדי לבדוק אם העובר ה[illegible]

... צעירי הקבוצה היתה בת חמש במותה ולבת ... לא מלאו ארבעה חודשים. מה עם דיר יאסין ... ההבדל בין פצצה במטוס לפגז שמשמיד בית ... ? אני זוכר את רעש המטוסים, אחר ... הדירה. בשנייה אחת נקברו אנשים שאף ... בגללכם הגענו למחנות האלה ... את הפלאנגות ואימנתם אותן", אמר ...

... עזבו את פלשתין ב-1948. שנתיים עבדו ... בתל אל זעתר היה 11 שנה. אביו ... ב-1960 ונולדו להם תשעה ילדים ... הבכור, נהרג ראשון והוא בן 14, מפגז ... שבועה ימים לפני שנולדה אחותו, ... בהפגזה נוספת של הנוצרים, או ... בשנת 1976 עזבנו את ביתנו בתל אל זעתר ... בשוריה. כעבור שנתיים איבדנו את הבית בהפצצה ועברנו לביירות. ... חודש אחד, תשעה אנשים. משם הגענו לשתילה. זה גורלם של רוב הפליטים. תעלות ... וזבל בדרך לבית הספר. מלחמת אזרחים ... יורים מעל ראשינו. לעתים קרובות ... הנוצרים להלך אותנו כאשר מטוסי ישראל ... את המחנה. יותר מאלפיים ילדים היו בבית הספר כאשר עשרה פגזים נחתו על הבניין. בגלל ... איבדתי שתי שנות לימוד. הפכתי לצעיר ... בקיץ חיפשתי עבודה כדי לסייע למשפחה. אבי ... להם ומכרה אותו למסעדות ולחיילים. היא לבנה לתפור ומכרה בגדים. בגיל 14 מכרתי בקבוקים ברחוב".

... שנים הוא כאן, בוואשינגטון. מעולם לא ביקר זמן רב כל כך במקום אחד. נביל ומופיד לא ביקשו אזרחות אמריקאית. "תמיד קיווינו לחזור לביירות ולהצטרף לאחותי שנשארה שם לבדה. חשבנו שהעניינים יירגעו שם, אבל המצב המשיך והכריע להישאר כאן. לאן נלך? הבית בשתילה נלקח, הבית בתל אל זעתר איננו קיים, ובשוריה ... אף קרוב משפחה. מתנדבים פלשתינאים בלבנון עובדים כפועלי בניין וניקיון. כאן אנחנו זרים, אבל יש לנו יותר זכויות מבכל מקום אחר בעולם. כאן אינני צריך להציץ מאחורי הגב בדרכי הביתה".

נביל מוחמד: "מה ההבדל בין פצצה במטוס לפגז שמשמיד בית שלם על יושביו?"

עזראיל [illegible]ה בסמארה, עכשיו הו[illegible] בהר הזיתים

האם זקן יהודי מבולבל, הב[illegible] עוזיאלי או עוזיאל, עשוי להיות מלאך המוות עזראיל, ש[illegible] המסורת הערבית מופיע לפני אדם שבא יומו? תושבי ש[illegible] במזרח ירושלים, שמאז ביקר בה הזקן פקדו אותה אסונות, [illegible] פוסלים אפשרות כזאת על הסף

מאת דני רובינשטיין

אחד הסיפורים המוכרים במסורת הע[illegible] אית, והלקוח מהמסורת הערבית, הו[illegible] פגר המוות" שמביא הסופר ג'ון [illegible] מפי סומרסט מוהם בספרו "פגישה בס[illegible] מעשה בסוחר מבגדד ששלח יום אחד את [illegible] לשוק לקנות מזון. כעבור שעה קלה חזר ה[illegible] חיוור ורועד וסיפר שבכיכר השוק התקל[illegible] באשה, והוא הרימה אותו ואותה בזרועו אותו[illegible] מת. הוא התבונן בה וזיהה את מלאך [illegible] מיהר המשרת לחזור לאדונו וביקש ממנ[illegible] איל לו את המהיר מבין הסוסים שבאורוה[illegible] כב הרחק מכאן, לסמארה, שם לא ימצאני [illegible] ואמלט ממר גורלי", אמר המשרת (אגב [illegible] סמארה שעל נהר הפרת, מצפון לבגדד, מ[illegible] כיום מרכז תעשייתי וצבאי ושמה הוזכר[illegible] מיעדי ההפצצות במלחמת המפרץ).

דיוד המשרת על הסוס לסמארה ואחרי [illegible] קלה ירד אדונו הסוחר לכיכר השוק והבח[illegible] הוא את דמות מלאך המוות. ניגש אליה [illegible] ושאל: מדוע זה אותת כך בזרועו של [illegible] כאשר ראית אותו הבוקר? ענתה האשה: לא [illegible] תי בזרוע המשרת כדי לאיים עליו, אלא ה[illegible] ידי משום הפתעתי, שכן נדהמתי לראו[illegible] המשרת כאן בבגדד אף שאני אמורה ל[illegible] אותו הלילה בסמארה.

מלאך המוות, המכונה במסורת הערבית עזראיל (תעתיק השם על פי מילון שטסר איילון), הוא אחד הגיבורים של סיפורי העם במזרח הערבי. התפיסות הפטאליסטיות של האמונה המוסלמית הפכו את הופעותיו לקבועות מראש, הופעות שאין להתחמק מהן. לפני שנים אחדות הייתי עד לוויכוח בין כמה אנשי עסקים ערבים ברמאללה, שניסו לשכנע את חברם להצטרף אליהם לטיסה לאילת. האיש, שסבל מפחד טיסה, סירב בתוקף. היתה לו מכונית אמריקאית גדולה והוא הציע שייסעו לאילת במכוניתו. אמרו לו עמיתיו: חבל על הזמן, אינך יודע שהכל קבוע מראש ואדם מת רק כאשר בא יומו? אמר האיש: אם הגיע יומי ואסע במכונית, איתקל בסלע, המכונית תתהפך ואמות, אבל אם בא יומו של הטייס, מה אשמתי אני?

נימוק משכנע לכאורה, אבל הוא איננו עומד במבחן האמונה העממית הערבית-פלשתינית, הרואה מסקנה זאת מכל וכל. על פיה, לא ייתכן שאדם ימות קודם שבא יומו. יעיד על כך סיפור ששמעתי במשך השנים בכמה וכמה גרסאות: יום אחד נסע אוטובוס עמוס בנוסעים באחד הכבישים הצרים והמפותלים בהר חברון. לפתע עצר הנהג את האוטובוס ופתח את הדלת. שאלו אותו הנוסעים, למה עצרת? הנהג השיב: מישהו עומד בצד הכביש ומרים את ידו (לאוטובוסים הנעים בין הכפרים הערביים אין תחנות והם עוצרים לכל מי שמניף יד). הנוסעים התפלאו ואמרו לנהג: הכל שומם מסביב ואין איש. היכן רבע. הנהג סגר את דלת האוטובוס, הניח ראשו על ההגה ומת.

מוסר השכל ברור. מלאך המוות עזראיל הוא שעמד בצד הכביש והרים את ידו, שכן נקבע בשמים כי בא יומו של נהג האוטובוס. אילו מת הנהג בזמן הנסיעה, היה האוטובוס מידרדר לתהום, ואז צריך היה נגרם: רבים מנוסעי האוטובוס, שלא בא יומם, היו מתים גם הם. עזראיל חישב איפוא את צעדיו ונגלה אך ורק לנהג, כרשות נוסע המבקש לו.

ושני סיפורים אלה אינם אלא הקדמה לפרשה שהתרחשה לפני פחות מחודשים בשכונה במזרח ירושלים, על כביש אישור שבדרך הר הזיתים – כפי שסיפר לי אותה אבראהמד, סוחר מכובד בעיר.

לילה אחד, סמוך לחצות, העיר אותו בנו בן העשרים וסיפר לו כי בגינה שבכניסה לבית, על המרצפות, שוכב איש זקן לא מוכר. הבן, שחזר מבית אוסתו, ניסה לדובב את הזקן אך לא הצליח. הזקן, יהודי, מבין ערבית וממלמל משפטים לא מובנים. בני הבית קמו, יצאו לגינה וניסו לדובב את האיש. הוא נראה מוזר ומוזנח מעט. השקו והאכילו אותו והצליחו להציל מפיו שהיה במקום כלשהו בחגיגה משפחתית, אולי חתונה, ואין הוא מוצא את דרכו הביתה. הוא אכן יהודי, אמר, וכאשר שאלו לשמו ענה "עוזיאל". באשר להגייה המדויקת של השם התעוררו חילוקי דעות במשפחתו של אבראהמד. יש ששמעו עוזיאל ויש עוזיאלי. מכל מקום, לפחות אם המשפחה נתקפה בהלה בשל הדמיון לשמו של מלאך המוות.

העירו את השכנים בבית הסמוך, והבן – מלרזה בשכן – ירד לפינת שער שכם, שעומדים בה דרך קבע שוטרי משמר הגבול. סיפרו השניים לשוטרים מה קרה, ואלה הגיבו בביטול. אנחנו מפקים על הביטחון, אמרו השוטרים, ולא מעניינים אותנו סיפורים על זקנים מבולבלים המאבדים את דרכם. בכל זאת לקחו את הפרטים ואמרו שידווחו והעניין יטופל. השניים חזרו לביתם וטילפנו למשטרה. אחרי שעה קלה הגיעו לשכונה כמה שוטרים וניידת. מאוחר יותר שאלתי סגל ממשמר הגבול מדוע הגיבו כך עמיתיו. הוא לא הכיר את פרטי המקרה ואמר שאנשי ביטחון ישראלים חוששים לעתים מדיווחים שכאלה, שמא מחבלים מנסים לגרור אותם למקום כלשהו ולטמון להם מלכודת.

השוטרים חקרו את הזקן, התקשרו למטה המשטרה והתברר שאכן דווח על נעדר יהודי בשם זה. אבראהמד הבין מדברי השוטרים שהאיש מבוגר ודעתו משתבשת לפעמים. הוא היה אמנם במסיבה או בחתונה, אבל לא באותו ערב אלא לפני כמה ימים, ומאז נעלם. לאחר ששוטט כנראה באזור בית הקברות של הר הזיתים הגיע לבית משפחת אבראהמד. הוא סיפר ששתה מים מברזים בחצרות ולא הטריד איש. המשטרה אספה אותו, ומשפחתו של אבראהמד חזרה לישון.

לכאורה הכל בא על מקומו בשלום. אלא שבשבועות שחלפו מאז פקדו את השכונה הקטנה שבדרך אישור שורה של אסונות, בתכיפות שכמוה לא ידעה מעולם. כבר למחרת ביקר אצל משפחתו של אבראהמד בן דוד שלרוב לא נהג להישאר עד שעה מאוחרת. הפעם חרג ממנהגו וביקורו התמשך. כמה פעמים התכוון ללכת וחזר בו. לבסוף יצא בשעה מאוחרת ובמרחק קצר משם התנגשה מכוניתו בעמוד חשמל והוא נהרג. אחרי יומיים מת עוד קרוב משפחה.

האסונות לא פסחו גם על בתי השכנים. וכך, במשך שבועיים, היו שבעה מקרי מוות בבתים שחוקק התמהוני בעל השם החשוד סבב בהם. רובם ככולם לא צפויים, של אנשים בריאים יחסית. אחד השכנים, ששאלתי אותו על כך, הודה במבוכה שיש מעט פניקה בסביבה. מלאך המוות עזראיל (או עזראין, בעגה הפלאחית שמתחלפת בה האות למ"ד בנו"ן) ביקר כאן יותר מדי פעמים.

מה עושים? האם אפשר לשנות את הקבוע מראש? סיפרתי לאבראהמד על יהודים מאמינים הבודקים את המזוזות, שמא אינן כשרות, ועל תפילות הימים הנוראים שבהם נכתב ונחתם אדם לספר החיים בשנה הבאה. אבל זה נוגע ליהודים, ובינתיים מקוננים בבתי הערבים שעל צלע הר הזיתים כי הירעה שפקדה אותם חלפה.

תצלום: אלכס ליבק

רמת שפט, ירושלים. אה, אתם אומרים, אבל הנגב, הוא הרי כמעט ריק ואפשר לדחוק שם שלוש ארבע ערים גדולות חדשות. אל תשלו את עצמכם

צפוף, צפוף ואין מקום

סוף סוף חשה הממשלה במה שכבר מורגש די הרבה זמן – צפוף כאן. לכן מתקרבים בה להחלטה מהפכנית מבחינת האתוס הציוני – לא להתיר עוד הקמתם של יישובים חדשים. אבל ההקלה היחידה תבוא דווקא אחרי הוויתור על השטחים. המדינה תרגיש אז כמו סוודר אחרי כביסה – אמנם מכווצת, אולם מצד שני הגבולות ייפתחו ומי שיהיה צפוף לו יוכל לדהור למדינות השכנות

מאת אמנון דנקנר

האם יש לכם בית צמוד-קרקע? אם כן הצמדו אליו חזק כי ערכו יעלה בהרבה בשנים הקרובות – משום שבחוגים ממשלתיים מתקרבים להחלטה שהסיפור של בתים צמודי קרקע בישראל עומד להסתיים. הקרקע, המשאב הלאומי היקר ביותר, מבוזבזת באורח כמעט פושע, אומרים שם, במתן רישיונות לבניית שכונות ואף יישובים של בתים צמודי קרקע.

כולם רוצים וילות, קוטג'ים וגינות, ועד היום מי שרצה – והיה לו כסף – קיבל. לא עוד. יישובים קהילתיים של בתים צמודי קרקע, כמו כוכב יאיר, כפר ורדים או רעות, הם סיפור שנגמר. מי שנורא רוצה להיות עשיר יצטרך להיות עשיר ... ובאלה יהיו רבים וגבוהים, שכן המדינה, אחוזת דאגה ממחסור בקרקעות לבנייה, פונה למסלול של רבי קומות.

כוכב יאיר ורעות הם סיפור שנגמר לא רק מהבחינה הזאת – בגלל מתקרבים בממשלה לעוד החלטה, אולי מהפכנית יותר מבחינת האתוס הציוני, שלא להתיר עוד הקמתם של יישובים חדשים. את תוספת האוכלוסייה, בגלל ההתרבות הטבעית ובגלל העלייה, יקלטו בבניינים חדשים – וגבוהים – בערים הקיימות, ביישובים הקיימים. יישוב חדש הוא בזבוז קרקע הרבה יותר משכונה חדשה ביישוב קיים, ולמדינה אין קרקע לזרוק.

סוף סוף חשה הממשלה במה שכבר מורגש די הרבה זמן – צפוף כאן ואין מקום. יהיה צפוף יותר, כמובן, כשהשטחים בגדה וברמת הגולן יעברו לשליטה ערבית. לא רק משום שרוב המתיישבים שם, או כולם, יוחזרו לגור בתחומי הקו הירוק. גם משום שעם הוויתור על השטחים צה"ל יוותר שם גם על הרבה שטחים של מחנות צבא ושטחי אש. הוא יצטרך מחנות ושטחי אש חדשים בתחומי הקו הירוק וידרוש אותם, כדרכו בתוקף.

לא שהוא עני בהם היום. כמעט מחצית מהשטח של ישראל בתחומי הקו הירוק היא שטחים ביטחוניים – כל עוד אין סיכוי מעשי שהסדרי בות השכנות יעניקו לנו רשות להשתמש בחלק ממרחביותיהן, ... כשטחי אש, צה"ל ימשיך להיות מוללי הקרקע הגדולים ביותר. אה, אתם אומרים, אבל הנגב, הוא הרי כמעט ריק ואפשר לדחוק שם שלוש ארבע ערים גדולות חדשות. אל תשלו את עצמכם. הנגב חסום ברובו, גם בגלל שטחי האש והאימונים העצומים שבו וגם בגלל השטח של הקמ"ג, המכתשים ושמורות טבע שלא כדאי לוותר עליהן.

העתיד נתפס היום לאו דווקא כעתיד ביטחוני, שבמסגרתו יש לטפל באיומים עלינו מבחוץ, אלא יותר – תודות לתהליך השלום – כמעורר דאגה בתחומים אחרים שלא נתנו עליהם את הדעת מספיק עד כה. זאת הסיבה שחושבים בדאגה על הבזבוז חסר האחריות של הקרקע. אל יקל הדבר בעיניכם. החלטה מעשית למנוע הקמתם של יישובים חדשים היא פגיעה ישירה בלב של החלום הציוני שקידש את ההתיישבות כערך מרכזי – אולי החשוב ביותר – והכסיסמה קדושה שהכל קופצים לרום לשמעה.

אולם זה לא העיקרון הקדוש היחיד שבגלל הצפיפות מתנקשים בו. גם חוק השבות עומד באחרונה בפני התקפות. פקיד בכיר אלמוני צוטט בעיתונים כמהרהר ב"תבונה הכלכלית" שבהעלאתם לארץ של זקנים וחולים מברית המועצות לשעבר, וסגן השר יוסי ביילין קרא לפני שבועיים לשינויים בחוק השבות, בעקבות הידיעות כי כמה מיליונים של הודים הרואים עצמם כצאצאים של שבטים אבודים מבקשים להכריז עליהם כיהודים, מה שיקנה להם אוטומטית את זכות העלייה על פי חוק השבות.

כשהיה לנו רע צעקנו – איפה העלייה? כלומר – היינו מוכנים לחלוק ברע עם מי שרע לו במקומות אחרים. כשמתחיל להיות לנו טוב כאן, קח לדוגמה את השלום ואת ההתפתחות הכלכלית המרשימה, מתחילה צרות עין: מה פתאום לחלוק בטוב עם אחרים שייפלו עלינו למעמסה? התרגשנו מאוד ממבצע משה וממבצע שלמה אבל אנחנו מתרגשים הרבה פחות מהעולים האתיופים עצמם. לא רק שאנחנו נאבקים אתם כדי למנוע את הצפת המדינה בבני הפלאשמורה, שהם תובעים להביא הנה בעקבותיהם, אלא שאנחנו דוחקים את האתיופים לגטאות ומגדירים אותם כעלייה חלשה ובעייתית שעלה הן ומעטים הסיכויים שתחזיר את ההשקעה בקצב נאות.

צפוף כאן וקשה לזוז. הפקקים בכבישים ובתחנות הערים חסרי תקווה. בירושלים מעריכים שלא ירחק היום ותור המכוניות המבקש להיכנס לבירה בשעות העומס ישתרך עד שער הגיא. בנייה קדחתנית של מחלפים, כבישים ובעיקר כביש חוצה ישראל תגלית, במקרה הטוב, לשמר את המצב הקיים והבלתי-נסבל כמעט עוד כמה שנים לאחר השלמת העבודות. מיד לאחר מכן יצטרכו לחשוב על עוד פתרונות, שיגזלו עוד שטחי קרקע יקרים. ואם התחזיות הפסימיות לא יתגשמו והתנועה תוזרם במהירות בכבישים החדשים, אז ודאי שתרגיש צפיפות – כי סוף סוף נחוש בממדיה האמיתיים של המדינה שלנו, שנראה כי נפתחנו לחשוב שהיא גדולה ממה שהיא באמת, בשל הזמן הרב שנדרש כדי להגיע בה מנקודה לנקודה – ולא בגלל המרחק.

העתיד הצפוף כבר נותן אותותיו אצל הצעירים – אופק העתיד שלהם צר מזה שהיה לנו, דור ההורים, כאן בארץ: פקולטות חסומות באוניברסיטאות מאלצות רבים לוותר על שאיפות מקצועיות, או לבחור ... ללימודים. גם כשהם יוצאים לבלות צפוף להם – הבארים, הפאבים המסעדות מתפוצצים, אולמות-התיאטרון מלאים ובשבתות ובחגים כמעט בלתי אפשרי להשיג מקום חניה בחופי הרחצה של הים התיכון והכנרת. גם כשנגמרת עונת הרחצה אין הקלה בתחושת הצפיפות. – כשמתחיל להיות מעונן משתרכים בשבתות טורי המכוניות לגליל, ומהדרה עד מסולה קשה להכניס סיכה.

זאת הצפיפות – ביחוד עם ... הישראלית הפמיליארית – שיוצרת לעתים תחושה דומה לקלסטרופוביה. החברה שלנו, באורח מסורתי, נטולת מעמדות ולפיכך גם נטולת מרחק. אין בה מועדונים סגורים ואין לאן להימלט מההמון הסוער, ותמיד תוכל להיתפש בהפתעה צפופה אדירה של חיבה מאיזה אלמוני שיטען שהיה האפסנאי שלך במילואים, כשאתה גומע בשקט מרק באיזו מסעדה. הפמיליאריות הזאת היא קרקע הצמיחה לתופעת טורי הרכילות היהודית לישראל – אלה עוסקים לאו דווקא בשערוריות מסקרנות אלא סתם באזכור של מישהו שישב ושתה קפה או עמד ברחוב אבן גבירול וחשב. משום שכאן כולם הרי מכירים את כולם, כולם חברים של כולם וכל מה שמישהו עושה מעניין את כולם, אפילו אם זה נורא לא מעניין. זו, אחרי ככלות הכל, התמצית של משפחתיות.

הדור הצעיר סובל, אולי, מהצפיפות יותר מהשאר. למבוגרים של היום היה מרחב מחיה בנעוריהם: ההורים שלהם היו ברובם מהגרים, זרים ללשון, לתרבות ולאתוס של הגברים הצעירים. לכן הם לא התערבו הרבה בחיים של ילדיהם, למרות הטענות השגורות על מעורבות היתר של האמא הפולנייה או האמא המרוקאית. הצעירים של פעם היו בעצם חופשיים מעול ההורים הרבה יותר מהצעירים של היום, החשים במועקה בשל חוסר מרחב מחיה ממעורבות ההורים. ההורים של היום, אחרי ככלות הכל, אינם זרים לארץ ומכירים מניסיון אישי את המסלול שילדיהם עוברים – בית הספר, האוניברסיטה – ואפילו את חלק ממקומות הבילוי, וכמובן את הצבא שאל שעריו הם רודפים את ילדיהם. לא פלא שכל כך הרבה צעירים נוסעים למזרח הרחוק ולדרום אמריקה, לא רק בגלל יצר ההרפתקה, אלא גם כדי להימלט מהוריהם הלוחצים אל מחוזות שאין ההורים מכירים.

צפיפות אינה נמדדת רק במרחק הפיסי. בית יכול להיות די רחוק מבית שכן, אך ההרגשה תהיה קרובה, צפופה, אכן צפופה מדי, אם במרפסות יעמדו אנשים ויציצו במשקפות על שכניהם, ואם ירבו בקול רם וישמיעו מוסיקה רועשת. בישראל, האינטימית, הרועשת, גם המרחק בין בית לבית הולך וקטן. צפוף פה ויהיה הרבה יותר צפוף. ההקלה היחידה תבוא, באורח פרדוקסלי, דווקא אחרי הוויתור על השטחים. המדינה תרגיש כמו סוודר אחרי כביסה – יותר נקייה אך גם מכווצת, אולם מצד שני הגבולות ייפתחו לתנועת ישראלים ומי שיהיה צפוף לו יוכל לקחת את המכונית ולדהור למרחביות הריקים של המדינות השכנות ושם ימצא מרחב ובדידות.

هكذا من الأصل

هكذا من الأصل

אבל השינוי האמיתי יתחיל אחרי הבחירות

מערכת הבחירות כבר התחילה, ונראה שהפעם תתמודד בה רשימה חדשה בראשות חיים רמון, שתשמש מפלגת מנדטים לעבודה. אלא אם כן יציע רבין לרמון מקום בשלישייה הפותחת שלו

תצלום: דב פרינר

ועידת הליכוד 93'. אם בליכוד הולך זה כבר להעמיד פנים – ומצודת זאב מתפקרת בעיקר בלשכתו המודרנית של היו"ר נתניהו – בעבודה מתקשים להתאים עצמם לשינויים שכפה החוק לבחירה ישירה

מאת אורית גלילי

בגיליון ראש השנה של "הארץ", 8 בספטמבר 1972, התפרסם תסריט לשנת בחירות. אלה היו אמורות להתקיים ב־26 באוקטובר 73', אך בשל מלחמת יום הכיפורים נדחו ל־31 בדצמבר אותה שנה. הכותב התנבא אז – לפני המלחמה – כי תפקידה של גולדה מאיר יצטמצם לבחישה מאחורי הקלעים, וכי שניים יתמודדו על תפקיד ראש הממשלה הבא של מדינת ישראל: משה דיין ופנחס ספיר. אם גולדה תפעל כעסקנית, סבר הכותב, אזי ראש הממשלה יהיה ספיר. אם תפעל כמדינאית – ראש הממשלה הבא של ישראל יהיה משה דיין.

התחזית התבדתה, כידוע. ספיר לא התמודד כלל, דיין היה שקוע עד צוואר במלחמה, וגולדה מאיר נבחרה שוב לראש הממשלה. אך כעבור כמה חודשים שוב נטרפו הקלפים. דו"ח הביניים של ועדת אגרנט, שהתפרסם באפריל 74' והיכה את הדרג המדיני, הביא להתפטרותה של ראש הממשלה בשל הלחץ הציבורי. בקרות הניחושים הפוליטיים בדבר זהותו של ראש הממשלה העתידי, הועלו שמותיהם של אבא אבן, חיים צדוק וחיים בר לב – האפשרות של יגאל אלון ירדה בשל זיהויו עם מלחמת יום הכיפורים – אך שוב התבדו המתנבאים. לבסוף שלף פנחס ספיר את יצחק רבין מהמקום ה־20 ברשימת המערך לכנסת והוא שהוכתר למנהיג. שמעון פרס התמודד מולו והפסיד.

22 שנה חלפו מאז, וכהונתו של יצחק רבין כראש הממשלה – לאחר שנות אופוזיציה, מפלגתית ולאומית, שבהן ניתר על כיבוש מחדש של הפסגה – רק מוכיחה עד כמה קשה לדייק בתרחישי בחירות. ועם זאת, אפשר להסתכן ולנבא כי רבין יהיה גם ראש הממשלה הבא, בתנאי שבריאותו תהיה טובה.

האפשרות שרבין יפסיד ב־96' את השלטון למועמד הליכוד, בנימין נתניהו – אף שהיא קלושה, קיימת בכל זאת – אם יתגבר הטרור ותחול הרעה במצב הכלכלי. רק אם יחולו שתי התפתחויות כאלה – ולא אחת מהן בלבד – עשויה העבודה לאבד את השלטון. אך כדי לשכנע שהוא יכול להיות האלטרנטיווה לעבודה, על הליכוד להיות קודם כל מאוחד. ובניגוד לשמאל, שהמהלכים בו מתואמים, הליכוד – וכמוהו גוש הימין – מפוצלים.

על מנהיגותו של נתניהו חולקים דוד לוי ואריאל שרון, אבל השניים לא יהיו השחקנים הראשיים בזירה הפוליטית של 96'. לכל היותר יהיו 'גורם מטריד', כהגדרתם של חברי הכנסת של התנועה. גם סיכוייו של דן מרידור להנהיג את הליכוד ב־96' קלושים, ועל אחת כמה וכמה סיכוייהם של משה קצב ובני בגין, שיצאו מרשימת המתמודדים הצעירה אמונים לנתניהו. אפילו לא יהיו סקרי הפופולריות של נתניהו מרשימים דים, יהיה על מרידור לחכות לשנת אלפיים. מסיבה פשוטה: נתניהו איננו מתכוון לוותר מרצונו, ואת המסר הזה הוא מעביר בבירור. הוא גם משוריין בברכו הליכוד ברוב של 75%. למרידור גם אין אחיזה בשטח. לכנס בקרית גת, שאירגן בשבילו דוד מגן, באו רק 20 אנשים.

מבחינה זו נתניהו יכול איפוא להסיר דאגה מלבו – ככל שאפשר בפוליטיקה. אבל הסכנה אורבת לו מחוץ למפלגה, שכן התגודות בגוש הימין עלולות לאיים עליו. התמודדות של רפאל איתן, מטעם צומת, על ראשות הממשלה תחליש מאוד את נתניהו, וכך גם הקמת חזית ימנית מאוחדת של שרון, איתן ורחבעם זאבי. מצד אחר, עשויה לקום חזית של ימין מתון, שתסרב להיאחז בהשקפת עולם קיצונית. השמאל ייצא נשכר מכל אלה.

האם מפלגת העבודה יכולה, אם כך, להיות שאננה? אילו שמעון פרס היה ראש הממשלה, סבור פרופ' שאול משעל מהחוג למדע המדינה באוניברסיטת תל אביב, הוא היה פועל עכשיו ללא לאות להפחית את הטרור ככל האפשר וליצור תחושת רווחה כלכלית מרבית. הוא היה קושר זאת להסדרי השלום עם סוריה ולבנון, שאפשר להניח כי יתגבשו בשנה הקרובה, ולהסדר הקבע עם הפלשתינאים, שיעמוד בראש סדר היום בבחירות הקרובות. פרס היה חותר לכך, משוכנע משעל, כי יכולתו לקרוא את המפה הפנימית עולה על זו של רבין.

שני ראשים

גם מקורביו של רבין מודעים לכך שהזנחת העניינים הכלכליים החברתיים וכישלון נמשך של ערפאת להתגבר על הטרור עלולים לחבל בסיכוייו של ראש הממשלה להיבחר שוב. אך הם תולים תקוות בפופולריות הגבוהה שלו ובשחיקה באמינות לנתניהו מאז נבחר ליו"ר הליכוד. עם זאת, מקורבי ראש הממשלה – ובעיקר שמעון שבס – מתחילים לגבש עכשיו אסטרטגיה האמורה להביא לניצחונו ב־96' ומבוססת על האסטרטגיה שנוצלה ב־92'.

על פי התוכנית המתגבשת עתה, ידהרו רבין וחיים רמון בשני ראשים: האחד יציג הישגים בתחום המדיני־ביטחוני, השני – בתחום החברתי־כלכלי. לאחר הבחירות יתאחדו העבודה ורשימתו של רמון כדי להחזיק את גוש השמאל, וכך תהיה לרבין תשתית מוצקה להשלים את המשימות שלפניו.

שני דברים עלולים לסכל את התוכנית הזאת. האחד – ירידה משמעותית בפופולריות של רבין, אלא שכיום היא המשתנה היציב ביותר במערכת הפוליטית בארץ. והשני: אם רבין ירשום לזכותו הצלחות מדיניות בלבד – ולדברי מקורביו ייתכן שלא נותר לו די זמן להתמקד בתחום הכלכלי – יהיה עליו לפתות את רמון לשוב למפלגה. הוא יצטרך אז להבטיח לרמון כי תמורת חזרתו יימנה עם השלישייה הפותחת של ממשלתו, אם אכן ירכיב את הממשלה ב־96'. אך מאמץ פיתוי כזה איננו פשוט מבחינתו של רבין, שכן פירושו העכרת היחסים עם פרס ועם אברהם שוחט. מכל מקום, אם אכן יבחר רבין באפשרות זו, היא תתחיל להסתמן כשתמלא שנה לכהונתו של רמון בראשות ההסתדרות.

רמון, מצדו, יעשה השנה מאמצים מיוחדים ליצור לעצמו תדמית של רפורמטור בתחום החברתי והכלכלי. הוא שוקד על כך מיום שהגיע לקומה השמינית. מלבד הרפורמות שינהיג בהסתדרות, יפעל להצטייר כמיטיבם של השכירים, ועל המיליטנטיות שלו בעניין תוספת היוקר כבר היה אפשר לעמוד בנאומו בוועד הפועל לפני כמה ימים. הופעתו, אמר מקורב לראש הממשלה, היתה מרשימה ואמינה משל רבים מקודמיו בתפקיד.

אם הפופולריות של רבין תהיה איתנה, ורמון יהיה בראש רשימה, רמון לא יתמודד על ראשות הממשלה. שכן כל עוד רבין ופרס מובילים את מדיניות השלום, וכל עוד השלום הוא המרכיב העיקרי בהתמודדות הפוליטית בישראל, אין לו סיכוי לרכוש תמיכה מספקת בציבור כדי להגיע לראשות הממשלה. כשהתמודד על מזכ"לות ההסתדרות הצליח לגרוף קולות של תומכי ליכוד, אך מפלגה בראשותו, כפי שהיא מצטיירת, לא תוכל לגזול מהליכוד קולות בבחירות לכנסת. מפלגת מרכז, מסביר רוני מילוא – שיש אומרים כי הוא עשוי להצטרף למפלגה כזאת – יכולה להצליח רק אם העומד בראשה מבטא "אמצע מדיני". למשל, אומר מילוא, אהוד ברק. אבל ברק לא יהיה מועמד לראשות הממשלה ב־96'. אם יקים רמון מפלגה, היא תהיה אישית בהחלט מפלגת מנדטים, שימסרו לעבודה תמורת ייצוג נכבד בממשלה. למשל, סגנות ראש הממשלה וכהונת שר האוצר לרמון.

שלוש נבואות

קשה, ואף יומרני, לנבא ולשרטט היום את המפה הפוליטית של הבחירות הבאות – למנות את הרשימות לכנסת ואת המתמודדים על ראשות הממשלה, בראשונה בבחירה ישירה. עם זאת, אפשר להסתכן בשלוש נבואות.

האחת – השינוי הגדול בפוליטיקה הישראלית לא יקרה ב־96' אלא רק לאחר שרבין ופרס ייעלמו מהזירה. אפשר להניח כי רבין יבחר להודיע על פרישתו ב־98', השנה שהמדינה תחגוג בה 50 שנה להקמתה. זה יהיה תאריך סמלי, וראש הממשלה, שיפרוש לאחר כהונה של שש שנים שבמהלכה פתר את רוב מרכיבי הסכסוך במזרח התיכון, יירשם בדפי ההיסטוריה. עם פרישתו תתחיל להתגבש המפה הפוליטית החדשה של ישראל לקראת המאה ה־21.

השנייה – בחירות 96', כהמשך ישיר לבחירות 92', יעמדו בסימן של סוף עידן המפלגות. מערכת הבחירות הקרובה תתנהל בסגנון אמריקאי, אומרים מי שינהלו כנראה את מטות הבחירות בשתי המפלגות הגדולות. המבצעים יהיו קצרים וקליטים, וינסחו אותם המועמדים לראשות הממשלה ועוזריהם הקרובים. הבוחרים יבקשו את מרב המידע על המועמדים, ואלה ייחשפו באופן מוחלט. המועמד שיוצב בראש הרשימה יוצב שם בעיקר בגלל תכונה אחת: האלקטביליות – יכולת ההיבחרות שלו.

השלישית – למרות ההסתייגויות המועלות עכשיו, הבחירות הבאות, בין שיוקדמו ל־95' ובין שיתקיימו במועדן הקבוע בחוק, ייערכו במתכונת החוק לבחירה ישירה של ראש הממשלה. גם אם יארגן שמעון פרס קבוצת תומכים נגד החוק לבחירה ישירה, סבור ח"כ צחי הנגבי, החוק לא ישתנה. שיטת הבחירות הישירות לראשות הממשלה מגדילה את סיכוייהם של רבין וגוש השמאל להיבחר שוב. מדוע אם כך שיחבלו בסיכוייהם?

גם ח"כ אברהם בורג, המנסה להביא לביטול החוק, רואה בקריאתו לג'יהאד עליו מערכה אבודה. שכן אם יבוטל החוק, רבים לא יבינו את השינוי ויראו בו נסיגה. "הכנסת", אומר בורג, "נכנעה כבר בצורה מבישה לפוטש של המפגינים שרצו לשלוט בלי להיבחר. אני וחברי לא קלטנו שהקריאה 'מושחתים נמאסתם' היא קריאה לאנרכיה".

אלא שבורג, המטיף נגד החוק לבחירה ישירה, הוא אחד הנהנים העיקריים ממנו – כדמות תקשורתית במיוחד. וגם הוא עצמו מודה בכך. לדבריו הבין – כפי שהבין רמון בעת המאבק על חוק ביטוח בריאות ממלכתי, שבגינו פרש מהממשלה – כי יש להיות מזוהה עם העקביות, בלא קשר לעניין שהיא מתגוננת בו. בורג ימשיך איפוא להשמיע הצהרות נגד החוק לבחירה ישירה, אף שהוא מודע לחוסר התכלית שבכך, וכבר בחר לו עוד נושא להתמקד בו – תאונות הדרכים. כמוהו כרבים מעמיתיו, הבוחרים היום תחום עניין ומתמקדים בו.

מערכת הבחירות כבר החלה בעצם ימים אלה, אומרים הפוליטיקאים, ומניחים כי הבחירות יתקיימו בנובמבר 96' ולא יוקדמו.

בשנת הבחירות יתקיימו הפריימריס של המפלגות לבחירת חברי הכנסת, וכמו ב־92', הם יהיו סגורים. רק במערכת הבחירות הבאה ינהגו פריימריס פתוחים, שכן לפוליטיקאים יידרש זמן להגיע למסקנה כי למבני העבר אין עוד משמעות. אבל התהליך כבר החל, אין ממנו דרך חזרה, וסגן שר החוץ יוסי ביילין כבר מזהיר כי בגלל הבחירה הישירה מפלגת העבודה מתנוונת בבחירות. חברי כנסת אינם מופיעים בסניפים, הם מעדיפים להופיע בקאנטרי קלאב המקומי. בעיניו הפריימריס מחליפים את סניף המפלגה "הקפה הפוליטי", חוגי הבית, הופעות בבתי ספר, וחשיפה בתקשורת המקומית.

אך אם בליכוד הולך זה כבר להעמיד פנים – מצודת זאב, שהיתה מקום מפגש שוקק של פעילי המפלגה, מתפקרת בעיקר כלשכתו המודרנית של היו"ר נתניהו ושל נאמניו – בעבודה מתקשים להתאים עצמם לשינויים שכפה החוק לבחירה ישירה ולמרות השינויים בשטח נאחזים במבנה של מפלגה סוציאליסטית אנכרוניסטית.

ועידה אחת

בנובמבר השנה תיערך ועידת המפלגה, שתהיה נקודת ציון אידיאולוגית ותקשורתית, בדיוק כפי שהיתה הוועידה בנובמבר 91'. הצעירים יציגו בה קווים אדומים: ביטול הלאו למדינה פלשתינית ותמיכה לפריימריס פתוחים, ויהיה עליהם להחליט אם יפרשו ל"חיים חדשים" – בתנאי, כמובן, שזו תדרוך לכנסת – לפני הוועידה, במהלכה או לאחריה.

אך אם ב־91' פעל מזכ"ל המפלגה אז, מיכה חריש, למנוע מרמון ומחבריו לפרוש מהמפלגה ולהתאחד עם מרצ, היום אין לדעת אילו שיקולים ינחו את המזכ"ל נסים זוילי – טובת המפלגה או טובתו שלו. ראוי לזכור בהקשר זה שחיים רמון היה לפוליטיקאי הראשון בישראל שרץ לבחירות אישיות לא רק בשל רצון לעצמאות ("אני הבאתי את המנדטים והיום לסים קובעים לי איך להתנהג"), אלא בעיקר בגלל אותם כוחות בעבודה שדחו אותו. ובעניין זה אמר רמון: "אם נגזר עלי ועל חיילי להיות פרטיזנים – זה לא מעניין אותי. אני רוצה יריבות של סטייל – מול יוסי שריד".

שריד, אפשר לשער, כבר יהיה בנובמבר 95' יו"ר מרצ – וייתכן כי לשם כך לא יהיה צורך בפריימריס, כיוון שיגיע להסדר עם שולמית אלוני. שיחות על איחוד בינו לבין רמון יוכלו להתקיים רק אם שריד יעמוד על הקושי הצפוי למרצ בבחירות 96' – לאחר שלא עמדה בהבטחותיה בנושא זכויות האזרח ונסוגה לפני ש"ס, ואילו תהליך השלום נזקף לזכות רבין ולא לזכותה. אבל גם אז, לא נראה כי שריד יוותר על שאיפתו לעמוד בראש מפלגה, כדי שבבוא היום יוכל לרוץ לראשות ממשלה. האיחוד בין חיים חדשים למרצ נראה איפוא היום בלתי אפשרי.

והדבר לא מבשר טובות לחיים חדשים. רמון היה יכול לוותר על איחוד עם מרצ אילו הצטרפו אליו ברק, ביילין, מילוא, מאיר שטרית, מרידור, עמרם מצנע, פרופ' איתמר רבינוביץ', אביהו בן נון ואחרים. אך אם אלה לא יצטרפו – וכאשר את השמאל מרכיבות מפלגת העבודה ומרצ – רשימתו של רמון לא תוכל לגייס קולות. את הקסם האישי שלו הוא כבר מיצה בבחירות להסתדרות.

מפלגת חיים חדשים תתחיל להיבנות איפוא כאלטרנטיווה אמיתית למפלגת העבודה רק בעוד ארבע שנים, לאחר פרישתו של רבין, לאחר שייחתמו הסכמי הסדרים מדיניים עם כל מדינות האזור ועם הפלשתינאים. הוויכוח המרכזי יוסב אז על סדר היום, ורק אז יוכלו ביילין, דן מרידור, רמון, מילוא, שטרית ובורג להתאחד על בסיס ערכים ליברליים דומים. מפלגה כזאת, של "כוכבים", תוכל, על פי התוכנית, להביא לקראת שנת אלפיים לפירוק הליכוד ולהטמיע בתוכה את מפלגת העבודה.

מי ינצח? ששש... תיכף יג'יע לכאן ראש המדינה

ניסיון לברר מראש מה יקרה במפלגות החרדיות מחייב הקשבה ל"חרושות של מקווה". התרחישים שנמסרים שם מנבאים חילופי אישים בכל המפלגות החרדיות, וכבר עכשיו מתנהלים מאבקי כוח בין הרב שך לרב אלישיב בדגל התורה, בין שפירא לעסקנים צעירים באגודת ישראל, ובין יורשי דרעי לבין עצמם בש"ס

מאת אבירמה גולן

מנהיג מפורסם, יהיה זה נפוליאון או בן גוריון או כל ראש מדינה אחר, שמע מספרים שבעשורים הדוקת שבין "מנחה" ל"מעריב", בפתח השטיבל, או בית הכנסת הקטן בעיירה, או "איצקביץ'" הצפוף בבני ברק, מתרחש הכל. שם, אמרו לו, תוכל לשמוע מי הולך עם מי, אילו עסקים עושים אנשים זה עם זה – ואם תרצה, לצורך המשל, מה יהיו ההסכמים הפוליטיים בתוך המפלגות החרדיות לקראת בחירות 96'. התחכם האיש, לבש שחורים ועטה זקן, והתערב בין המתפללים. חיכה חיכה, אבל איש לא פצה את פיו. שתיקה רועמת. ניסה האיש לפתוח בשיחה: מה יהיה? ששש... אמרו לו. עכשיו לא מדברים. תיכף יגיע לכאן ראש המדינה.

ניסיון לברר מראש מה יקרה במטבחים הפוליטיים של המפלגות החרדיות מחייב הקשבה ל"מקווה נאייעס" (חדשות של מקווה). במגזר הפוליטי החרדי הכל מתרחש בהתלחשויות, בסודיות, בהטעיות מחושבות, ואין חדש דומה למשנהו. צריך גם לדעת לפענח סימנים. כך, למשל, המאבק ששב והתלבה באחרונה בעניין מינוי רב לעיר החרדית החדשה קרית ספר איננו נוגע רק לקריה. למעשה, הוא מלמד על הסדק ההולך ומתרחב במעמדו של המנהיג הקשיש של "עולם הישיבות הליטאי", הרב שך, ועל חיזוק סמכותו של עמיתו הליטאי, הרב אלישיב.

המועמד של הרב שך לרבנות בקרית ספר לא קיבל את התפקיד, ותומכי הרב שך רואים בכך קריאת תיגר מצד הרב אלישיב. הרב שך נפגע עד עמקי נשמתו. כבר חודש שהוא איננו מקבל את פני האנשים הפונים אליו, חתנו נזף בפירוש בקהל ואמר ש"אמונת חכמים נפגמה" וזה דבר חמור מאוד, והדרמטי מכל – הרב שך הודיע בכעס שהוא לא יהיה "בעל מקריא" ל"בעל תוקע" בראש השנה. אם לא מקבלים את דעתו, אין לו שום סיבה לתרום את תרומתו.

מסביב לרב אלישיב, המתגורר בירושלים, נוצר מעגל כוח חדש ומעניין של ליטאים ירושלמים צעירים, העשויים מחומר שונה במקצת מזה שעשויים חבריהם מבני ברק, תלמידיהם של הרב שך ושל תומכיו. אלה הם אנשים בני 35–40, שבניגוד לעסקנים הוותיקים של תנועת הרב שך, "דגל התורה", הצטיינו בישיבות שלהם אבל בחרו לפנות לעסקנות. צריך אולי לחזור ולהדגיש כי בעולם החרדי עסקנות איננה מלת גנאי. להיפך, העסקן הוא אדם העוסק למען הציבור, ובשעת הצורך משמש נציג ציבור לפני השלטונות. העסקנים הירושלמים, מעידים כל מי שבאו אתם במגע עסקי, הם אנשים מפוכחים, שאינם שבויים בבועה החרדית שנמחו בה ומקרינים אמינות שנדיר למצוא כמותה בין עסקנים חרדיים.

בעיקר בולטים ביניהם רפי הופמן ובן ציון קוגלר, המוכרים היטב בירושלים ועוסקים, בין השאר, בענייני שיכון ברכס שועפאט. לצד אלישיב פועל גם הרב יוסף אפרתי, המוכר כאדם חזק. מולם, בבני ברק, פועלים ללא לאות הצעירים של הרב שך, בהם הרב יואל רוזן, הרב שטיינמן ועוד רבנים שחוששו למאבק משרדות, למשל. הלשונות הרעות לוחשות בין מנחה למעריב כי בשעת מצוקה ישרתו צעירי בני ברק להצמיח במהירות סמכות רבנית מקומית שתירש את הרב שך, אבל מול סמכותם המופלגת של אלישיב ושל גדול הפוסקים שלמה זלמן אוירבאך, זה יהיה קשה מאוד.

אין לטעות: מעמדו של הרב שך עדיין לא התערער, אבל ההתמרמרות נגד שלטונו הבלתי מעורער של הרב הישיש, שאת הדי הלחשושים הזה אפשר לשמוע עד עתה רק בחדרי־חדרים של ישיבות מסוימות בירושלים, מתחילה לעלות אל פני השטח. במסגרת "חרושת המקווה" מדברים, אם כן, על שתי אפשרויות: או שהרב שך, שיחיה ויאריך ימים, ישנס מותניים ויתגבר כארי לקראת הבחירות של 96', ואז תהיה מלחמת עולם בין אנשיו לבין אנשי הרב אלישיב, או שהרב הישיש, שיחיה ויאריך ימים, לא יהיה כל כך פעיל לקראת הבחירות, ואז גם אז תהיה מלחמת עולם בין אנשיו לבין אנשי הרב אלישיב. אם תהיה מלחמה, אומרים בירושלים, היא תהיה שחורה משחור. מי ינצח? ששש... תיכף יגיע ראש המדינה.

ראש המדינה, לצורך העניין, הוא ראש מועצת גדולי התורה ומנהיגה של אגודת ישראל, האדמו"ר מגור. "דגל התורה" לא תוכל ללכת לבדה לבחירות, אבל גם ה"אגודה" לא תוכל. אחוז החסימה עושה את שלו. האדמו"ר מגור, שבין השאר חש, כנראה, בהיחלשותו של הרב שך ומבקש לקבוע מעמד משלו על פי השקפתו הפוליטית, עושה הכל כדי להשכין שלום בין שני המחנות, דגל ואגודה, כמובן, ולא שני המחנות בתוך דגל. כבר פעמיים בחודשים האחרונים נפגש האדמו"ר מגור עם הרב שך. יש אומרים בניסיון להשכין שלום, ויש אומרים במטרה לבסס את מעמדו. עמדתה הפוליטית המסורתית של ה"אגודה" מורכבת, והיא עניין לדיון נפרד, אך ברור שהאדמו"ר הנוכחי, עם כל נטיות הלב הימניות הרחמניות שלו נגד שפיכות דמים, הוא איש ארץ ישראל השלמה. אנשי יש"ע עולים אליו לרגל ומתהדרים בקשר שלהם אתו.

בתוך ה"אגודה" רוגשות סערות בכל יום. עכשיו, כשפרוש בבית, ושפירא כבר איננו צעיר וחזק, מזנים לירושים. מבית המדרש של פרוש צמח אחד העסקנים המעניינים והמוצלחים של ה"אגודה", הבן, מאיר פרוש, שהוא לא רק איש חזק בעירייה אלא גם פוליטיקאי מנוסה ואיננו מנותק כלל מעולם התורה. בעיריית ירושלים יושבים עוד שני עסקנים רבי כוח: חיים מילר – איש חסידות גור, העושה כל מאמץ כדי שתושבי ירושלים יבינו שהוא ולא אחר הביא את אהוד אולמרט לכיסא שעליו הוא יושב היום – ואורי לופליאנסקי, המוכר לציבור בשל פעילות ענפה בתחום הרווחה.

כשהרב שך בא לירושלים ורצה להיפגש עם הרב אלישיב, חיפשו מקום מתאים שלא יסריח את רגליו הזאבות, ומשום מה לא מצאו אלא את המרתף של "יד שרה", הארגון של לופליאנסקי, המספק עגלות נכים, מיטות וכל אבזר אחר, בנוסף לשירותי תמיכה ורווחה אחרים. בבני ברק, לעומת זאת, טוענים כשהרים שיינפלד, קבלן בניין ועסקן ותיק, ומשה אידנשטיין, ראש העירייה, שהם הבאים בתור אחרי שפירא.

החיפוש אחר יורש הוא רק עניין אחד שה"אגודה" עוסקת בו, בתוך הסבך הבלתי נפתר של שאלת הפריימריס (יהיו או לא יהיו, האיך יהיו – באותו יום בדיוק שיהיו ברגל, כדי שאיש לא יוכל לבחור פעמיים, או לא). שאלה אחרת נוגעת לש"ס. בעוד הליטאים מנהלים מלחמת חורמה נגד ש"ס ומתאמצים לספח אליהם קבוצה לא קטנה של בני תורה ספרדיים – אף שגם המספחים וגם המסופחים יודעים שאין להביא בחשבון מפלגה דתית־ספרדית נוספת, ושגם אם יצטרפו בני תורה ספרדיים ל"דגל" היא לא תעבור את אחוז החסימה ללא ה"אגודה" – האדמו"ר מגור שומר בקנאות על הסטטוס־קוו של הרב עובדיה. אנחנו לא נשב בממשלה הזאת, הוא אומר, אבל גם לא נגיד לספרדים מה לעשות. להם יש רב משלהם. הוא יגיד להם מה לעשות.

הרב עובדיה עצמו, שתצרו הפכה לחצר מיני־אדמו"רית, מדבר בסגנון שונה במקצת מזה המאפיין את בתי הרבנים החרדיים האחרים. הוא חוזר על ביטויים כמו "החיילים שלנו", ומדבר על השלום בתפיסה לאומית ישראלית. במעט אין ספק שש"ס תתמוך ברבין אם הוא יעמיד עצמו לבחירה ב־96'. השאלה היא מה יהיה על ש"ס.

עתידה של ש"ס, אומרים ותיקיה, מורכב משורה של נעלמים. הנעלם הגדול, ההולך ונראה ומתבהר, הוא המשפט של אריה דרעי. ההערכה בש"ס היא שדרעי יישב בכלא, לפחות שנתיים. אולי יותר. אם יזוכה, זה יהיה נס, וש"ס תיחלץ מרוב צרותיה. ואולי לא, מפני שבינתיים היא הולכת ונחלשת. אם לא יזוכה, יכול להיות שבבחירות הבאות הוא יהיה לפני מתן פסק הדין – ואז ייקח חלק כזה או אחר במערכת הבחירות, או אחרי פסק הדין – ואז יהיה כבר מנוטרל.

אם דרעי יישב בכלא, תם עידן דרעי בפוליטיקה הישראלית, וש"ס תעמוד בפני מבחן: תתפורר או לא. הכל תלוי, כמובן, ברב עובדיה יוסף, שהוא, ולא דרעי או כל פוליטיקאי אחר, מוכשר בכל שיהיה, מקור הכוח של המפלגה. ההתגוששות על ירושת דרעי מתרחשת היום בחצרו של הרב עובדיה בשקט יחסי, בעיקר משום שדרעי עשה עד היום הכל כדי לא לקדם את האנשים בעלי הפוטנציאל המנהיגותי, וטיפח אנשים חברים ולא חזקים מבחינה פוליטית כמו הרב משה מאיה והרב אריה גבליאל.

הרב עובדיה יוסף עצמו מעדיף, ככל הנראה, אנשים שיודעים להחזיק בשני העולמות, הדתי והחילוני, ומעורבים היטב בפוליטיקה הישראלית, על פני אלה שבצאו בן העולם התורני ומשווים לש"ס, כך אומרים מקורביו, "דימוי קצת נעבעכי". אף על פי ששלמה בניזרי, הח"כ הצעיר המוכשר ובן טיפוחיו של "המוזר בתשובה" הנודע הרב ראובן אלבז, והוא עצמו יורש מובן מאליו, ואף על פי שקרוב אצל הרב עובדיה במתח פי היום שלמה סעדון, ליעבור מנכ"ל רשות הדואר – למרות זאת הרב עובדיה, בעצה אחת עם אריה דרעי ומקורבים אחרים, בעד ריף בכל הנראה את סיני גלבוע. גלבוע הוא עורך דין צעיר, מוכשר ומצולח, שהביע נחישות פוליטית כשמילא מקום ראש עיריית פתח תקוה, ואינו מסתפק בפחות מכהונת שר. הציעו לו להיות מנכ"ל משרד הדתות או הפנים, והוא סירב.

רק אדם חזק, הנתמך על ידי הרב עובדיה, יוכל לנער את ש"ס מתהליך ההתפוררות. רבים מבני התורה הספרדיים חשים שנעזבו על התנועה. לא כולם חסידים של הרב עובדיה, הם עלולים ללכת עם ה"אגודה" בבחירות הבאות. מוסדות התנועה נהלכים כלכלית, ובחירה להסתדרות לא היה די. התגהלו אמנם מגעים בין ש"ס לבין האדמו"ר מבעלז, אך אלה לא הגיעו לכלל סיכום. יש סיכוי לשיתוף פעולה, בשל תמיכתו המסורתית והאביהה של האדמו"ר מבעלז (שגם הוא, אגב, נעלם מן העין ובמשך תקופה כמו הש"ס) בתהליך השלום, ותהליך השלום, אומרים בש"ס, הוא אחד הכפתורות העיקריים לזה הרוחנית של התנועה.

אם תהליך השלום יתמוך בציבור הישראלי כהצלחה, ש"ס תתברג בלי בעיה בקואליציה ותוכל להתחזק, אם ייחתם הסכם עם סוריה בחודשים הקרובים, ויתקיים בשאלה עם, הקלפים ישחקו לטובת ש"ס. אם הסכם עם סוריה יתמהמה, והיה קרוב לפועד הבחירות, ייתכן שלא יתקיים כלל בשאלה עם, והבחירות יוקדמו. במקרה כזה ש"ס תצא את עצמה במצוקה חריפה.

נותרה עוד שאלה לא פתורה שתעמוד לפני כל המפלגות החרדיות לפני הבחירות הבאות. בהנחה שלא ייוצר גוש פוליטי מרכזי, המאבק יהיה בין יצחק רבין לבנימין נתניהו, בפי להבודד רק ש"ס תתמוך בו. אבל, בדבין תמיכה היא בספק. הרב שך, שהתבצר בעמדתו הבלתי מתפשרת נגד ממשלת השמאל, ייאלץ להגיד בנתניהו לא ברור עדיין כמי יתמוך ייפתח. אך אם ייתמך בנתניהו הם יעמדו בפני בעיה בגירות. יזכירו להם את פירוט הקלפים הלוהטת, ואת הקשר שלו לגרעיניקים.

ב"אגודה" תהיה התלבטות, ויהיו אומרים על כך שהעניין הוא פוליטי ולא אישי. אבל הציבור החרדי בוחר בסופו של דבר במי שעושה לו, וכאשר הדבר יגיע ליום הבחירה, יכריע על כן הגורמים – צריך להבות את החרושות בן המקווה.

תצלום: אלכס ליבק

לאן מובילה הדרך את האגודה? אומרים שאו שהרב שך, שיחיה ויאריך ימים, יתגבר כארי לקראת בחירות 96', ואז תהיה מלחמת עולם בין אנשיו לאנשי הרב אלישיב, או שהרב הישיש לא יהיה פעיל לקראת הבחירות, וגם אז תהיה מלחמת עולם

תרבות וספרות

מאיר ויזלטיר

קיטש בלי בושה ומוות

לחזי, בחייו האחרונים

קרא, קרא עוד פעם
אחת. אני מדבר
מאהבה עצמית: אני אוהב
לשמע אותך קורא:

1

בספרי איוב הזרם
מתאים לאיוב (נדמה לך).
החרב הולמת את שאול. אתה יודע מה,
גם השבריה של העמלקי.
בת הספן שכור ביבשה,
מתאים לו. ולדוד
מות הבן התינוק.
וראה העתיד: מרב התאמה
ילדים פשוט מתים בסביבתו.
אמנון, אבשלום, אדוניהו
ימותו מיתות משונות,
ובני שאול שילדה לו בת איה.
האיש אינפנטיסיד על־ידי סוגסטיה,
ילדים מתים בסביבתו.

2

אבל אתה, כוס עדיי,
לא היית אמור להנגב כה.

זהיר ומתוח עברת בעיר, כמו נעצר
לפני כל תחנה. רוכן אל מלים כאלו
היו חפצים נדירים אסופים
כתחת לזגוגית בדוכן antiques בשוק מקרה
בעיר סגרירית רחוקה, אחרת. זאת אומרת,
משמשות מאד, והמחיר פתוח למקח,
למשל ריקוד.

לא היית אמור.

מיכל היימן, העברה – יד לא ענוגה, 1991

3

אני זוכר
קערית של זיתים מזיעים.
הזבובים מקרטעים בין הזיתים,
מהססים. גם אתה
אינך בטוח אם זה הרגע לומר,
אם זה האיש שאפשר
להגיד לו.
לא, אולי לא.
עוד לא.

אני זוכר
צלחת פטוצ'יני עיפה
חצי מלאה אחרי חצי שעה,
מזלג רפה, בוחש רצונה. חשבתי,
מין תפנוק בוהה של צהרים בולם אותך.
איש, כי רק אני בהיתי
מול מלים עטופות כסכריות מציצות בין שפתים
כבליעות הסוס, נסוגות, לא אומרות. כלום
לא ראיתי.

4

אבל אתה לא
היית
אמור
להגרר כך בעפר אחרי רכבו המקרקש של סוכן המות המימן,
המקצוען עטור ציץ הנוצות,
עם חיוך הספורטאי הילדותי שלו,
שחושב את העולם לאולימפיאדה –

להתמלא מות חי
לעיני האנשים היושבים על החומה,
במקום פצוחים
אוכלים את הראיהם ושותים את שתניהם, ובכל זאת
מצטחקים.

5

מיום שזרח השחר המדעי
האדם הוא בעל־חיים מגנן
ותמונות התינוקות ירדה פלאים:
אבל אתה, אופליה. הטעו אותך
הנסיך הבוגדני, פולוניוס, המלכה.
הם המתיקו סוד, התעלפו, הסתיפו,
פברקו אגרות, הרעילו, הרעלו,
אולי היו נותנים לך some violets
(but they withered all)
ורק אתה צפה אחורנית
משיטת in the glassy stream
עטורה crow–flowers, nettles, daisies
and long purples, אשר רועים
מפקרים קוראים בשם אחר, שם גס.

הם היו רנים, אולי הולנדים.
בעוד פניהם התור השקוף לבלב
פרח פה רך ורפה.
כמו צבעונים נעלמים ברוח הערב
התנדנדו בין תפנוק ודאגה.
אבל אתה, אופליה,
get thee to a nunnery

6

לנו עוד היו אמהות
בחליפות סריד דק, מעטרות
צוארון של זנב שועל כסוף.
זאת לאו דוקא מחבאה, אבל
נגוזו
אמהות כאלה.
כן, כן,
השמש זורחת, אמהותינו נגוזות.

7

(אנחנו)
גדלנו בחדרים עם טפטים נדירים.
הרקע למלמולי היניקות שלנו
טפט ברגן כלון ומוזלמנים
האותיות המעקלות כרמה של אביד
היו כתב גותי שחור על הקיר
וכך גם למדנו ספרות ראשונות
מעל זרועות אדם דקות מגוננות
הדחפור הראשון שראינו בחיים
הרף תל גויות לקבר אחים
וזה כבר היה דחפור ידידותי
כלי אמריקני או בריטי
והרחק ברקע בעקה חור מצפן
שתי פטריות מעל צללית מפת יפאן
כשראינו סוף סוף אפק ים וגלים
הם חבטו בדפנות של ספינת מעפילים
טקסטורה של אלף ראשים על ספון
עם עין לציון לישן ציון לישן
כל זה עוד היה בשחור־לבן בלבד
אך ברגע הגיע הצבע לבד
שמלות פלסטיניות כברות רקומות
נעות בדרכי העפר לגבעות
ומשוכות סברס ירקות עם פרי סגל
מקיפות שרידי כפרים הנבלעים לאט בחול
ושוב במרחק צל גויות מהיר
מתים בקוריאה מתים בסיביר
נשרפים בויטנאם באפריקה על הגוזן
ובקלודראפ נופלים במזרח התיכון.
בטפטים שלנו הנדירים ילדי הזמן
רב ההומו ספינס מופיעים במאזן.

אוגוסט '92–אפריל '94

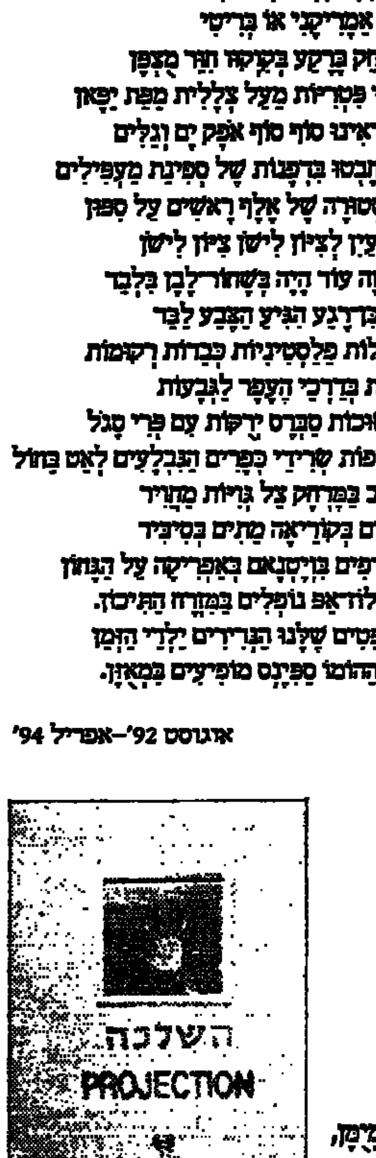

מיכל היימן, השלכה

אריאל הירשפלד

ניקולה פוסן, צייר סופר

לט. ברמי

השנה מלאו ארבע־מאות שנה להולדתו של ניקולה פוסן (Nicolas Poussin, 1594–1665). החל מן האחד באוקטובר תתקיים במוזיאון ה"גראן פאלה" בפאריס התערוכה המקיפה ביותר שנאספה מעולם של ציוריו.

בגלריה שהקיפה את התודעה הציונית לא היה מקום לפוסן, ומערכת החינוך שצמחה בהתיישבות העוברית והצמיחה אותה, לא יכלה להקצות לו מקום, בנוסחה הצרה ממילא, שנותרה בה לעניני האמנות. הספרות העברית של תקופת התחיה מזכירה פעמים רבות את בן דורו ההולנדי – רמברנדט, אבל זו לא היתה נכונות של צייר מן המאה ה-17, אלא סמל רומנטי־הומניסטי גדול שהתעצב במאה ה-19 וקיבל נופך מיוחד בתרבות העברית המתחדשת שאספה אותו אל חיקה כבן־אובד. ברמברנדט התקיים שילוש נדיר שהפך אותו קרוב יותר אפילו ממיכלאנג'לו: הוא היה לא רק סמל רב עוצמה של האמן האינדיוידואלי מול ה"חברה", ולא רק צייר מובהק של התנ"ך, ובעיקר של הגיבורים הקרובים למיתוס הציוני – משה, שאול, דוד – אלא, ובעיקר, היה צייר שצייר יהודים חיים. הוא היחיד בתולדות התרבות המערבית (בשיעור הקומה של ענקיה) שהציע ליהודים פינה נסבלת, כמעט חמה, בזיכרון ההיסטורי שלהם. הוא האמן שפילס פתח של מגע בין קיומם הממשי, ההיסטורי, של היהודים (קהילת אמסטרדם) לבין עולם האמנות המערבי; פתח הנבדל מן המגע השגור, המיתולוגי, המעצב את היהודי כחלק מפרשת הצליבה. "הכלה היהודייה" שלו, יתר מדיוקני הרבנים וגיבורי התנ"ך, היתה מוקד העניין. היא ניגודם השלם של שיילוק או היהודי הנודד.

בעולם האמנות של ילדי ישראל בשנותיה הראשונות של המדינה, התנוססו תמונותיהם ופסליהם של האמנים שזכו להיות גיבורי רומאנים לבני הנעורים, גם אם לא ראו אותם מעולם. היו אלה מיכלאנג'לו, גויה ואן־גוך. ההסתדרות ניפקה לבניני קופת החולים שלה תמונות כדי לקשט את פרוזדוריהם הצבועים בצבע שמן לבן עד גובה אדם, והיו בהן מה שנכלל במושגי "אימפרסיוניזם". אני זוכר את "המחולל" של מאנה, דוממים של סזאן וכמובן ה"חמניות" של ואן־גוך, מעל פחי אשפה מאמאיל לבן ובתוך ירוק עומד של "קופת־חולים". אל תחום הקישוט של מוסדות חינוך חדרו גם כמה אמנים ישראלים שהפכו לקלאסיקה ציונית – נחום גוטמן וראובן רובין.

אבל פוסן היה רחוק יותר אפילו מלקראה, בוטיצ'לי או ברניני. קל להבין איך בתוך ההקשר הישראלי נפקד מקומו של צייר כזה. פוסן היה במרכזו של כל מה שנדחה ונבזה על ידי המהפכה הציונית. איש לא יכול היה להתקרב ולהפריד בין פוסן האמיתי לבין מה שהשתלשל ממנו, התאבן והסתאב. פוסן הוא אבי הקלאסיציזם האקדמי שהקפיא לאורך מאות שנים את האקדמיה הצרפתית והאירופית כולה; הוא אביהם של ציורי ה"היסטוריה" המונומנטליים שקישטו כל בניין ציבור וממשל בפאריס, פטרבורג, או כל עיר שהיא בהונגריה, רומניה או אמריקה. אבל גם במערב הוא נשכח כמעט במאה הזאת. הבודק את רשימות המפורסמים של סדרות "גדולי הציור" למיניהן לא ימצא את שמו בין השמות הממלאים אותן. בסדרת "דולפין" הפופולרית של "תיימס אנד הדסון" לא תמצא את שמו ברשימת שלושים האמנים שלה; רשימה המחזיקה לא רק את רפאל או ולסקז אלא גם את חואן מירו או ג'קסון פולוק. בחמישים הספרים הראשונים של סדרת "ריצולי" האיטלקית נמצא מקום גם לוואטו וגם לאנגר – הצרפתים הגדולים שנבנו על המסורת שצמחה מפוסן, אבל לא נמצא מקום לענק הראשון של המסורת הזאת, שתהודה קודים רבים כל־כך באופיה. נדמה כי פוסן התמזג במאה הזאת והפך לחלק לא מובחן באזור המשמים ביותר של הציוויליזציה האירופית: לחלק מן הרטוריקה של הארכיאוניות האירופית, זו החוזרת מאות שנים על חיקויי־חיקויים של הארכיטקטורה הקלאסית ונוסחאותיה השגורות.

אבל אי אפשר להבין את הנשייה שפוסן שקע בה עד הדור הזה. רק הדרך התחוקת אחר הסליחה התושבית, הרומנטית, של רוח המודרניזם מכל מה שנדף ממנו ריח של אקדמיזם. משום שבפוסן התקיים משהו שרוחו ממש את התודעה המודרניסטית, והדבר הזה נמצא בחוית האידיאה של המודרניזם באמנות והוא באמת עיקר העיקרים של אמנות הציור של פוסן, והוא הדבר שבאמצעותו עשויים ציוריו של פוסן גם להיחלץ מעלבון משפטו של המודרניזם. המדובר הוא בספרותיות של פוסן. אמנם, כל הציור האירופי מאז ימי הביניים הוא ספרותי. הוא מבכיח באורח חזותי רגעים ורעיונות שקיומם הראשון והסמכותי הוא טקסטואלי: הצליבה, הבשורה או האם הקדושה, דוד, משה או ירמיהו; האהבה השמימית מול הארצית, הנאצל מול השפל וכו' וכו'. כל כחול ואדום, כל בהיר וכהה הם בראש ובראשונה מלים ואידיאות של קדושה ועוך. גם הנופים צוירו והבנו בזיקה לטקסטים העתיקים על אודות ארקדיה וגן העדן או מסעות הים של אודיסאוס.

אבל יש עדיין הבדל בין הספרותיות העקרונית המנחה את כל תפישת המושג "תמונה" במערב (עד האימפרסיוניזם), לבין הספרותיות האקטיבית והקו־צבית שהציור האקדמי הצרפתי העריץ ותח... לורא. אחת ההסמכות החשובות ביותר ב... הצרפתית היתה של "צייר היסטוריה". מי ש... כ"צייר היסטוריה" נבחן לא רק ביכולתו ל... דמויות על־פי האידיאלים הקלאסיים של יופי... בה, אלא בעיקר ביכולתו לתרגם טקסט "היסטורי" (וכאן פועלת אותה סמיכות שבין "ה... ו"סיפורי") לתמונה סטאטית וסמלית. ... "התרגום" הזאת גם היא נוסחה ונלמדה, ... מכבר על שפע של שיטות ותחבולות ... כללו מדור לדור. כך תוכל למצוא בציור ... מצוירות שאינן נשענות רק על הידע העממ... סי ביותר כמו "הצליבה" או "בריאת האדם" ... לא רק על השכלה הקלאסית המקובלת ... פוס והספינקס", "גלתיאה" או "הולדת ... סצינות סבוכות המנסות לרכז בתמונה ... סיפורית (או היסטורית) שלמה, ואם אינך ... פור כולו, לא תדע מה פשר התנועות ... ב"מות אביאס" או "מות גרמניקוס".

"להבין" ציור היה איפוא, קודם כל, ... זיהוי הזיקות בין הדמויות והסמלים ... הטקסט העומד מאחוריו. המודרניזם לא ... איפוא לסבול את מי שהיה אחד המופתים ... ביותר של הציור ה"היסטורי", מפני ש... גשת ביותר של המודרניזם היתה "להחזיר" ... את עצמיותה: את היותו צבעים וצורות, ... ובוודאי שלא "מלים". המודרניזם יכול היה ... על גם את האימפרסיוניסטים, שראו ... אורות וצבעים של "דברים" ולא "דברים", ... שלא אידיאות של דברים או סיפורים. ... היה להעריץ את ולסקז, את טיציאן ואת ... שמשיכות המכחול הנעוצות שלהם "המתירו" ... כיסו את ה"דברים" בנוכחות דומיננטית ... "יד האמן".

נרמה היה שמשיכות המכחול הרייקנות של פוסן וממשיכיו שימרו אינו אמונה תמימה ב... ה"דברים", בעוד שטיציאן ולסקז חשפו ... נות מודרניסטית: הציור אינו אלא "ציור של דברים" – שכבות צבע אשלייתיות, עצמאיות ... נוכחות הידואית של חישה מועצמת. המודרניזם האמין בקידמה. הוא היה הקידמה בעצמו ... עצמו. טיציאן ולסקז היו משום כך כבר ... ניסטים ולכן מודרניסטים. פוסן וממשיכיו היו ... כך עדיין ניאו־קלאסיים: שואפים כביכול לעבר. מאמינים כביכול באיזו סטאטיות עליונה של היפה ושל המצויר, מגמיכים ללא צורך את ה... שלהם מפני ה"העולם".

המשך בעמוד 10ב

דורי מנור

קהלת ("אין חדש...")

לה.ג.

א. ...

... הוא המה
... שתיקה.
... כל יקיו את
... לדקה.
... בעפר.
... באויר.
... איננו מופר.
... לחזיר.
... כל יקיו את
... הלא מתקבלת.
... – והמה,
... איננו מלא.

ב. ...

כל הדברים יגעים,
... איננו יגע:
... בנים לגבולם.
... לפרגיה.
... הוא דרכו של עולם.
... להתגעגע.

ג. ... (ומני):

... מחרים כמו פרידה,
... קלורית – חיים.
הלא יעביר אתכם פתע:
... בו, – אך אם
... זכרו שהחריתי
האין לעבר מחרים:
זה ... הפואטי
כל כוח המאה העשרים.

יהודה ליבס

העל אלוה לבקש הצדקה?

אם אחת ממסורות הציונות היתה תחיה מחדש של התרבות היהודית, הרי מסרה זו עדיין מצפה להגשמה. יצירתם של רוחות על דורות נשארה מעבר לאופק של המשכיל הישראלי, שאיננו משער מהן האפשרויות הגלומות בה, ואף איננו מתעניין בשאלה זו, ומשאירה לדתיים. אך מסירת הדת לדתיים לבדם היא מעשה חסר־אחריות ממש כמו הפקרת המלחמה בידי הגנרלים. כי הבעיה עם הספרות "התורנית" היא לא רק התעלמותה מן התרבות הכללית, אלא בעיקר הדרך שבה היא מתייחסת אל המקורות היהודיים העתיקים, כאילו הם מונחים בכיס ולא באו אלא לאשר את שידוע כבר ממילא, וכאילו כדי להבין את משמעותם מספיק לדתיים להביט במראה. גם מדעי היהדות אינם עוזרים, כי בדרך כלל הם נכתבים רק בשביל אנשי המקצוע, והם שבויים במוסכמות, וחידושיהם נוגעים לגופי הדברים ולא לנשמתם או למשמעותם. מעטים מאוד בקרבנו הניסיונות לחזור ולעיין בעיניים פקוחות במקורות הספרות היהודית העתיקה, ולדון בכובד ראש בבעיות שהיא מעלה, ואף למצוא את הרלוונטיות שבה לדורנו, בלי להתעלם מן המרחק בזמן ובדרות. ניסיון כזה אפשר למצוא בספרו האחרון של אליעזר שביד, וכן בכמה כתבים קודמים שלו.

אליעזר שביד, הוותיק שבין הפרופסורים למחשבת ישראל באוניברסיטה העברית בירושלים וחתן פרס ישראל לשנת תשנ"ד, מוכר היטב לציבור המשכיל כאחד הבולטים שבין אנשי הרוח בארצנו. הוא פירסם עשרות ספרים על מחשבת ישראל בימי הביניים ובעת החדשה, הכתובים כולם בעוצמה רבה, מתוך אמפתיה עם המקורות, ומתוך עמדה של חוקר הוגה ומחנך כאחד. מעורבותו האישית הרגשית עם תחומי מחקרו באה לידי ביטוי מפורש בספרו הקודם, "להיות בן לעם היהודי: מבט אישי" (הוצאת עקד, תשנ"ב), שהוא כעין אוטוביוגרפיה רוחנית.

בספר שלפנינו המעורבות האישית איננה מפורשת, אך גם איננה נעדרת. היא באה לידי ביטוי גם באופן כתיבת הספר. שכן, כפי שמעיד המחבר עצמו ב"פתח הספר", הספר אינו כולל "את המנגנון המחקרי עצמו, המברר את המקורות... ומתדיין עם המחקרים...", וזאת מפני ש"מטרתו המיוחדת של הלימוד המוצע בו לא היתה מושגת אילו היה העיון חוזר ומשתקע במחקר עצמו. המטרה היתה הפעם לחשוב מחדש, ובמישרין, את ההגות של פרקי המקורות תוך כדי הסתכלות בבעיה הקשה, ששבה וניצבה בתמורה חריגה, בלב לבה של מחשבת ישראל בזמננו. הכוונה היא אפוא לניבושה של פרספקטיבה תרבותית־היסטורית, לימודית־מסורתית, להתמודדות רוחנית גדולה המצאת עתה בעיצומה, להאיר את רקעה ואת ממדי העומק שלה ולתרום בכך לקידומה". דרך כתיבה כזאת מזמינה ביקורת מצד אנשי המקצוע, אך בעיני היא דווקא מעוררת אהדה ותקוה שלימוד ישיר שברקע עיון אקטואלי יוכל להפיח מחדש רוח חיים והתעניינות מצד המשכיל הישראלי באוצרות הרוח העתיקים של עמו. עם זאת, מטבעה של גישה כזאת שהיא צובעת את המקורות בגוון אישי מסוים ומובהק. אין לצפות שגוון זה יתקבל בהסכמה כללית. ואכן, עם הערכתי לניתוחיו המעמיקים של שביד, אני רואה את הדברים אחרת. במאמר זה אציג את השקפתי תוך כדי ויכוח עם עיקרי טענותיו של שביד בספרו, שעליהן ילמד הקורא מתוך הויכוח. עם זאת, אני ממליץ מאוד לקרוא את הספר, שכן אם אין לדעתי לקבל את מסקנותיו העיקריות, הוא ראוי בהחלט שיתעמקו בדבריו. נוסף על כך, הספר שלפנינו כולל עוד הרבה עניינים מעניינים ביותר שלא אוכל לעסוק בהם במאמרי זה, המבקש להתמקד בבעיה המרכזית של הספר, בעיית התיאודיציאה.

הנחות היסוד

הנחת היסוד בספרו של שביד היא מרכזיותה של שאלת הצדקת האל (תיאודיציאה) במחשבה היהודית. לדעתו שאלה זו אף קודמת לאמונה, ו"נמצאת בתוך האמונה מלכתחילה", ובעיקר במקרא, שכן "המקרא מתאור סביב ציר ההתמודדות הבלתי פוסקת עם הנושא המרכזי הזה" (עמ' 7), שלא פסק להיות שאלה אקטואלית, שאף ועד היום. על כך אני מבקש לחלוק. אמנם נכון, ואין תימה בכך, ששאלת הצדקת האל נעשתה מעורה יותר במחשבה הדתית שלאחר השואה. כך גם בהשבת אליעזר שביד, שהקדיש חלק גדול מספרו הביוגרפי הנזכר, לשאלת הצדקת האל בעקבות השואה, ואף כתב ספר מיוחד, "מאבק עם שחר", המוקדש לבעיות מוסר ודת שהתעוררו בשואה. אבל בתקופה הנדונה בספר שלפנינו, מן התנ"ך ועד שפינוזה, לא היתה זו לדעתי בעיה עיקרית, כפי שאראה בהמשך.

ובאמת, ספק רב אם העיסוק המתמיד בהצדקת האל, שהוא יסוד הדת היהודית לפי שביד, עושה צדק עם האל או גורם לו להיות יותר צודק, נהפוך הוא. אם מישהו אינו חדל להצטדק, כנראה שיש לו הרבה על מה להתנצל, ומשהו יסודי אצלו לא בסדר. הצורך בהצדקה נובע, בספרו של שביד, מהגדרת האמונה. בעיניו (עמ' 9–10) האמונה המכוננת את הדת היא מעין אמנה מוסרית בין האל לבין המאמין, הסמוך ובטוח שאם ימלא הוא את חלקו באמנה, גם האל יעשה כך. להשקפה כזאת יש אמנם היסטוריה ארוכה במחקר ובהגות, אבל לא ארוכה מאוד. היא מעוגנת בהשכלה האירופית, ובמשטר המדיני שלה, הבנוי על עקרונות מופשטים, שבמרכזם רעיון האמנה החברתית, עקרונות שהולידו גם את המשטר הדמוקרטי. בדמותו של משטר כזה ביקשה ההשכלה לצייר גם את הדת היהודית. אבל דת זו נתגבשה בתקופה היסטורית אחרת, בימי משטר מדיני אחר ותפישה מדינית אחרת. כוונתי למשטרה של ארץ מצרים, שבה היו בני ישראל עבדים. דת ישראל התייסדה בשעה שהאל הוציא את עמו ממצרים, והחל למלא את התפקיד שקודם מילא פרעה, כאמור (ויקרא כה, נה) "כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים".

משטר מדיני־דתי זה אינו מבוסס על עקרונות מופשטים אלא על אישיותו של השליט ושל הנשלטים, ועל היחס האישי שביניהם. לעתים זה קשר של מלך ונתיניו, ולעתים של אדון ועבדיו, לעתים קשר של בעל לרעייתו, ולעתים של אב לבניו. הכל לפי חליפות מצב רוחו של האל ויחסו אל העם. גם לעתים האל (ואף המלך המזרחי) כורת עם עמו אמנה משפטית, הכוללת עקרונות של שכר ועונש. אבל, כמובן, אמנה זו אינה מביאה בחשבון אפשרות של הפרה מצד האל, או סנקציות המיועדות למצב כזה. האל מבטיח, אבל, כפי שאומרים, איננו מבטיח לקיים. אין אמנם להעלות על הדעת שהאל לא יקיים את הבטחתו, אבל לא מפני שהוא תמיד מקיים, אלא מפני שהעלאת אפשרות כזאת על הדעת סותרת את האמונה ואת היחס הדתי בין האדם לבין האל. על האדם לדאוג תמיד להשביע את רצון האל, ולמצוא חן בעיניו. מותר לו לקוות שהאל ישלם לו כגמולו, אבל לקוות בלבד. ובעיני החסיד האמיתי הגמול האמיתי מצוי כבר בעצם הקשר עם האל.

בבסיסו של תיאור זה עומדת דמותו של האל המקראי, השונה מזה העולה מבין דפי ספרו של שביד. האל המקראי איננו פועל לפי עקרון הצדק בלבד. זו אישיות שלמה שיש לה גם שאר תכונות ויצרים, כגון אהבה, קנאה, שנאה, רצון וגעגועים. במקרא זו תפישה אינטואיטיבית ומובנת מאליה, אך במדרשי חז"ל ניתן עליה דין וחשבון, ותכונות הנפש של האל מקבלות שמות ואישיות, ומצטיירות כמידות (מידת הדין ומידת הרחמים), או כאבירים או כמלאכים. תהליך הסיסטמטיזציה של תכונות האל הגיע לשיאו בתורת הקבלה של ימי הביניים, שבה הפכו תכונות אלה במערכת של עשר ספירות. תהליך זה הצגתי בפירוט במאמרי רב הכמות "על המיתוס היהודי וגלגוליו" (בתוך: "משואות: מחקרים לזכרו של אפרים גוטליב", מוסד ביאליק, תשנ"ד). בספר הזוהר, ספר הספרים של הקבלה, נקרא האל "אדם עליון" (במקור הארמי: אדם עילאה), וכל דבר אנושי איננו זר לו, ואף מופיע אצלו בעוצמה גדולה הרבה מהופעתו באדם. כך אמנם גם הצדק, המיוצג גם הוא על ידי אחת הספירות, אבל הוא רק אחד מיצריו (או תכונותיו) של האל, ולא תמיד יתגבר יצר זה על האחרים (צדק הוא כינויה של הספירה העשירית הנמוכה ביותר). השקפה זו, על הדמיון שבין האל והאדם, מקורה הוא כמובן בתורה, שלפיה אלהים ברא את האדם בצלמו.

שביד לא התמקד בספרו בקבלה (אפילו סבה לא נזכר בספר), ואף לא במדרשי חז"ל (חוץ מנגיעה קלה באלה העוסקים בקידוש השם). ואפשר לתהות על כך, כי ספרות זו נראית כמרכזית להבנת מחשבת היהדות בתקופה זו אף יותר מן הפילוסופיה שהיא עיקר בספרו של שביד. לפי דעתי אף זיקתה של הספרות המדרשית והקבלית למקור המקראי הדוקה יותר מזיקתה של הספרות הפילוסופית. כי, כפי שהראיתי במחקר הנזכר, המדרש והקבלה נבנים על המיתוס המקראי, ואילו הפילוסופיה היוונית בן היוונים ובן הערבים.

עם זאת, אינני מציע להתעלם מן הכיוון הפילוסופי. גם הוא חלק אותנטי של היהדות, וגם הוא ממלא תפקיד במיתוס שלה, ואפילו במיתוס האנתרופומורפי שהפילוסופיה יוצאת נגדו. שכן בהצגת האל כדמות אדם יש סכנה לדת. אל אנושי מדי מסתכן בכך שיזלזלו בו, יתחרו בו, ולבסוף יבגדוהו. מכאן האזהרות הנפוצות בדת נגד קרבה יתרה, נגד פסל ומסכה, נגד ראיית האל וביטוי שמו, וכיוצא בכך. הפילוסופיה, באמצעות הטיהור האונטולוגי שעשתה במושג האלוהות, הוסיפה לכבוד האל, ובכך לאלוהיותו. כל עוד נשאר בלב (גם אם לא בהכרה), כשהו כאישיותו "האנושית" של האל, הפילוסופיה עוזרת בעל כורחה ומחזקת את המיתוס, שכן היא שומרת עליו לבל ייהפך לסתם מעשייה. אבל כאשר ההכרה מתחלשת גם על הרגש ומבטלת ממנו לחלוטין את הציור המיתי, והאל הופך באמת למושג פילוסופי, אז מתבטלת גם יראת הכבוד שאותה באה הפילוסופיה לחזק, ומתבטלת הדת בכללה. כך קרה במסקנותיהם של כמה ממשיכי הרמב"ם, שלקחו את דברי רבם ברצינות רבה מדי, עד כדי זניחת היהדות, וכך קרה גם אצל ברוך שפינוזה.

עקידת יצחק

ומני שתפישת אלוהות כזאת, ולא התפישה הבונתה ביסוד דברי שביד, היא העולה מן המקראות שהוא עוסק בפירושם. האל מצטייר בהם כאישיות טוטאלית הדורשת התמסרות טוטאלית וכמי שאיננו זקוק לכל הצדקות או הצדקה. אדרבה, במקראות אלה מובעת דווקא ההסתייגות לרעיון הצדקת האל, אם יילקח ברצינות רבה מדי. בעייה התהילה בסיפור עקידת יצחק, המשמש גם ראשית היסוד לדיונו של שביד (עמ' 9–14). במאמרי "אהבת האל וקנאתו" ("דימוי" 7, תשנ"ד) הראיתי שסיפור העקידה איננו מייצג כלל את מה שסבר ...

המשך בעמוד 11ב

אליעזר שביד, "להגיד כי ישר ה': הצדקת אלוהים במחשבת ישראל מתקופת המקרא ועד שפינוזה", הוצאת תג, בת־ים, תשנ"ד, 381 עמודים

זאב אלכסנדר

יחזקאל יקר

...עוד לא מאחר, ואפשר עוד ללמד
ללכת על חבל, לרקד.
עוד לא מיתר, ובהחלט עוד נתן
לקשר על־ידוב לישבן.

אך מנין זורם הקול העגוה־האדיר,
האם מאצבעו של המנצח הנוקבת באויר,
או אולי זהו פי מקהלת־נערים
המזמרים: "הואנגה"?

...יש זמן במריקה, להזמין למסבאה
אורחת רזה, מגלה,
לתת לו מרק, ואולי לדסקס
על פוסט־הדקונסטרוקציות וסקס.

אך כיצד השוכב במטה ופניו אל הקיר
יצא במחול העצמות היבשות, ישיר,
והרי פיו יבש משירי־המגלה
לא נותרה בו מלה?

...בעמק השיר, במרק שנותר,
שעודיד ששקע נעצר.
סכסוך של הפלאסמה משתי־שקיות
מחליף את תקתוק השניות.

אך כיצד האוהל לאטו על רצפת המטבח,
מנח כעלה־פטרוזיליה שנשמט, נשכח,
הרפה, המפרק משניו,
יכרסם את גלליו?

هكذا من الأصل

هكذا من الأصل

תרבות וספרות

הטובים בספרי תשנ"ד

כמדי שנה בן גם השנה פנה מוסף "תרבות וספרות" של "הארץ" לאנשי עט ורוח במשאל שכותרתו: הטובים בספרי השנה החולפת בשירה, בסיפורת, בהגות או במחקר, במקור או בתרגום, שהופיעו בארץ בשנה החולפת. להלן התשובות:

יצחק לאור

שירי מטוס

אלגיה

ערסל

קר גבית, חרת, בית
שלפוחית אפלה, צללי
הגברים שאני אוסף בשקט
קרים כמו שומר
לילה. אסמר על
החומות, אלך אחריו
מהר להדר. הבית בערפל
המטוס בערפל
ואני גבית
כשהמטוס נופל
איזה מין בית זה
שמטוס נופל)

פחות ופחות

פחות ופחות אנשים
אני מתגעגע אליהם, למרות שיותר
ויותר אנשים נעלמים
אבל הגעגועים אינם כבים
אפילו יותר כואבים.
פחות ופחות כאבים, פחות
אני מניח לגעגועים
להתפוגג, להגיע, וכך
אמות: לכתוב פרושו
להיות, שפרושו לברוח
מן הגעגוע (מתחת למטוס
כמו עשן לבן כלה
הלב מלא דם צמיג
מתגולל בגוף)

געגוע

אם כבד לכתוב, אכתוב
לאמי, איך קראתי לה בלילה
אלי למטה וספרתי מה
שאהבה לשמוע וחבקה ונשקה
חיי המתוקים, מתה שלי
מותי המתוק מכל

מלדה

אי אפשר להתגעגע
למי שלא ישוב. אני רדום
כמו פה בעקירת שן, או
וגרון וסיס פלדה צנה
חותכת את הגוף מציפה אותו
דם שלי שמיכה שלי.

והעולם מלון במקום
מרחוק רחוק וחם, שמש בחצי עולם
אחר. אני רוצה לנסוע לשם
ולא לשם מקום אחר, גם
לא לראות מקום אחר, גם
לא לראות עץ שקדיה פורח במקום
שבו עמד עכשיו עץ השקדיה רועד
כמו עץ זומם של פרפרים.

יש רגעים
כאלה הבית
החושך הוא המקום
להיות בו
לתמיד.
אני חולף בבית
חתול שמור. לא
אני, משה
חולף נבית, כי
חתול שמור. לא הכאב
כבר ומה שכבד
כל כך, וכדין
התכבסה, מטוס
צולל בית.

(אבל הנשמה
איננה ילדה
כל כך אנוכי
אם היא כן צלולה)

מנחה

איזה לוב
הוא הכמה
הגוף כבר
הגל חזק
מטוס אבד

זמזום

מטוס מזמזם באויר
אולי שבה
אולי תעה, מחפש
ימים שלמים, לילות
מקום לנחות

לא מדברים אתו, אף אחד לא
מדבר אתו, מי יודע שפה
שהוא מכיר. לא יודעים איזו
שפה זו, אם זו שפה, והוא
שוב ושוב הוא מנסה
אולי לענות, אולי להונות
(אולי להנות מההעדרות
מדאיגה כזאת, להיות בחוץ ובלב
היוצא) אולי לענות אותנו
במלמול התועה, ימים שלמים
לילות

לתת למלמול הזה לחדול
כמו רדיו רחוק, הוא לא מדבר
אלינו / הוא לא מדבר / הוא מדבר
למקום אחר / אנחנו לא נשמעים
יותר מהזמזום הזה, שעות
כמה כבר אפשר לתעות

וכל כמה שמדברים
ברגעים כאלה
כמה טוב להיות בבית
ברגעים כאלה, הבית
שלי בכלל לא ברגע
כזה, הבית שלי אני
לא גר בו, אני
גר בו באויר

עיוורון

אולי זמזום אחד הוא הרבה
זבובים. אולי כמו ארבה
הולכים בהלל הרבה מטוסים
חלקם מדברים שפות זרות
וחלקם מותרים, גם בינם
לבין עצמם הם כבר לא
מדברים, יגמר הדלק, נפל
אז נפל, שתי דקות ישנתי
בחיי (ואולי השעונים
גם הם לא אותם שעונים).
ואולי הוא רוצה לישון בגלל
קסם השנה המתוק, חיק עמוק
אבוד הדרך. אני מתכרבל
בחשכה, אזמזם משנה או
מחסר שנה. העולם מתנפח
ואני מתכרבל בקצהו (כאלו
העולם איזו נשמה ולא מעי
עור)

מתנה

אם העולם נפוח
כמו גויה, המטוס
מעליו לא זבוב? או
אפילו פחות? אחד
הזבובים? ומה
התשוקה הזאת
לרמות את העולם

להיות מעליו
מטוס / זבוב?

והתשוקה להכילו בדממה
אחת את
כלו

בדמוי
אחרי? מה
התשוקה הזאת
להיות
גויה

מה יש
בגויה

גויה
מסיבת

דורי מנור

שיר דבור על אופניו

מספר ספרי השירה הטובים שראו אור השנה דומה עד כדי תימהון – והדברים אמורים הן במקור והן בתרגום. ספר השירה הבולט ביותר, לטעמי, הוא ספרה הראשון של אפרת מישורי, ספר ששמו כשם המחברת, ואשר נדפס – אקט מגלומאני מבורך – במהדורה מצומצמת של עותקים ממוספרים. אין בו שירה גדולה עדיין, אך ניכר כי מישורי מוכשרת "כמו שניים – שלושה שדים לפחות", אם לשאול ביטוי מדגני שטבע השנה פרופ' גרשון שקד, אמנם בהקשר "מכובד" יותר.

השנה ראה אור גם קובץ מאמרי הביקורת של מנחם בן, תיק שירה. חרף נטייה רכלנית מעצבנת, ולמרות העדפות תמוהות, ספרו של בן הוא מן היחידים השורחים להבדיל בין "טוב" ובין "רע" בשירה, במונחים מוחלטים, ומתוך התלהבות אמיתית – מצרך נדיר מאין כמוהו.

גם בתחום הפרוזה המתורגמת היתה תשנ"ה דלה, יחסית לקודמותיה. שמחתי במיוחד על הופעתו הראשונה של פרדינאן סלין בעברית (מסע אל קצה הלילה בתרגומה המצוין של אילנה המרמן). במשך השנה התפרסמו בעיתונות קטעים מתוך שני ספרים העתידים לראות אור בתשנ"ה: בובאר ופקושה, ספרו האחרון של פלובר, בתרגום יהושע קנז – והחטא ועונשו לדוסטויבסקי, בתרגומו החדש של פטר קריקסונוב; קנז וקריקסונוב הם מהמשובחים שבמתרגמי הפרוזה, ובכליון עיניים אני מצפה לראות כיצד העתיקו אל העברית את שפתם של שניים מן הסופרים האהובים עלי מכל.

השיר דבור על אופניו, קובץ מאמריו של דן פגיס המנוח, ראה אור השנה בהוצאת מוסד ביאליק. ספר חובה לטעמי. ו"ספר חובה" נוסף הוא אופאלינוס מאת פול ולרי, בתרגומם של רן צלקה ועמינדב דיקמן. (ואגב דיקמן – מתי נזכה, סוף סוף, לספר שירה שלם בתרגומו של גאון השירה העברית הזה? שמא בשנה הבאה?)

ושני ספרים אחרונים שהותירו בי רושם השנה – לשון בריאה מאת יעקב רבי המנוח, ומה נעשה בעירנו מאת עלי מוהר: שני ספרים העוסקים ב"הדהוד הפנימי" של השפה העברית – האחד במתכוון והשני – שלא במתכוון.

דורי מנור הוא משורר, עורך כתב העת "אב" ומתרגם שירה מצרפתית

אריאל רטהאוז

מבט אכזרי על האדם

מאחר שהמשאל הזה מתייחס לספרים ולא לסופרים (ולמעשיהם הנלוזים), אציין בין הטובים שבספרי השנה החולפת את מסע אל קצה הלילה של לואי פרדינאן סלין, בתרגומה של אילנה המרמן. העובדה שסלין היה גם אידיאולוג אנטישמי קיצוני אין בה כדי להפחית מערכו של ה"מסע" – תיאור נועז של התהוותו הנפשית והחברתית לאחר מלחמת העולם הראשונה. זהו ספר בוטה ולא־אחת רוחה, שקורץ באמת מחומרי התופת, אך בוודאי אחד הרומנים המרשימים בספרות המאה העשרים.

ואם להישאר בתחום הזה של המבט האכזרי חסר האשליות אל טבע האדם, אציין עוד ספר של מיזנתרופ מובהק שראה אור בעברית בשנה החולפת: מבחר כתבים של ג'ונתן סוויפט, בתרגומם של יצחק קומם ומשה זינגר. בקובץ זה כלולים כמה מחיבוריו הסאטיריים החשובים ביותר של סוויפט, מ"הצעה צנועה" המפורסם עד ל"סיפורה של גיגית" הסבוך והנפתל, ול"מסה על פעולתה המכנית של רוח האדם" – לגלוגו של איש־כמורה רציונאליסט על הלהט הדתי שלוח־הרסן והפוטר את עצמו מחובת ההיגיון.

הנושאים שלהם נזקק סוויפט ונימתו הלמדנית של הסאטירות שלו, השזורות, ברוח תקופתו, ברסיסים של תרבות הומניסטית מרצינה (המבליטים ומחדדים עוד יותר את כוחו המשחרר של הלעג), ייראו אולי תמוהים בעיני אותם קוראים הרגילים אך ורק לסאטירה ישירה ואקטואלית על ה"כאן ועכשיו". אולם מי שיקרא את הספר יגלה בסופו של דבר אמת בנאלית אך חשובה: הסאטיריקן הגדול איננו "אקטואלי" בכלל, הוא עוסק אמנם במציאות היסטורית־חברתית מוגדרת מאוד וחד־פעמית, זאת של ימיו, אבל עניינו האמיתי בבלתי־משתנה – בחולשותיו ובמגרעותיו של האדם העומדות בעינן במרוצת הדורות. כמו אריסטופנס או רבלאיס, גם סוויפט כותב על החולף אך פוזל בעצם אל הנצח.

הד"ר אריאל רטהאוז מלמד ספרות איטלקית באוניברסיטה העברית בירושלים

אבנר שץ

נוקבים וכואבים

קראתי השנה כמה ספרים מענגים ומרגשים שבאו מקצוות מרוחקים, כמעט מקוטבים, של מפת האפשרויות הספרותיות. בספרות מקור היו אלה תיקון אמנותי של רות אלמוג, סיפורים נוקבים וכואבים הכתובים בחמלה ובחוכמה; לצד גומפרשה של יואל הופמן, שבספריו הקודמים לימד את קוראיו שפה חדשה וכאן מעביר אותם "קורס למתקדמים", בטקסט הנע על סף השירה. בתרגום התרשמתי מהצלילות הגבישית של ההבטחה והתקלה לדירנמט, ולשמחתי מהמבט המזוגג מבעד לאדי אלכוהול במוסקבה פטושקי של ונדיקט ירופייב.

לצד אלה אציין את אירופה והעולם החדש, בעריכתו ובלווי ביאוריו של אביהו זכאי. זהו אוסף תעודות בעניין גילוי אמריקה וכיבושה. המסמכים, בתרגום אהרן אמיר, מרתקים, צבעוניים, וכוללים תיאורים מצמיתים באכזריותם ועדויות מפתיעות על האפוס הידוע־לכאורה של גילוי אמריקה.

אבנר שץ הוא סופר ומבקר. ספר סיפוריו הראשון, "מעגלים מדויקים" ראה אור השנה בסדרת "צד התפר" של "כתר"

רמי סערי

בשבח החלומות

מבין ספרי השירה שיצאו לאור במשך שנת תשנ"ד ראויים לציון מיוחד שני ספרים נפלאים: האחד קובץ שירים עבריים, האחר לקט שירים מתורגמים מפולנית.

ספר החלומות של אלוהים, ספר שיריה החדש של המשוררת אלה בת־ציון, המוכרת יותר בשמה הקודם גבריאלה אלישע, הוא מסע מרתק בחיפוש אחרי האל ובניסיון להגיע לתיקון הנפש. בת־ציון מתארת בשיריה את חלומות האל ואת חלומותיה היא, ומנסה למצוא פתרון לבעיות המעסיקות אותה – לאובדן האמונה והסדר, לבדידות ההוריה המוכרת ולבדידות, שהיא מנת־חלקו של האדם באשר הוא אדם. אלה בת־ציון היא משוררת הכותבת בכנות, בכישרון ובעוצמה; כתיבתה משלבת דת וארוטיקה, כמיהה ואלימות, חלום ועירות. ב"ספר החלומות של אלוהים" רושמת בת־ציון את סימני הדרך המפותלת שהיא עוברת בהגיעה אחר התודעה המטהרת. רבים מהשירים מזכירים מובאות מספרי הקודש, ולאפוקליפסה יש בהם מקום מיוחד במינו. בת־ציון מקפידה בשיריה על פשטות סגנונית ועל ציורי לשון מקוריים, ועל אף כריכתו העלובה "ספר החלומות של אלוהים" הוא אחד מספרי השירה היפים ביותר שראו אור בארץ לאחרונה.

אטלנטים, מבחר משירי ויסלווה שימבורסקה, שתורגם לעברית בידי רפי וייכרט, כולל יותר משלושים משיריה של המשוררת הפולנייה המפורסמת – שירים מפוכחים, חכמים ושנונים, שחותם של עוקצנות וחריפות טבוע בהם. התימטיקה העשירה של שירת שימבורסקה עוסקת בין השאר ביחסי הפרט עם החברה, בקשר בין האדם לבין הטבע, באהבה ובאכזבה ובתפישת הנצח. לספר מצורפת אחרית־דבר מעניינת, הפותחת את שערי עולמה של המשוררת בפני הקורא העברי. ועכשיו, כמו שכותבת שימבורסקה, "אנו מתחילים בקריאה. מוזה".

רמי סערי הוא משורר ומתרגם מהונגרית, פינית, הונגרית ופינית

לנה שילוני

עולמו של פרוסט

הכרך השני של בעקבות הזמן האבוד מאת מרסל פרוסט, יצא השנה בתרגומה היפה של הלית ישורון, הממשיכה את המפעל שבו החלה לפני שנתיים עם תרגום החלק הראשון ("קומבריה"). כרך זה כולל רומאן העומד בפני עצמו, אהבה אחת של סואן, הכתוב בגוף שלישי, ופרק הנקרא שמות מקומות: השם, המחזיר אותנו אל המספר של "קומבריה" ומתאר בגוף ראשון את נעוריו ואהבתו לז'ילברט, בתו של סואן. העלילה של "אהבה אחת של סואן" מתרחשת לפני הולדתו של המספר והיא מתארת את אהבתו של ידיד המשפחה שארל סואן, המופיע ב"קומבריה", לנערת השעשועים אודט דה־קרסי. בדמותו של סואן אפשר למצוא קווי דמיון לפרוסט עצמו: שניהם ממוצא יהודי, שניהם חובבי אמנות וחולמים על יצירה – פרוסט יגשים את שאיפתו, ואילו סואן יבזבז את חייו על הבלי העולם הזה. אצל שניהם כרוכה האהבה בייסורי קנאה: הרומאן מתאר בדיקה פסיכולוגית את הטרגדיה של סואן, המאוהב באשה שאינה ראויה לו. רומאן זה הוא גם קומדיה חברתית, המציגה את הגבירה והדירוג הבורגנית ואת באי ביתה, כאשר יומרה, התנשאות ורשעות משמשים בערבוביה במאבקי הכוח המתחוללים בסלון הפאריסאי. מי שקרא את שני הכרכים שהופיעו עד כה, עושה צעדים ראשונים בקתדרלה הדמיונית שבנה פרוסט ובוודאי גם נגרר לעבר עולמו המופלא של הסופר, על המוטיבים החוזרים שבו והחוטים המקשרים את חלקיו.

תרגום אחר מצרפתית, שהסעיר את הרוחות בשנת תשנ"ד, היה מסע אל קצה הלילה של לואי פרדינאן סלין, בתרגום המופת של אילנה המרמן. זוהי יצירה ספרותית בעלת עוצמה בלתי רגילה, מן החשובות ביותר שנכתבו בצרפת בין שתי מלחמות העולם. אולם, כפי שהוכיח הפולמוס סביב הספר הזה בארץ, אי אפשר לנתק את היצירה מן היוצר. שנים אחדות לאחר שכתב את הספר הזה, הפך סלין לנאצי נלהב ולאנטישמי פתולוגי, שהטיף להשמדת העם היהודי. אף שברומאן הזה אין היהודים נזכרים כלל, קשה להפריד את ההתייחסות לספר מן הידוע לנו על עברו הנתעב של המחבר.

הד"ר לנה שילוני מלמדת ספרות צרפתית באוניברסיטה העברית בירושלים

יגאל תומרקין

הפיל והשאלה

אין ספק שמסע אל קצה הלילה של לואי פרדינאן סלין שהופיע סוף סוף בעברית הוא האור המאור הגדול של מנורת הספרות, ישראל 1994. בעיני, ביחד עם ג'ויס, קפקא, לורי, מוזיל ואולי רבלה – הוא מהולל צורה וגישה בספרות המאה העשרים.

אם ניגש אל התרבות דרך שאלת הפיל והשאלה היהודית, נצטרך גם לשאול את השאלה מה חושב הפיל על היהודי ואחר מה חושב שמעון לוי על חמור, והמבוי על הפיל שקרס על אלעזר המכבי הגיבור. או להיפך מה חושבים פיליו של חניבעל על הרב קק או על עובדיה יוסף שליט"א. שאלות נבובות שאינן שייכות לתרבות ולספרות. אני מכיר אנשי תרבות ורוח שנוגעים באצבעם בצורה אלוהית – במוח, אך להם עצמם אין הרבה מה לכתוב הביתה.

סלין הוא חשוב: פרוע לשמצה ומסוגנן, פרוץ לכל־רוח ואשף־שפה, אוהב־אדם ובז להבריה. ארכיטקט שהאידיוזינקרטיה העצמית שלו אינה נופלת מן הבעיטות שהוא מחלק סביבו. סלין – זאת תופעה שאיש תרבות חייב להתמודד אתה כפי שאיש התרבות מתמודד עם הערצתו לקאראווג'ו למשל. קאראווג'ו היה רוצח אכזר, בועל־קטינים, סכסכן וכו'. על סלין דיבר ז'אן ז'נה. בראיונו האחרון נשאל ז'נה איך אתה, איש הביבים, מדבר וכותב בשפה גבוהה וקלאסית שכזאת? ז'נה ענה: רק אריסטוקרט כמו סלין יכול להרשות לעצמו לכתוב בארגו מפוחל ואתם תקראו אותו, אני צריך לפנות אליכם בשפתכם".

סלין הוא חשוב מאוד, נקודה.

ספר שני חשוב, צנום ומשעשע הוא מוסקווה פטושקי של ונדיקט ירופייב, זהו ספר של שיכור על שיכורים, על עיוותים בראייה ובזמן והמסע אל פרבר מוסקוואי נראה ארוך אפילו ממסעו של סלין. זו תופעה: גישת שיכור לזמן. לורי וג'ויס דוחסים חיים שלמים אל תוך 24 שעות. סמואל בקט מותח אותו, אצל יונסקו הוא עוד אפקט אבסורדי ותיאטרוני. לירופייב יש המרדנות של בוריס ויאן (עוד שיכור) היורק על קברך. התרגום של נילי מירסקי יותר ממצוין.

אשר לעברית, א"ב יהושע מצליח להפוך חומרים ישראליים בנאליים, נדושים ולעתים מאוסים – לרומאן מתח, כאשר הסימבוליקה, ריח הקארי והקטורת, הפסיכולוגיה, אדיפוס ושמרישוס הופכים לאורנמנט נסבל ומרתק. יהושע יוצר בשפה־הדוה עברית־מנצחת, סוף־סוף רומאן עברי שאינו תחליף לגלולות שינה ותגיגה פסודו אינטלקטואלית.

יגאל תומרקין הוא פסל וצייר

גבריאל צורן

לאור והאכרניים

מן הרומאנים של השנה האחרונה הרשים אותי במיוחד עָם, כאבל מלכים של יצחק לאור. ספר מקורי, יוצא דופן ובוטה, הקורא מחדש ואחרת את ההיסטוריה שלנו מן השנים האחרונות, ומנסה להציג בצד הדימוי הרשמי והקולקטיבי של ההיסטוריה איזה דימוי אחר, קוטבי, ובצד מה שאנחנו תופשים כממשי – קווים אפשריים אחרים, המתגלים לנו בסופו של דבר כממשיים לא פחות. אף־על־פי שהספר סובל קצת מעומס יתר, והיה יכול בהחלט לעבור איזה גימור טוב יותר, אין ספק שיש בו עוצמה של ממש, הוא מרגש, מצחיק ומטלטל, ואינו יכול להשאיר את הקורא אדיש.

בצירוף מקרים מדהים יצא השנה גם המחזה האכרניים של אריסטופנס, שהוא אולי הרגם העתיק הקרוב ביותר לספרו של לאור. גם הוא מציע תפישה אלטרנטיבית של ההיסטוריה בצד התפישה הרשמית", והוא מתאר ברית שלום פרטית שכורת איכר עם הספרטנים בעיצומה של מלחמת הפלופונסוס. אריסטופנס הוא משורר קשה מאוד לתרגום בגלל הצירוף של דמיון ואקטואליות, פיוטיות, אינטלקט והספוס בוטה. הגירסה העברית החדשה של האפראס שלה מצליחה להיות גם סמכותית ומלומדת וגם להסב הנאה מיידית.

ספר אחר שאני רוצה לציין: על משולש הפוך בין כאן לירח מאת דני דותן. מעין נובלה דוקומנטארית מפתיעה, המתבססת על מצינות מחייהם של אברהם מלניקוב, אלזה לסקר שילר, אברהם בן יצחק ואחרים. צירוף מקורי מאוד של חומר היסטורי אותנטי עם דמיון ספרותי, והתוצאה טקסט מעודן, יוצא דופן ומרתק.

ולבסוף, שוב תרגום, הכובד והחסד של סימון וייל בתרגום עדי בהר, ספר הגותי פרגמנטארי, המתעכל לאט לאט ובקושיים, אבל משאיר אחריו סימנים מיוחדים מאוד.

הד"ר גבריאל צורן הוא מתרגם מגרמנית ומיוונית קלאסית וראש החוג לספרות עברית והשוואתית באוניברסיטת חיפה

אסף ענברי

דווחנות מלנכולית

"בת לוויה" של נינה ברברובה כולל שתי נובלות הכתובות בפשטות נדירה, במשפטים תמציתיים, בלי שום גינונים. כל שורה ודועה ניסוחים מדויקים, בשתיים שלוש מלים, של מצבי נפש שסופר אחר (הנרי ג'יימס, נניח) היה מוחה מהם עמודים שלמים.

באופק, בשקט, במין דווחנות מלאנכולית, ברברובה מספרת על מערכות יחסים מתוחות, על מרקם המתמסרות תוך שנים לשנאה שעל סף התפרצות, על גלות, על צמא לאהבה, על חיים בשוליים, על קנאה במצליחנים, והכל באמינות כה חריפה, שאתה אומר לעצמך: היא לא בדתה, היא מתעדת. כל מה שקרה לדמויות, קרה לה. היא מכירה על בשרה כל גיחוכם.

"...הלילה סס לתוך החלון. מישהו שוטט בפרוזדור, מישהו נישק את ידי, מבלי להביט בעיניים. מישהו לבסוף הוביל אותי אל התא שלי. הלילה פרץ לתוך החלון. והרכבת דהרה. חשתי שאלה הם החיים העפים עלי ואני דוהרת לתוכם, לתוך הבלתי ידוע, הקטיפתי, המלכותי".

אם הייתי צריך לסמן בעיפרון את המשפטים שריגשו אותי בספר הזה, היה יוצא לי קו אחד רצוף.

אסף ענברי הוא סטודנט לפילוסופיה ובכיר בספרות

שלמה זנד

סופר מוכשר ונתעב

המאורע הספרותי המשמעותי ביותר בעיני היה תרגומו לעברית של מסע אל קצה הלילה של לואי פרדינאן סלין. המסע הקולני נגד תרגום, שאף שר החינוך השתתף בו, ביטא תרבות קריאה הנמצאת בנסיגה: הקולקטיביזם הלאומי בעל הגישה הפטרנליסטית נסוג מול ההכרה ברבגוניות שיפוטו של הקורא עצמו. נותר רק להצטער על שבאחרית דבר לספר־עדות מרתק זה על חלקה הראשון של המאה, לא נכללו ציטוטים רבים מספריו ומאמריו האנטישמיים של סופר מוכשר ונתעב זה. חיסרון זה מזכיר לי פגם שערורייתי באחרית דבר לספר מתורגם אחר שלא זכה לתשומת הלב הראויה. לשמחתי, הכובד והחסד, ספר המכתמים הכן והעצוב של סימון וייל, תורגם אף הוא השנה. חלקו האחרון מכיל אמרות אנטי־יהודיות בוטות. האב מרסל דיבואה, באחרית דבר סוגדת ולא ביקורתית, מגדיר הערות אלו, בין היתר, כ"אי הבנות מביכות". מתסכל היה לסיים את הקריאה בפרשנות אפולוגטית זו.

בסיפורת ובמחקר המקוריים קשה לי לדלות ספר יוצא דופן ומעורר. לדעתי, הטקסטים המשמעותיים ביותר בתרבות הפוליטית הכתובה הופיעו השנה לא בספרים אלא במאמרים המכונים "ויכוח ההיסטוריונים". נכון שמעט מדי היסטוריונים השתתפו בו והאמת היא שרמתו וכיווני התפתחותו של הדיון לא היו מספקים. אולם, אני גם לא מאושר מכיוונה הכללי של ההיסטוריה ועדיין אני חושב שצריך להמשיך ו"לחשוב" אותה. האינתיפאדה, תחילת הדה־קולוניזציה בשטחים הכבושים ובמקביל, הישג הגדול האחרון של הציונות: התקבלותה של מדינת ישראל על ידי העולם הערבי, תרמו ישירות ליצירת אווירה שאפשרה את פתיחתו של דף קריאה "חילוני" יותר בעיצוב הזיכרון הקולקטיווי ובתפישת העבר הלאומי. נקווה שהיתה זו רק פתיחה.

הד"ר שלמה זנד הוא מרצה בכיר בחוג להיסטוריה כללית באוניברסיטת תל אביב

סטפן מוזס

אמת וחובה

קובץ השירים שפירסם השנה ט. כרמי נושא את השם אמת וחובה – ואכן, הדחף העומד מאחורי השירים האלה הוא חובת המשורר לומר את האמת, למרות שהדבר בלתי אפשרי. מתוך כל ספריו של כרמי, זה אולי הכן והמרגש ביותר. כמו תמיד אצל כרמי, "האני הלירי" פונה במישרין אל הקורא ומקיים אתו מעין שיח פרטי. אך הפעם הנימה האוטוביוגרפית כובשת את כל ממדי השפה, והופכת כל שיר ושיר לווידוי אישי – חובת המשורר לומר את האמת על העולם הסובב אותו, על האחרים ומעל הכל על עצמו – אך האמת בורחת ממנו, כי היא מסתתרת בהכרח תחת הכזב הפואטי. גדולתו של כרמי נמצאת דווקא ביכולתו ליצור שפה המסבירה ביושר ובפשטות את האמת שלו, מעבר לעטיפת השקר הבלתי נמנעת. נקודת המוצא של שירת כרמי היא הכושר המיוחד שלו לראות את המציאות בעיניים מפוכחות ולתאר אותה כפי שהיא, באופן דייקני, על כל האימה הגלומה בה. קובץ זה, שבמרכזו עיון על נושא המוות, מתמודד עם החרדה באיפוק מרבי, בלי פאתוס, באירוניה ובלי כל שמץ של רגשנות.

ראיית העולם של כרמי ספקנית, מציאותית ונטולת אשליות והיא גובלת לעתים בניהיליזם. אך הקסם המיוחד של שירת כרמי נובע מהעובדה שתפישה כמעט מיואשת זו באה לידי ביטוי באמצעות שפה רוויה בשנינות ובהומור, המגיעה לפעמים עד לגרוטסקי. נטייה זו מעוגנת ביחס המיוחד של כרמי לשפת המקורות היהודיים (תנ"ך, ספרות חז"ל ואף לשון הפיוטים והסליחות). שירתו גדושה בציטוטים ישירים או עקיפים, ברמזים ובהתייחסויות לשפת הקודש, אך היא חותרת תחת משמעותם המסורתית וממלאת אותם בתכנים חדשים ואישיים – כבו יום ה־פורים בירושלים. המשורר מחזיק כך כ"מפתח מולד של שעת נעלם", אך כל העצב הבא כאן לביטוי מלווה תמיד כמיהה של הוד ושל אהבה. מתח זה מעניק לשירים האלה את יופיים הסגולי.

הפרופ' סטפן מוזס מלמד ספרות גרמנית באוניברסיטה העברית בירושלים

מלאכי בית־אריה

ענות הקיום

הספר המדהים, הנוקב והמטלטל, המעורר והמצער של שקראתי השנה היה ספרו של יצחק לאור, עָם, כאבל מלכים. כמו ב"התגנבות יחידים" מאת יהושע קנז, שיסודותיו האפיים שונים כבר בו, המסר המבאפיסי מתגלם בענות הקיום והמציע באורח פלא מתוך הסוד הרודע, שיקוי דיאלקטי דומה דקה לנו לאור גם בלשון הסתר.

כל מה שאומר על ספר ביותר אחר שיצא לאור השנה, נוגע־רישה מאת יואל הופמן, לא יוכל להיות משוחרר מכבלי הכרותנו רבת־השנים.

מן הספרות המתורגמת יצא לאור החלק השני של תרגומה הנקי במליציה, העכשווי והאורקולי של הלית ישורון לבצד של סואן מתוך "בעקבות הזמן האבוד" מאת מרסל פרוסט, שהפגה עליו שפירתה להעביר את קורי ההרהורים והרגשות הגבישיים של פרוסט.

הופעת ספרו של משה אידל, קבלה: היבטים חדשים, בלבוש עברי הוא בוודאי האירוע השובב בתחום ספרי המחקר היהודי שיצאו לאור בישראל השנה, גם [illegible] על גישותיו [illegible].

הפרופ' מלאכי בית־אריה, [illegible] באוניברסיטה העברית בירושלים

תרבות וספרות

הטובים בספרי תשנ"ד

המשך

פטר קריקסונוב

ויקינגים ודרקונים

מה היתה התרבות בחיתוליה? מיתוס, אמונה, אגדה. הישויות הקמאיות הללו, בעלות העוצמה הארכיטיפית, שהגנו ביסוד הספרות והאמנות בעולם כולו, מלהיבות את דמיוננו גם היום.

לנו ידועה ומוכרת יותר המיתולוגיה של העולם העתיק הקלאסי (יוון ורומא). אבל קיימות גם מיתולוגיות אחרות, עתיקות כמוה או צעירות יותר, שכמעט לא מוכרות לקורא העברי. השנה יצאו בהוצאת "פרידמן" שני ספרים מרתקים: הוויקינגים (סיפורי המיתולוגיה הסקנדינאווית) והדרקונים – אגדות ומיתוסים שונים על דרקונים ונחשי ענק בתרבויות אחרות, מן המערב אל המזרח.

מדובר בסדרה מתורגמת מצרפתית ששני הספרים הראשונים מתוכה הופיעו עוד בשנה שעברה: מצרים העתיקה והאצטקה. שפת התרגום קולחת וציורית, והטקסטים מלווים בתמונות מרהיבות בשלל צבעים. הרוח הפיוטית השורה על טקסטים מעניינים אלה משווה להם לעתים איכות של שירה. הקריאה בהם מהנה, מותחת ומאלפת. לדוגמה, עלילות אחרות וסמלים מסוימים במיתולוגיה הסקנדינאווית מזמינים השוואה פורה לעלילות וסמלים דומים במיתולוגיה היוונית (כגון: אודין, ראש הפנתיאון הסקנדינאווי, מול זאוס היווני; באלדר מול אורפיאוס הנרצחת מול המירות, וכיוצא באלה).

כל ספר מספרי הסדרה מסתיים במדור נפרד ושמו "המציאות שמעבר לאגדות". מתגלות בו עובדות הסטוריות, גיאוגרפיות ואתנוגרפיות שמטרתן לעגן את המיתוסים בהליכון תרבותי קונקרטי.

הספרים האלה מרחיבים את האופקים ואת הדעת, בלי להכביד על הקורא בהסברים ארכניים או באפר־אם מדעי.

למיטב ידיעתי, הסדרה "מיתוסים ואגדות העמים" היא הניסיון הראשון בעברית להציג בצורה פופולרית קשת שלמה של מיתולוגיות מתרבויות שונות. ימצאו בה עניין הילדים והמבוגרים כאחד, ואני ממליץ עליה בחום.

בתחום הספרות היפה נהניתי לקרוא השנה את הרומאן שירתתי את מלך אנגליה מאת בוהומיל הראבל, בתרגומה הפיוטי של רות בונדי, שהוסיפה לספר אחרית דבר, המספקת בהירה והבנה עמוקה על הספר הצ'כי הטובה, ומציירת בצבעי פסטל רכים את האווירה של פראג הספרותית בעשורים האחרונים. הרומאן ראה אור בהוצאת "עקד".

פטר קריקסונוב הוא מתרגם וסופר. "הנושא והענקים" בתרגומו עתיד לצאת לאור בהוצאת "עליית הגג" ו"ידיעות אחרונות"

ידידיה יצחקי

מימוש של הבטחה

הופעתו של השיבה מהודו מאת א"ב יהושע היא לדעתי אחד האירועים הספרותיים החשובים בספרות הישראלית מזה כמה שנים, על אף אי אלה הרהורי ביקורת והסתייגות שהשמעתי על יצירה זו. בעיני זהו רומאן גדול, עמוק ומורכב, מעניין וחשוב. לכן מעניין מאוד היה לשוב אל סיפוריו של יהושע ואל הנובלות שלו, משנות השישים והשבעים, שהופיעו השנה מחדש בספר כל הסיפורים, ולקרוא אותם מחדש לאורה של יצירתו המאוחרת.

השנה ראו אור כמה ספרים שנכתבו בידי סופרים צעירים, אולי דור חדש, הפותח תקופה חדשה בספרות הישראלית. המרתקים שבהם – עם, מאכל מלכים של יצחק לאור, קבצי הסיפורים של אורלי קסטל־בלום, סיפורים לא רצוניים, ושל אתגר קרת, געגועי לקיסינג'ר. על אף מידה כלשהי של בוסר ספרותי המצוי עדיין בספרים אלה, עם השפעות כלשהן שלא עוכלו דיין (כפי שנאמר בשעתם גם על סיפוריו הראשונים של א"ב יהושע), ספרים אלה כבר אינם בגדר של "הבטחה", אפשר לראות בהם מימוש של הבטחה.

בתחום השירה מצאתי עניין רב בפואמה לצלוח את המאה, ספרו של יצחק אורפז, מספר ותיק ומשורר צעיר, עם איורים מעולים ביותר משל יגאל תומרקין. זוהי פואמה רגישה ועשירה, עם מבט רעיוני וצורני מעניין מסופה של מאתנו אל ראשיתה.

מהספרים המתורגמים שהופיעו השנה, התרשמתי עמוקות מספרו הנפלא של הסופר הפורטוגלי ז'וזה סאראמאגו הבשורה על פי ישו, שמבא דרך מעניינת ביותר לניכוס של המיתוס ולערכונו, בלא שוויתר על היסוד המיתולוגי שבו.

הד"ר ידידיה יצחקי מלמד ספרות עברית באוניברסיטת בר־אילן

יאיר זקוביץ

מסע באדי אלכוהול

חברה טובה שלי, שרה מ', מופקדת על חינוכי מחדש בתחום הספרות האירופית. כשהטילה עלי לקרוא את מוסקווה פטושקי של ונדיקט ירופייב, חששתי שמא אין זה אלא עוד נוקף להיבה המשונה הנודעת ממנה לכל מה שניחוח רוסי עולה ממנו, אך ברגע שהחלו עיני לרוץ לכתוב, ניחוכתי על משפטי הראשון: ידעתי כי ידי אחוזות ב"ספר השנה" שלי.

מסע ברכבת ממוסקווה לפטושקי אורך "בדיוק שעתיים וחמש עשרה דקות, ביום שישי שעבר למשל...". אך ביום שישי זה המסע אל זונות אהובה בפטושקי ואל תינוק חולה "מעבר לפטושקי, במקום שמתמזגים שמים וארץ" לא יגיע אל סופו הטוב ותחת שמי רוסיה הדי הכל מסתיים ברע, כיגון עמוק). מסעו של וניצ'קה (כינוי החיבה של ונדיקט ירופייב) רווי בשחוק מריר ובדמע רוסי (מחירה של הרמפה הרוסית בחצי חינם, ובעיקר באלכוהול, השתייה כדת אין אונס, ואין צורך לאונס. וניצ'קה שותה בבדידות (ללא התינוק שלו "הוא גבוה־גבוה כזה, וגלמוד־גלמוד־גלמוד") וביחד, בחבורת שיכורים המעודדת לו לכוס ולהבה במסעה.

וניצ'קה הוא גאון בתחום השתייה. הוא יודע הכל על השפעתו של כל משקה ("מי ששותה סתם וודקה שומר גם על שכל ישר וגם על זיכרון צלול או, להיפך, מאבד במכה את שניהם"), הוא בקי "בני־חומי התגמוות צריה", מומחה בהכנת קוקטיילים ואף מגלה כושר יצירה: "מיד אמציא איזה קוקטייל. אני אקרא לו 'ארוות הירדן' או 'כוכב בית לחם'". ומה אין בהם במשקאות המופלים הללו: פוליטורה מזוקקת, לאכה לציפורניים, תמיסה נגד קשקשים, תרסיס למניעת זיעת רגליים, חומר להדברת חרקים קטנים... לגבי דוקאקיס (אולי היתה זו בטוי טורח) יש עוד הרבה מה ללמוד: שתיית אפטר־שייב לא היתה מעוררת כל רושם ברכבת מוסקווה פטושקי.

השתייה כרוכה בכל היבט והיבט של חיי אדם: היא מושלת אפילו בכלכלה הסובייטית. וניצ'קה הושלך ממשרת מנהל עבודה לאו דווקא מפני שהוא ופועליו לא עשו מאומה לבד משתייה, אלא לאחר שנתגלו להנהלה עקומות התפוקה האישיות ששירטו: "על הציר האופקי מציינים בשיטתיות את כל ימי העבודה של החודש השלף, ועל האנכי את כמויות המשקה, מחושבות בגרמים של כוהל נקי". סמיונוביץ', מבקר הכרטיסים הראשי, גובה קנסות מחוסרי הכרטיסים ברכבת (ואיש אינו קונה כרטיס): על כל קילומטר – גרם אחד של אלכוהול. הוא שותה לשכרה, ולבסוף מקיא את הקנסות על הרציף. רק מוניצ'קה שלנו הוא גובה סיפורים, הוא שותה בצמא את ההיסטוריה של העולם, אך זו "מעניינת אותו רק מבעד הדי המיטות". המבקר הוא איש תרבות, השיכורים ברכבת כולם יודעי ספר (לגברת בעלת השפמפם אבדו ארבע שיניים קדמיות בגלל פושקין), והשגותו האהובה מתוודעת אל וניצ'קה באמרה: "קראתי איזה דבר שכתבת. דע לך, לעולם לא הייתי מתארת לי שאפשר לדחוס כל כך הרבה שטויות לחמישים עמוד", וניצ'קה שלנו הוא אנציקלופדיה מהלכת ממש (אם שיכור שכמותו עוד מסוגל להלך) לתולדות התרבות האירופית: רנסה, ביירון, גיתה, סימון והרבושאר... שלא לדבר על זו הרוסית. בכוסית אחת קטנה שלו יש יותר תרבות מאשר בכרסי הגדושה בספרים.

שנים רבות בצלו של לנין לא עקרו מירופייב את אלוהים, את השטן, את ישוע ואת המלאכים. המלאכים שומרים עליו שלא יגבל את פיו, אך גם מעודדים אותו לשתות במידה ומברכים אותו בקולם הענוג "לבריאות שיהיה לך וניה". אבל במקח, הכל נוטשים אותו: "הכבה צוחק לי עכשיו מלאכי השמים, הם צוחקו, ואלוהים שותק...".

פעמיים צלבו אותו, את וניצ'קה: לראשונה כשסופר במשרתו: "צלבו אותו שלושים יום בדיוק אחרי שעליתי השמיימה" (היינו לאחר המינוי למשרה הרמה), ובשנית בתום המסע, כששיגעוה רודפיה, נעצו מרצע בגרונו, והוא אפילו לא יכול היה להשלים את קריאתו "למה שבקתני". עשרים שנה לאחר שסיים את כתיבת הספר, ספרו היחיד, אכן מת ירופייב מסבה שהכה בגרונו – סרטן הגרון.

ספרו של ירופייב לא מעורר בי חשק לשוטט במוסקווה, לעלות לרכבת הנוסעת לפטושקי; אם אסע לא אבין ולא אהיה בן בית. אם אשאר במיטתי תחת השמיכות, האושב לקרוא ב"מוסקווה פטושקי" (כבשאר התרגומים הנפלאים שמריקה בשבילנו נילי מירסקי מכוס לכוס, מרוסית לעברית), שוב אמצא את עצמי מן המתם, ברכבת של סמיוניץ', וכמו כולם, גם אני לא אקנה כרטיס.

יאיר זקוביץ הוא פרופסור למקרא באוניברסיטה העברית

יוסף נוימן

בחורה לתומס מאן

לא מכבר יצא לאור בתרגום עברי ספרו של פרנסואה ז'אקוב, הלוגיקה של החי. המחבר חתן פרס נובל, בוחן בספר את השינויים שהתחוללו באופן ההתבוננות של האדם בטבעם ובמבניהם של היצורים החיים למן ימי המהפיכה המדעית במאה ה־17 ועד ימינו. ספרו הוא היסטוריה אינטלקטואלית במיטבה והוא עתיד להיות מקור השראה למורים ולסטודנטים.

כעמיתו לפרס נובל ז'אק מונו, אם כי בזהירות רבה יותר, מכפיף פרנסואה ז'אקוב את האדם ל"לוגיקה של החי". ומהי לוגיקה זו – היררכיה של יחידות המתקבצות ליחידה ברמה גבוהה יותר, שהיא עצמה משמשת תת־יחידה ביחידה גבוהה ממנה וחוזר חלילה. לדעתו, זהו המהלך האבולוציוני וגם הופעת האדם איננה שינוי מהותי בה. אני חולק על קביעתו. לדעתי, הסובייקטיביות, המודעות העצמית ויכולת ההכרעה – הן שינוי רדיקלי ומהותי.

אני מוצא קשר בין ספרו של ז'אקוב להגיגיו של האנס קאסטורפ, גיבור הר הקסמים של תומס מאן, השוכב ביציע המרפסת, באוויר הקלוש של בית ההחלמה הבין־לאומי "ברגהוף" בדאבוס. "הוא העמיק חקר, בעוד הירח סובב בגלגלו ממעל לגיא ההרים המתנוצץ בבצורת אלגביש, קרא על החומר האורגני, על תכונות הפרוטופלסמה, אותו יסוד רגיש המתקיים בהוויית רפרוף מוזרה, בין בינוי ובין מקמוק... הוא קרא מתוך דחיפת רגש השיתוף בחיים ובסודם הקדוש־הטמא".

מדור זה יועד לספרים שהתפרסמו בשנה האחרונה, ואילו אני, לצד קריאה ב"חדשים" חוזר מדי פעם אל אהבות ישנות. אורטגה אי גאסט כותב במסות על האהבה כי אהבה אמיתית היא נצחית. אולי יש דמיון בין רומאן גדול ליצירה מוסיקלית גדולה. האם נותר על שמיעת המיסה של באך – בנימוק "שכבר שמעתי אותה"? כל פגישה חוזרת עם יצירה זו, ויצירות מוסיקליות גדולות אחרות, היא חוויה רגשית ואינטלקטואלית בעלת גוון ייחודי. וכך גם קריאה חוזרת ב"הר הקסמים" של תומס מאן. לעקוב שוב אחרי תעיותיו של האנס קאסטורפ בסערת השלגים, להקשיב לחילופי הדברים החריפים בין היהודי שהיה לישועי וההומניסטן האיטלקי ושוחר הטוב, ללוות אל מותו את יואכים צימסן ולהתאהב במאדאם שושא. עולם שלם של דמויות, נופים והגות, ומבנה ארכיטקטוני לעילא. ואותה יכולת שנדמה לי שהיא תנאי מינימלי – אמינות.

כן, קראתי גם אחרים מן ה"חדשים", ועקבתי אחרי הויכוחים. כגון האם מן הדין לשלב "ידע" בסיפור. אני יכול רק להעיד שבקיאותו של תומס מאן בביולוגיה היא מרשימה ביותר (היום יכתבו "מרהיבה") בהיקפה, בדיוקה ובעומקה והיא לא "מטאפורה".

הפרופ' יוסף נוימן מלמד ביולוגיה ופילוסופיה של המדע באוניברסיטת תל אביב

אילן פפה

תרבויות התפר

"החברה הישראלית: היבטים ביקורתיים" בעריכת אורי רם סימל בעיני את המהפך הגדול שהתחולל בחשיבה האקדמית בארץ. אסופת מאמרים זו הביאה בפני הציבור הרחב את דבר קיומן של גישות ביקורתיות, סוציולוגיות והיסטוריוגרפיות, בחקר האקדמיה בארץ את עצמה. הספר התמודד בהצלחה עם תווית מגדל השן המתנשא המוצמדת תדירות לבקיאים לכל אקדמיה. ראשית, בכך שכל החוקרים בספר בחנו בחברה הישראלית כמקרה חקר עיקרי ושנית, בכך שרובם ניסו לשכנע שלמחקריהם יש ערך קונסטרוקטיווי בשינוי פניה של החברה הישראלית בתרומנו. התמונה שהצטיירה מן המחקרים לא התמיאה לחברה הישראלית ובעיקר לא לאקדמאים מן הדור הישן המתנשאים כמי שהתרחקו מכל ביקורת חברתית או היסטורית והתגייסו ברצון לשירותה של האליטה השלטת. ללא ביקורת חברתית נוקבת, אנו מוצאים כי שוביניזם ולאומנות שיתוק ומשתקים עדיין תפקיד חשוב בעיצוב פני החברה ויעדיה. אך בספר גם טמונה תקוה שמכס ביקורתי והכרת המציאות הקשה יכולים בעתיד להביא לשיתוף פעולה בין המבקרים האקדמיים לבין אלה בחברה האמונים על העשייה הנבייה. התוצאה יכולה להיות חברה שוויונית יותר ללא הבדלי דת, גזע ולאום.

הישראלים המתוארים בספר חיים בתרבה הסתוגנית שבה בולט גורלם של בני הבלאים בין המערב למזרח: בין שאלה הם יהודים ספרדים בני דור שני ושלישי, פלשתינאים ישראלים או בני מזרח אירופה שתעודת, מי יותר ומי פחות, במזרח התיכון.

הקיום הזה שבין אירופה למה שהוא איננו אירופאי מטופל בספר השני שלכד את תשומת לבי השנה: בודהה של הפרברים מאת חניף קוריישי. כרים עאטר, גיבור הספר, נתצה אף הוא בין העבר, המורשת ההודית, לבין ההווה, פיתויי של המטרופולין הלונדוני. משולי לונדון הדרומית הוא עושה דרכו בעזרת אביו, הבודהה של הפרברים, אל לבה של העיר. זהו סיפור קומי, מבדיח עד דמעות, של מציאות לא קלה האופיינית כל כך לתרבויות התפר שאליה משתייכים רוב התושבים בישראל וכל קהילות המהגרים במערב אירופה, וגם הקהילות האתניות בצפון אמריקה. בין שבסיפור אקדמי קר או ספרותי קליל, דומה כי תחום זה יעסיק את כולנו בעשור הבא.

הד"ר אילן פפה מרצה בחוג להיסטוריה של המזרח התיכון באוניברסיטת חיפה

מיכאל קרן

פחד החמישים

לדור ה"בייבי בום", ששנות חייהם כשנות מדינת ישראל, מהלך חייהם מקביל לשלה נעורים מלאי תקוה, התבגרות אינפנטילית, הוקפה בין־לאומית, התמסרות ובלות מוקדמת וכו השנה לשני ספרים העומדים בסימן אמצע החיים האישי והלאומי. בארה"ב פירסמה אריקה ג'ונג את פחד החמישים ובישראל פירסם אמנון סטרשנוב את צדק תחת אש.

שני הספרים עוסקים למעשה בשכולת השליטה שיש לנו על גורלנו. אריקה ג'ונג, באוטוביוגרפיה המכוסה טפה ותוספת ספוחים, מגלה כי כל הולדמות הקטנים, ההחלטות הגדולות והמאבקים האדירים של השנים שחלפו לא סייעו לשחררה מן המסגרות הכובלות של חייה. הבת האהובה, המשוררת הצעירה, היהודייה הגאה, האשה המורדת בספריה ובאורח חייה, מוצאת את עצמה בת חמישים, בלא שתהא לה שליטה על כך, בתפקיד הבלתי מומיא שנועד משום מה לבנות גילה בחברה המודרנית. אמנון סטרשנוב, בספר הדושף טפה ומכסה ספחים, מגלה כי כל הציפיות הגדולות, ההתלבטויות הקשות ובוודאי הויכוחים הנעלים על מדינה שתנהג אחרת ממדינות אחרות בתנאי כיבוש, לא הועילו. המשפטן המאמין ככל הנראה בכנות בצורך לשמור על איזון בין הביטחון הלאומי ושלטון החוק, תושף ביתר יעילות מכל סופרי המוזאה גם יחד את האידיאלים של "הכבש הנאור" המגלה, אם גם בפחות מודעות עצמית משאנו מוצאים בספרות האוטוביוגרפית האמריקאית, את המקום הבלתי מודמיא שנועד לו בהיסטוריה.

אריקה ג'ונג ואמנון סטרשנוב, שני מחברים שלכאורה אין להם דבר במשותף אלא זאת, ששניהם סובלים קשות מאימתם של המבקרים – מרביתם ילדי ה"בייבי־בום" – המאוזנים היטב לדבר השליטות ומעדיפים להרוג את השליח.

הפרופ' מיכאל קרן הוא ראש החוג למדעי המדינה באוניברסיטת תל־אביב

חנה נוה

זמן הנשים

את היצירות הטובות, המרגשות והמע[illegible] ביותר לטעמי העניקה השנה רות א[illegible] סופרת ותיקה ועתירת יצירה, בספרה [illegible] אמבוהי, ואפרת שטיגליץ, סופרת חדשה ב[illegible] הדרך, בספרה סיפור אמריקאי.

"תיקון אמבוהי" הוא סיפורה של כאב בלו[illegible] לשיכוך. באוסף סיפורי הקובץ מצליחה רות [illegible] לעשות את הבלתי אפשרי: היא נוגעת ב[illegible] משמעויות ההשפעות ברקמת החיים השגרת[illegible] עוגבת בחוויות יומם של עוברי הגול, אנשי [illegible] רוחויים ובודדים, שלא הצליחו להתחבר כה[illegible] קצב החיים, שאהבם ושפיחתם; ובה בעת היא [illegible] את נגיעתה ומביאה אותה לידי עיצוב אמנות[illegible] וורטליסטי, שיש בו כוח של מכת כאב במ[illegible] של הקורא המאושר ביותר, בהיותו ליט[illegible] עשירה של "עד קצווי העצב, עד עינות הלי[illegible]" מוכן לא קראתי ספר שגרם לי זעזוע וסערה [illegible] ומבהילים כמו אלה שתקפו אותי למקרא [illegible] אמבוהי".

אפרת שטיגליץ אף היא שולחת ידה ב[illegible] אמנותי, בתיקונו של הסיפור הקצר ובבריקת[illegible] תיו הגמישים. הצבעוניות והמגוון של נושא[illegible], השסף של הקריאה, הגימיקים הטיפוגראפיים[illegible] הרצינות השייטקיבאי הכללי, עשויים להטו[illegible] הדעת מהישגיו המרתקים ומהבריקות המתע של הספר הצנום והאוורירי הזה. "הקטע הקטן" של אפרת שטיגליץ הוא יחידת סיפור שונה במהותה מקטע ארוך שצומצם וקישתה אליו מרעננת כמו המטאמורפוזות הקצרות של אלטמן. בספר זה מתפוררים גבולות הקולנוע, הציור, המוסיקה, בצורותיהם האוונגרדיות הקלאסיות ובצורותיהם הרזות והסטייליסטיות־ישות, אל תוך הגדולה מכולם: הספרות.

ועוד הסבו לי עונג וסער רוזמי השנה זמן הנשים, חוברת החורף של הרבעון "זמנים" בעריכתה של עדית זרטל, שסימנה ג"צ שנעשה יותר מדי זמן מנוף התרבות העברית, וספרה של נורית גרץ סיפור מהסרטים, המחבר אל הספרות את המבטת הנבונה של זמננו.

הד"ר חנה נוה מלמדת ספרות עברית באוניברסיטת תל־אביב. ספרה האחרון הוא "בשבי האבל – האבל בראי הספרות העברית החדשה" (הקיבוץ המאוחד)

צביה בן־יוסף גינור

שלב חדש בפרוזה

שתי תופעות מצוינות מאפיינות את רשימת הספרים שראו אור בארץ בשנה חלפה: ריבוי של ספרים מתורגמים ממרחב של לשונות ותרבויות, ושפע של ספרות־מקור שונה. מבחינה זאת שונה הנוף הספרותי שלנו מרוב ארצות העולם, שבהן ספרות המקור המופצת היא ספרות קלה וזאת המתורגמת מצומצמת הן במבחר הן בכמעמדה והתפוצתה.

הספרות שנתעוררו סביב ספריהם של היוצרים המרכזיים הן, מעל לכל, אותות של מצב תרבותי עירני וחיוני והספרות יוצאת נשכרת. ספריהם של עמוס עוז, א"ב יהושע, מאיר שלו, אהרן אפלפלד דויד גרוסמן הם ספרי חובה שהגאה בצדה לקורא העברי. קולו הזכם והמתוחכם של יצחק לאור בעם, מאכל מלכים מציג שלב התפתחותי חדש של הפרוזה העברית, שמקורותיו הם שבתאי וקנז, ולפיכך אני רואה בו משום הבטחה ומצפה לפישוט הרגבול הסגנוני בספרים העתידיים שלו.

בתחום השירה לא ראינו פריחה, אולם יש לציין את הופעת שירה נפתחת במגיפה של יונה וולך, אשר עורר מחדש את העניין בשירתה, ואת השלמת הפרסום של כל כתבי אצ"ג גרינברג בהוצאת מוסד ביאליק ובעריכת דן מירון. ספרו של מירון, הרשות מאיזור הקוסם, מאיר מחדש את יצירת גרינברג ומטפל בשימור הקאנון של השירה העברית ופיזורה. כך עושה גרשון שקד בתחום הפרוזה, והשנה בירכנו על הופעת הכרך הרביעי של הסיפורת העברית. לעומת זאת יש חדש בתחום הסיפור הקצר: בראש הרשימה ספרה של רות אלמוג תיקון אמבוהי ובצדו השני של המתרס האמנותי, ספריהם העירוניים־מנוכרים של אורלי קסטל־בלום, סיפורים בלתי־רצוניים, ושל אתגר קרת, געגועים לקיסינג'ר.

שני ספרים בתחום שראוי להזכיר משום חשיבותם כל אחד בסוגה: ספרו של דוד רוסקיס אל מול פני הרעה המפרש את הספרות היהודית התגובה לשואה מתוך תפישה של התרבות היהודית על לשונותיה, והוא מתייחס בפירוש לדיון הנוכחי על הציוניזציה של השואה. הספר השני הוא ספרו המרגומבלי של אבא קובנר מגילות העדות שהוא דוקומנט פואטי וברוחו שלו אף היסטורי, המגיע את אותו עניין על ידי יצירה כמו־לישורגית.

הפרופ' צביה גינור מלמדת ספרות עברית ב"ג'ואיש תיאולוג'יקל סמינרי", ניו יורק

רחל אליאור

הזהות הנשית

בגוניותה של היצירה הספרותית הנדפסת בארץ, בשירה, בסיפורת, בהגות ובמחקר, במקור ובתרגום, מעמידה בפני הקורא מבחר מורכב שכל בחירה מתוכו קשה עד מאוד. בשל קוצר היריעה בחרתי בשלושה ספרים בלבד שהיו רבי משמעות בעיני. ספרו של מאיר שלו, בימים אחרים, הוא בעיני הספר העברי הטוב ביותר שקראתי בשנה החולפת. הספר, המתאר בחמלה עמוקה ובאירוניה חכמה את עולמם המיוסר של בני האדם או בני נפשם, ומספר במלאכת מחשבת לשרטוט [illegible] לעיטת הכחוורות הנוראה של היתמות וה[illegible] הבדידות והאהבה הנכזבת, אספקלריה כפולה של [illegible] במציאות ובדמיון, הוא מתאר את מעשה [illegible] של כוחות החיים של הטבע ואת הנחמה [illegible], בבגידה ובתמורות העתים, מזה, ואת [illegible] הגבולות שבין החלום והמציאות המתרחש [illegible] הכיסופים, ואת חציית הגבולות של האסור [illegible] העשייה בתחומות אלה, בשמה של האהבה. [illegible] הספר קובה לב ומעורר השתאות הן בשל יפי [illegible] ובשלה את הקורא למחוזות אסוציאטיביים [illegible] והעומק של הלשון העברית לדורותיה, הן [illegible] האגדיות העמוקה שבה מצויירות דמויותיה, [illegible] ברקם סיפורי הנשזר בין מעמקי הכאב [illegible] הנפש לבין הדיוקה האימת הרעת.

[illegible] של בתיה גור, לא כך תיארתי לי, הוא בעל [illegible] רבה בעיני מפני שהוא ניסיון אמיץ ומעורר [illegible] להגדיר את מהותה המשתנה של הזהות [illegible] בעולם המודרני, עולם שלכאורה כל הא[illegible] פתוחות בו בעוד שלאמיתו של דבר גיבורי וגיבורותיו – השבויים בכבלי עברם וכסבך [illegible] המוכתבות בידי נסיבות שאין להם עליהן [illegible] – מתמודדים עם הקונוונציות החברתיות [illegible] שבתוכן הם חיים. משמעותו של [illegible] אינה גלומה בעיני דווקא בערכו האסתטי [illegible] האמנותי אלא בעצם הרחבת גבולות המס[illegible] היצירתית לתחומים שקבה עליהם בשתיקה עד כה ולתחומים בהוויה האנושית בכלל [illegible] הנשית בפרט, שלא זכו עדיין לביטוי ספרותי.

[illegible] בחירתי בתחום התרגום אני מבקשת לייחד [illegible] של מרסל פרוסט, בעקבות הזמן האבוד, [illegible] חלקיו הראשונים תירגמה הלית ישורון [illegible] נפלאה השומרת על מעשה הקסם הפרוסטיא[illegible] לו חיים חדשים. המתרגמת העניקה [illegible] העברית את ההזדמנות לפגוש באופן בלתי [illegible] את יצירתו האוטוביוגרפית של פרוסט שהוא [illegible] מילולי בין החסר הבלתי ניתן להתמלא [illegible] ובין המשקיעים והזיכרונות של העבר [illegible] מן הזמן האבוד ומצטללים בתודעה, בזיכרון [illegible], בעושר בלתי נדלה.

הד"ר רחל אליאור מלמדת בחוג למחשבת ישראל, באוניברסיטה העברית בירושלים

גלית חזן־רוקם

פרוזה של נשים

שמחתי מאוד על הופעתם מחדש של כל שירי לאה גולדברג, במהדורה מתוקנת, בעריכתם האוהבת והמכבדת של טוביה ריבנר. קשה לי לקבל את שיקול העורך לקרוא את רצונה של המשוררת ולכלול רק מה שהספיקה לפרסם בחייה, ועל כן לחסר מן הקובץ חלק גדול משירי "שארית החיים". נדמה לי שמקרה קפקא וברוד, אותרים, לימדונו כבר שהשגתו של האדם איננה מגיעה תמיד למקום שמגיעה השגת היוצר שבתוכו או טובה. העיקר, שלושה כרכים של שירתה היקרה של משוררת מן הגדולות בשירה העברית, שנותרה תמיד רכה משהו, אולי אפילו נערה, מול העולם הפתיע אותה מחדש כל פעם בגווניו הרכים – אף כי לא תמיד היה נדיב אליה – ומול הנושאים הגדולים, האהבה והמוות: "הגשם שקט, כי הגם כבר קהל" (Illuminations).

בשנה החולפת קרו דברים חשובים גם בפרוזה של נשים: הקובץ הקול האחר בעריכתה הנבונה של לילי רתוק, המלווה באחרית דבר יסודית (שלא עם כל הנחותיה אני מסכימה) הפנה זרקור מבהיק לרצף הכתיבה הנשית בספרות העברית בסיפור הקצר. בשני ספרים אחרים אני רואה בעיקר סימן לבאות: הנובלה הארוכה של צרויה שלו, רקדתי, עמדתי, היתה ניסיון מעניין ליצור לשון לחוויה נשית מסוימת: הרומאן של בתיה גור, לא כך תיארתי לי, פילס דרך תימטית חדשה ואמיצה במיוחד, במתחות האינטימיות הגופנית הנשית.

הופעת ספר חדש של יואל הופמן, גוטפרשה, היה בשבילי אירוע מן הסוג הנדיר המצריך עיון יותר יסודי, ויש על כך דברים בדפוס. כן, נהניתי מכל רגע של קריאה בבימים אחרים, היפה ברומאנים של מאיר שלו עד כה. את עם, מאכל מלכים של יצחק לאור אני מוכרחה ורוצה לקרוא שוב ושוב, גם בשל הניתוח האנושי והחברתי המעמיק שלו, גם כדי להודר את קליטת הגבישים הקטנים של מחשבה מקורית המסתתרים ברצף האפי בעל העוצמה.

בשירה היו לי חוויות קריאה חזקות במיוחד בשני תרגומים: אטלנטיס של ויסלווה שימבורסקה, בתרגומו הנפלא של רפי וייכרט. גם לולא כתבה את "אשת לוט", ולולא נולדה לא הרחק מן הים הבלטי במוני, הייתי רואה בעולמה הרוחני העשיר והרחב מחוז חפץ; ותשוקה מתירת איברים, קובץ שירה ארוטית יוונית בתרגומו היפה מאוד של אמיר אור, וכל המוסיף גורע. ספר שירים השלישי של אמיר אור עצמו, פריון המת, מביא לשירה העברית נוכחות קרובה מאוד לזו של קוואפיס.

מבין ספרי העיון אזכיר את הספר אחרית על תקשורת, שבע פתיחות לעיון בתקשורת ובעיתונאות, מאת יצחק רועה, בהן נתבעת על בסיס תיאורטי איתן, אך בסגנון שכולו כן, אחריות לא רק מן הכותבים בעיתונים אלא אף מן הקוראים בהם; ואת אתן היהודים, על שיח האהבה באוטופיות של מוצרט, מאת אריאל הירשפלד, מארג נדיר ברקמתיו של מומחיות מוסיקולוגית ותיזה תרבותית מעמיקה על המיתוס כקרקע הצמיחה של היצירתיות לסוגיה. מאמר השנה היה בשבילי, ללא ספק, זוהר וארוס מאת יהודה ליבס, בחוברת אלפיים 9.

גלית חזן־רוקם היא חוקרת ספרות עברית ופולקלור יהודי, פרופסור באוניברסיטה העברית ומשוררת. השנה יצא לאור ספרה "אדם לאדם גשר", פתגמים של יהודי גורג'יה בישראל, בהוצאת מכון בן־צבי

שמות הספרים שהוזכרו במשאל

עם, מאכל מלכים, מאת יצחק לאור, הספריה החדשה, סימן קריאה, הקיבוץ המאוחד

האנרכיים, מאת אריסטופנס, תירגמה דזה כספי, מבוא והערות דבורה גילולה, מאגנס

על משולש הפוך בין באון לירה, מאת רני דותן, כתר

הבובר והחומר, מאת סימון וייל, תירגם עודי בהר, כרמל

תיקון אמבוהי, מאת רות אלמוג, כתר, צד התפר

גוטפרשה, מאת יואל הופמן, כתר, צד התפר

ההבטחה והתקלה, מאת פרידריך דירנמט, תירגמה רות בונדי, עקד, גוונים

מוסקווה פטושקי, מאת ונדיקט ירופייב, תירגמה נילי מירסקי, עם עובד, פרוזה אחרת

אירופה והעולם החדש – גילוי אמריקה והכיבושה על ידי מדינות אירופה במאות [illegible], ערך, הוסיף הרגמות, מבואות והערות אביהו זכאי, תרגום המקורות: אהרן אמיר, אקדמון

בצד של סוואן, מאת מרסל פרוסט, תירגמה הלית ישורון, הספריה החדשה, סימן קריאה, הקיבוץ המאוחד

קבלה, היבטים חדשים, מאת משה אידל, שוקן

ספר החלומות של אלוהים, מאת אלה בת־ציון, סדרת מקור, אגודת הסופרים העברים בישראל

אטלנטיס, מבחר משירי ויסלווה שימבורסקה, תירגם רפי וייכרט, עכשיו

מסע אל קצה הלילה, מאת לואי פרדינן סלין, עם עובד, ספריה לעם

סיפור אמריקאי, מאת אפרת שטיגליץ, הסדרה הלבנה, עם עובד

זמן הנשים, חוברת החורף של הרבעון "זמנים" בעריכת עדית זרטל

סיפור מהסרטים, מאת נורית גרץ, האוניברסיטה הפתוחה

מבחר כתבים מאת ג'ונתן סוויפט, בתרגומם של יצחק קומם ומשה זינגר, כרמל

השיבה מהודו, מאת א"ב יהושע, הספריה החדשה, סימן קריאה, הקיבוץ המאוחד

פרויד, מאת פיטר גיי, תירגמה עדי גינצבורג־הירש, דביר

שנים־עשר סיפורים נודדים, מאת גבריאל גרסיה מארקס, תירגמו ריטה מלצר ואמציה פורת, עם עובד, ספריה לעם

אף אחד לא אמר שום דבר, מאת ריימונד קארבר, תירגם משה רון, הסדרה הלבנה, עם עובד

געגועי לקיסינג'ר, מאת אתגר קרת, זמורה ביתן, עמודים לספרות עברית

סימני חיים, מאת יצחק בן־יוסף, הקיבוץ המאוחד, ידיעות אחרונות, ספרי חמד

בימים אחרים, מאת מאיר שלו, עם עובד, ספריה לעם

לא כך תיארתי לי, מאת בתיה גור, כתר

כל שירי לאה גולדברג, ערך טוביה ריבנר, ספריית פועלים

הקול האחר, אנתולוגיה בעריכת לילי רתוק, הספריה החדשה, סימן קריאה, הקיבוץ המאוחד

רקדתי, עמדתי, מאת צרויה שלו, כתר, צד התפר

תשוקה מתירת איברים, שירה ארוטית יוונית, בתרגום אמיר אור, הליקון־ביתן

פריון המת, שירים מאת אמיר אור, הליקון־ביתן

השיר דבור על אופניו, מאת דן פגיס, מאגנס

אחרית על תקשורת, מאת יצחק רועה, ידיעות אחרונות

אתן היהודים, מאת אריאל הירשפלד, זמורה־ביתן

אמת ותהום, שירים מאת ס. כרמי, דביר

סיפורים לא רצוניים, מאת אורלי קסטל בלום, זמורה ביתן

לצלוח את המאה, שירים מאת יצחק אורפז, הקיבוץ המאוחד

הבשורה על פי ישו, מאת ז'וזה סאראמאגו, הספריה החדשה, סימן קריאה, הקיבוץ המאוחד

החברה הישראלית: היבטים ביקורתיים, בעריכת אורי רם, ברירות

בודהה של הפרברים, מאת חניף קוריישי, תירגם אלי הירש, זמורה, ביתן

אבות ובנים, מאת איוון טורגנייב, הספריה החדשה, ספרי סימן קריאה, הקיבוץ המאוחד

העסק הביש הזה בויה מרולאנה, מאת קרלו אמיליו גאדה, תירגם מירון רפפורט, הספריה החדשה, סימן קריאה, הקיבוץ המאוחד

שירתתי את מלך אנגליה, מאת בוהומיל הראבל, תירגמה רות בונדי, עקד

בת לוויה, מאת נינה ברברובה, תירגמה דורה קרול, ספריית פועלים

שירים 1990–1994, מאת אפרת מישורי, הוצאה עצמית

תיק שירה, מאמרים מאת מנחם בן, ירון גולן, הפקות אריה

אופלינוס או האדריכל, מאת פול ולרי, תירגמו דן צלקה ועמינדב דיקמן, כרמל

לשון בריאות, מאת יעקב רבי, מוסד ביאליק

מהנעשה בעירנו, מאת עלי מוהר, ציורים עמוס בידרמן, עם עובד

הרשות מאיזור הקוסם, מאת דן מירון, מוסד ביאליק

אל מול פני הרעה, מאת דויד רוסקיס, תירגם ידידיה פלס, הקיבוץ המאוחד

מגילות העדות, מאת אבא קובנר, מוסד ביאליק

תרייפוי רוסי, מאת ולדימיר נאבוקוב, תירגמה נילי מירסקי, הספריה החדשה, הקיבוץ המאוחד, סימן קריאה

צדק תחת אש, אמנון סטרשנוב, ידיעות אחרונות

אמן המסיבות, מאת נורית זרחי, זמורה, ביתן

הוויקינגים, מאת ז'יל רגאש, תירגמה אריה טיר־אפלרויס. מתוך סדרת מיתוסים ואגדות עמים, ש. פרידמן

הדרקונים, מאת ז'יל רגאש, תירגמה אריה טיר־אפלרויס. מתוך סדרת מיתוסים ואגדות עמים, ש. פרידמן

הלוגיקה של החי, מאת פרנסואה ז'אקוב, תירגם אורי כץ, כתר ומוסד שמואל נאמן

هكذا من الأصل

هكذا من الأصل

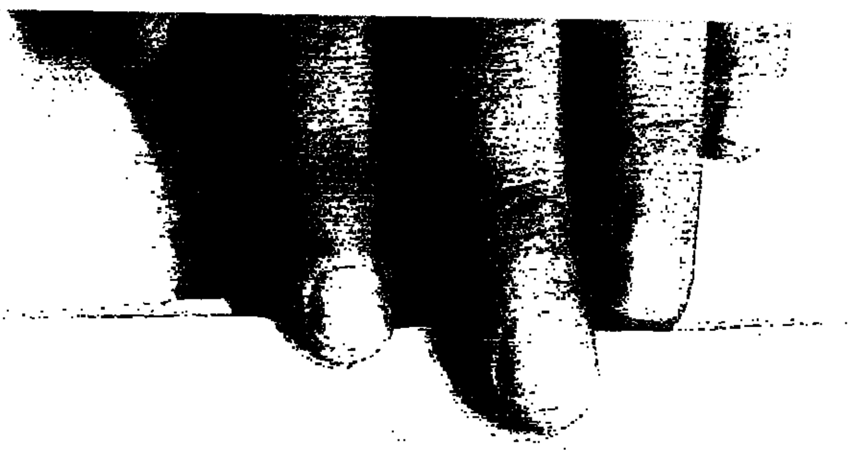

תרבות וספרות

ניקולה פוּסֶן, צייר סופר

המשך

תחייתו של פוסן דומה לתחייתה של המוסיקה הבארוקית, תחייה המתחילה לערער כמה שיווי משקל שהשתגרו בחשיבה המודרנית מאז סוף המאה ה-19. ההיכרות המחודשת עם קופרן ורמאו, מונטוורדי וסקרלאטי הולה לערער את בכורתם הבלעדית של הגרמנים – באך והנדל, בזיכרון התקופה האת, ולהבניה את עצם קיומם של גדולי רוח כאלה במנטואה או בליסבון של המאה ה-17. היא התחייה אל מחוזר הרם הביקורתי מושגים של יופי ושף שנרחקו הצדה במאה ה-19 ובמודרניזם שנבע ממנ־בה. גווני הצליל של כלי הבארוק המיוחדים נשמעו מחדש (כ-1815 שימשו מאות כלי צ'מבלו להסקת הקונסרווטוריון בפאריס), טכניקות של שירה באורקות נחקרו ונלמדו מחדש, הז'אנר הבארוקי ביותר – האופרה, קם לתחייה והוכיח מחדש עשרות יצירות שזכו (לעתים – לראשונה) להכרה בערכן.

רישומה הגלוי של תחיית פוסן היה בתערוכה גדולה שהוקדשה לו בלובר ב-1960* שחוללה גל של תערוכות באירופה ובאמריקה. אחת המרשימות בהן היא זו שנערכה באדינבורו ב-1990 שזיווגה יחד את סזאן ופוסן: "סזאן ופוסן – חזון הנוף הקלאסי"**. אבל תערוכת פוסן של 1960 איננה אלא עלייתו לפני השטח של גל־ידע גדול שנצבר מתחילת המאה הזאת***.

אבל תחייתו של פוסן גם שונה מאוד מתחייתם של מונטוורדי וסקרלטי, מפני שהיא תחייה של מי שמעולם לא נגרע או סולק מ"פנתיאון הגדולים". ציוריו תלויים במרכזי האוספים הגדולים, אלא שנוכחותו הפכה בהם לכתם עיוור. תחייתו גם מפתיעה מאוד, כי גורלם הנפוץ של אלה שהיו מופתי אקדמיות וממסדים הוא נפילה ושיכחה שבאו אחרי קריסתו של הממסד שהיו כרוכים בו. והנה – מי שהיה פרה קדושה, בלתי נראה מרוב כבוד מובן מאליו, מתנער ומתגלה מחדש, לא כבוטה או מרדן מוזנח, כפי ששגרת הדיבור על גילוי מחדש דורשת, אלא כמי שגם הישגיו המפורסמים (בתחום הקומפוזיציה הניאו־קלאסית) אינם מובנים מאליהם כלל, ובעיקר, כמי ש"הבנה" הישנה והמקובלת של תמונותיו, אינה יכולה להתמודד באמת עם מורכבותן הנסתרות.

פוסן התגלה מחדש, והוא שב לא מובן, לא מוגה. תחייתו גם ממשיכה קו שמעולם לא נפסק, של הערצה שחשו כלפיו כמה אמנים ומבקרים, שהבחינו היטב בין השיגרה המוסכמות שנבעו ממנו לבין ייחודו, כמו ריינולדס והאמנים באנגליה, אנגר ודלקרואה בצרפת (כיצד היה פוסן מופת לכל מה שהעריצו שני אמנים מנוגדים כל כך) ולקראת המאה הזאת: סזאן, ז'יד ופול ואלרי.

מקום מיוחד בתחייתו, תופס מי שהמשיך בדור הזה את מבטם של דלקרואה וסזאן – אביגדור אריכא, שחקר מתוך עמדה שאינה רחוקה במהותה מזו של פוסן עצמו, של צייר־הוגה, את דרך עבודתו של פוסן****.

נדמה לי כי המלים המתבקשות לראות את ציוריו של פוסן לראשונה, הן מלותיו של ברניני שנכנס פעם (ב-1665) אל החדר המיוחד בארמונו של שאנטלו*****, שבו היתה תלויה סדרת ציורי ה"סקרמנטים" של פוסן. "איזה שקט" (che silenzio) הוא אמר. השקט הזה מקיף את ציוריו כמו טעה והוא נובע מהם. הוא נובע מהם גם אם נושאם הוא "חטיפת הנשים הסאביניות". השקט הזה אינו דבר פשוט. המדובר אינו בהרמוניה המפארת של הקומפוזיציה וגם לא בעוצמת הבישירות של הצבעים. אין דבר "סטאטי", "הקשור" במאנות "הכבולות", "נשואי" או צבעים, היכול להסביר את השקט העשוי הזה. הוא קשור בזיקות. אומר כאן, בשלב זה, כי השקט הזה נראה לי חשוב ומיוחד באמת לפוסן, וכי הוא לא איזו תכונה ערטילאית, רקה מן הרק, השווה לאנינים בדידים כמו תוצפתו או היסוסיו של יין מרדד מסוים. השקט הזה הוא משהו שניתן להגדיר וכדאי לטרוח על כך. אומר כאן גם, כי השקט הזה צריך להיות מובן כשתיקה. כאי־דיבור. כדיבור שלא נאמר. נובע מכאן כי השקט הזה אינו יכול להיות מובן בלי מלים. הוא עוסק בדיבור, בתכנים ובגורלות. הוא אבן קשר את הציורים אל הספרות.

פוסן היה יוצר ענק בתחום הציור, אך גדולתו לא תהיה נבחנת במלואה רק בכלים ובמונחים מתחום הציור. יותר מכך: גם תמונות הציור שלו, במובנן הציורי ביותר, הצבע, קווי המתאר והאור, לא יהיו מובנים נכונה בלי רצף אחר, "אנבי" לציור – זה המגלה את הזיקה בין הציור לבין אמירות מילוליות ועלילתיות, העומדות "מאחוריו", כמו ובמהות.

פוסן צייר טקסטים. תמיד. גם כשצייר נופים (והוא אלי גדול ציירי הנופים, הגבר בקרורו וידידו קלוד לָה הוא קלוד לורן, הנך למבצה הדגם של הנוף האירופי היפה – דגם שווקה מאות שנים, בציור ובחיים) היו אלה סיפורים: "נוף עם דיוגנס", "נוף עם אדם שהוכש על ידי נחש", "נוף עם אורפיאוס ואורידיקה", "נוף עם היוהנינוס הקדוש". כשצייר את יצירת המופת האחרונה שלו – סדרת "עונות השנה", ערך אותה כארבע תמונות נוף שכל אחת מהן מחזיקה סיפור תנ"כי אחר, וכך יצר טקסט חדש, מרחיב: "אביב – אדם וחוה בגן העדן", "קיץ – רות ובועז", "סתיו – הארץ המובטחת והמרגלים", "חורף – המבול" (על פי הסדר הזה). והוא, לכן, לא צייר דיוקנים. הדיוקן הוא הז'אנר הרחוק ביותר מן הטקסטים של הספרות, אם כי גם הוא סוגג תמיד אידיאות, ובמיתנים גבוהים במיוחד. רק שני דיוקנים יש בקטלוג יצירותיו של פוסן: שניהם דיוקנים עצמיים. שני הדיוקנים הבודדים האלה, המגלים ספק מיסות האמן הזה גופו, ועוד ספק אחר – איך צייר פוסן "מן החיים" (הרי אלו הפעמים היחידות שבהן שפניו אדם בעל צורה ריאלית, מקרית לגמרי, אדם שאינו "דמות" ואינו מצויר על־פי הפרופורציות הקלאסיות, בציוריו). דווקא הם מגלים כמה קשור היה פוסן לטקסטים: בשניהם הוא אוחז ספר בידו (בראשון שבהן, זה מ-1649 הוא אוחז את הספר "על אודות האור והצבע" שאותו התכוון לכתוב, ובתמונה זו הוא אוחז גם בעיפרון־כתיבה) ושתיקתו מקיפה את הפנים בקומפוזיציה סימבולית עמוסה ומסתורית – ממש כשאר ציוריו. בראשונה מצויר האמן על רקע מציבה הנושאת אפיטאף – שמו של הצייר, מוצאו מנורמנדיה, תואריו, שם המלך והשנה. מלאכים ותרי דפנים מאבן מקיפים את הכתובת. בשנייה הוא לבוש בגלימה שחורה ותוקף חמש מסגרות שנות של תמונות המונחות זו על זו. רק אחת מהן קטע של תמונה, ופתותה (כרגיל) את פתח המר הספרותי, הפתגמי כליכף: נראית בה אשה יפה עוטה כבער וכן עין, ושתי ידיים באות אליה מחוץ לציור לחבק אותה.

אבל הטקסטואליות העקרונית הזאת עדיין אינה מבדילה אותו מציירים אחרים. עצם העלילתיות של תמונה היא המבואה עתיקה, ומופעיה הראשונים, היווניים והרומיים נלמדו שוב ושוב, ועמם – הטקסטים הספרותיים המתארים תמונות ותמונות עלילות – כמו האור כביכול של אכילס ב"איליאדה". אפילו הז'אנר של הנוף ה"היסטורי" פותח ושוכלל ואפילו נוסח באורח תיאורטי לפני פוסן ונימוקי היטב כי פוסן, בנעוריו ברומא, למד היטב את "הנוף הבריחה למצרים" של קאראצ'י (התמונה מוצגת בגלריה דוריה־פאמפילי ברומא) ועוד שורה של יצירות שנוצרו אחריה ועל־פיה. פוסן, כמו כאן, לא המציא כלום. ובכל זאת, המגע בין ציוריו לבין הטקסטים הוא שונה ומיוחד לו; הוא נדיר במורכבותו ובמקוריותו. לא כאן המקום להצביע על כל פניו של ייחודו, בבחירת הסיפורים ובבחירת "הרגעים" המצוירים, וכמה נועז היה מעשה תרגומם לסמלים חזותיים. אצביע רק על שתי תכונות, מיצירות המופת של פוסן, כדי לגעת בתחושת הדיבור והד מעמיק שמגינות יצירותיו – בין ציור וספרות.

הראשונה היא "נוף עם אפרו של פוקיון" המוצגת היום בגלריית ווקר בליוורפול. הנושא שאוב מפלוטרכוס: המצביא האתונאי פוקיון האשם במרד בבגידה ונידון על־ידי אסיפת העם למוות. גופתו הוברחה ונלקחה בסוד לעיר מגארה, שבה נשרפה ואפרה נאסף על ידי אלמנתו (פוסן צייר נוף נוסף היוצר סדרה: "נוף עם לווייתו של פוקיון", הנמצא במוזיאון הלאומי של וולס). איש לא נגע בנושא הזה מלבדו, ומוחש כאן היטב המגע הבוחר, שאינו נשען על הבחירות השגורות שנהפכו כבר ל"מוטיווים": מגע דרוך, מודע, חריף.

הציור הראשון בזוג הציורים הזה, "נוף עם לווייתו של פוקיון" מצמצם את הסיפור לשלוש דמויות: שני גברים הנושאים את גופתו של פוקיון בחזית התמונה ומתרחקים – אתנה השדרה בתוך נוף נהדר ובו דרך מתפתלת, נהר, רועים, עגלון. פוקיון עצמו אינו נראה, הוא עטוף תכריך לבן. מרכזו של הנוף הנהדר, נושאו של הציור, הוא הכתם הלבן העטוף גוויה. אחזור אליו עוד רגע. בציור הנראה כאן נשענת הקומפוזיציה כולה על כתם ראשה הורעה של האשה האבלה הרוכנת לאסוף את אפר בעלה. אפרו של האדם המת (נושאו של הציור) הוא תחתיתו הבלתי נראית כמעט של הנוף הגדול. על יד האלמנה, בדיוק באמצע התמונה, בציר הסימטרי שלה – שומרת עוד אשה, גבה על הצופה, נוטה מן האלמנה האבלה אל הנוף ואל העיר. מעליה בדיוק מקדש. מעליו סלעים אדירים ומעליהם עננים.

הצופה יכול להבחין כאן בהבדל שבין ראיית התמונה עם הסיפור ובלעדיו. נכון הוא שגם בלי הכותרת נמשכת העין אל האשה האבלה, הזוהרת ממש בתוך כתם הצל הגדול שבתחתית התמונה, ומבחינה בתנועת האיסוף הנבוכה, אבל אין זה ברור כלל מה היא עושה שם. אבל סיפור מותו של פוקיון קורע ממש את חלקי התמונה זה מזה מתוכה. בבת אחת נבקע הפער התהומי שבין יופיו של הנוף ושלוות חייה של העיר (מגארה כביכול) לבין חייה ואבלה של האשה, ואת קטנות חייו של האדם וגורלו בתוך העולם האדיש העסוק כל כך בשלו (הנוף מלא נקודות "עלילה" נוספות: רועים, זוג, מתבודד ביער, מבטו של הצייר. הנוף, מן הציור להיות מבטו של הצופה, מעמיד את האשה, האת איסוף כנקודת מרכז ומשען לעולם כולו, ומעליה הנעקבר־תית, עובר המבט דרך פתחים אל מה שמאחוריהם ומעבר להם. בציור, בעולם הבדוי, ל"רגע", השקט האפור הזה למרכזו הישי. המבט מגלה כי במהלכו אל המרחק אין עוד דבר יציב ובלתי תלוי כאפר הזה.

הדבר מגולם גם בסמל חזותי־מרחבי הארכיטקטוני של המקדש: החומה הקרובה פתוחה אל העיר ואל הדרך הנשפכת אל התחתית הימנית של התמונה, מעליה פתחו של מקדש, ומעליו פתח בסלע (!). מי שישרטט בדמיונו את קווי הקומפוזיציה יגלה שלא המקדש, העומד באמצע הסימטרי של התמונה, הוא מרכזה, אלא הקו הנרמז בין ראשה של האשה, הפתח בסלעים והענן (העובר, אגב, בפתחו הצדדי של המקדש). הסדר הקוסמי הרעיוני, הגלוי – אדם, עיר, מקדש, טבע, שמים, שגם הוא אינו נצחי כלל, מוטר במקבר המגולם על ידי המבט, המתרחש בפועל על ידי הצופה, ואפשרי כביכול גם בעולם הבדוי. והמבט הזה חושף את רצף החללים הקשר בין האשה השמים. הדברים עוד מתערבים והולכים. האור השוטף על הנוף, שהוא נפלא ותוהב במיוחד בנוף הזה, הוא החושף את ה"צבע" אצל פוסן (הכחול של השמלה, הלבן של המטפחת – ניכרים רק בפן הצבוע באור). מה שאינו מואר נפסד לאט לאט אל תוך צל.

שאלת היישות של הדברים כאן היא חריפה במיוחד: ממה עשוי גבולם הברור של הדברים? לא מקו כמו אצל בליני או בוטיצ'לי, גם לא מצבע כמו אצל רובנס. כנראה שמאור, כמו אצל רמברנדט. "אור גמיש"; לא פיסי לגמרי כמו אצל קרוואג'ו. אור הנובע לפעמים מתוך הדברים ולפעמים מעיני הצייר. הנובע מבך שלשמים, בעיני פוסן, יש צבע אבסולוטי העשוי אור מלא. אבל כל אחד יכול לראות כי משק הצבעים בתמונה מגלה אור מלא אור בלבד: ראשה של האשה, כשצבעיה של האשה הם צבעי השמים – כחול ולבן, הם באים בריכוז

ניקולה פוסן, נוף עם אפרו של פוקיון

ובעוצמה: קווים של כחול נקי ולבן נקי קיימים רק בה. אינני מתיימר לומר כי יש בהסבר כזה לגלות את מקורו של מצב הנפש הנבנה על ידי הציור; הוא נבנה באורח מיידי על ידי מכלול פניה הרכים של התמונה; העין, אם היא חודרת אל האור שבתמונה, הופכת בבת אחת לשותפה פעילה במבט הבורא אותה והשקט האצור בו.

כאן אני חוזר אל ה"שקט" של ברניני. כל ציור הוא שקט, בכך שאין לו פס קול. המרחק שפוסן יוצר בין עמדתו לבין ההתרחשות מסלק אפשרות של שמיעה דרמטית. הדברים נראים מתוך מרחק. אבל ב"נוף" הזה, השקט הזה עובר העצמה (היפרסטאזיס), הוא הופך למאסה של שתיקה. כדי להסביר זאת אביא כאן שיר משל ט. כרמי:

הוא עמד בראש העץ,
לבוש סרבל כחול,
וניסר.
לפתע נפערו פניו,
גופו נתעקם כענף,
ידיו מלאו רוח,
והוא נפל.
את כל זה
ראיתי מחלון הרכבת
לאורך כר דשא
ולפני צמד סוסים.
אני רושם רק
את דבר נפילתו.
את הצעקה לא שמעתי.

הראייה המנותקת מן השמיעה היא (בין השאר) משל לעמדה פאטית של אדם המכיר במגבלות התפישה והייצוג של ה"חיים" ושל הטראגי. אבל יש בכך גם היפוכו של דבר. לשון ההקטנה "אני רושם רק את דבר נפילתו" וההודאה "את הצעקה לא שמעתי", בונים בדרך מופשטת, לא חזותית, את המסמנים שלא יתוארו במלים, של האסון הנשקף מבעד לחלון. העיקרון המנוסח כאן הוא עקרון המרחק ב"מימזיס" (החיקוי) האמנותי. החיקוי זקוק לא רק להדמיה, ליכולת לדמות למציאות, אלא גם למכשול, אי התאמה ואי אפשרות יסודית לעשות זאת. זו ההפעלה היסודית ביותר של המדיום. פוסן במקרה הזה מפעיל את דממתו של הציור כ"אנר, כאוקס, מול מילוליותו של הסיפור העתיק. כך הוא גם בייצוג התכריך של פוקיון ב"נוף" הראשון, במקום סיפור הלוויה. הציור אינו מאייר את הטקסט, אלא בא במקום שהטקסט קודם. הציור הוא המראה העולה בשתיקה הגדולה מכדי להיאמר. הוא דומה למקום בו נכנסת המוסיקה אל העלילה באופרה הקלאסית.

הציור השני הוא מיצירותיו המורכבות ביותר של פוסן. זהו *"נוף עם פירמוס ותיסבה"*. הסיפור שאוב מאובידיוס: פירמוס ותיסבה, האוהבים מבבל, לא יכלו להיפגש אלא רק דרך סדק שבקיר בין חצרות הוריהם. לילה אחד ביקשו להיפגש במחבוא אחד. תיסבה, שהגיעה ראשונה, הופתעה בו על ידי אריה גדול ומגואל בדם הטלטה, משאירה מאחוריה צעיף שנפל. האריה כילה את חמתו בצעיף והלך לו. פירמוס בא וגילה את הצעיף השסוע, הבין והמית עצמו בפגיון. ואז באה תיסבה אל המקום ופגשה את פירמוס המת.

ה"נוף" הזה של פוסן, כרוב ציוריו, מחזיק בתוכו רגע של מוות. המוות, השרוי בתוך העולם קיבל אצלו ממד סטואי חמור. לא memento mori "פילוסופי", אלא התרסה בוטה. כך הוא ב"אפרו של פוקיון"; כך הוא ב"הולדת דיוניסוס" המביא, בצד הלידה המאושרת את גופת נרקיס המאפירה בביצה, ועוד ועוד. אבל כאן, ב"נוף עם פירמוס ותיסבה" קרה משהו חד פעמי ביצירתו של פוסן: הנוף כולו "מגיב" לאסון. כל המרחב הגדול שרוי בצל קודר וסערה איומה פורצת, תיסבה באה בריצה אל פירמוס. זהו רגע ההיוודעות. זעקה פורצת מפיה. העדרים נאספים בחיפזון אל הדיר. הבתים מוגפים. אבל פוסן אינו עוצר בסיפור האהבה הטראגי. כאן הוא פותח פרשת משלה: האריה מנגב בעדר ותוקף את הרועים. מלחמה ניטשת. אדם בורח. ועוד פגיעה בהמשך ישיר לאלכסון הצריף של תיסבה יורד ברק ענק משמים הפוגע בעץ ושובר אותו (עוד שני אלכסונים מקבילים לברק הזה – עוד ברק, והאיש הנלחם באריה. הנמלטים למיניהם – מצויירים באלכסון מנוגד לאלכסון הזה – מקבילים לסכנת הרוח בצי־צים.

גם אם זה היה כל מה שבתמונה, היתה זו תמונה נדירה בכוחה: האופל פושה בעולם כמו האופל בגרפו של פירמוס המת, ועל רקע האור הייני שבציורים האחרים, הדימוי הוא חריף עוד יותר (שיאו הבלתי רגיל של האופל הנורא הזה הוא ב"המבול", שהוא הדימוי האפוקליפטי הציורי והנוקב ביותר המוכר לי) אבל זה לא הכל. במרכז התמונה, במרכז ה"עולם", יש אגם. כך הוא ברוב ציורי הנוף של פוסן: יש מים כי יש בעולם ראי. אלא שכאן חורג הראי־אגם הזה משרשרת האסון: האגם שקט, משקף בלי נוע את האופק, הבתים והעץ הנשבר. כבריכה של ביאליק "בכל צופה, והכל צפוי בה".

השקט הזה, הנמצא כמעט האגם שבתוך התמונה, שפוך גם על פני התמונה כולה: זעקתה הסטאטית, הקלא נשמעת של תיסבה, זעקת הקטסטרופה והצבעים האלה. מכת הברק המתמדת הזאת. הסטאטיות של הציור בציוריו של פוסן איננה עוד אילוץ של המדיום, אלא היא ביצוע של הפשטה שלמה, של "אמת" מתוך "ההיסטוריה" (סיפור).

יש טעם רב באפשרות הלא מפורשת לראות את ספרותיותו של צייר גדול – אפשרות הנפתחת היום, המגלה כי הספרותיות אינה באה על חשבון הערך הציורי המובהק של אמנותו, אלא בהשלמה מורכבת עמו – כזיווג שבין מוסיקה וטקסט באופרה. ומן הטעם הזה נפתח הטעם העיקרי, להבים מחדש וכי קשב אל השקט שבדה הענק החכם הזה.

* קטלוג מאת אנתוני בלאנט וצ'ארלס סטרלינג.
** הגלריה הלאומית של סקוטלנד. קטלוג מאת ריצ'רד וורדי
*** מן המונוגרפיה הגדולה של וולטר פרידלנדר שהקדיש את כל חייו לחקר פוסן (מינכן 1914) והעמיד שורה של תלמידים, שהלכו לחקור את כל פניה של יצירתו. הבולט ביניהם – אנתוני בלאנט, אוצר התערוכה של 1960, שהכין קטלוג ביקורתי של יצירת פוסן, ההדיר את מכתביו וכתביו התיאורטיים וכתב את המונוגרפיה המקפת ביותר עד כאן, על אודות פוסן.
**** המחקר נכתב על "חטיפת הנשים הסאביניות", שעמדה במרכז תערוכה ב-1979 בלובר. קטלוג מאת אריכא.
***** Paul Freart de Chantelou (1609-1694), ידידו ופטרונו של פוסן.

פדריקו גרסיה לורקה

שלושה שירים

תירגמה מספרדית רנה ליטוין

נרצח בידי שמים

נרצח בידי שמים
בין הצורות המתעקלות לפתן
והצורות המתעלות אל הגביש,
אצמיח פרע שערי.

עם עץ גדם שלא שר עוד
וילד שפניו ביצה לבנה.

עם החיות הקטנות מחוצות הגלגלת
ומים שרפטו רגלים יבשות.

עם כל שיש בו עיפות חרשת־אלמת
ועם פרפר שטבע בקסת דיו.

נתקל בפנים משתנים מדי יום
נרצח בידי שמים!

מות

לאיסידורו דה בלס

איזה מאמץ!
איזה מאמץ הוא לסוס להיות כלב!
איזה מאמץ הוא לכלב להיות סנונית!
איזה מאמץ הוא לסנונית להיות דבורה!
איזה מאמץ הוא לדבורה להיות סוס!
והסוס,
איזה חץ משחז חולץ הוא מן הורד!
איזה ורד אפור הוא מעלה בין שפתיו!
והורד,
איזה עדר אורות וזעקות
כפות בסכר החי של קנהו!
והסכר,
אילו פגיונות זעירים חולם על משמרותיו!
והפגיונות הזעירים,
איזו לבנה במערה, אילו מערומים,
עור וסמק נצחיים, יוצאים הם לבקש!
ואני, על ראשי מרבים,
איזה שרף של להבות מבקש אני והנני!
אבל קשת הגבס,
מה גדולה, מה נעלמת, מה זעירה היא,
בלי שום מאמץ!

נוף עם שני קברים וכלב אשורי

רעי,
קום, הקשב ליללת
הכלב האשורי.
שלש נימפות הסרטן הולכו כאן,
בני שלי.
הביאו הרי שעוה אדמה
וסדינים נקשים שם גם את שנתו הסרטן.
עין הסוס התגלגלה לצוארו
והשמים קפאו כליבך
שהלבנה נאלצה לקרוע את בתוליה
ולהטביע ברם ואפר את הקברים העתיקים.

רעי,
ההרים לא נושמים עדין
ועשבי לבבי הם במקום אחר.
מה בכך שאתה מלא במי ים?
זמן רב אהבתי ילד
שהיתה לו פלומית בלשונו,
וחיינו מאה שנה בתוך סכין.
קום. דם. הקשב. הזדקף לרגע.
הלילה היא לשון ארכה ותגלה המהלכת
נמלים של אימה וצוף חבצלות.
הוא מגיע לסלע. אל תושיט שרשיך.
הוא קרב. הוא גונח. אל תבכה בשנתך.

רעי,
קום, הקשב ליללת
הכלב האשורי.

אלי הירש

זמר פילי משא

בואי, אשתי, נתנשק.
במורד ההר כמו דרך קוף מתחת נחמק,
אנחנו, צמד
פילים שבעים, נברח
ונרעה
באורה הרך, הירק של חיינו יחדיו.

למטה עשב טלול, שיחים
ועצים
מצצים, אך
עורנו קשה ואפור, עור סלע, עור סקרוטום,
נחליק בדרדנו | עור צב.
כל קמט, נסתר על תלולית, כל תלתל.

פרעי בעדין
ואבוא, קל ומהר, אגבב את השק הרתום לגבך
וניחוח פלפל
יכה בנחירי. פיך
יפער
רעב ורחב, והדיק יורד, מאשר.

אסתר מור

שני שירים

הזוהר ההוא

ובזוהר ההוא
תעטף את חיי
תעטף את לבי
תעטף את מאודי

והשמש ילד ויבער
בעולם
ותזמת כוכבים צוללים
אל עצמם
ישאונו להיכלות ענקים
ואנחנו נקי
ואנחנו נשתחוה
ואנחנו נבבט על מצע
השדה
כאפרוחים

ורקיע שושנים יפרח
על ראשנו
רוחש כשבלים
תלי סללים
סבוכים ומכרבלים
מזיק לבנו המאדים
ישתרעו על חיינו
הבלתי משערים

וטווים בערגת ימינו
בין סתר לאסור
אנחנו נעלה
אנחנו נתחד
במעמקים עגלים
כנהר
והאפק יעוף
והאפק יבער
ואנחנו נמוג
כפרפר
על כנף הר.

כשתבוא אלי

כשתבוא אלי
אם תבוא אלי
יבואה האור השוצף בנהר
ברבור יעור על
העין
נופרים יתנשו על עבי
מים
ארזות זהב יתגלגלו מקצותינו
לאיברים

כשתבוא אלי
אם תבוא אלי
ישלה הזהב השמוש בהרים
נחלים יצנחו למצולות
אגמים
דולפינים ישתרגו בנתיבי ימים
לעברים

כשתבוא אלי
אם תבוא אלי
מסילי אור יתלו על ראשנו
אשרים
כשי יפרים במסתוריהם
הדבש
יגד
יגר
על חיינו
באדרדראים.

העל אלוה לבקש הצדקה?

המשך

חושב למצוא בו, כלומר את היחס המעוות בין האל לבין האדם. הסיפור נמצא בדרכי תיאור תולדות האנושות, מבריאת העולם ועד גלות ישראל וגאולתם העתידה. ואלה בתיאורות כתולדות יחסים הדדיים של האל והאדם. מצד האל מצטיין יחס זה בדיאלקטיקה של אהבה וקנאה, אשר מוצאת ביטוי מובהק גם בסיפור יחסי אלוהים ואברהם. כך אפשר להבין גם את הסתירה, שעליה מתעכב שביד, בין ההבטחה שקיבל אברהם "כי ביצחק יקרא לך זרע" (בראשית כא, יב), לבין הבטחה שבצוואה לעקוד בן זה על גבי המזבח. ראשית המעשה הוא סיפור אהבה. אלוהים והאל אוהבים זה את זה, והאל באהבתו מבטיח לאברהם זרע ויורש. אך משנולד יצחק, הבן האהוב, החל האל לקנא בו שמא הבן מתחרה באהבתו של אברהם. אז בצוותה אברהם להקריבו, כדי להוכיח את הטוטאליות הבלעדיות של אהבתו (על כך אפשר ללמוד מן ההוראה המרובעת בפסוק "קח את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק" (בר' כב, ב)). אבל הנכונות המיידית והמוחלטת של אברהם להקריב את בנו בלב שלם סיפקה את רצון האל, ועוררה מחדש בלבו האלוהי את האהבה התמימה, ואז התעורר גם לזכור את הבטחתו הראשונה, ופטר את אברהם מחובת ההקרבה בפועל.

אם תיאור זה נראה בעיני הקורא קשה וקודר יותר מדי, יכול אני להפנותו להסבר אלטרנטיבי המצוי בספר הזהר, והבאתי אותו בהרחבה במאמרי "זוהר וארוס" ("אלפיים" 9, תשנ"ד). הזוהר מתאר את מאורע עקידת יצחק כבדיחה, או יותר נכון כמתיחה, מצד האל, שרק ביקש לנסות את אברהם ולבחון אם יש לו חוש הומור, או שהוא מסתכל על הדת ברצינות מוגזמת, כדוגמת הפילוסופים. מתיחה זו, שאכן היא אכזרית במקצת, נובעת לפי הזוהר ממידת הדין של הקב"ה, שהיא גם מקורו של חוש ההומור. גם לפי הסבר זה, שבמרכזו חוש ההומור האלוהי, וגם לפי ההסבר הקודם, שבמרכזו רגש הקנאה, האל מגלה אישיות "אנושית" ומורכבת, ואינו פועל לפי עיקרון מופשט, שאפשר לדון בו במונחים של הצדקה תיאורטית.

יותר על כן, דומה שבסיפור העקידה מובעת אף התנגדות תיאורטית לרעיון ההצדקה. הסיפור פותח במלים (בראשית כב, א) "ויהי אחר הדברים האלה והאלוהים ניסה את אברהם". חכמים התלבטו בשאלה מהם הדברים הקודמים הרמוזים כאן. אני מציע לראות בסיפור העקידה תגובה למשא ומתן שניהל אברהם עם האל על גורלם של אנשי סדום, שבמהלכו טען בלהט "חלילה לך לעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע, חלילה לך, השופט כל הארץ לא יעשה משפט" (בראשית יח, כה). אז לא השיב הקב"ה על טענה זו (שהיא לגיטימית כשלעצמה, שהרי גם הצדק נמנה על תכונותיו השונות של האל). אבל כאן, בעקידת יצחק, כנראה ניסה האל את אברהם לראות אם זה באמת סוף דעתו, ואם הוא סובר במלוא הרצינות שהאל כפוף לחוקי המוסר.

שביד טוען גם טענה נוספת לגבי עקידת יצחק, טענה שאמנם נשמעה כבר פעמים רבות, אבל עדיין נראית בעיני כדבר פלא. לדעתו (עמ' 12) "המגמה הכללית של הסיפור היא להורות שהקרבת בנים על המזבח לפני אלוהים אסורה באיסור מוחלט". והנה הוראה כזאת איננה נזכרת בסיפור, שבו אומר האל לאברהם דווקא "קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המוריה והעלהו שם לעולה על אחד ההרים אשר אומר אליך" (בראשית כב, ב). האם זו הדרך להורות את האיסור המוחלט של הקרבת בנים? בעיני ברור שמגמת הסיפור היא ההיפך מכך, אף שקשה מאוד להוכיח את המפורש. גם בשאר התנ"ך, ואף במסורת היהודית המאוחרת, היחס לקורבן הבן, ולקורבן אדם בכלל, איננו שלילי חד משמעית. המקורות מגלים גישה מורכבת וסבוכה ודיאלקטית. בנוגע ליחיד הבריומטי, שקשר לאל הוא ישיר ובלתי אמצעי, ובעיקר בנוגע למיישרי הדת, רעיון קורבן אדם נתפס בדרך כלל באופן חיובי, ואף כשיא של התעלות דתית. רק בתחום הדת הציבורית, שבה התמסד הרגש הדתי הראשוני ותועל לאפיק מדיני חברתי, נתייסרו תחליפים והמרות לקורבן האדם, ואפילו דרך אלה אפשר להבחין בחיוב הראשוני. זאת הראיתי בפירוט במאמרי הנזכר, "אהבת האל וקנאתו".

יונה ואיוב

המגמה האנטי-תיאודיציאית, כלומר השוללת את הצורך להצדיק את האל, מצויה בתנ"ך במקומות נוספים. כך הוא למשל בספר יונה, כפי שהראיתי באריכות במאמרי "יונה בן אמיתי כמשיח בן יוסף" (בספר תשבי, הוא "מחקרי ירושלים במחשבת ישראל" ג, תשמ"ו). משלושת פרקיו הראשונים של הספר מתקבל הרושם שמדובר באלוהי הצדק, החוזר בו מגזירתו הרעה כאשר החוטאים, אנשי נינוה, חוזרים בתשובה; אבל הפרק הרביעי (האחרון) הופך תיאור זה על פניו. מפרק זה מסתבר שהסיבה האמיתית לרחמי האל היא רגשות ההנאה והשעשוע שהוא מפיק מן העיר הגדולה שטרח הרבה בבנייתה. הוא אינו מעריך כלל את החזרה בתשובה של כל תושביה, שאינם יודעים בין ימינם לשמאלם. לא בכדי חזרו בתשובה גם הבהמות של נינוה, שכן אין הבדל בינם לבין בני האדם תושבי העיר (עניין זה מובלט מאוד בשתי המלים האחרונות של הספר, היכולות לסכם את עניינו).

אנטי-תיאודיציה כזאת תסביר לפי דעתי גם את ספר איוב, ששביד מייחד לו את הפרק השני של ספרו. הוא מנתח את ספר איוב בכישרון ובעמקות. אני מקבל ברצון את מסקנתו שתשובת אלוהים לאיוב איננה הצדקה תיאורטית, אלא "מפגש חי וישיר" (עמ' 66). אבל במסגרת התיאורטית של שביד, שביסודה כאמור האמנה בין האדם לבין האל, שאינו פועל אלא בצדק, לא ברור איך מפגש כזה יספק את התשובה. התשובה תסופק רק אם באמצעות המפגש החי יכיר איוב בכללות אישיותו של האל, שיש לו גם מאוויים נוספים מלבד יצר הצדק. כך מפרש גם הזוהר, שמצא לאיוב חטא שאינו חטא, והוא דווקא התרחקותו של איוב (המכונה כאן, – איוב א, א – "סר מרע"), מכל זיקה אל השטן, הוא היצר הרע של הקב"ה, או במלים אחרות: נטייתו של איוב אל הפילוסופיה (גם על כך הרחבתי במאמרי הנזכר "זוהר וארוס").

שביד קובע (עמ' 74) "אלוהים ניסה את איוב וזה פשר סבלו". אבל דבר זה לא נאמר במקרא. לפי הכתוב, האל אינו מפקפק בצדקתו של איוב, ואינו רואה כל צורך בניסיון. בביטחון גמור הוא מתרברב לפני השטן: "השמת לבך על עבדי איוב כי אין כמוהו בארץ איש תם וישר ירא אלוהים וסר מרע" (איוב א, ח). אם מישהו מנסה את איוב (והפועל "נסה" איננו נזכר בספר כלל), הרי זה השטן ולא אלוהים.

כפי המסופר, מקור סבלו של איוב איננו בניסיון אלא בהתערבות בין אלוהים לבין השטן. איוב יצדיק סבל זה רק בשעה שיבין שהאל הוא אישיות שלמה ושליט סוברני ומוחלט, ומותר לו לגרום סבל גם בעת התערבות וגם בעת משחק. זה מה שלומד איוב ממפגשו החי הישיר עם האל, כלומר את שלילת רעיון התיאודיציאה, שאותו מייצגים דווקא שלושת רעיו. רעיון התיאודיציאה איננו נכון, והוא מעורר את חמת האל, והוא אף הוא הצריך כפרה, שנאמר (איוב מב, ז-ח): "ויאמר ה' אל אליפז התימני חרה אפי בך ובשני רעיך כי לא דיברתם אלי נכונה כעבדי איוב. ועתה קחו לכם שבעה פרים ושבעה אילים ולכו אל עבדי איוב והעליתם עולה בעדכם ואיוב עבדי יתפלל עליכם כי אם פניו אשא לבלתי עשות עמכם נבלה כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב".

קידוש השם

בחטיבה המרכזית בספרו (פרקים ב-ג) עוסק שביד ברעיון קידוש השם. כאן השקיע המחבר את המאמץ העיקרי, אולי בגלל בעיית השואה, שהיתה, כפי שסברתי לעיל, הדחף שמאחורי כתיבת הספר. ואכן, דיונו של שביד כאן הוא מעניין ועמוק במיוחד. הוא יורד לתוך קשיי העם הדת לנוכח העולם ההלניסטי בסיפור האשה ושבעת בניה (אגב, אולי לא נכון היה לקרוא לה כאן בשם חנה, כי שם זה אינו מופיע בספרי המכבים, המקור לדיונו של שביד). הוא מסביר יפה את הבעייתיות של מעשה עשרת הרוגי מלכות על רקע העולם הנוצרי, שבתוכו היו שקועים יוצרי המיתוס הזה (אם כי מן הראוי היה לתת את הדעת על כך שסיפור המעשה מתייחס לתקופה שלפני התגברות הנצרות בקיסרות הרומית), ומנתח בחדות את הסיטואציה של התחרות בין היהדות והנצרות על הפרשנות של אותו סבל עצמו, מה שהפך את הוויכוח ביניהן למר ועוקב במיוחד.

אך מה לזאת ולהצדקת האל? לכאורה איפכא מסתברא. מות הצדיקים נראה במבט ראשון דווקא כהרשעת האל ולא כהצדקתו. גם שביד מודע לכך, ולכן הוא מדבר על "סוג פרדוקסלי של הצדקת אלוהים" (עמ' 117), או אף על "מחאה מתוך צידוק הדין" (עמ' 125). לפי פרדוקס זה, המתואר בדקות של ניסוח, בקבלת הדין תוך כדי מחאה יש משום הצדקת האל, שכן אף האל מסכים עם הטענה בדבר העוולה שגרם (עמ' 126), וזאת בעיקר כדי לבסס את מלכות האל בתוך שלטון הגויים (עמ' 118).

אבל, דומני שמקדשי ה' לא הסתפקו בהצדקה פרדוקסלית כזאת. לדעתי היה במעשיהם אף פן פנימי יותר, שאינו נוגע ליחסי ציבור ולדעת הגויים, אלא ליחסיהם האינטימיים עם אלוהיהם. בבחינה זו הם לא ביקשו כלל להצדיק את האל, אלא לקיים באהבה את רצונו במיתתם ובייסוריהם, רצון הנובע מאהבתו ומקנאתו. כך אפשר ללמוד מביוגרפיה הסיפורית על ר' עקיבה, ראש וראשון וסמל למקדשי השם בכל הזמנים. לביוגרפיה זו הקדשתי חלק ניכר ממאמרי הנזכר לעיל "על המיתוס היהודי וגלגוליו", וכאן רק אסכם. לפי התלמוד ר' עקיבה התאווה כל ימיו למות על קידוש השם, וראה בכך את פסגת האהבה, כפי שהעיד בשעת מיתתו: "כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה (דברים ו, ה) 'ואהבת את ה' אלהיך... בכל נפשך' – אפילו הוא נוטל את נפשך. אמרתי: מתי יבוא לידי ואקיימנו. ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו?". בגישה כזאת אינני מוצא אף שמץ תוכחה כלפי שמיא (אמנם גם שביד מביא סיפור זה בעמ' 117, אך אינני יודע איך הוא עולה בקנה אחד עם התיזה שלו בדבר הצדקה תוך כדי תוכחה). ייסוריו של ר' עקיבה הם "ייסורים של אהבה", והם נקראים כך מפני שהם נגרמים בגלל אהבתו של הקב"ה, ואף משום שהם נסבלים באהבה מצדו של הקורבן האהוב. אמנם רק מעטים הגיעו למעלה זו, מעלת ר' עקיבה, המבטלת כל צורך בהצדקת האל, ו[illegible] לה בתכלית (כאמור לעיל, זו היתה גם מידתם של אברהם ויצחק, יונה ואיוב). ואכן, לפי התלמוד, משה רבנו ואף מלאכי השרת לא הבינו זאת. שביד יכול למצוא עצמו בחברה טובה מאוד, [illegible] כנגד הקב"ה: "זו תורה וזו שכרה?" הקב"ה [illegible] למשה "שתוק כך עלה במחשבה לפני". כלומר, [illegible] אני רוצה. משה מתואר במקומות אחרים [illegible] כמי שלא ירד לסוף קושיית "צדיק ורע לו, [illegible] וטוב לו" (הבנת קושיה זו היא השער החמישים [illegible] חמישים שערי בינה), וכמי שלא הבין [illegible] הקב"ה, ולפיכך כאן עליו להסתפק בתשובה [illegible] ר' עקיבה עצמו הבין כנראה טוב יותר, ו[illegible] כאן רצון שרירותי, אלא אהבה ללא סוף, [illegible] לדבר על הצדקה.

מחשבת ימי הביניים

במחצית השנייה של ספרו דן שביד ב[illegible] מרכזיים בימי הביניים, ומראה איך [illegible] אלה עם שאלת הצדקת האל, שהיתה, [illegible] תו, עיקר גם בתקופה זו. כאמור דעתי שונה, [illegible] אותה בקיצור נמרץ בנוגע לכל אחד מן [illegible] הנדונים אצל שביד, לפי סדרם.

ההוגה היחיד הנדון כאן, ששאלת הצדק האלוהי אכן היתה בשבילו בעיה אמיתית וחשובה, הוא ר' סעדיה גאון (שביד מקדיש לו את הפרק השישי בספרו). אך שאלה זו היא מיובאת אצלו מבחוץ, מן המעתזילה (=מעתזלה) המוסלמית. ההשפעה המעתזילית לא נעלמה גם מעיני שביד, והוא מזכיר אותה שם בראש הפרק, אך לא ייחס לה את כל המשמעות הראויה, ובעיניו דברי ר' סעדיה גאון נובעים מ"תובנת מציאות מקראית" (למשל עמ' 190). רס"ג סיגל לעצמו את התיאולוגיה המעתזילית בעיקר בגלל התקפות הקראים שהחזיקו בתיאולוגיה זו, ובאמצעותה התקיפו את ההשקפות היסודיות של היהדות, כפי שהתגבשה בדברי חז"ל. התיאולוגיה המעתזילית לא זכתה לחיים ארוכים ביהדות הרבנית, ולדעת הרמב"ם מי שמחזיק בה הוא "משתגע שיגעון ארוך" ("חולה בחולי המדבר") (המדברים הם חכמי הכלאם, ובעיקר המעתזילים). כדאי לציין, שאף בתולדות האיסלאם עצמו לא היתה המעתזילה אלא תופעה חולפת, ואתה חלפה גם כבילת האלוהים בכבלי הצדק, והאיסלאם חזר לעבוד את אלוהיו, הנעלה עילוי רב על כל מה שמייחסים לו הכופרים.

אכן, דוגמה מובהקת ביותר לחוסר חשיבותה של השאלה אחרי ר' סעדיה אפשר למצוא בספר הנדון בפרק שלאחריו, הוא ספר "חובות הלבבות". לדעתי, לא זו בלבד שאין כאן תיאודיציאה, אלא שרוח הספר מנוגדת לשאלה זו באופן קיצוני. המחבר, רבנו בחיי אבן פקודה ("הדיין" כפי שגם שביד בוחר לכנותו), מתייחס לכל המציאות באופן חיובי ואופטימי. אופטימיות זו היא מיסודות שיטתו, כי לדעתו הרוצה להתקרב לאלוהים יעיין תחילה בעולם הזה, ומתוך התפעלות מסדרו המעולה של העולם, יבוא להכרת חסד אלוהים, שהוא מקורו. על יסוד זה בונה ר' בחיי את סולם העלייה המיסטי (שמקורותיו הרעיוניים בצופיות המוסלמית ובפילוסופיה הניאו-אפלטונית), סולם שראשיתו בעולם הזה וסופו בקרבת אלוהים. אמנם ראש הסולם עדיף הרבה על רגליו, אבל עם זאת, אין להסכים עם דברי שביד, שבא כאן "הרגשת ניכור רוחני בסביבה הארצית הגשמית" ואף "מציאות דיכוטומית" (עמ' 190). שביד מסתמך בתיאורו זה על פיסקה אחת ב"חובות הלבבות" שמתארת את הגרות הטראגית של האדם בעולם, אבל באמת אין זו פיסקה תיאורית בדבר מצבו האקזיסטנציאלי של האדם, אלא פיסקה המעוררת את האדם להיכנס להלך רוח כזה ולהחשוב את מעמדו בעולם הזה כמעמד אדם נוכרי", כדי להתקרב יותר אל האל. שביד צודק בטענתו שבעל "חובות הלבבות" מרגיש שטובו של העולם הזה אינו בזכות עצמו, אלא רק מצד חסד האל השופע בו. אבל גם כאן, רבנו בחיי הוא המדריך את האדם למודעות זאת, שתביאנו לעלות בסולם העלייה. המרצה כדי את נחוצה דווקא מפני שהעולם אינו נראה אלא טוב, כי תמיד משפיע עליו האל את חסדו, והעולם כשהוא לעצמו אינו אלא הפשטה שכלית. ר' בחיי נצרך להפשטה כזאת דווקא בעולם טוב שכזה, המפתה את האדם לדור בו לעולמים, ולא לשאוף לכל עלייה נוספת. דרך אגב, בין הטובות שמוצא ר' בחיי בעולמנו הוא גם יחסם הטוב של הגויים אל ישראל בגלות, ואני זוכר עד כמה הפתיעה אותי הערתו זו כשקראתי אותה לראשונה, זמן קצר אחרי שסיימתי את לימודי בבית הספר, שבו נראתה ההיסטוריה היהודית כולה באופן אחר לגמרי.

אמנם השקפת עולם אופטימית כזו איננה נחלתו של "ספר חסידים", שלו מקדיש שביד את הפרק הבא. בעיני בעל ספר זה העולם הוא מקום קודר ביותר, מלא שדים וגזירות וניסיונות וסיגופים ויצר הרע. מכאן קביעתו של שביד "כי שאלת הצדקת האל מעסיקה את בעל 'ספר חסידים' בכל דף", אבל הוא מודה מיד כי "מפתיעה העובדה שהשאלות לא נוסחו באופן זה כל עיקר. אדרבא, נראה ש'ספר חסידים' מציג את המציאות העוברתית המאופיינת לעיל, כמובנת מאליה. אין בו אפילו רמז של תהיה, או מחאה על כך שהיא כמות שהנה. משמע שמקובל עליו שכך ולא אחרת היא צריכה להיות" (עמ' 212). אם כן, הייתי מציע לוותר על ההפתעה, ולסמוך על ניסוחו של בעל "ספר חסידים", ולא להכניס למוחו את מה שהיינו אנו חושבים במקומו, וללמוד מדבריו שלא שאלת הצדקת האל היתה זו שהעסיקה את מחשבתו.

הפרק הבא בספר שלפנינו מוקדש ל"ספר הכוזרי" לר' יהודה הלוי. לפי שביד (עמ' 246) "הקביעה ששאלת 'הצדקת אלוהים' נמצאת במרכז המשנה הפילוסופית-דתית של ריה"ל אינה טעונה הוכחה. היא מוטעמת במפורש בשם המקורי שנתן המחבר לספרו – 'ספר הראיות להגנת הדת הבזויה'". על כך יש להעיר (וכבר עשיתי זאת בכתב עת-מדעי לפני שנים רבות) שעל פי התרגום הנכון (הספר כתוב במקורו ערבית) אין הכותרת מדברת על "הגנת הדת" אלא על ניצחונה. "הכוזרי" הוא בעיקרו ספר ויכוח דתי, אך חורג מן המקובל בסוגה זו, שכן הוא מוכיח את "ניצחון הדת" לא בדרך של פולמוס, אלא בדרך של אינטרפרטציה כוללת, המראה את החוכמה האלוהית המופלאת שהדת מתייחדת בה. בכל מקום, אין מדובר כאן ב"הצדקת אלוהים" במובן המקובל שבו משתמש גם שביד בשאר חלקי ספרו. בדרך כלל "הצדקת אלוהים" מתמודדת עם חוסר הצדק שבהתנהגות האל, כפי שנתפש במסגרת דת אחת. השאלה אלו מן הדתות היא הצודקת היא שאלה אחרת. ובמסגרתה אם יוכח שאין הצדק עם דת מסוימת, לא האל יוכח כבלתי צודק אלא מאמיני הדת הכוזבת, שהרשות בידם לעבור לדת האמת. הכללת ספרות הוויכוח הבין-דתי יש בה איפוא הרחבה גדולה של מושג התיאודיציאה.

גם בפרק הבא, בדיונו על הרמב"ם, מרחיב שביד את מושג התיאודיציאה. כאן הצדקת האל פירושה יישוב הסתירה שבין השקפה דתית-מסורתית לבין השקפה הפילוסופית. אבל הצדקת האל בפשוטה בוודאי אין לה מקום במשנת הרמב"ם, שקבע כידוע (בראשית ספר "מורה נבוכים") שעצם ההבחנה בין טוב ורע היא "מכת המפורסמות" ולא מן המושכלות, ואדם הראשון לפני החטא לא נזקק כלל להבחנה כזו, שהיתה מתחת למעלתו, ולא כל שכן האל בעצמו. ובוודאי כך הוא לגבי שפינוזה, שאף במסגרתו דן שביד בהקשר זה, בפרק האחרון בספר שלפנינו, שנקרא "ביטול השאלה על מקור הרע בפילוסופיה של שפינוזה". ספק בעיני אם אפשר לייחס לפילוסוף התמודדות עם שאלה שאין לה מקום בשיטתו. לא כל שכן כאשר הפילוסוף הוא ברוך שפינוזה והאל הוא אלוהי הדת היהודית – הרי שפינוזה כפר בדת האלוהית, ויצא נגדה בתקופות קשות, ואיזה עניין יהיה לו בהצדקתה?

עדה צמח

על פני חבל תלוי בין הלירי והוולגרי

ג'ויס אמר פעם: "לעולם אל יכתוב סופר על היוצא מן הכלל. עניין זה בשביל העיתונאים הוא". כך אמר ויעץ ולא קיים כמובן דבר עצמו. אלא שמדבריו אפשר להסיק שהמספר הרומאניסט רצוי שיספר על הבנאלי, שהבנאלי, אפשר לומר, הוא היפוכו של היוצא מן הכלל. החריג והיוצא דופן, תואמים סיאמיים דרך משל, או אשה מטורפת רוח, אינם מסוג הנושאים החביבים על הרומאן; שהוא על פי רוב, הבינוני הקטן היומיומי והרגיל השגור; בקצרה, הבנאלי במלוא בנאליותו. דוגמת "מולכו" של אברהם ב' יהושע וגברת מוסקוביץ' של יהושע קנז ב"בדרך אל החתולים". כזהו, אפשר לומר באופן כללי, ה-milieu favorable של הרומאן המצוי, שעדיין, למרות הכל, הוא שליט בכיפה גם בימינו אנו. לא עגל בעל שני ראשים עניינו, אלא אחד פרובינציאל קטן שבא לפאריס ומצא בה דרכו אל השררה; האחר פרובינציאל אחר שלא מצא בה דרכו ואיבד את עולמו; ופרובינציאלית קטנה, שאינה מגיעה אל עיר החלומות וגברת נכבדת וקנויה את בעלה והולכת אחרי אהובה וסטודנט עני רוצח זקנה ויהודי אחד סובב סובב ברחובותיה של עיר וחייל עלוב מחפש דרכו אחרי המלחמה ועוד וכיוצא באלה המקרים הרגילים, הבנאליים, שהחיים וסיפורי הרומאנים מלאים אותם.

הבנאלי, כיוון שהוא יסוד נכבד כל-כך במרקמת הרומאן, וכיוון שהמושג הלך והפך להיות אבן ראשה בתפישה של תרבות ימינו, ראוי להשתהות אצלו ולהרהר ולשאול: מהו הדבר העושה את הבנאלי לבנאלי? מהי הבנאליות ביסודה? היומיומי לכשעצמו אינו בהכרח בנאלי; המשפחתי, זה שהוא מוכר וידוע, גם הוא אינו חופף בהכרח את הבנאלי בעיקרו, אף-על-פי שהשניים נמנים עם בני משפחתו הקרובים. הבנאלי, מבחינת היותו קטיגוריה של תפישה ולא אמת-מידה של הערכה כלשהי, אסתטית או מוראלית, אפשר לומר עליו שעיקרו – האחידות שבמבנהו, היוניפורמיות שלו, והיותו העצמית, היותו עשוי כולו מקשה אחת, היותו מלא כולו במה שהינו ומקום אין בו לשום שאינו כלול באחידותו. הבנאלי הוא תוצר חברתי, יוצא ומתגבש מתוך דפוסיה של חברה מסוימת; ופניו, דרך משל, כפני האדון אומה של פלובר ומרילין מונרו של אנדי וורהול, שדבר אין בהם לבר מן האחידות שבהופעתם (apparence) השטוחה והשקופה הברורה והד-מובנת מאליה. אומה של פלובר כלו רוקחות "פרוגרסיבית" ומרילין של וורהול כולה יפהפייה, כפי שמעיד עליה יתרה.

אלא שהדברים, לפחות בתחומו של הרומאן, אינם פשוטים כמו "ליזי" ו"אלוויס" של אנדי וורהול. והדין עם ג'ויס שיעץ מה שיעץ ולא קיים בעצמו דבר עצתו. אפשר מאוד שבמעשהו זה חבוי עיקר סודו של הרומאן, שאי אפשר לו לקבל במלואו את מה שהוא מסכם ומקבל עליו. מכל מקום נראה שתיאור הבנאלי אינו עניין פשוט כל-כך; אפילו אצל וורהול הוא מאבד משהו מבנאליותו, כשהאמן מייצר את דמותה של "צ'אקי" באותה מידה של "ליזי" ומטרה.

תיאור הבנאלי בספרות ודאי שאינו עניין פשוט ונוח לסיפור; וכבר אמר גוגול בשעתו, שקל לתאר יוצא דופן וקשה לתאר את המצוי והרגיל. מפני מה? לכאורה מתמיהה מעט אמירה זו של גוגול, אבל אפשר מאוד לרמז היא באה על מורכבותו של העניין; שכן יש משהו משונה בהתנהגותו של הבנאלי. בדומה לכל דבר עודף בביקוין של אחדות גמורה וזהות מוחלטת, נראה שגם הוא מעלה כמו מעצמו כמה וכמה שאלות קשות: אחידותו הפשוטה כיצד היא? מנין היא באה? מה היא רוחה? מה תוקפה ומידת סמכותה? בתחומו של הרומאן הדבר חמור פי כמה. הזהות הגמורה נוסח מרילין מונרו של אנדי וורהול, שהיא אפשרית בתחום הציור שכולו שטח, ספקות מתעוררים באשר למימושה הטוטאלי בתחומו של הרומאן, שאותו בכלות הכל הינו משפט מתגלגל בזמן. ובמלים אחרות: הבנאלי, כשהוא ניצב במרכזו של הרומאן, נראה שאינו עומד איתן על רגליו לאורך זמן רב; אולי מפני שמה שהוא מתגלגל בזמן דברים שונים מתרחשים בו, וסיכוי יש שאחד מהם יוציאו מכלל בנאליותו הגמורה; כפי שאירע במפתיע בימינו לשאול בובארי למשל.

נראה איפוא שבמוקדם או במאוחר (ולא תמיד ולא אצל כל בנאלי) נסדק סדק בשריונו של האחיד והאטום, ומשהו אחר מציץ מתוכו לפתע פתאום; משהו שאינו נבלע במשכנה אחידותו, אלא להיפך, עומד בנגדו ומתנגד לה ובמעשהו זה הוא משנה את פניו – הופך אותו מדבר ודאי האחיד והבנאלי לדבר לא-בנאלי, סדוק ומפוקפק ובעל ריבוי, ריבוי של שניים לכל הפחות. הבנאלי במלוא משמעו אכן הוא נושאו של הרומאן, אלא שזה דרכו לעשות בו מעשה של דהבנאליזציה, אם מותר לי להזדקק למונח מעין זה.

כיצד ובאיזה אופן? כבר אמרתי על ידי שתילת ריבוי, ויהא מועט ככל שיהא, במקום אחידותו האחת, על ידי גילוי יסוד של אחרות כלשהי בתוך משטחו האחד האחיד. מן הבחינה הטכנית נעשה הדבר בסיועם של כמה וכמה אמצעים, המשמשים, דרך אגב, בצורות שונות, את כל הרומאנים למיניהם, הקלאסיים, המודרניים המודרניסטיים, הפוסט-מודרניסטיים והפאראמודרניסטיים (כן, יש כבר גם יצור כזה).

אמצעי אחד, המצומצם שבכולם, מכונס כולו בפרט אחד, בנקודה, ב-Punctum, אומר רולאן בארת, ומביא דוגמה יפה לדבר: תצלום של אנדי וורהול המסתיר את פניו בשתי ידיו. והנה, באופן פרדוקסלי, לא שתי הידיים מתבלטות בעיקר של המראה בתמונה, אלא פרט קטן אחר שבהן: הציפורניים; הציפורניים הפחוסות והרזות, הרכות והקשות כאחד; הן שמטעימות נוכחותו של איזה משהו אחר בתוך אחידותו של המראה השטוח, הן שמועדות יציבותו הבטוחה ברמיזה שהן מרמזות על מה שהוא מעבר להופעתו הגלויה.

כך בציור וכך כמובן גם בספרות. הנה דוגמה נפלאה לפרט מועט בדומה לציפורניים של אנדי וורהול – תיאור המבט המשונה שנועץ הבארון דה שארלוס, אחד מגיבורי "חפש הזמן האבוד", במרסל הקטן, כשהוא מזדמן עמו בפעם הראשונה. פרט זה, פונקטום זה, מבט חושק זה של ההומוסקסואל, שהוא "נעוץ, חזיר, חפוז ועמוק", עומד ומתנגד באינטנסיביות עזה לתיאורו הכללי של הבארון, המעלה דמות מקובלת של אריסטוקרט יהיר ומתנשא, המפגין זלזול סנובי ואדישות כלפי הברנש הקטן שנקרה על דרכו. כאן לפנינו בקע גדול במראה הדמות, שכבר מתרוצצים בה שני אישים, שני כוחות מנוגדים: אחד גלוי ואחיד ובנאלי ואחר חבוי ומיוחד. לפיכך דמותו של הבארון מתגלית כבר בהופעתו הראשונה כדמות סדוקה ומפוקפקת, מרמזת על ריבוי נסתר שבה; והיתה אינה מובנת מאליה, אינה גלומה כולה במראיתה. והעניין מסתבר אינו פשוט כלל.

מין אחר של פונקטום מועט יש ב"בדרך אל החתולים" של יהושע קנז. הגברת מוסקוביץ' מגלה לפתע, שהיא מסתכלת בראי, איזו אחרות משונה בתוך בבואתה. "זה משהו אחר", היא אומרת בהולדה, "איזה בן אדם לא נורמלי! ואני תמיד אוהבת בקאדם שיהיה כמו כולם". אין ספק, רגע זה של גילוי אחרות לא נורמלית הולם בחוזקה באשה; אלא שהוא שב ונבלע בתוך מרקמו של התיאור האחיד; אולי מפני שיוצרה של הדמות רצה להטעים בכך את בינוניותה, שאין בכוחה להרהר ולהפוך באיזה אופן שהוא בגילוי המרעיש שנתגלה לה במראה; ואולי מפני שהמחבר השקיע את מיטב כוחו בתיאור משטחו של הסטודיום. כך או כך נראה בעליל שהעניין אינו פשוט כלל ועיקר.

לבד מדרך זו של ציור פרט נקודתי, שבכוחו לשנות פניו של הבנאלי, פתוחות בפני הרומאן עוד דרכים גדולות אחרות, מסתעפות ונאחזות במבנהו של הסיפור כולו. ואחת מן החשובות שבהן אפשר לכנותה בעקבות באחטין דרך "הדיאלוגיות הפנימית". דרך זו מולידה ריבוי בתוך אחידותו של הבנאלי לא באמצעות מראה נראה לעין, דוגמת הפנים שראתה הגברת מוסקוביץ' במראה, או המבט שראה מרסל בפני הבארון דה שארלוס, לא באמצעות קול הזוכר תשמע: קול פנימי עולה באוזני הגיבור עצמו מתוך קולו שלו האחד, או בא מן החוץ וחודר אל תוכו ואינו מרפה ממנו. בין כך ובין כך מתייצב הקול השני כנגד הקול האחד ומתנגד לו נמרצות: פותח עמו בשיחה ומתדיין ומתפלמס אתו, חולק עליו, סותר אותו, מטלטל ומזעזע את מעמדו המונולוגי המוחלט, מאלץ אותו, כלשונו של באחטין "להפסיד משלוותו ומביטחונו" ולקיים בתוכו מצב מתמיד של "דיאלוגיות פנימית", של ריבוי קולות דנים ומתדיינים בלי הרף זה עם זה, מתפלמסים ומטעימים, שוב בלשונו של באחטין, "אי מוגמרותה של הנפש המונולוגית". וידוע ומפורסם בתחום זה הישגו הכביר של דוסטויבסקי, יוצרו של הרומאן הפוליפוני וגיבוריו הרב-קוליים.

בספרות שלנו היה זה, לפי מיטב ידיעתי, גנסין שפסע פסיעות גדולות אחרות בדרך "הדיאלוגיות הפנימית", בלי ספק בהשפעתה של הספרות הרוסית, שהיה סמוך על שולחנה. גנסין הוא שהעלה ב"סורס" סצינה של "פולמוס דיאלוגי" פנימי, כשצייר את אוריאל מתדיין עם כפילו, המבקש להסיר את המסיכה מעל הופעתו הגלויה, השטוחה והבנאלית. ובספרות של ימינו מנסה יהודית הנדל ב"הר הטועים" להעלות את דמותם של הגיבורים מתוך דיאלוגיות תמציתית שלהם, שאינה מניחה להם לצאת מן הסגר הנפשי שבו הם חיים: כי האמת שהם נושאים בתוכם הינה אותו דבר פרדוקסלי של העדר נוכח או ממשות בעדרות; ואמת זו מלכתחילה היא חצויה ושסועה, וכל מה שבא ונוגע בה, בא ומבקש דרך משל "לתקן" אותה במקצת, להקל מעט מכובדה הנורא, מלכתחילה נגזר עליו שיהיה חצוי ושסוע כמוה, לפיכך קולם האחד של הגיבורים האלה, האבלים על בניהם שנפלו במלחמה, הקול המוליך אותם אל החיים ואל העשייה, מלכתחילה שסוע בו קול אחר, המורה בלי הרף על החסר שבלב לבה של עשייתם ועל המופרך שבה.

הריק המבקש מלאות, שאותו פרובינציאל קטן שהלך לפאריס ואותה פרובינציאלית קטנה שלא הלכה שמה חשים אותו בכל נפשם, ונטל הגאווה הברוקה, המבקש והתוהו, כמו שמבקש אותה החייל הסובב כסהרורי ברחובותיה של עיר — אלה הינם הם הנושאים הגדולים, המתגלים במפתיע מבעד הסדק הנבקע בשריונו של הבנאלי; והרומאן פורש ופורט עליהם בחשאי, מרמז על נוכחותם הרבה, מעלה בעקיפין בת קולם הנכספת, מסמן בסימן מתוק עקבות תשוקה שנותרה אחריהם. נושאים גרעיניים אלה והווריאציות הרבות העולות מתוכם, עטיפתו הגדולה של התיאור הבנאלי מכסה עליהם, אם כמעט ואם בהרבה; והם זקוקים לה מאוד, לעטיפה זו, כי בלעדיה אי אפשר להם להתגלות ולהיראות אפילו משהו מבדידות פרצופם.

במקום זה אפשר לי בעצם לסיים דברי; לסכם במלים מעטות סיבם של יחסי התלות ההדדית השוררים בין הבנאלי והרומאנסקי ולסיים. אלא שלהעלות את עניין הבנאלי, ולו רק על קצה המזלג, ולא להזכיר את פלובר פשוט אי אפשר; כשם שאי אפשר לדבר באימפרסיוניזם, למשל, בלי לציין את מאנה, או לדון בעברית החדשה ולפסוח על מנדלי.

פלובר אמנם לא המציא את הבנאלי, אבל הוא שהביא אותו אל מרכז הרומאן ביודעים ובגלוי ובר קול תרועה, בלהט של שנאה יוקדת ובהתמכרות של תאווה ומשיכה משונה. מאדאם בובארי ושארל ובורניסיאן ורודולף וכל השאר, אותה "סימפוניה" של בנאליות בתצוגת הידיד ואותו דואט של אווילות (האווילי בן דודו של הבנאלי הוא) שמנגנים הרוקח והכומר – האם אפשר להעלות על הדעת ריכוז מלא יותר של בנאליות, שאל הנרי ג'יימס לא בלי נימה של ביקורת. ועוד לא הזכרתי את הצמד בובאר ופקושה ועוד לא אמרתי כלום על המילון הנודע של "האידיאות המקובלות".

מה עושה פלובר בכל המאסה הבנאלית של מאדאם בובארי? האם עולה בידו לתת בה ריבוי כלשהו? להחדיר אל תוכה איזה יסוד של אחרות? התשובה ידועה, והואיל ועד ימינו נחשב סיפורה של אמה בובארי לאחד הרומאנים היותר שלמים, יש סבורים אפילו ליפה ולמושלם שבכולם. כיצד עולה איפוא בידי פלובר להיחלץ מן המלכוד של הבנאלי? יש אומרים אמה עצמה ריבוי יש בנפשה שמבחינה אחת היא קטנה ובינונית ומבחינה אחת היא גדולה בכדי טופיה הרומנטיים הגדולים; ויש טוענים, אפילו כי סופים אלה בנאליים הם ומגוחכים. אלא שפלובר מצא לעצמו דרך של גאולה אחרת, שגם היא גלויה ומוצהרת, מחושבת ומתוכננת ביודעים בכל פרט מפרטיה. דרך זו אפשר לכנותה הדרך האמנותית, או דרך האסתטיזם, שאותה פתח בפני הרומאן, ובעשיה הוא נחשב עד ימינו למורהו שברומאניסטים. עיקרה – הקומפוזיציה המוסיקלית, התזמור ה"סימפוני" הגדול; תזמור הקולות והצלילים וההגאים והעיצורים ומקצבי הזמנים והאימאז'ים והסמלים; תזמור מתוכנן, שאינו סובל שום קאקפוניה של הברות, והוא ניכר במשפט הבודד (משפט כגון זה המפורסם "Paris plus vaste que l'ocean" המתנגן כמרחבי הגאיו הפתוחים כמו פסוק של בודלר) ובפיסקה הקצרה ובפרק השלם וברומאן כולו. תזמור זה משבץ את הבנאלי בתוך פרספקטיבות של יופי ותואם ושירה, והוא שנותן בכתוב ריבוי מיוחד במינו, מזיגה של אסתטיזם אימאניסטי וריאליזם [illegible] של פלובר. פלובר עצמו הוא שהיטיב להגדיר מעשיו בזו הלשון: "כל ערכו של ספרי, אם אכן יש לו ערך, ביכולתו להלך על פני חבל תלוי בין שתי תהומות, זו של הלירי וזו של הוולגרי". גנסין שלנו הלך בדרך זו של אסתטיזם מוסיקלי; ויהושע קנז, האם הצמא ליופי הוא שמניעו לפזר על פני הדרך אל החתולים אבני חן של בודלר? קשה לומר, אף-על-פי שכך נראה לי הדבר.

לעומת זאת לא קשה כלל לומר דבר אחד בביטחון גמור: תיאורו של הבנאלי ברומאן ראוי שייעשה בדרך לא בנאלית כלשהי, והרומאניסט רצוי שימצא לעצמו דרך משלו בשביל להעלות את הבנאלי בכל מה שעשוי להיות טמון בו.

אוסיפ מנדלשטאם

דברי זרים נסה לשכוח

תידגם רוסית פטר קריקסונוב

דִּבְרֵי זָרִים נַסֵּה לִשְׁכֹּחַ, אַל תְּפַתֶּה לָשׁוֹן נָכְרִית –
כָּךְ אוֹ אַחֶרֶת לֹא תַּצְלִיחַ לִנְעֹץ שִׁנֶּיךָ בִּזְכוּכִית!

כִּי גּוּף שָׁמֵת וּמִתְכַּלֶּה לוֹ וּפֶה חוֹשֵׁב אֲשֶׁר נִשְׁאַר –
לִפְנֵי פְּרֵדָה סוֹפִית בִּדְרָגַע לֹא יַאֲלֵם הַשֵּׁם הַזָּר.

בְּיִשּׁוּרִים רַבִּים נִקְנָה הוּא, מֵעוֹף הַלַּהַג הַנָּכְרִי?
אוֹתָהּ הִתְלַהֲבוּת פּוֹשַׁעַת צְפוּיָה לְעֹנֶשׁ אַכְזָרִי.

וּמָה אִם אַרְיוֹסְטוֹ וְטַסּוֹ אֲשֶׁר אוֹתָנוּ מַקְסִימִים –
הֵם מִפְלָצוֹת עִם מֹחַ תְּכֵלֶת וְעוֹר שׁוֹפַע אִישׁוֹנִים.

וְעַל גַּאֲוָתְךָ, כְּעֹנֶשׁ, אוֹהֵב צְלִילִים חֲסַר פָּנִיּוֹת,
עוֹד תְּקַבֵּלְנָה סְפוֹג שֶׁל חֹמֶץ שְׂפָתֶיךָ הַבּוֹגְדָנִיּוֹת.

סְטַארִי קְרִים, מַאי 1933

בתחילת שנות השלושים למד מנדלשטאם איטלקית כדי לקרוא את דנטה, אריוסטו וטסו במקור.

"אהבת זרים" היא אחד האפיגונים הבולטים בפואטיקה שלו. אף-על-פי שחי ברוסיה, כתב רוסית והתחנך על מיטב התרבות הרוסית, הוא זר לה כפליים: כאזרח נאמן של התרבות האירופית וכיהודי. יתר על כן: אין הוא מתבייש בזרות הזאת אלא חש גאווה נעלה בגלל אזרחותו האירופית ומוצאו היהודי כאחד. מצד אחר, אין הוא אלא יהודי מתבולל שהתרחק מעמו ותרבותו.

אבל גם אירופה בגדה בערכיה הנעלים. לקראת שנת 1933, כשנכתב השיר שלפנינו, היתה צמיחת הפאשיזם באיטליה ובגרמניה בעיצומה. ומנדלשטאם יחד עם אירופה מרגיש נבגד ובוגד כאחד ("ומה אם אריוסט וטסו אשר אותנו מקסימים הם מפלצות...").

נבגד כאזרח תרבותה הנאמן, ובוגד – כפושע הנוצרי שבגד בעמו היהודי. לכן כעונש על הבגידה הכפולה והמשולשת הזאת מזהה המשורר את עצמו עם הבוגד הצלוב. חיי המשורר ומותו הם לשונו ושפתיו. והנה גם לשפתיו, כמו לשפתי הצלוב, יוגש ספוג של חומץ לפני מותו.

هكذا من الأصل

هكذا من الأصل

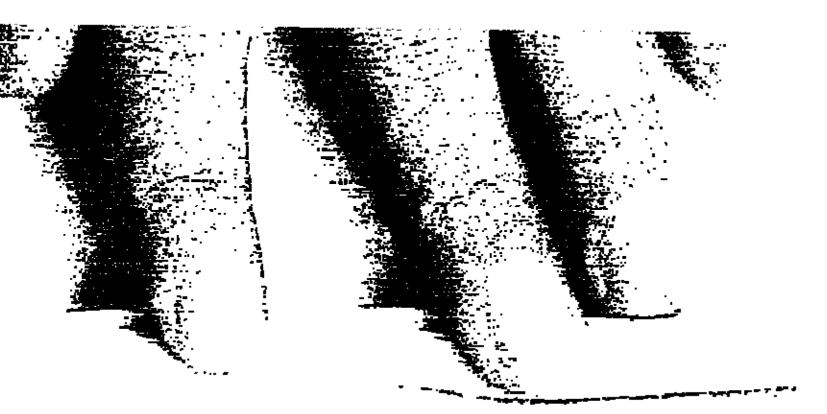

טלוויזיה יום ב'

ערוץ 1 (11)

06.30 תוכניות בעברית. בבוקר
06.31 מהדורת חדשות בערבית
06.45 האפשטיינים מתבגרים
07.00 בוקר טוב ישראל
08.00 אמנות העולם העברי. יוון העתיקה
08.30 המכשפים. סוכן בכביש ביום
08.55 פרפר נחמד. חני ... תשרי
09.25 ד"ר עוזיאל
10.40 פלאי פלאים. הנער שאהב פרולים
11.35 לקט שירי סבינג
11.50 הכוכבים הצעירים. דייזי
12.35 המהלך באמריקה. באוריינטיקה
13.30 שעה טיפר
13.45 "ההסכמה איתה באבירה ..." ... 89'. [illegible]
16.00 ... [illegible]
16.30 ... [illegible]
18.00 אל שפים ואנשים
18.15 חדשות באנגלית
18.30 ... אליפות ישראל בפיתוח גוף ... 1994
19.00 חדשות
19.30 קולם אחר
20.00 חדשות
20.30 ... [illegible]
21.00 ... [illegible]
22.15 ... [illegible]

מיוחבת האא שוקר את הקץ ... אלמן, כשנות השירים ... הגורל לידידות המשפכה ... שנה.
עם ג'סיקה טאנדי, מורגן פרימן, דן אקרויד. במאי: ברוס ברספורד. 94 ד'
23.50 חדשות
23.55 קונצרט לגג. סימפוניה מס' 36 ... מאת מוצרט ק' 425 בביצוע התזמורת הקאמרית האנגלית ...

ערוץ 2 (22)

14.00 פלטפוס. עידן אלתרמן ואבי ... ברוויניק
14.05 בוכבים. תוכנית שיחה למוער
14.30 משימה מרובת צפיות ... התוהו. חלק א'
15.00 יומי המסך. פרק 10
15.30 תפוס כיוון. אמנון פייט
16.00 הימים האוסריים
17.00 לי שלוסה. עיתוני הסדרה הטוויסטר ... מחשב הפשיעה ...
17.05 אבריקאים מנצחים. תוכנית בידור
17.30 דובלוב. משחק מלחמה
18.00 סדרת רפאל. פרק 16
19.00 קרוב רחוק. פרק 787
19.30 ליגגה, ביל אלון
20.00 חדשות
20.10 קונצרט לקלרינט ולתזמורת מאת מוצרט. קונצרט מחזור לראש השנה. התזמורת הסימפונית ... בניצוח של ... סבלי ספורט
20.35 בעקבות ... רון ... שיר הוה ... הצבא האמריקאי בשבוע ... '94.
משתתפים: חיים טופל, ... אבנר ... ישורון. ... אמנון לוי
21.30 יוצאי בורשטיין. תוכנית בידור. יום בחייו של רמי ...
משתתפים: דני מלוא, ...
22.30 "סיפור ברוויניק". ... "סיפור כחייס". במאי ...
"הזיות אריספ". במאי ... 125 ד'

כבלים יום ב'

ערוץ 3 (03)

08.00 שידור מסכי
09.00 לחיות את החיים. פרק 61 (ש.ח)
09.45 צעירים חסרי מנוח. פרק 1137 (ש.ח)
10.30 אורחים בסלון. תוכנית אירוח לראש השנה
11.00 לזכר אהבתי
11.30 אנטונלה. פרק 138 (ש.ח)
12.15 מרפי בראון
12.40 מלקה פרסה. פרק 91 (ש.ח)
13.30 המאגן
14.00 הסקופה, קליפים ישראליים
14.10 שלושים ושמונה
15.00 בנות. פרק 68
15.50 גופס לברינג. פרק 68
16.40 שלושה בדירה אחת
17.05 ספינת האהבה
18.05 לחיות את החיים. פרק 62
18.45 צעירים חסרי מנוח. פרק 1138
19.30 אורחים בסלון. תוכנית לראש השנה
20.00 מבצע הקליפים השנתי '94. שרון קנטור
20.50 "גברת תפתחי זה אני". פרס פתיחות של יהודה ברקן
22.05 חבבים בבשות, שני הפרקים
01.10 סודות הגיבור האדומי. אידוטי

סרטים (04)

10.30 "אהבתה של לירדי קוליק". אנגליה 90'. צעירה יוצאת לדרך כדי לטהר את שם ... מייקל יורק, ג'ולדין ג'יליה, אליסון דודי וג'ולי קריס. במאי: ג'ון הו. 90 ד'
12.05 "אחר יותר מרי". סרט קצר
13.00 "מאן פרנסיסקו". אוה"ב 36'. עם קלרק גייבל, ג'נט מקדונלד וספנסר טרייסי. במאי: וודי ואן דייק. 110 ד'
15.00 "ההפעה". אוה"ב 85'. תמימה ... חברים ... לפתע הזדמנות להופיע באתר ... בפני קהל. ... תהילה ... במשרות, ... עם ויין רודנרס ... במאי: פרנק ד. גילרוי. 87 ד'
16.30 "מסע של אהבה". אוה"ב 90'. פורה המטפסת עבור העיירה ... מתגוררת מולה להדרכה ולחוקר, מתאהבת. עם אנג'לה לנסברי. במאי: ג'וזף סרג'נט
15.05 "בשואים על תנאי". אוה"ב 90'
20.15 "מסע בין כוכבים 5". אוה"ב 89'. צוות האנטרפרייז נחטף ע"י חולקני ... לא הדרכה רגל אדם מעולם. ... מפקד הוא חיפוש אחר מר הקיום. עם ויליאם שטנר

שנם בויים. 102 ד'
22.00 "לוח רשאים". אוה"ב 90'. גבר שהרצה מצליח ... עם אותו ... עם פטריק סווייזי, דמי מור, ווף גולדברג. במאי: ג'רי צוקר. 120 ד'
24.05 "העלול קסלני 2". אוה"ב 91'. איש העולמים המיוחדים נלחם ... שחיתות של המשטרה ... הבלש ... עם בריאן בראון ובריאן דנהי. במאי: ריצ'רד פרנקלין. 103 ד'
01.50 "הורה מתחפשת". אוה"ב 83'. קצין צבא ... במלחמת וייטנאם. עם ג'ין הקמן, פרד וורד, רוברט סטאק ופטריק סווייזי. במאי: טד קוטצ'ף. 104 ד'
03.35 "נשיקה של רוצה". אוה"ב 92'
05.15 "מלים ומנגינה". צרפת 83'. 103 ד'

ספורט (05)

08.30 גוף בתנועה. התעמלות אירובית
12.15 לקראת שידור ה"טומרסלאם 94". מבט חוזר למלך הזירה 93'
15.00 כדורגל מהליגה הספרדית. מתוך הפתיחה
16.00 גוף בתנועה. התעמלות אירובית
16.30 ספורט מסוף (ש.ח)
17.00 כדורגל ברזילאי. ליגת הגביע
18.30 סומו
19.15 לקראת שידור ה"טומרסלאם 94". מבט חוזר למלך הזירה 93'
22.00 ספורט מסוף
22.30 הליגה האנגלית בכדורגל. המשחק משבוע שעבר
23.30 כדורגל מהליגה הארגנטינית
24.30 סומו

ילדים (06)

06.30 להתלבש עם שש
08.30 המוזן של כאילו
09.00 בינת ההפתעות (ש.ח)
09.05 סוויפוקו. פרק 21 (ש.ח)
09.30 עולמם הקסום של הדינוזאורים. פרק 6 (ש.ח)
10.00 אולפן ראש השנה
10.05 אי המטמון. פרק 11
10.30 עולם של אגדות. פרק 14
11.00 מיידי מאוס. פרק 1
11.30 ספר פורים. פרק 1
12.00 "פאנגטאסט". סרט. 90 ד'
13.30 המוזן של כאילו
14.05 הבוקרים המופלאים. פרק 7
14.30 אורסון האליפיה. פרק 7
15.00 "בלילי המוסיקה". אוה"ב 65'.

נערה נשלחת לטפל בשבעת ילדיו של קפטן נוקשה בצבא האוסטרי, ממלאה את ביתם במוסיקה, מתאהבת באביהם, ויחד עם גולשים מהכיבוש הנאצי. עם ג'ולי אנדרוס. במאי: רוברט וייז. 165 ד'
17.50 "בוקר באפריל". אוה"ב 88. סיפור התבגרותו של נער על רקע הימים הראשונים של המרד האמריקאי. עם טומי לי ג'ונס, רוברט יורק, צ'ארלס ... במאי: ... 95 ד'
19.30 שבבים, שבבים
19.55 נשואים פלוס
20.20 משפחת סימפסון
20.45 הכל נשאר במשפחה
21.10 האמבר

הצגה שניה (06)

22.00 "מה נשמע דוק". אוה"ב 72'. מוסיקולוג מפזר ... לפרשה של גניבת תכשיטים. עם ברברה סטרייסנד וריאן אוניל. במאי: פיטר בוגדנוביץ'. 90 ד'
23.35 "סימפוניה תעשייתית מס' 1". אוה"ב 89'. תיעוד הופעתה של הזמרת ג'ולי קרוז באופרה למוסיקה בברוקלין, בשילוב קטעים עם לורה דרן וניקולס קייג'. במאי: דייוויד לינץ'. 49 ד'
24.25 "מילדרד פירס". אוה"ב 45'. אישה עצמאית נפרדת מבעלה ופותחת מסעדה מצליחה ... עם ג'ואן קרופורד, איב ארדן, אן בלית וזקרי סקוט. במאי: מייקל קרטיז. 106 ד'
02.15 "לבודה". אוה"ב 48'. 84 ד'
03.40 "אנה כריסטי". אוה"ב 30'. אנה כריסטי היא צעירה שהדרדרה לזנות ... עם גרטה גרבו, ... צ'ארלס ביקפורד וג'ורג' מריון. במאי: קלרנס בראון. 88 ד'

תרבות מדע וטבע (08)

11.00 דיסקברי. התעופה (ש.ח)
12.00 מעבר ל-2000. פרק 329 (ש.ח)
13.00 במרחבי הפסיפיק. אמילו באלסקה
13.30 נתיב המקרים. הושא אליל של המאה העשרים (ש.ח)
14.00 ריוקנו של אבן. י. פרינקי
14.30 דיוויד פישר ריוקאו
15.30 אוניברסיטה פתוחה. כלכלה
16.00 דיסקברי. להרוג לזוויתן
17.00 דיסקברי. הלווייתן האחרון
18.00 אוניברסיטה פתוחה (ש.ח)
20.00 אוויר, אור ואטמוספירה. חלק 1
20.30 בראוה. אשפי הססמא. פרק 1
21.00 דיסקברי. הרווחה של יערות הגשם
23.00 דיסקברי. להרוג לווייתן (ש.ח)
24.00 דיסקברי. הלווייתן האחרון (ש.ח)
01.00 אוויר, אור ואטמוספירה. חלק 1 (ש.ח)
01.30 בראוה. אשפי הססמא. פרק 1 (ש.ח)

הום סינמה (41)

המולטש. 08.30, 10.45, 13.00, 15.15, 17.30, 19.45, 22.00, 24.15, 02.30, 04.45

הום סינמה (42)

הנוסע ה-57. 08.30, 16.30, 18.30, 24.30
הדיקטו. 10.30, 16.30, 22.30
החיים עפ"י אנגא. 12.30, 20.30, 02.30
למען חיי בני. 14.30

הום סינמה (43)

ברוטי. 09.00, 19.00, 23.00
סליבר. 11.00, 17.00, 21.00, 03.00
איש המסמר. 13.00
דבר ושמו אהבה. 15.00
הצעה מגונה. 01.00

הום סינמה (44)

ירושה במחלוקת. 09.30, 13.30, 21.30
שומר הנשיאה. 11.30, 19.30, 03.30
עין ציבורית. 15.30, 01.30
הלילה הבלתי נשכח. 17.30, 25.30

ירוח ראמיא, ב', ערוץ הסרטים

רדיו יום ב'

קול המוסיקה

06.06 לקום עם מוסיקה
09.00 פסטיבל ישראל ירושלים 94' בארח מלחינים ישראלים. יוני רכטר: "לומן אקסיבה", לשירים מאת אברהם בריגוק, אביר גלבוע, ישראל פנקס ודוד פוגל. שלמה גרוניך: "סעמי ציפור", לשירים מאת יאיר הורביץ, לאה גולדברג, ביאליק, אורי ברנשטיין ואבות ישורון
11.00 תמונות מיסמפום רענה/ יהודה שרונסקי. אלון אולארצ'יק ומיקה קטעים תמונתיים: כסף ואהבה, כפילופנים, בעקבות המחוק, גשם מספסק, קו רקיע, אבודה הייתה "חלומות באספמיה" – קנטטה למלנים, למק. ולתז.
12.10 מאול בקזריס: חמישיה לקלרנית וכלי קשת, אופ. 31 א'. מרדכי כתר: "מתוריה" – בריגון אורגה: "מומורים" – קנטטה לסולנים ולתז. קאמ. צבי אבני: נושא ווריאציות על התפילה "אודך כי עניתני". מיכל הרשטיין: "תמונות יריהו"
14.06 פניני רבהראק. פרקים נבחרים מתוך "צלליות"
16.00 התג. הסיפם. של דויד ... סניון ביצ'יצ'ב. ברהמס: קונצ'רטו לכלמינור לצ'לו, לכינור ולתז. אופ.

182. בטהובן: סימפוניה מס' 3 במי-במול מז'ור, אופ. 55, "הארואיקה"
18.00 יהואנס ברהמס – מוסיקה לפסנתר. עמנואל אקס, סונטה מס' 3, אופ. 5. שלושה אינטרמצו, אופ. 117
19.05 אנסמבל פליין ביצירות ארגלייני, מתיס, לוק, בלהאו, מרקי ואחרים
20.03 קונצרט ליל החג. ברוך: קונצ'רטו מס' 1 בפה-מינור לכינור ולתז. אופ. 26. שומן: סימפוניה מס' 6 ברה-מז'ור. בטהובן: קונצ'רטו מס' 5 במי-במול רענגה לפסנתר ולתז. אופ. 73, "הקיסר". היידן: רביעיה מס' 1 בסול-מז'ור לכלי קשת. ברהמס: סונטה בפה-מינור לצ'לו ולפסנתר, אופ. 38. חיים אלכסנדר: "שירי אהבה ופריה" לסופרן ולתז. כלוה: "בעל פסי" – שלוש תמונות מתוך המחזה, לכינור ולתז.
23.00 פרסל: "יהוה לה' כי טוב כי לעולם חסדו", תהלים קז. מוקסטהודה: "לאודה פואר" – "הללו עבדי ארוני", תהלים קי"ג. באך: "שירו לה' שיר חדש", תהלים קמ"ט. ויוולדי: "לאודטה פואר" – "הללו עבדי ה'", תהלים קי"ג

10.05 סלודיה. משה סימור
11.05 שירים עבריים
12.05 מוסף מורה תיכון
13.00 הרשות התרבויות באנגלית וצרפתית
14.05 בראש צעיר
15.05 בראש השנה יתכוהן
16.05 דרכי אדם
17.05 קול המנגינות. סיכום השנה באמנות הפלסטית
18.05 שירים עבריים
20.05 שנה הלכה שנה באה
21.00 חדשות
21.05 שירים עבריים
23.05 מלים שמצאות לנגעת

רשת ב'

06.05 הבוקר הזה
09.05 מה יהיה בחג
11.05 שירים עבריים
12.05 בחצי היום
14.05 כמעט חג
15.05 רגעי קסם
16.05 פניני חג. ברקון הדר
18.05 ליל חג. יחזן אבנר
20.05 שירי הבגלי. חיים קינן
23.05 שירים. עם טל השילוני
24.05 יום של אהבה. פלאות

רשת ג'

06.06 הכל פתוח
07.05 אוקטן גימל
09.05 בוקר בוקר. מנחם פרי
10.05 תוכנית עשר
11.05 כל יום הוא יום יפה
13.05 רק בערב חג. מנחם פרי
15.05 לפנות ערב חג
17.05 חלומות מתוקים

רשת א'

07.30 שירים עבריים
08.05 תוכה. כני הגדל
09.05 פתות. חוקי עבודה

19.05 זכר שכחה לחג
20.05 מכוש נמלא. להיטים
22.05 בלוז מוזיקה (93-'94)

גלי צה"ל

05.02 צה"ל יוצא תג
06.30 בוקר טוב ישראל
07.07 שבע אפס שבע
08.00 בוקר טוב ישראל
09.05 קשה בבוקר. מיחור לחג
10.05 אוצר. מרב מיכאלי
13.15 ראיון מיוחד לחג
14.05 זה היה הבידור שהיה. סיכום אירועי הבידור והמופעים שעברו השנה
16.05 בראשית. תוכנית מיוחדת על בריאת הארץ. עין טבאע
17.05 אבל המנגינה לעולם נשארת. שירים ומנגינות על הזמן ועל התהילות. ד"ר אסתרית בלצן וציפי בורנים
18.05 בדרך אל החג. תשובות לשגיור טוב יותר
20.05 ביתר לבר. תוכנית לחיילים שמוצאו כבסיס
24.05 ציפור לילה עבריות
02.00 לא רוצים לישון

גלגל"צ

07.05 מועדון ארוחת הבוקר
09.05 גלגל הגלה. שירים
11.05 מבצע ההשמעות העברי
14.05 קאופרסינג רק. דן תורן
16.05 איש הגשם. מדי ברואן
18.05 ששת. מוסיקה ישראלית
21.05 רוק השנה. מרתון רוק

רדיו יום ג'

קול המוסיקה

07.10 ויוולדי: "ארבע העונות". סונטה: סרנדה בסי-במול מז'ור לכלי נשיפה, ק. 361, "גראן פרטיטה"
08.45 מקס שטיין: "הפוגה", קנטטה לקונטרבס ולתז. אודה דיסבר שרה ושלוחה עצמה בשירים אידיים. מגנוס צוה המישיה לקלרנית ולכלי הקשת
10.00 בימה "משחקי ילדים", אופ. 22. צ'ייקובסקי: קונצ'רטו ברה-מז'ור לכינור ולתז. אופ. 35. סיבליוס: סימפוניה מס' 1
12.05 צלילי עמים לחג
13.00 קונים לבחורי חג. יחזקאל בראון: "הלכות תקיעת שופר", לטק. ולאנסמבל כלי נשיפה. דבוראק: קונצ'רטו בלה-מינור לכינור ולתז. ברהמס: סימפוניה מס' 2 ברה-מז'ור, אופ. 73
15.00 מבוך האונג. דבוסי: מבוא לסנות פאון. גרשווין: "אמריקאי בפאריס", רפסודיה כחולה. ראוול: בולרו
16.00 קונצרט מנוחה לחג. מיצירות בטהובן: הפתיחה "יצורי פרומתאוס". קונצ'רטו מס' 4 בסול-מז'ור לפסנתר ולתז. הסימפוניה התשיעית ברה-מינור
18.00 מאולפן ההקלטות. ליו מגנס – מסנתר. אלתורים על

מבחר משיריו של מדי מבטי
19.05 צלילים בין ערביים. אנטוק: קטע קונצרטי לוויולה ולפסנתר. מקס רגר: וריאציות על נושא של מוצרט, אופ. 132 א'. שוטקוף: קטעי פנטסיה, אופ. 73
20.03 פרקי תהלים. גבריאלי קנצונה של מקרים. ג'לולים ובניאלס – סנגר. מונטוורדי: קטעים מתוך "הכלבה מורלה א ספירטואלה"
21.00 עניין של הסכמה. ובהלום ישף. מרדכי סתר – תוכנית מיוחדת לציון מלאת שלושים יום לפטירתו
23.00 צלילים לסיומו של יום. דוד הוהב – צלילים מרולים מהקלטות ההיסטוריות. המגור סיפר סקיפה/ תוכנית שלישית, מיצירות פרנולדו, גלוק, סקרלטי, בליני, דונצטי, השנה ושירים שונים

17.05 קול המנגינות. סיכום השנה בתיאטרון
18.05 ברוח ברוח. ברטיס ביקור של הסופר גרגורי כנובין, עולה מליטא, בתוכנית בשתתפות גם המתורגמת דוריה קרול
19.05 עת שערי רצון. פיוטים
20.05 שירים עבריים

רשת ב'

07.00 ארוץ עולם לחג
07.08 שירים עבריים
08.07 שי לחג. עם שמואל שי
10.07 ראיון עם ראש הממשלה
11.07 באה באהבה. יהודית רביץ וגידי גוב
13.07 מה זה לנו השם. לקט
14.07 שירים שאהבנו
15.07 לקט ממופעי השנה
17.07 מסטרי סיפורים
18.05 כליאורים. אמנון מאר
20.05 שירים עבריים
22.05 שירים
24.05 ים של אהבה. פלאות

רשת ג'

07.07 תפוח ברבש
08.05 כבנא ספטמבר
10.05 עד 94
13.00 אבריקו סאראס. כמעט
14.05 אהבות בחושות
16.05 בין מאנוכית. ששעיים של רבאי
18.05 מקום בבכורה. הפבור הישראלי השנתי
21.00 מקום בבכורה. עשות הגדולים

רשת א'

07.30 שירים עבריים לחג
08.05 בראש צעיר לחג
09.05 תשנ"ד – מבט אישי
12.05 הלום מלכות שבריה. פרק ראשון. מאת: יצחק גורמוגורגן. בימוי: ראובן מורגן
13.00 תוכניות באנגלית ובצרפתית
14.05 בראש צעיר לחג
15.05 שירים עבריים
16.05 דרכי אדם. וחג ולפי

22.05 לילה בגימל

גלי צה"ל

05.00 צלילי חג. שירים
07.05 יופי של שירים
08.05 מקהלה עליזה לחג
09.05 חיובי חג. מערכונים
10.05 תשנ"ד – לא רק שלום. הפרעות והפלות
12.05 דרך כלה כלה. שלוש שעות עם ההרכים של נמשה, שיציגו את אלבומם החדש
15.05 הפרבין הציוני. לקט והבמגאויות של קברניטי המדינה. אורי כגל
16.05 גל עברי יחוק. שירים
18.05 הגבר המפתע. תוכנית לחג עם חיילי סיירת גולני
19.05 שעה של מכתבים. עם מכתבים ממופסים מן הספרות, השירה וההיסטוריה
20.05 שיים. תוכנית שאינה שמשת בהתעלות. אור עזרזי
21.05 הימים הרכים. משירה של תלמה אליגון
22.05 הולך בוער. יוסי עוזר
24.05 ציפורי לילה. אורי לוכן
02.00 לא רוצים לישון

גלגל"צ

08.05 מעל המפות לסבכה
10.05 היזורים. משחק חגיגי
14.05 ראש השנה לקלבנים. שנים, על וכשה
16.05 עברי בראש
17.05 ניגונים. ריכי פייר
20.05 בראש מהג. לילך ברנע
22.05 מסיבה עם

רדיו יום ד'

קול המוסיקה

07.10 מוסיקה לבוקר חג. בטהובן: סונטה מס' 8 בדו-מינור לפסנתר, "פתטית". ברהמס: חמישיה בסי-מינור לקלרינית ולכלי מיתר, אופ. 115. מוצרט: סימפוניה מס' 34 בדו-מז'ור, ק. 338
08.30 הקלאוריאן: קונצ'רטו לכינור ולתזמורת: שופנה: קונצ'רטו בלהמינור לפסנתר ולתזמורת אופ. 54. בטהובן: סימפוניה מס' 4 בסי-במול מז'ור, אופ. 60
10.10 מאולה: סימפוניה מס' 1 ותז. פילדלפיה/ יוג'ין אורמנדי. ברטוק: קונצ'רטו לתזמורת והסימפ. של בוסטון/ רפאל קובליק. סיכום: חמישה פנטזיות מאוחרים, הקש. של אוניברסיטת קימברידג'/ ריצ'רד מרלו
11.57 בימת סיר. נתן אלתרמן – מגנות אהבה מפי יוסי בנאי
12.05 צלילים לשעת צהריים. הנדל: קונצ'רטו במי-במול מז'ור לחצוצרה ולתזמורת (ו. מרסליס/ פיל. לאומית/ ר. לפארד). ה. נעמנה: שלישיה לחליל, לוויולה ולנבל (שלישיית אורל). שמראוס/ סנגרב: שני ואלסים ורביעיית אודיסיה. שניטקה: "מומנט אילה הייתר" (משחק עם מוסיקה. נוען קרמר – כנר ובנצה) סטראבה גרינטנק – כינור/ תז. קאמ. אירופה. פרסינה: "המפכה הפסטורל" (אנסמבל דאוניננגטון). ברהמס/ רוברט: וריאציות ושנה על נושא של הנדל, אופ. 24 (הסימפ. של לונדון/ נגה יארבי)
14.06 מוסיקה לבחורי החג. בטהובן: קונצ'רטו במי-במול מז'ור לפסנתר ולתז. משנת 1784. בטהובן: פרקים מתוך חמשת הקונצ'רטות לפסנתר

ולתזמורת (סולנית – פליציה בלומנטל – פסנתר)
16.00 רינת כשית וכומר. מקהלת רינת, בניצוחו של גארי ברתיני, בהקלטות מן השנים 1956–1972
18.00 במתנות בין התזמורות. פרקים מרסיסל שערכו הזכות אזוה קריגי והפסנתרנית נטשה פרסן בבית אריאלה בתל-אביב. הפעם – מיצירות מקס שטין, עמי מעייני, בטה רסוק, יוסי ינוגל, כנוס בנר, ארי בן-שבתאי ודוד זיירוביק
19.05 צלילי עמים. מוסיקה עממית ממזרח ומרחוק. הפעם: איטליה
20.00 בימת סיר. פ. ברמי: "אין פרחים שחורים"
20.03 מאולמי הקונצרטים שלנו. הקונצרט הסימפוני. התז. הסימפ. ירושלים דשו"ם. הדייה: סימפוניה מס' 6 ברה-מז'ור, "הבוקר". יחזקאל בראון: קונצ'רטו לפסנתר ולהתזמורת/כלי שר בזסלמן; מנצח משה עצמון. שלישית רו: קונצ'רטו לתזמורת, 1987 (הבצה דוד שלוה). פוסקרטסקי: "תמונות בתערוכה" (הבצה גילברט), הרגם. שכינה בתך: התמנח לתזמורת (1974)
21.55 הקונצרט הסמכרי. שרון קם – קלרנית, איתמר גולן – פסנתר. ברהמס: סונטה בפה-מינור לקלרנית ולפסנתר, אופ. 120/ 1. שומאן: שלושה קטעי פנטסיה. ברהמס: סונטה במי-במול מז'ור לקלרנית ולפסנתר, אופ. 120/ 2
23.00 צלילים לסיומו של יום. דוביש – רקוי של ג'ין קלאסי

12.05 "הלום מלכות שבריה". פרק שני. מאת: יצחק גורמוגורגן. בימוי: ראובן מורגן. משתתפים: עינת ברולסן, אסתי ספורטוק, הדרידה הרמאר, יעל עבות ואחרים
13.00 חדשות תרבויות באנגלית ובצרפתית
14.05 בראש צעיר לחג
15.05 ציונים והסיפור. ספור שירים בשירים. הפעם: מגנורים של ישראל – בשרדי ובי לוי-יהול בברדרב
16.05 באה תקיעות. על השופר ותקציבו
17.00 חדשות באנגלית ובצרפתית
17.05 השופר עמום קח: "כולנו ילדי כבוד". הרשים על השפה והספרות העברית שנאמרו בכינוס מנובגים לנעוד השנה בירושלים
16.05 שירים עבריים
20.05 תוכניות לחולים
הוכרזות השנתי. סבי כתגא
23.05 שירים עבריים

רשת ב'

07.00 ארוץ עולם לחג
07.08 שירים עבריים
08.07 מסרה עיר. ששיים מבעידטי טייקה אפויד
10.07 לבבנורים כלבר. שעה עם ציפי שביט
11.07 סבא עקרים חנה לשלאו
12.07 מיהיטוב ובראבא
13.07 הבליך הוא הרייפינג. חשבון הנפש של התקופות הישראלית בשנת תשנ"ד
14.07 רגעי קסם
15.07 שבת השבע. מיכאל כרוך
16.07 מלונה ארצי. כתוך בופע פיובי
18.05 עבר חג
20.05 חזרים ובנימ. שעתיים של מוסיקה והיוחה תגרמה, דוד סלאי
23.05 שירים
24.05 יוסן תצוה
24.30 שירים (וחשבון)

רשת א'

07.30 שירים לחג
08.05 בראש צעיר לחג
09.05 תשנ"ד. מבט אישי על השנה שהייתה

01.05 לתוך הלילה. דן שפיר

רשת ג'

07.00 ארוץ עולם לחג
07.07 כבנא ספטמבר
10.05 ערים ללילה. ריטה
12.05 במנה קודי. בינק להקות הנוק השמרי
14.05 בתנח לשלום. עם דייויד כרוזה
16.05 ... גימל
18.05 הם יוון ...
19.05 האוטה ...
22.05 לילות ...

גלי צה"ל

05.00 צלילי חג. שירים עבריים
07.05 יופי של שירים. שירים עבריים
08.05 מקהלה עליזה לחג
09.05 שנה בחורית. סיכום השנה בשביבה הבהורית. ארי שמאי
11.05 הדיון. עם גידי גוב ויהודית רביץ ...
15.05 שנה בחולה. תוכנית חגיגית לציון סיום השנה
16.05 ... הגדול
18.00 ... חג
20.05 ...
22.05 בסורת ...
23.05 ...
24.00 ...
24.10 ציפורי לילה
02.00 לא רוצים לישון

גלגל"צ

08.03 מעל המפות לסבכה
10.05 תכשר. יעל ארליך
12.05 ...
15.05 ...
17.05 ...
20.05 ...
22.05 ...

בתי חולים

תל אביב – רנה-איכילוב, טל' 6974504 (ילדים: איכילוב, טל' 6974444 (פנימית, כירורגית)
ירושלים – שערי צדק, טל' 555111 (עיניים: הדסה עין כרם, טל' 427427 (פנימית, כירורגית, אורטופדית, א.א.ג.) משגב לדך, טל' 555111 (נשים: בסר חולים, טל' 701111 (ילדים)
באר שבע – המרכז הרפואי סורוקה, טל' 400111

שלישי
תל אביב – כפר ביום שני
ירושלים – שערי צדק (כירורגית, אורטופדית, ילדים: ביקור חולים (פנימית, נשים, א.א.ג.) הדסה עין כרם (עיניים)
באר שבע – המרכז הרפואי סורוקה, טל' 400111
רביעי
תל אביב – כמו ביום שני
ירושלים – שערי צדק, טל' 555111 (פנימית, עיניים, א.א.ג.) הדסה עין כרם, טל' 427427 (כירורגית, נשים) הדסה הר הצופים, טל' 818111 (אורטופדית) בסר חולים, טל' 701111 (ילדים)
באר שבע – המרכז הרפואי סורוקה, טל' 400111

בתי מרקחת

תל אביב – בני, דיזנגוף 374, 5222386; בת, פרישמן 66, 5257326
ירושלים – פרמאת הגדים, 254173
חיפה – דוד הים, הדר הים 209, 371472
באר שבע – סופר פארם הבשלהורים, הבשלהורים 70, 424313; סופר פארם הקריה, 281373; ירושלים, 277034; הנגב, 277016; הנשר, 422274
רמת גן – רפי, רמ"י 13, 7510971
חולון – גני בת ים, בת ים, 5515671
בת ים – גני בת ים, 5515671
נתניה – הנשיא, ויצמן 36, 625639
פתח-תקוה – קופ"ח כללית, 9343595
רחובות – ברית, הרצל 155, 473660
כפר סבא – סוד הבבריבה, 425850
רעננה – סוד הבבריבה, נתיב האבות 4, כפר סבא, 425850

שלישי
תל אביב – סופרים, 5246003; ברוס, 5284791
ירושלים – הרצל, 255059; (בתבאי את סופר פארם גילה, 761875
חיפה – הרצליה, הרצליה 1, 676284
באר שבע – סופר פארם הבשלהורים, 424313; סופר פארם הקריה, 281373; ירושלים, 277034; הנגב, 277016; הנשר, 422274
רמת גן – סורבה פלוס הרצל, 6722572
חולון – תקוה, כבר סטוחמה, 5042428
בת ים – מוזר, הכיבה רייך 20, 585360
נתניה – כלל פארם, 338091
פתח-תקוה – קופ"ח כללית, 9343595
רחובות – ברית, הרצל 155, 473660
כפר סבא – מרכז רעננה, 903798; (ובתבאי את) בר אילן, רעננה, 643579
רביעי
תל אביב – אוחה, קבלן 17, 5224717; סרטפקי, 5442858
ירושלים – סופראום א', 700660; (בתבאי בן סופר פארם, 731475
חיפה – הגאלי, הנמרי 7, 510166
באר שבע – סופר פארם הבשלהורים, 424313; סופר פארם הקריה, 281373; ירושלים, 277034; הנגב, קהל 94, 277016; הנשר, 422274
רמת גן – סורבה פלוס רמה, 7514483
חולון – תקוה, כבר סטוחמה, 5042428
בת ים – גני בת ים, 5515671
נתניה – הנשיא, ויצמן 36, 625639
פתח-תקוה – קופ"ח כללית, 9343595
רחובות – כללית, רחוב 8, 445111
כפר סבא – כלל פארם, רעננה, 910311; (ובתבאי בן בגריאל, הוד השרון, 915565

עזרה ראשונה

מד"ן – עזרה ראשונה נפשית (24 שעות ביממה), 03-610303, 03-5461111
ילדים ונוער 6967333, 04-672225
נתניה 625110 באר שבע 281126
בית שאן 988410 כפר סבא 974555
חיפה 333453
האגודה לנפגעת אלכוהוליזם – 724128
יד עזרה השאלת ציוד רפואי
04-181704, 02-244242, 03-413501

ביטוך בימים 09.00–11.00
אובבירסון ארצי לילדים ולנוער 03-256099
הקו הלבן ייעוץ לליכורים ובמשפחותיהם 03-292797
מרכז סיוע לנפגעות אונס 24 שעות ביממה. תל אביב, טל' 5234819
סלמת סיוע לסיוע לנוער ולילדים
נפגעי תקיפה מינית טל' 5449191
השנה 22.00–18.00, ירושלים 514651
חיפה 382611, ... 1991
קו פתוח לנפגעות אלימות במשפחה, טל' 03-749907, 08.30–12.00
קו חירום לשעת גבר 584230
אחז העשה לילדים בנוער וגנוער 03-621515
ציון 24 שעות על אחים לישם מוסמכה, טל' 03-5461133, 03-608506
03-376310, 03-514111
מרכז סיוע לבני נגב
15.00–11.00, 18.00–16.00, 5230031

חירום

תודות רפואי בבית לשמשים חולים בתיים ע"י הבקוקת לשירותי בית כבית איכילוב ת"א. טל' 5976656
6974627
מוקד דב במר"א עזרה לחולי לב 177-0228699

שניים

ברפאות שיניים לעזרה ראשונה של איכילוב. מרפאת שיניים לשירותי ... 24.00–15.00
שבת 08.00–24.00; ירושלים, ... עין כרם 22.00–16.00

24 שעות

ח"ן חמגוף ירושלים 03-5372856
אביבק 5631871 ...
...

כבלים יום ג'

"סכנת הסהר", ג', ערוץ הסרטים

ערוץ 3 (03)

08.00 פרקים נבחרים מתוך הסדרה "שלושה בדירה אחת"
09.55 פינת תיירות. שפת הים של הבראזיל
10.00 תורה. שוקעת קלנוע צעירה ומצליחה יוצאת לחשוף את זהות אמה. עם סיבי קיסם, בס ארמסטרונג, פרוק ארמס ואריאל דומבסל. במאי: ביל הייל. שני החלקים
13.50 המסגלים הגדולים של הליווד. רואים כוכבים בהנחיית בקי קלינס
14.35 להקת "סיפס" ולהקת "שפתיים" במופע מיוחד ארם ועולמי (ש.ח)
16.10 ספינת האהבה. פרק 187
17.05 "שני קוני למול". ישראל 66'. בת הגביר בעיירה יהודית בפולין מאוהבת בסטודנט, אך אביה מייעד לה שידוך אחר, את קוני למול המגמגם והמצולק. האהוב הבוידי מתגלה לקוני למול. עם מייק בורשטיין ודוהן אוניקובסקי
19.05 מבצע הקליפים השנתי '94 (ש.ח)
20.00 "אבא גנוב". ישראל 87'. מרדיך תיירים מבריחים מבנל לבנו את בנו, עד שגרושתו חוזרת לישראל ומבקשת להחזיר לרשותה את בנה. עם יהודה ברקן, זיו מור, אלונה קמחי והילד בן ציון
21.30 תשנ"ה מבבא. נתן דטנר מנחה תוכנית לחג על השנה הזרזה
22.30 במערכולה הומו. בהקשת מלוכת האורחים בטשף מתאהבת נערה יפהפיה בבנהגו של השודדים ושניהם יוצאים להלחם בשחיתות של ממשלת בפשר. לאחר זמן מה היא גואלת לשמר כאוה"ב. היא יורשת עסק משגשג ובפף רב, אך מתקשה לשכוח את אהובה הרחוק. עם בייקל נורי, דבורה רפין, אנבוה סלמר ואחרים. שני החלקים
01.55 הטבאות התרגשות של העיסי. אידוטי

סרטים (04)

07.00 "מועדון בן עדן". אוה"ב 86'. 91 ד'
09.30 "תהונה בשניים". אוה"ב 74'. במבגנת אירועים ותחרות הולכת על היום בו שהונה לחיים ולעסקים יציב לה ניסיאון. עם נילס הופר, ויליאם קטט וג'יים קלופי. במאי: דניאל רסקה. 81 ד'
11.00 "גלגל אוזות". אוה"ב 89'
12.30 "אישה אחת או שניים". צרפת 85'. אנתרופולוגית מנסה לחשוף את עצמות האישה הצרפתית הקדומה. אשת פרסום נבבעת נחושה להשתמש בתגלית בנימוק לפרסום סדרת מוצרי פישות. עם ג'ראר דפרדייה וסיגורני ויבר. במאי: דניאל וין. 91 ד'
14.05 "הויקינגים". אוה"ב 58'. יורשו של מנהיג הויקינגים, כובשי ממלכת נורת'מבריה, הופך לשותף, כבה של מלכת העם הנכבש, מתאהבים באותה אשה. עם קירק דגלאס, טוני קרטיס, ג'נט לי וארנסט בורגנין. במאי: ריצ'רד פליישר. 110 ד'
16.00 "נשמה של ילד". אוה"ב 91'. אמבולה מתנחלת הבנבת להריון. היא

הנוגלה. עם ברטרה סטרייסנד וכריס קריסטופרסון. במאי: פרנק פירסון. 133 ד'
24.20 "עמגרי הלב – אימה בקולנוע". תוכנית המציגה כמה מהרגעים המפחידים המפחידים ביותר בסרטי האימה
01.50 "מירוה". אוה"ב 70'. עיכור לספוד של נער ניתוח על תשוקה לשינוי מין. במאי: מייקל סרג. 90 ד'
03.25 "מעבר לעמק הבובות". אוה"ב 70'. שלוש בנות מקיפות להקת רוק ומבכות לפולס את דרכן בהוליווד דרך הדרי מישות. עם דולי ריד, סינתיה מאיירס, מארסיה מקבורום. הבריקה גבאי. 104 ד'

תרבות מדע וטבע (08)

08.00 דיוקנו של אמן. מ. ינקו
08.40 הביאנלה ה-21 של סאו פאולו 1991
09.00 אוניברסיטה פתוחה. פרלמן במוסקבה
10.00 דיסקברי. הרווחה של יערות הגשם
12.00 דיסקברי. להרוג לוויתן (ש.ח)
13.00 דיסקברי. הלוויתן האחרון (ש.ח)
14.00 האוניברסיטה הפתוחה (ש.ח)
16.00 דיסקברי. מליפה בבאזורים
17.00 דיסקברי. הגיבורים של ימינו
18.00 אוניברסיטה פתוחה (ש.ח)
20.00 אוויר, אור ואטמוספרה. חלק 2
20.30 בראוה. אשפי הססמא. פרק 2
21.00 בראוה. רביעיית קלרינט מפנדצקי
21.35 בראוה. פנדרצקי מלחין ומנצח. קרישטוף פנדרצקי מנצח על הסימפוניה של קראקוב
23.00 דיסקברי. מליפה בבאזורים (ש.ח)
24.00 דיסקברי. הגיבורים של ימינו
01.00 אוויר, אור ואטמוספרה. חלק 2
01.30 דיסקברי. אשפי הססמא. פרק 2

הום סינמה (41)

המולטש. 07.00, 09.15, 11.30, 13.45, 16.00, 18.15, 20.30, 22.45, 01.00, 03.15, 05.30

הום סינמה (42)

אישה לשניים. 09.00, 19.00
הדיקטו. 11.00, 21.00, 03.00
החיים עפ"י אנגא. 13.00, 17.00, 01.00
הנוסע ה-57. 15.00, 23.00

הום סינמה (43)

ברוטי. 09.30, 11.30, 23.30
סליבר. 13.30, 17.30, 21.30, 03.30
הצעה מגונה. 15.30
דבר ושמו אהבה. 19.30
אצונה בגרוש. 01.30

הום סינמה (44)

שומר הנשי. 08.30, 16.30, 22.30
הלילה הבלתי נשכח. 10.30, 02.30
ירושה במחלוקת. 12.30, 18.30, 24.30
עין ציבורית. 14.30, 20.30

עוברת לגור עם בעלה בעמק שבשושי עסקים בטגאניה שחורה, וכשבעשרים לה שהתינוקה נולד מת היא מסרבת להאמין. 88 ד'
17.30 "אהבה בערבה". אוסטרליה 88'. שני גברים נלחמים על תשומת ליבה של צעירה עצמאית ותוססת. האחר הוא איש עסקים והשני סייר יפה תואר. עם ג'ף פאוו. במאי: איאן בארי. 88 ד'
19.00 "רוצח בתוכנו". אוה"ב 90'. מושבעת במשפט רצח מסרבת להרשיע גבר שנאשם ברצח אשתו. חושפת שהרוצח הוא ראש בזות המושבעים. עם ג'סטין בנו והחיים שלנג. במאי: פיטר לוין. 88 ד'
20.30 "מפלצתונים 2". אוה"ב 89'. חבורה של יצורים כדורים והעדרים תוקפת פעם נוספת עיירה אמריקאית שלוה. עם פרנס מון, דן אפשר וסינתיה בארים. במאי: מיק בארים. 82 ד'
22.00 "סכנת הסהר". אוה"ב 91'. אסיר פוליטיקאים משתחרר מהכלא אחרי 14 שנה ופותח בסגל נקמה נגד מי שהיה עורך דינו, תוך שהוא מערער את חיי משפחתו המתוחים ממילא ומטמח את כתו המצעירה. עם רוברט דה נירו, ניק נולטה, ג'סיקה לנג וג'ולייט לואיס. במאי: מרטין סקורסזה. 124 ד'
24.05 "סיפת הפולש". אוה"ב 91'. שני טייסים על משימת מטוסים אמריקאיים בשלהי מלחמת וייטנאם, יוצאים למבצע פרטי שבו הם מבצעים במטוס סילים קומוניסטי ליד האנוי. עם דני גלובר ווילם דפו. במאי: ג'ון מיליוס. 110 ד'
02.00 "קריבה". אוה"ב 89'. 83 ד'
03.25 "גבר מאוהב". צרפת 87'
05.20 "בובות קטנות". אנגליה 84'. 108 ד'

ספורט (05)

10.00 לקראת שידור ה"סומרסלאם". מבט חוזר אל הסומרסלאם 93'
12.45 הליגה האנגלית בכדורגל
13.45 היוקן הבינלאומי
14.35 פוטבול אמריקאי מליגת ה-NFL
16.10 ספורט מסוף (ש.ח)

16.40 מומו
17.15 בשידור
19.00 טניס שולחן מאליפות העולם
20.00 לקראת שידור ה"סומרסלאם". מבט חוזר אל סדרת ההיאבקות של ה-WWF '93
22.45 ספורט מסוף
23.15 טניס. אליפות "פרייק פוסט"
24.15 כדורגל ספרדי. מתוך הפתיחה

ילדים (06)

06.30 להתלבש עם שש
08.30 המוזן של כאילו (ש.ח)
09.00 בינת ההפתעות (ש.ח)
09.05 הבוקרים המופלאים. פרק 7 (ש.ח)
09.30 אורסון האליפיה. פרק 7 (ש.ח)
10.00 אולפן ראש השנה
10.05 אי המטמון. פרק 12
10.30 עולם של אגדות. פרק 15
11.00 מיידי מאוס. פרק 2
11.30 ספר פורים. פרק 2
12.00 שרלוק הבבליאלי. אוה"ב 72. 93 ד'
13.30 רואים כוכבים. מאחורי הקלעים של הסרט "אלאדין"
14.00 המוזן של כאילו
14.30 בינת ההפתעות
14.35 אבן החלומות. פרק 19
15.00 הקלברי פין וידידיו. פרק 1
15.30 מופוק. אוה"ב 78'. עלילותיו של הגיבור הבל יכול שהגיע בתינוק מגלקסיה רחוקה. עם כריסטופר ריב, ג'ין הקמן ומרגוט קידר. במאי: ריצ'רד דונר. 137 ד'
17.50 קול הדממה. פרק 1
19.30 שבבים שבבים
19.55 נשואים פלוס
20.20 משפחת סימפסון
20.45 הכל נשאר במשפחה
21.10 האמבר

הצגה שניה (06)

22.00 "כוכב גולר". אוה"ב 76. סיפור אהבה בין כוכב רוק שמתדרדר לסמים לבין זמרת צעירה הזוכה להצלחה

טלוויזיה יום ג'

ערוץ 1 (11)

10.00 בעקבי להורי האפאצ'ים. כרוה אילולי, בקלושה חלקים המסבבכת על כפר של האבוריג'ינים ... אילולי בעיר ... עם ... לאיכולה ... אבל ... 12 ... פרק ראשון
11.55 יסטרים תפלאות. תוכנית לסבים
12.00 יואש שאחין. תוכנית על המקום הבבורי
12.30 "מתנת הולילים". סיים על הולילים באנייה ...
13.20 סיפים ויוגלים. מופע קרקס
14.10 דראר הצי. פרדה קומית. עם בבאג העמים וג'באל פויר
14.40 ...
15.40 צלילים לוהטים. לקט שירים
16.10 ...
17.40 חדשות באנגלית
17.50 אל שפים ואנשים
18.00 אפרוס. תוכנית ריון
19.00 חדשות בערבית
19.30 ...
20.00 חדשות
20.05 ...
21.00 ...
22.00 "ביכנה מריכה". 88. סיפור

הרוסים בין ילד בעיירה אילולית קטנה לבין ... אהובתו ... 118 ד'
24.00 חדשות

ערוץ 2 (22)

08.00 קונצרט לחג. עם התזמורת הסימפונית הישראלית ראשון לציון והתזמורת הסימפונית הרוסית של רוסיה
09.30 "מלך הגולים". ישראל. סיפור של פקיד דואר שהגבר ...
11.00 גלגל המזל. ארבעל. תוכנית לראש השנה
12.10 "אלף נשותיו של נפתלי סימנטוב". ישראל 89'. ...
14.00 פלטפוס
14.05 זהו זה (ש.ח)
15.00 פליק פלאק, תוכנית חג לילדים
16.00 שיר להיום. מופע ...
17.30 "בלילי חופי". ישראל 72. ...
19.15 גלגל המזל. תוכנית חג
20.00 חדשות
20.10 ארגזי ראש הממשלה. ...
21.30 "גבעת חלפון אינה עונה". ישראל 76. ...
23.15 בכורות – ויוא '94. ...
23.30 חדשות
23.35 בכורות – ויוא '94. ...

"אלף נשותיו של נפתלי סימנטוב", ב', ערוץ 2

כבלים יום ד'

ערוץ 3 (03)

08.00 לקט מפרקי הסדרה "זינוק לאתגר" וביקור באתר הצילומים של התוכנית הזאת
08.05 רואים כוכבים עם צוות שחקני הסדרה "זינוק לאתגר"
08.25 זינוק לאתגר
09.10 זינוק לאתגר
10.00 תחרה 2. שני הפרקים
13.00 לקראת ראש '94
13.50 רואים כוכבים עם הזמבגיות העל
14.35 סודון אלאל, דני כנן הולך אולמוניק במופע מיוחד ארם ועולמי (ש.ח)
16.05 "קוראים לי סמיל". ישראל 73. שני נוערים בין ... יהודאל לחל אביב. עם פול סמית, אורי זוהר ויונה אליאן. במאי: ג'ורג' עובדיה
17.40 "כלך הכלים". ישראל 88. פקיד בדואר שאשתו נטשה אותו ולקחה עמה את בנם, ... עם ... דובי גל
19.05 ימן השבה. מבט חוזר אל האירועים של השנה שעברה ...
19.55 פינת תיירות. מופשבע מסורתי בירושלים
20.00 אבוקולה בארץ הקודש (ש.ח)
20.30 "המתחיה הגדולה". ישראל 84'. ... יהודה ברקן ויגאל שילון
22.00 "נערת הפרברים". ישראל 79. ...
23.30 לואי ארמסטרונג. מופע מסבר
24.25 קנדי ולייסי
01.15 בלהבת העולמות

סרטים (04)

07.00 סרט קצר
07.15 "אנא קח את בנותיי". אוה"ב 88'
09.00 "אבני המזלים". אנגליה 60'
10.35 "המבלול". אוה"ב 90'
12.00 "תינוק או לא תינוק". ארצות הברית 88'.
פרופסור בבליה מאוס בעבודה ובחיי ...

מקבורן ואלק בולדווין. במאי: ג'ון יוז. 101 ד'
13.45 "שירי האמהות". אנגליה 92'. סיפור פרישתם, ההתאהבות ... עם מילר ואיגוד ... במאי: מייקל מוריס. 89 ד'
15.20 "שום דבר". ארצות הברית 85'. עקרת בית צעירה ומשועממת נקלעת להרפתקה סבוכה, כתוצאה של פרסומת. ... עם מדונה ורוזנה ארקט. במאי: סוזן זיידלמן. 99 ד'
17.10 "האב הבן והדוד המסתורי". אוה"ב 91'. ... עם ג'ון קנדי, ... כריס קולומבוס. 100 ד'
19.00 "הקומיטמנטס". אירלנד 91'. ... במאי: אלן פרקר. 111 ד'
21.00 "החברים של אלכס". אוה"ב 83'. ... עם ויליאם הרט, טום ברנג'ר, גלן קלוז, קווין קליין, ג'ף גולדבלום ... במאי: לורנס קסדן. 100 ד'
22.45 "לילות הגולם". אוה"ב 89'. ... במאי: אבי מרטי. 112 ד'
24.40 "אל תוך השמש". אוה"ב 92'. ... 97 ד'
02.20 "חוזר" של מקסימי ... אוה"ב 91'. במאי: ריצ'רד לסטר. 85 ד'

ספורט (05)

10.00 מבט חוזר אל הדיואל המבכל – WWF
12.45 טניס שולחן מאליפות אירופה
13.15 טניס. אליפות "פרייק פוסט"
14.15 כדורגל מהליגה הארגנטינית
16.00 הבוקרים ...
17.30 מבט חוזר אל ...

WWF
19.30 תמונת מחזור. משחקי מחזור 2 ומשחקי גביע אירופה
20.30 חמש באויר. ליגת קיקה סלה בשידור ישיר. מכבי ראשל"צ נגד בני הרצליה
22.10 שידור ישיר. כדורגל בינלאומי. נבחרת אנגליה נגד נבחרת אוה"ב
24.00 חמש באויר. מכבי ראשל"צ נגד בני הרצליה (ש.ח)

ילדים (06)

06.30 להתלבש עם שש
08.30 המוזן של כאילו
09.00 בינת ההפתעות
09.05 אבן החלומות. פרק 19
09.30 הקלברי פין וידידיו. פרק 1 (ש.ח)
10.00 אולפן ראש השנה
10.05 אי המטמון. פרק 13
10.30 עולם של אגדות. פרק 16
11.00 מיידי מאוס. פרק 3
11.30 ספר פורים. פרק 3
12.00 היתוקלי התחזל הטובב. ... 70 ד'
13.30 המוזן של כאילו
14.00 בינת ההפתעות
14.05 ביל הכד. פרק 7
14.30 שחים קסנים. פרק 26
15.00 "שלום מר גוזר". סרט קצר
15.30 "הסוס השחור". סרט קצר
16.20 "סופרמן 2". אוה"ב 80'. עם כריסטופר ריב, מרגוט קידר וג'ין הקמן. במאי: ריצ'רד לסטר. 122 ד'
18.20 קול הדממה. פרק 2
19.30 שבבים, שבבים
19.55 נשואים פלוס
20.20 משפחת סימפסון
20.45 הכל נשאר במשפחה
21.10 האמבר

הצגה שניה (06)

22.00 "הלו דולי". אוה"ב 69'. מחזמר. ... עם ברברה סטרייסנד, וולטר מתאו, מייקל קרופורד ... במאי: ג'ין קלי. 138 ד'
24.25 "כל הלילה". אנגליה 61'. ...

תרבות מדע וטבע (08)

08.00 אוניברסיטה פתוחה. לה כוחם
10.00 מסעות גילוי במעמקים. הבטע לעומק
11.00 מסעות גילוי במעמקים
12.00 דיסקברי. מליפה בבאזורים (ש.ח)
13.00 דיסקברי. הגיבורים של ימינו
14.00 אוניברסיטה פתוחה (ש.ח)
16.00 דיסקברי. ירוקים, ירוקים
17.00 דיסקברי. קיזוח הצפילונים
18.00 אוניברסיטה פתוחה (ש.ח)
20.00 אוויר, אור ואטמוספרה. עיר לבנה
20.30 בראוה. אשפי הססמא. פרק 3
21.00 דיסקברי. דייר בוסק מוחזה
23.30 דיסקברי. ירוקים, ירוקים (ש.ח)
24.30 דיסקברי. קיזוח הצפילונים
01.30 אוויר, אור ואטמוספרה. עיר לבנה (ש.ח)
02.00 בראוה. אשפי הססמא. פרק 3 (ש.ח)

הום סינמה (41)

הדיקטו. 08.00, 10.00, 12.00, 14.00, 16.00, 18.00, 20.00, 22.00, 24.00, 02.00

הום סינמה (42)

אישה לשניים. 08.45, 01.30
למען חיי בני. 10.45
בחזות אישה. 12.45
החיים עפ"י אנגא. 15.30, 19.30, 21.30
הנוסע ה-57. 17.30, 23.30, 03.30

הום סינמה (43)

אצונה בגרוש. 08.30, 24.30
דבר ושמו אהבה. 10.30
סליבר. 12.30, 14.30, 20.30, 02.30
ברוטי. 16.30, 22.30
הצעה מגונה. 18.30

הום סינמה (44)

הלילה הבלתי נשכח. 08.45, 23.15
עין ציבורית. 10.45, 03.30
הנוגלה. 12.45, 21.00, 01.15
ירושה במחלוקת. 15.00, 19.00
שומר הנשי. 17.00

טלוויזיה יום ד'

ערוץ 1 (11)

10.00 "קסם נגה הפיך בבשולות הים". ...
11.40 ...
12.45 ...
13.20 ...
14.40 ...
15.05 ...
16.00 ...
17.30 ...
17.40 ...
18.15 ...
19.00 חדשות
19.30 ...
20.00 ...
20.25 ...
21.00 ...
21.30 ...
23.00 ...
23.10 ...

ריב סטילמן. 94 ד'
24.45 פסוק של יום

ערוץ 2 (22)

08.00 מוק מוקס. סרט אנימציה ...
08.30 ...
08.30 ...
09.00 ...
09.30 ...
11.00 ...
13.00 ...
14.00 פלטפוס
14.05 ...
15.00 "זוהר הבריה". ישראל 66'. ...
16.45 ...
20.00 חדשות
20.10 ...
21.20 ...
23.30 חדשות
23.35 ...

לוח העיר

הלוח של אזור המרכז

העיר | הארץ | צומת השרון | שתי ערים | ערים | מלאבס

סדר המדורים בלוח:
1. דירות.
2. עסקים.
3. מכוניות.
4. מכירות ושרותים.
5. ה. עבודה.

תל-אביב גוש דן והשרון

דירות למכירה

● בתיבה הבנימינאל, 3.5 בפרדס חנה, ...
164035047

חי נכסים
בבניין ממורלה 30
שיכון דן, תל-אביב
03-6471433 ,6487319/21
פקס: 03-6487323

● בנאות אפקה, 4, מרפסת, ק"ב, פינוי גמיש. $280,000
● בגוש יוקר, 4, משקפת, גבוהה, מיידי, בלעדי. $279,000
● באגף שיכון דן, להשכרה דירות גג, 1 + 4, גדולה ומרווחת + ריהוט. $1300
173341221

ישרא־נכסים
שלונסקי 47 נווה אפקה ת"א
03-6481281/2 ,6/
03-6480555

● בנאות 725 + 260 בנוי, 2 בתים ביחידה אחת. $850,000
● ברמת החייל קוטג' 6, חדש ומפואר + מרתף. $460,000
● ביוקרת במיקום מעולה בית + מגרש יפה. $500,000
● באזור יוקרה במיקום מעולה, 2.5 + גינה יפה ומרווחת. $215,000

טוביה לשם
סוכנות לנכסים (מלו"ן)
רח' קהילת סלוניקי 7
תל-אביב
03-6481829 ,03-6481387

● בתל-אביב, בהדר־יוסף, דירת גג במגורים, 4 + חניה. $400,000
● בתל-אביב ג', למכירה קוטג', מגרש 450 בנוי 300 מ"ר. $1,000,000
● בתל-אביב, כשיכון הצנחנים, קוטג', 200/450 מ"ר. $550,000
● בפתח־תקווה למכירה דירת גג, 5, חדשה + מטבח. $380,000
144953181

דניס בדק נכסים
והשקעות בע"מ
בתי יוקרה
סניף שיכון דן
רח' בניין ממורלה 32
03-6972275 מלו"ן

● באפקה וילה 5, מקום יוקרתי, גינה יפהפיה, כיוונים
● בישגב, בית דו משפחתי + גינה, מרתף, מרווח ושקט
● פרוייקט קוטג'ים מפוארים, ברמת צהלה, מיקום מבוקש, בלעדי
165529041

דניס בדק נכסים

● בצהלה, דו משפחתי, מרווח + גינה גדולה מיקום יוקרתי
● ברביבים, קוטג' טרי 6 + יחידה נפרדת, מיקום גבוה
● בתל ברוך, קוטג' מרווח 330 מ"ר + יחידה נפרדת לרציניים
173453111

דניס ברק
בתי יוקרה
נכסים והשקעות בע"מ
רחוב ויצמן 1 רמה"ש
03-5400004
מלו"ן

● ברמת השרון בבניה, מבחר דירות גינה וגג, במקום מעולה
● בהרצליה, בנוה אמירים, 5.5 + 3 אמבטיות, שקטה ומרווחת
● ברמת השרון המרווחת, קוטג' מושקע בגוש טוב, מרכזי ושקט
170348111

טוף נכסים
דירות בלעדיות בת"א
ברודצקי 19 רמת אביב
מל: 03-6417936

● בבבלי, 4, מרווחת, יוקרתית + מעלית וחניה, לבוטחים
● בבן יהודה, 3, גדולה ומרווחת, לבוטחים
● בשדרות עמנואל הרומי, 2 חדרים, ק"ב, מבואות יפה + 3 כ"א
170608011

תיווך המרכז יבנה
מכירה/השכרה, דירות וילות בבנין שונים.
08-430993
160946011

● בקטלה בגבעת הנוה, 2 חדרים, ...
132813013

דיור פלוס
רחובות
השקעות ושווק
מלו"ן
מלפון 08-492442

● להשכרה, קוטג' חדש, בנוה־דורון, 5 חדרים, מרווחת
● ברחובות, פרופלקס חדש, מפואר, 200 מ"ר, מיקום יוקרתי
● ברחובות, 5 + מרפסת, צמוד למכון, קומה א', מרפסת
● להשכרה, חנות 40 מ"ר, בראשל"צ, רח' הולצמן, לכל מטרה
● הולה המכירה, בבנין יוקרתי ברחובות, 7 דיירים, דירות בנות 4 חדרים, רח' משה־ארנבסקי
200216291

דניס ברק
בתי יוקרה
נכסים והשקעות בע"מ
רח' ויצמן 1
רמת השרון
03-5400004 מלו"ן

● ברמת השרון הצפונית, קוטג' מיוחד בבניה מיקום והכנון מעולים
● ברמת השרון, 4 + 1 + גג, בבניה + פונטנציאל, מיידי
● ברמת השרון, בטורנא, בית פרטי, מגרש גדול, מיידי
162934251

אברהמי
טל: 03-5246557

● למשקיעים מחו"ל: ודוגמים בניינים מסגרים או פנויים
● למגורים, תעשיה, ומשרדים
● אברהמי * 40 שנות נסיון, בלוקפט: 03-5246557
151147251

● להשכרה בנאות בקרית האונברסיטה...
150141254

דניס בדק נכסים
והשקעות בע"מ
בתי יוקרה
סניף שיכון דן
רח' בניין ממורלה 32
03-6472775

● בראיי פרויקט קוטגים מפוארים, ברמת צהלה, מיקום מצוין, בלעדי
● בישגב, בית דו משפחתי + גינה, מושקע, מרווח ושקט
● באפקה, וילה, 5 חדרים במקום יוקרתי גינה יפהפיה
173251111

חי נכסים
בבניין ממורלה 30
שיכון דן, תל-אביב
03-6471433 ,6487319/21
פקס: 03-6487323

● בגבעת הקשה, 1.5 חדרים, במקום יוקרתי + גג, בלעדי
● בשיכון דן, דירת גן, דו משפחתי, 5 חדרים + מרתף. $450,000
● להשכרה דירה משופצת, בבנין היוקרתי, בשד' דן, 3.5 חדרים, מרוהטת, מיזוג, 31.8.94, בלעדי
● בשיכון דן, דירת גג, חדישה, מיידי, $1100, בלעדי
140229111

תיווך מעוז
סוכנות נכסים והשקעות
ויצמן 146 כפר־סבא
09-754444
09-777003

● דירת גג במיקום מעולה בבנין 260 מ"ר, 5.5, גג. $265,000
● בית, 3, 80 מ"ר + 380 מגרש בבונות כ"ט. $130,000
● דירת 4 יפהפיה, חדשה + מעלית + מטבח + חניה. $175,000

צמרת השרון
בתי יוקרה ויזום
פרויקטים
רח' הבנים 50
רמת השרון
בקאנטרי קלאב
03-5496750 ,03-5496749
חבר מלו"ן

● בצהלה, וילה 1200 מ"ר מגרש, לרציניים בלבד, בלעדי
● בבני צהלה, 4, 115 מ"ר ק"ב + נוף מרהיב בלעדי
● בצהלה, בית משפחתי, מיידי, מיקום מעולה מרסים ב"צמרת השרון", בלעדי
● ברמות צהלה, 6, שקט ביותר, פינתי, 250 מ"ר מגרש. $490,000
● בנאות אפקה, בלעדי, ליד הפיל, 290 מגרש, בית ישן
151843161

סנטורי נכסים
שיווק ניהול נכסים
ובתי יוקרה
רמת החייל, תל-אביב
03-6476373
03-6475969

● ברמת החייל, בהזדמנות, 70 בנוי + 390 מ"ר מגרש. $345,000
● ברמת החייל, קוטג' 6 + מרתף, 285 בנוי, 330 מגרש. $540,000
● ברמת החייל, במיקום גבוה ושקט, בית + מגרש, 520 מ"ר
● ברביבים, דירת גג, 4 + 2 + גג, חדשה. $380,000
● בשיכון דן, 4 + מרפסת, 140 מ"ר, 2 דיירים. $345,000

תיווך בר־עוז
רח' המלכים 1
רמת־השרון
03-5492712 ,03-5492654

● ברמת השרון, קוטג' מושקע, 6 + מרתף, 600 מגרש. $540,000
● ברמת השרון, 4.5 חדרים, ק"א, פנויה. $145,000, מרווחת בהזדמנות
● בהרצליה, בהזדמנות 5.5 בשיכון יפהפה + מעלית + חניה. $330,000
151715181

העיר

● בנ"ס בית בודד 5 חד' על מגרש 360 מ"ר, בנוף מצוין ... $239,000 "שלעבנכסים"
125433017
● בנ"ס בית דו־משפחתי, 4 חד', לא מושקע, 100 מ"ר בנוי על 500 מ"ר... "שלעבנכסים"
125322017
● קוטג' 4.5 חדר בחר, 140 מ"ר + גינה בהלוגה, $216,000 "שלעבנכסים"
125228017

אקדיה
נכסים והשקעות
הגבורה 4 הרצליה
פיתוח
(מול מלון דניאל)
טל: 09-583815
פקס: 09-583744

● למכירה, מלון־דניאל, דירה פינתית, קומה גבוהה. $360,000
● להשכרה, ליד הים וילה 7, מיזוג, מיידי. $3,500
● 500 מ"ר + וילה קטנה ומטופחת, מיזוג, אפשרות בניה. $650,000
● קוטג' חדש, גינה יפה, שיש, כניסה מיידית. $800,000
151723251

וילות ובתים למכירה

בסביון, שקט
דונם ורבע, כ־300 מ"ר, $890,000, בלעדיות "לסביונסוף". 03-5339703
191402041

● קוטג'ים 6 חדרים, חדשים ומפוארים, החל מ־$260,000, בפרויקט ...
164109047
● בנבוריאל, קוטג' 300, 208/500, ...
165851047

בונבונייירה!

נפתח קוטג' לדוגמא בנוף יאיר

מכירת השלב האחרון בעיצומה.

צמוד ליישוב היוקרתי "כוכב יאיר"
בתים חד ודו משפחתיים
מוכנים להרחבה.
איכות חיים בלב הירוק של ישראל

החל מ־$159,500 בלבד!

האתר פתוח: א', ב', ג', ה', 17:30-14:00
ערבי חג, ימי שישי ושבת 14:00-11:00
050-243209 ,09-494831

פרויקט משותף של
סולל בונה בע"מ
ש. לשמן בע"מ

נוף יאיר
ישוב קהילתי עם איכות חיים

הארץ

ברעננה, בודד
6 + מרתף, 250/425, בגדרת פרטית אקסקלוסיבית.
"תיווך רעננה" 09-904042
173619017

נכסי הבירון
מאחל
שנה טובה
לקהל לקוחותיו
בזכרון-יעקוב מוצעת
בבניה-וילה עם נוף
לים באיזור יוקרתי!
06-397207

"דני דירות"
רח' סבבי 2
רעננה
טל: 09-917958 (מלו"ן)

● קוטג' 6 מושקע + 400 + גינה במיקום יוקרתי. $500,000
● קוטג' 5 + מרתף + ארונות במיקום יוקרתי ושקט. $455,000
● במערב רעננה קוטג' 6 + תוספת רבות, לכניסה. $440,000
170337011

ברמת השרון
פרויקט בניה מיוחד ויוקרתי, חדשי דירות גינה גג וקוטג'ים במיקום מעולה. "דניס בדק" 03-5400004
165422011

● בהרצליה פיתוח, בית חדש, חצי דונם + בריכה שחיה ...
170556017
● בהרצליה פיתוח, במיקום שקט, 7 חדרים ...
165459017
● בכפר־סבא בית 1.5 + ארגזה גדולה ...
171155017

● בית בודד 5.5 חד', 170 מ"ר בנוי על 370 מ"ר + מחסן בנוי + מרפסת, פינוי גמיש, $350,000 "שלעבנכסים"
130754017
● בפרויקט חדש באבן יהודה במקום הטוב ביותר קוטג'ים דו משפחתיים, 6 חד'... $290,000
104537017
● בלעדי: שיווק ע"י שלע נכסים ...
104330017
● מיידים למכירה מגרש בפרויקט ...
120116017

"סביונסון"
סביון, קרית אונו
וילה קרת, אחרון 27
נווה מונוסון
טל: 03-5339703
03-5334678

● בנוה מונוסון מבחר בנוה, בתים בגדלים שונים. $370,000-$550,000
● בסביון: בית במיקום מעולה דונם ורבע, אפשרות לתוספת בניה
● בקרית־אונו בית חדש במקום מעולה
● ביהוד בית חדש, 6, שקט ופינתי. $350,000
198747291

ישראהאוז
"בשכונת הצנחנים"
בבניה !!
קוטגי דו משפחתי
6 חדי + מרתף
תכנון מיוחד לאוגוסט 95
רק $465,000
09-901901

● בית הלה ליד השרון קוטג' 7 + יחידה נפרדת, 2.5 + מחסן, מגרש 400 ...
164955043
● בהרצליה הצעירה, דירה בגג ...
141728041
● ברעננה ללא תיווך, קוטג' מפואר, 340/385, ...
141438041
● בית השרון, 6, בשכר קטן + 600 מ"ר. $230,000
184749017
● בהרצליה הצעירה, דירה בן 5 + דירת 2 ...
184745017
● בגד השרון, קוטג' 500,6 ...
184514013
● ברמת השרון, בוה מבוק, קוטג' מיוחד ...
183755013

ברמת השרון!!
מבחר וילות יוקרתיים ומפוארים, + מגרשים
"גוית נכסים" 03-6315566
183003017

● ברמת השבים, קוטג' 6, מרתף, מרווח ...
183725017
● בהסיום, משופצת 5, בית, ...
183606017

ברעננה
קוטג' חדש ומפואר, בודד + מרתף, מיידי. 09-580754
182722011

● ברעננה, קוטג' מפואר, מקום טוב ושקט ...
174551011
● בגבעתיים, במגרש חצי דונם ...
174611017

צומת השרון

● שכון־יוקרה, וילה, 3 מפלסים, בנבורה. $259,000
165335017

ברעננה
קוטג' פינתי, ביהודה הלוי, 375 מ"ר, $485,000
09-911536
163012013

● בבניה, וילה יוקרה, מגוונת, הלבנון, ... "תיווך ההצעה" (מלו"ן)
163708017
● בנבוריאל, מיידי, 4 מפלסים, 890 מגרש. $500,000
154304014
● בנ"ס מבחר קוטגים באזור בני ביתן ... "שלעבנכסים" $280,000
130953017

ברעננה
בפרויקט בניה
ברחובות צפמן רבצקי
קוטגים מפוארים מפירסים עשרים
כניסה קיץ 1995
טלפונים: 09-451478 09-916336

● קוטג'ים מבחר בתים ומגרשים באזורים יוקרתיים בשרון.
184916291
● ברעננה, בקרית שרת, בית + 300, ... $175,000
172003297
● ברעננה, חדש מושקע ביותר, 300 בנוי, בלעדי "קוטג'יזם"
183021257
● בהרצליה הצעירה קוטגים מבחרים בבניה, בלעדי ...
180825257
● בהדרנה בהלכה בית + גינה ...
180222257
● ברמת־השרון, קוטג' קריות, שקט, 6 + גינה + גג
180000257

באבן יהודה
למכירה, וילות חדשות ומגרש, לדו משפחתי!
09-699068
164347257

אנגלו־סכסון
מודיעין/שוהם
08-264545

● בשוהם "למכירה/להשכרה, בית בודד על מגרש 510
● ביישובי מודיעין "למכירה משק, אפשרות לבנית בית נוסף
● ברעות, להשכרה/למכירה, בית דו משפחתי "מגרש 500
163711251

בית אנגלו־סכסון
רעננה 09-454133
ברחוב שקט ומבוקש
קוטג' 3 שנים.
6 חדרים + מרתף.
$455,000

● ברמת השרון המערבית, קוטג' בודד + מרתף, ב' 450 קוטג'...
174321187

ברעננה
בקרן היסוד, קוטג'ים מפוארים, תכנון חדיש, 380/240, לקראת גמר.
03-5444494
163132181

ברמת־השרון
קוטג'ים יפיפיים, בבניה, מרחק הליכה מהים, מרתף מאור, סטנדרט גבוה, החל מ־$295,000 "המגה" 03-5407148 מלו"ן
162944181

● ברעננה נווה אילן, 20 וילות מהודרות, למודרני + שלנו ...
171302187
● ברמת אפי 375 מגרש, מיקום מעולה ...
164651187
● לראשי־תעשייה בראשל"צ במושב, וילה חדשה ביותר, 500 מ"ר ...
164559187

מידון נכסים
המתווך שלך בלב השרון
09-967067

● בקריות קוטג'ים מפוארים, מפלסים, מחוד הכרות, $265,000, בלעדי
● וילה יוקרתית בחלוקה, מפלסים, מרתף, $410,000, בלעדי
● קוטג'ים מודיים בבניה בקריות + מרתף, איכותי, $185,000, בלעדי
145954181

● בהרצליה ב', קוטג'ים 6 חדרים, בבניה + מרפסות מרווחות.
153015187
● בהרצליה הצעירה, קוטג' חדש 5 + מרתף, ברחוב שקט.
152937187

בביבים!!!
בהזדמנות!!! משקע + מרתף, מיידי! $550,000 "המגה" 03-5407148 מלו"ן
190334151

● בבבגיה, במיקום מעולה, 1300, 400, ...
155732151

שתי ערים

"נכסים ודיור"
מציע למכירה ברעננה
ברחוב 2, פינת אחוזה 106
רעננה
09-910686 ,09-983672

● באזור דקר, רק $458,000, מיידי
● בביאליק + מרתף גדול, רק $448,000, פינוי גמיש
● בבקריההודה, בבניה, מפואר, מגרש 338, תכנית בנייה גמישה
181650181

● בהרצליה פיתוח, כשר, בודד + פר' מבריאל, וניה מגדה $640,000 "אנגלו סכסון"
165150119
● בהרצליה פיתוח, חדש ומפואר, קוטג' לים + נוף + גינה, אנגלו סכסון
165114119
● ברעננה, קוטג' 6 מיטב השכונה, "ליהוד" $660,000
155428119
● בגדרסיה ובאבן־יהודה, למכירה קוטג'ים יפהפיים + מרתף
133833119

וילות ובתים להשכרה

● וילה 4.5 בשמחתיטל ראשהעין, $590 בשנה
184731017
● בהסיום, בשמורון 3, בית, מטופחת + גינה + מטבח
183532017
● בהרצליה קוטג', 4/5, חדרים, יחידה נפרדת, מרתף
174857013
● בת"א קוטג', 210 בנוי + 90 מרתף, "פיכוקר"
171746017
● בהרצליה פיתוח, בית להשכרה במיקום מעולה, "בית וגן"
170649017
● בלב רעננה, קוטג', 4, חדש ומפואר, מיידי
165746017
● ברמת־השרון הצפונית, 4 + גינה גדולה, ...
165422017
● ברמת־השרון, קוטג' חדש 5.5 + מרתף, שקט "תמת תיווך"
184534257
● ברמה"ש, קוטג', 6 + מרתף, מושקע, מרכזי ושקט
184211257
● בכוכב יאיר, בית 4 + מוגן + גינה מטופחת, "שולי"
184103257
● ברעננה באזור יוקרתי, קוטג' מרווח + חצר גדולה, $1500, "איגוד תיווך"
183821257

● ברעננה קוטג' יפהפה, באזור יוקרתי + יחידה נפרדת, $670,000 "איגוד תיווך"
163231257
● בראשל"צ, בשכונת תוכנית, פרטי 200/480 בנוי, דירות בני מודרה ...
163147257
● בשמשונות מגויה, קוטג' 6 חדרים, ...
161729257
● בהרצליה פיתוח, וילה מודרנית מושקעת + נוף לים ...
182752187

בפרדס חנה
באזור וילות
קוטג'ים
דו משפחתיים
6 חדרים-שרותים כפולים
$154,000 כולל פיתוח
לא כולל מ.ע.מ
אדמה פרטית-נוף רענן
בניה איכותית, תכנון מעולה
משכנתא+הלוואה בנקאית
ערבות בנקאית מלאה
ל־5 יחידות ראשונות
אלוני צור
09-500276
09-558361
050-247110 גם בשבת
פתוח בשבת מ־ 10:00 - 17:00

● בהרצליה ב', 5, סלון גדול, ...
180354257
● בנוה־השרון קוטג' חדש, ... $1500
160644257
● ברמת השרון, קוטג' יפה, במיקום מעולה, ...
184039227
● בנוה מגני נית ישנה, 6 חדרים, מיידי ...
184007187
● בתל־ברוך, בית ישן 4, ...
170906187
● בשכון דן, 4 + גינה גדולה, ...
170813157
● בצופים קוטג' בשוק, 3 + חצר גדולה, מיידי
155310117
● בהרצליה הירוקה, קוטג' 5 ...
183847117

בהרצליה פיתוח
קוטג' מפואר 6 + מרתף, שקט, "כנף" 09-589844
183512111

● בהרצליה למכירה, קוטג' + גינה ...
184904117

"אנגלו סכסון"
רח' אחוזה 141 רעננה
09-454133
09-454336

● בלעדי קוטג' מטופח ברח' הלבני, שקט, 4 + מרתף קטן. $320,000
● קוטג', 6 + עלית גג + גינה מטופחת, באזור מבוקש. $380,000
● להשכרה, בית בקרית גנים. $1600
181742111

דירות נופש

● להשכרה, דירות נופש לתקופה קצרה מפוארות, "תיווך גל"
184558017
● למכירה בעלית, יחידת נופש ...
180247013
● להשכרה, בנוה ת"א, חוף ...
162045014

בבית ינאי
יחידות נופש נהדרות, ממש ליד הים. 09-666997
160603013

● בתל אביב להשכרה, יפה ומטופחת, ליד הים ...
183107257
● דירות נופש לתקופה קצרה, בתל-אביב, ...
183028187

ישראהאוז
בבלעדיות!!!
באחי-דקר היוקרתי
קוטגי מקסים
6.5 חדרים 380 מגרש
רק $548,000
הקודם זוכה!!!
09-901901

● בהרצליה הצעירה, קוטג' חדש 5 + מרתף ...
181517111
● בגדרה השרון, קוטג' חדש, 6 + מרתף ...
181443111
● ברמת השרון המערבית, וילה ...
180826111
● בית פרטי + 290 לבניה, ברעננה.
180422111

דני דירות
המתווך שלך ברעננה
ברעננה! באזור יוקרתי ופתוח !
קוטג' מיוחד 5 חד' + חדר
עבודה עוק + 140 מר' מרתף
בתכנון מיוחד $475,000
טל. 09-917958

בנתניה
חברת "הדפנ" בונה קוטג'ים יפים, 100 מ"ר + מעטפת 70 מ"ר $155,000, 170 מ"ר $190,000 על קרקע בשטח 375 מ"ר, המחירים כוללים פיתוח ומע"מ. 09-583519 בכל שעות היום, השאירו הודעה ונתקשר אליכם.
172604111

בית אנגלו־סכסון
רעננה 09-454133
במושב סמוך לרעננה
בית כפרי • יחידה
נפרדת • מדשאה
2 דונם
$530,000

ערים

פנטהאוז
דירות גג להשכרה

● בנ"ס פנטהאוז חדש יחיד על הגג, 5 חדרים + מרפסת, ... $1200 "שלעבנכסים"
124943017
● בנ"ס פנטהאוז חדש יחיד על הגג, 5 חדרים + מרפסת ... "שלעבנכסים"
121224017
● ברעננה, 3 + 1, מרוהט ומושקע, ...
194415297
● ברעננה בלב המרכז, דופלקס, 5 חדרים, מושקע, "איגוד תיווך"
183907257
● בהרצליה דופלקס + גג, 5, ק"ב, ...
183526117

פנטהאוז
דירות גג למכירה

קבלנים מציעים

● בשכון שלב אחרון לדירות, 5 + אפשרות ...
161824257

השפה בת־אנו
4 + גג + מעלית + חניה
מראה ליפה 03-280450
184436011

● בהרצליה, מגוונות, ... "מלו"ן"
185910017
● בראשל"צ, בגבעות, דופלקס, 6 חדרים + גג, מפואר ...
185156017
● בבבלי, 3 + גג + מעלית + חניה + נוף, חדשה
170336017
● לזוגיים, בגבעות 4 + 1 גג ענק, מעלית וחניה ...
165912017
● ברעננה, פנטהאוז יפהפה, 170 מ"ר, ...
165159017
● בסבא"צ 5.5 + גג + חניה, מושקעת ...
161539013
● בנ"ס מבחר פנטהאוזים ודופלקסים ... "שלעבנכסים"
130457017
● בנ"ס דירת דופלקס 5 חד' ... "שלעבנכסים"
130403017
● בנ"ס בפרויקט "דום והכפר" ... "שלעבנכסים"
125059017

מלאבס

"דני־דירות"
רח' סבבי 2
רעננה
טל: 09-917958 (מלו"ן)

● ה. 4 + גג 2, מחודשת במיקום מצוין. $320,000
● דופלקס 5 + מרפסת שמש מושקע ביותר ומרכזי. $320,000
● בפרויקט חדש דופלקס 6 + 70 מ"ר מרפסת. $319,000
060104041

● בנ"ס בפרויקט "דום והכפר" מבחר ... "שלעבנכסים"
104155017
● ברעננה, דירת גג מסודרת וחדשה + נוף "AVIV"
160836257
● בהרצליה הצעירה, דירת גג, 5, יפה, בהזדמנות "ליהוד"
184084227
● בכפר השרון 4 מפרדות + חדר גג, נוף מהמם
182544187
● בהרצליה, מרפסת ושקטה, 4 + 3, חדשה + מעלית חניה
182115187
● 4, דירת גג, שקט, בריכה, $350,000 "נירים"
181420187
● ברמת השרון, דירת גג, במיקום מעולה, מיידי "צמחים" "שולי"
174242187
● בהזדמנות בהלוואה, דירת גג, 5 בכבר מרכזי, "גמני"
164517187
● בכפר השרון, מבחירים חדש, גג מרחף, $230,000
184523117
● ברמת השרון המערבית, 4 + 1.5, 150 מ"ר + גג נוף משגע, "פירמה בכנסי"
184136117

ברמת־השרון
פנטהאוז יפיפיה בבניה, סופר מפואר, $450,000, בלעדי "להמגה" 5407148 03 מלו"ן
183434111

ברמת־השרון
בבניה דירת גג, 134 מ"ר, $370,000, בלעדי "להמגה" 03-5407148 מלו"ן
183210111

● בהרצליה הצעירה, בהזדמנות דירת גג, 5 + 2, שקט.
183915117

א. שחף נכסים
מציעים למכירה בתל־אביב
דירות גג ופנטהאוזים
03-5104277

● ב"צפון תל־אביב" 2 מושקעות + גג יפהפיה 150 מ"ר, אפשרות הרחבה + 3 בבן יהודה במחיר הביטוח. $320,000
● ב"אמיל־זולא" 2.5 מושקעת 3 מפלסים 2 גגות קטנים + מעליות. $280,000
● 3 + 1 + גג + נוף לים! חדשה מושקעת + מעלית + הצעות במרכז השקט באזור "מגדל המאה". $470,000
171324111

● ברעננה למכירה מפוארת שקט, ... "ליהוד" מלו"ן
155341117
● בפרויקט, חדש, מפואר, דירה 180, ... "ליהוד"
141247117
● ברעננה 1 + 4, מושקעת + מעלית ...
141222117

תל אביב

תיווך א.חמיד
בן יהודה 114
טל: 03-5232260

● ברחוב כשר, גג ... ויפה, ק"ב כלי ... $265,000
● להשכרה, ברחוב ... יפהפיה, ק"ד + ... חניה. $1260
● ברחוב כשר ... משופצת להולכים ...
161630...

אנגלו סכסון
כבר הגיע
רח' ה' ב... 44
03-5467722

● 3, בשמעון ..., משופצת, ק"ב. $229,000
● 2.5 בהרקון ..., מוארת ומרווחת. $195,000
● 3, בקטמינים ..., מעלית + חניה, ... $255,000
174331297

אנגלו סכסון
כבר הגיע
רח' ה' באייר 44
03-5467722

● 3, בקליי במקום ללא מהסם, 120 מ"ר, ק"ב
● 4, בסבקם, גבוה, קורסית, מעלית + חניה, מהודרת. $320,000
● 4, בהוד הערקם, ק"ב 130 מ"ר + מעלית + חניה. $550,000
174115291

א.ס. יזום
מאגר נדל"ן בע"מ
אבן גבירול 150 ת"א
5462734 ,5462735
פקס: 5463438

● בבבלי, 4 חדרים, ק"א, מעלית חניה. $320,000
● ברחוב שקט, ליד הפארק, 4 חדרים מעלית חניה. $350,000
● אנו מבקשים את חוג לקוחותינו בברכת שנה טובה
174407111

"תיווך הבזק"
מנקין 45 גבעתיים
03-5715190

● בהדר אפשרטפיה, ת"א, בבניין חדש, מפואר ויחודי, מוצעות למכירה דירות בנות 2 חדרים, 2.5 חדרים, וכמו דירות גג 2 + 2.5, 3 + 1.
135812111

א.ס. יזום
מאגר נדל"ן בע"מ
רח' אבן גבירול 150
תל־אביב
טל: 5462734 ,5462735
פקס: 5463438

● באבן גבירול, ליד כיכר מלכי, 2 + נוף חדיש, ק"א. $149,000
● בבבלי, ברחוב הבננה הגדולה, 3 חדרים, ק"ב, מושקעת. $280,000
● ב"כוכב הצפון" בבנין יוקרתי חדש, 5 חדרים ק"א. $450,000
174007111

תיווך א. חמיד
בן יהודה 114 ת"א
טל: 03-5232260

● 380 מ"ר, גג לבניה, בתל־אביב $480,000 כולל שיפוץ בנין ומעלית
● ביהודה־הלוי, במרכז, דירה 3 + מעלית. $130,000
● 170 מ"ר, בנווה ... חדש יפה. $440,000
173434181

● חזים בכיכר/מכבי דירות ...
170724187

4 חדרים

● 4 מושקעת, יפהפיה, ... $129,000
191550041
● בבבלי גבוה, 8, ממצאים ... $1,200,000
170757041
● ליד כיכר המדינה 4.5, ... $325,000
185527157

● 4 בהתנתקות הירוקה + מעלית, ... יפה, $850
185113017

נחלת צבי
שכונת בורק
דופלקס חדש 150 + גג + חניה. "מעייך" 03-6819268
171354011

● בגבעה 4 + מעלית + חניה ...
170411017
● גבעתיים, 5, ...
165100017
● 4 חדרים 4.5, מעלית ...
163606017
● בנבון ה"א ...
182405257
● בנגרי 4 ...
175545257
● 4 חדרים, במקום מעולה ...
184027187
● בדיזנגוף ליד הבימה, 4, ...
190905157
● 4 לדבבת בבניה, גדולה, ...
190654157
● בצפון הישן 4 משופצת, ק"ב ... "שפט אל שמשי"
185636157
● 4 קצרה בשם ההדר, ...
184405117
● חניה להשכרה בבניה, 2.5 ק"ב ...
184224117
● בהלפרין, ליד בן יהודה, ...
181144117
● בנה בלב, 130 בנוי + חצר, ק"ב ... $280,000
133726117

3.5-3 חדרים

● יפהפיה, 3 חדרים, ק"א, מסודרת, בנובקע.
152931047
● בהדר הפינה, 3, עקמת שקמה.
184227017
● 3, במזמר ...
170908017
● 3, מרווחת, ק"ב, בבגבעתיים ...
154914017
● בכ' 3 חדרים 100 מ"ר, ...
145855014
● 3, בגבן שכבה ...
184253257
● 3 ק"ב נוף לים + גג לא בבאל ...
182310257
● 3, ליד הביתה, ק"ב ...
175904257
● ליד הכיכר, 3 + מעלית וחניה, ...
182204187

● בגבעתיים, 3, גדולה, מוארת, ק"ב, $190,000 "אשדרית"
181927187

בהוגבב־ציון!
3, גדולה ומוארת + מרפסות, בבנין מטופח 03-5284999
174801187

● בגה ברגבה, 3 בגבעה, ק"א, מעלית + ... $117,000
190725157

ברמה
3 חדרים, ק"ב + מרפסות, $195,000 "אבגדיר" 03-5244102
164345111

● בגבקע הנדרדרי דירות 4 ...
141015117
● בגה בוק, 90 בנוי + חצר, ק"ב, $230,000
133646117
● ארלוזורוב קרירבבה, 3, גדולה, ק"ב, ...
191352147
● בגזמבה, 3.5, ק"ב, יפהפיה, ...
184103147

2.5—2 חדרים

● בפרבק, ק"ב, ליד הים, מושקעת. $122,000
183614047

בביבר מסריק
2.5 גדולה, מרפסות, $150,000, מיידי "תיווך עפר" 03-5280541
165733047

בריינבנין!!!
מיוחדת, שקטה ושקטה, מראה ליפה $156,000 03-200450
184506011

● בגגה, 2 + מרפסה, ק"ב, חניה. $165,000
172007017
● 2 חדרים, בדיגה, ק"א, ... $162,000
170041017
● 2.5, ק"ב + אפשרות הרחבה פינתית.
165147017
● 2, ק"ב, מרפסת + גג לבניה ליד הים ...
184028257
● 2, ק"ב, מרפסת + גג לבניה ליד הים ...
183949257

למודעת 8 מילים
(4 ימי ו'+יום ג' אחד)
638-20-20
לוח העיר
מבצע! 159 ש"ח

חוץ מ"גני-העיר"
לא תמצא עוד קוטג'
במרכז כפר סבא

שוב בחרה חברת קירת במיקום מעולה להקמת שכונת יוקרה.
רק 26 קוטג'ים ו־16 דופלקסים נבנים עכשיו בגני העיר על מגרשים בני 345 מ"ר כ"א על קרקע פרטית. היחידות כוללות 6 חדרים, כניסה פרטית וגינה צמודה גדולה. גני העיר מוקמת אל תוך תשתית קהילתית קיימת בסמוך לקניון "ערים".

משרד מכירות באתר 09-421847
פתוח באתר גם בשבת 10:00-14:00

יזום וביצוע: **קירת בע"מ**
טל: 03-5795061/2

דוד בבליקי בע"מ
חברה לבניין
בונה בית מגורים מפואר
בלב העיר
ברח' רש"י 27 תל-אביב
מרחק דקות הליכה:
✔ משנקין ✔ דיזנגוף סנטר
✔ הבימה ✔ היכל התרבות
דירות למכירה 1/2 3-4 חדרים
ודירות גג דו-מפלסים
בבית: לובי מפואר גדול, מפרט עשיר.
חניה צמודה לדירה (אפשרות לחניה עטופה)
משרד מכירות באתר הבניה טל. פקס 03-5222381 ... (לא בשבת)

האם דירתך בנויה כהלכה?
מהנדסי בם יבדקו את דירתך (בכל הארץ):
● בעת הבניה ● לפני הקניה ● בגילוי נזקים וליקויים ● בתקופת האחריות
● חוו"ד מקצועית לבתי-משפט ● אומדן עלויות לכל חוו"ד
בם ביקורת מבנים
דירה בודקים בבם 03-5609314

مكذا من الأصل

هكذا من الأصل

לגור בכוכב הקריה
קרית ראשון
לחיות כמו במלון 5 כוכבים!
★★★★★

חדר כושר • סאונה • חדר תרבות ואירועים • לובי מפואר עם שומר בכל שעות היממה • מפרט טכני גבוה ביותר
מעליות מהירות • מוסיקת רקע בלובי ובמעליות • פיתוח סביבתי מושלם

מגדל מגורים מפוארים ויוקרתיים במלונה, הכוללים דירות 2, 4, 4.5 (דירת 4 חד׳+חדר), 5, 6 חד׳ וכן דירות קוטג׳-פנטהאוז בנות 7 חדרים.

הדירות לדוגמא פתוחות גם בשבתות 11:00-15:00

לובי מפואר עם עמדת שמירה מאויישת 24 שעות ביממה

מגדלי השמש מ.ה. (1990) בע״מ, מקבוצת מנשאל • רח׳ גליל, בית המשלב, קרית ראשון, ראשל״צ טל. 03-9619542/3

טרמינל שירותי הנדסה
אל תיפול עם הבית
בדיקת לקויי בניה בדירות חדשות ומשומשות
ע״י מהנדסים מומחים
• קביל בבימ״ש • אומדן עלויות לתיקונים
• יעוץ משפטי חינם • בכל רחבי הארץ
חיוג חינם 177-022-4313
מוקד ארצי 24 שעות ביממה

העיר
נכסים והשקעות
חיים עוזר 13 פ״ת
טל: 03-9343114/5/6
פקס: 03-9344421

● בראש העין הוותיקה 4 חדרים קוטג׳ בודד על מגרש 420 מ״ר פינוי גמיש רק $200,000
● מקבלן 1 + 3 + 32 + מעלית חניה 3 כ״א מיידי $185,000
● ברחוב קריצמר 4 + מעלית ק״צ + ח״א ש״כ מושקעת $210,000
● בכפר גנים 2, 7 קומות ח״ב מפוארת $390,000
● בנוה מונסון 640 מ״ר ל־2 יחידות 100 מ״ר בבני $330,000

---

4 חדרים ויותר

3-3.5 חדרים

נתניה חדרה

2-2.5 חדרים

1-1.5 חדרים

בכפר סבא "גני השרון"
נותרו עדיין להשכרה במחיר מבצע 6 חד׳
$ 600 במקום $750
דופלקסים יפהפיים
לתקופה של 2-5 שנים
טל באתר 09-971927 תשלו׳ 09-613935

יניב נכסים
בן גוריון 4
רעננה
09-902828

● 3.5 חדרים + מרפסת שמש, רק $165,000
● במיקום מרכזי, 4.5 מסודרת + מעלית + חניה. $219,000
● 5 מפוארת + מרפסת שמש, 145 מ״ר + מעלית. $260,000
● דופלקס חדש בבנין קטן + מרפסות + חניה + מחסן $320,000

ישרא האוס
5-חד׳ + מרפסת שמש ש.כ. ק״ב חזית מול קוטג׳ים רק $ 249,000
פנטהאוז מפואר 6 חד׳+מרפסות גדולות מפרט עשיר רק $352,000
09-901901

אנגלו סכסון
רעננה 09-454133
קוטג׳ חדש באיזור השוק, 5 חדרים, כניסה מיידית רק $335,000

אקספרס נכסים
בן גוריון 15
הרצליה
09-500970, 09-546285

● למכירה/השכרה, קוטג׳ חדש ומיוחד + מרתף, אחד מבוקש
● פנטהאוז חדש ומפואר במרכז, באזור שקט ומבוקש. $320,000
● להשכרה בהרצליה־פיתוח, וילה יפה + בריכה, מתאימה לדיפלומט
● בהרצמונים למכירה 4.5 שקטה, מפוארת ומרוהטת ביטול אלה, ק״א

רמת השרון

פרוייקט
"נוף השרון" ברמת־השרון, רח׳ גולדה־מאיר פינת אוסישקין, בבניין יוקרתי, בתחילת בניה, דירות גן, דירות 4, 3 חדרים ודירות פנטהאוז, סטנדרט בניה וגימור ברמה גבוהה ביותר, שיווק בלעדי המגה 03-5407148 מלר״ן

בהרצליה הירוקה
בבניה
בנין מפואר 8 דיירים
דירות 3,4 +דירות גן
פ.ב. אריה בע״מ
אתר: זלמן שניאור 36 הרצליה
09-564184

ראשל״צ

נס ציונה

רחובות

בונה חוף
ראלש״צ
בלעדי ל״בתי־די״
שיווק נדל״ן
טלפון: 03-9621510

● ת״ש להמר קוטג׳ מבוקש, 5 + מרתף + מקלט. $308,000
● דירה 4.5 בשכונה אמריקאי, חזר ארונות, נ׳קוזי. $168,000
● 5 + 3 ...דירה, גינה ומוח לים. $316,000

דירות בשב״ח

שכירות תל-אביב

בתי״ם 4 חדרים ויותר

למכירה/השכרה
דופלקס מפואר, ליד הים, 6.5 חדרים. 03-5533003/4 (בני)

למכירה/השכרה
דופלקס מפואר, ליד הים, 6.5 חדרים. 03-5533003/4 בני

"דני־דירות"
רח׳ מכבי 2
רעננה
טל: 09-917958 (מלר״ן)

● בפרויקט חדש 5 + 100 מ״ר גינה + מסרב. $259,000
● 4 חדרים מרווחת במיקום מבוקש, ק״ד + מעלית. $202,000
● 5 חדרים מסודרת באיזור מעולה, ק״א + מעלית $230,000

במרכז השקט!!!
קוטג׳ים בבניה
6 חדרים $339,000
מכירות בלעדי
יניב נכסים
09-902828
09-421188

כלפון בשח
דירות פאר:
5,4,3.5 חדרים
+ מרפסת שמש
דירת גן
דירות פנטהאוז
יניב נכסים
09-902828
09-421188

ישרא האוס
5-חד׳, 147 מ״ר מסודרת ביותר בחדשה רק $ 246,000
5 + גג + חדר בבנייך קטן ושקט מסודרת ונקיה רק $230,000
09-901901

דני דירות
במרכז רעננה! דגן 1+4
- גג מפותח במיקום מעולה + 3 כווני אויר במחיר מיוחד של $ 260,000
טל. 09-917958

בלעדי!!! במיקום יוקרתי!
5 חדרים מפוארת + מרפסת-שמש
$265,000
יניב נכסים
09-902828
09-421188

פנטהאוז PENTHOUSE
09-988-599

בלעדי
באזור מעולה, 4.5, ק״ד, מסודרת ומושקעת "אנגלו סכסון" $199,000
09-441521

"אנגלו סכסון"
רח׳ אחוזה 141 רעננה
09-454133
09-454336

● דירה 117 מ״ר + מרפסת, ק״ב גלי, מבודת, שקטה. $163,000
● 4 קומה, 135 מ״ר, ק״ד, מעלית, נוף פתוח, מבודד. $190,000
● 5 חדרים + מרפסת. $243,000

אביב
אלמוג — נכסים
יזום ושיווק פרויקטים
הכתובת שלך ברעננה
אחוזה 72 רעננה
מלפון רב קוו
09-986558

לוח העיר
הלוח של אזור המרכז
03 - 638-20-20
קבלת מודעות מידי יום עד 22.00

בואו לגור בצמרת
בניצני קריית בן-גוריון

"ניצני הקריה", פרויקט הבניה היוקרתי של קבוצת מזרחי ובניו. נבנה במיקום היפה שבין פארק היובל, רח׳ אורי צבי גרינברג ומשעול הניצנים.
פיתוח סביבתי הכולל ריצוף הולנדי, גינון מיוחד, תאורה דקורטיבית ופינות חמד — הופכים את הפרויקט למילה האחרונה באיכות ורמת חיים בקריית בן-גוריון – חולון.
לבחירתכם: דירות 4 ו-5 חדרים עם מרפסת שמש ודירות גג מפוארות בנות 5 ו-6 חדרים. מפרט טכני עשיר. ריצוף קרמי ומטבח מיוחד.

האתר פתוח בשבת ובימי השבוע 10:00-16:00
טלפון: 03-6532113

שנה-טובה וחג שמח! לכל בית ישראל ממזרחי ובניו

4 חדרים — החל מ-$175,000
5 חדרים — החל מ-$185,000
המחירים בשקלים לפי שער יציג.
* לפי תקנון החברה

ההתנפלות בשיאה
באלמוג השרון
וילה עם בריכה וג׳קוזי
רק $166,900
במבצע ראש-השנה

לאור הפניות הרבות נענתה הנהלת
רשת אלמוג להמשיך במבצע
וילה • בריכה • ג׳קוזי
בפרויקט היחידי

אלמוג השרון

אלמוג
האתר פתוח כל ימות השבוע
מרכז מידע באתר: 050-254810, 050-356740

3-3.5 חדרים

2-2.5 חדרים

חולון

בשכונת קיפארוס
306 מ״ר, לבניה ״ 220 מ״ר, $278,000 5616555 03

כפר סבא 4 חדרים ויותר

בפרויקט חדש
"דום הבשר", דופלקס, 5 חד׳.
09-975938

בפרויקט חדש
"דום הבשר", דופלקס, 5 חדרים.
09-975938

דיור 2000
אחוזה 18 רעננה
09-425959
חבר מלר״ן

● 4 ק״ד + מעלית מושקעת, $205,000 146 מ״ר.
● דירה ק. בנוף רעננה 4.5 חדרים, מיידית. $205,000
● 5 ק״ד + מעלית בחזית $240,000
● פנטהאוז מפואר, בריכות גדולות. $320,000
● קוטג׳ במבשר + מרתף. $450,000

אנגלו סכסון
רעננה 09-454133
חיבת להכרות
בבנין חדש
4 דיירים בלבד
5 חדרים + מרפסת ענקית
רק $239,000

"דב ליבוביץ״"
נכסים השקעות, ברב״ע 4 + מעלית, ק״ב, פנה לשקט, רק $198,000 09-451478

א׳ק״ב (גליל)
בהמשך פנה לגינה, רק $171,000 "דב ליבוביץ״" נכסים השקעות. 09-916336

"דב ליבוביץ״"
נכסים השקעות בגבעה, 5 + מעלית, ק״ה, קיץ 1995 רק $218,000 09-916336

4 חדרים ויותר

בהרצליה
4.5 משקעת ק״ס, נוף מרהיב, $300,000 בלעדי "המגה" 03-5407148 מלר״ן

4.5 עקיקות
+ מרפסת שמש ע״י נוה אמירים. "צמרת השרון" 03-5496749

בנוה־אמירים
בתבנית, 5 עקיקות $305,000 בלעדי "להמגה" 03-5407148 מלר״ן

בהרצליה הירוקה
בתחילת בניה 4, 5 ופנטהאוז (5) 09-507258

בהרצליה הירוקה
הירוקה ויפיפיה, 115 מ״ר, $255,000 א. תמיד 03-52332260

רעננה

"חיש - דד"
הקשר שלך לעיסקה מוצלחת
09-918125, 09-983585
פקס: 09-918057

● בהזדמנות בבניה דירת גן 5 חדרים רק $280,000
● בפרוגרס קוטג׳ דו תבליות, מחוזה, מחיר רק $380,000
● 5 בפרוזה השקטה (135 מ״ר) + מעלית רק $215,000

ת.י.נכסים
תיווך השקעות בנדל״ן
רח׳ קלאוזנר 2, רעננה
טל: 09-983659
פקס: 09-902560

● 3, מסודרת, ק״ב. $115,000
● בהזדמנות בגליל היוקרתי 3, ק״ב חניה. $156,000
● קוטג׳ 6, יחידה נפרדת באזור מבוקש. $385,000

במודיעין 4.5
עקיות, ק״ב, $277,000 בלעדי "להמגה". 03-5407148 מלר״ן

5 גבוהה
+ מעלית, 150 מ״ר, $305,000 בלעדי "להמגה". 03-5407148 מלר״ן

3-3.5 חדרים

3, ק״ב
במיקום מעולה, פונה לגינה, מקסימה. 03-5400004

3, בבניה
97 מ״ר + מרפסות, $235,000 בלעדי "להמגה". 03-5407148 מלר״ן

2-2.5 חדרים

הרצליה

בהרצמונים
דירת גג, 1 + 3 גדולה, ק״ג, בלי. 050-289550

בנוה עמל
בבניה מתקדמת 3 + גג $133,000, 3 + גינה $140,000, 4 $145,000, 4+ $150,000, גג 4 + $155,000 גינה $162,000 "אנגלו סכסון" 09-507258

בצעירה
במיקום מעולה בבניה דירות גג, דירת קוטג׳ ודירות 4. 03-5400004

"מגדלי אלמיר"
שקט ומרכזי 5 ו-4 חדרים 09-540186, 09-542855

למכירה דירת גג
במרכז תל-אביב
תכנון ע״פ דרישה
08-405995

דירת 5 חדרים מפוארת רק $253,300
דירת 4 חדרים מפוארת רק $237,900

בפרוייקט "גני החוף", באזור היוקרתי של נתניה, בבניין עם לובי כניסה מפואר, 2 מעליות וגנרטור חרום. בכל דירה - ריצוף שיש בסלון, במטבח ובפינת האוכל, שני חדרי רחצה ושני חדרי שירותים, ארונות מטבח ושיש גרניט, הכנה למזגן מפוצל.

גני החוף
רובע המגורים היוקרתי ביותר בנתניה, ממש ליד הים.

אזורים
משרד המכירות באתר גני החוף, שדרות ניצה, נתניה.

בר״ג
ברומטינסקי שניים בהרצמונים ק״א ק״ק 03-6993498 "תיווך"

"ברוך נכסים"
זבוטינסקי 63 רמת־גן
03-5755603/4
03-5756069

● ברמת גן, ברוטה, 2.5 ק״ב, מסודרת, חזית בלעדי
● ברמת גן, בגפן 2 + חצי ק״ב מסודרת חזית בלעדי
● רמת גן 2 + חצי, גדולה + גינה מרכזי ושקט בלעדי

בגבעתיים
2 מפוארות, מרכזי ושקט, ק״א, "תיווך הכותרת" 03-5738036

1-1.5 חדרים

פתח תקוה והסביבה

ידן נכסים
איכוב 13 פ״ת
03-9319449
פקס: 03-9312579

השרון הוד השרון 4 חדרים ויותר

כחול לבן
נכסים
03-9340022, 9345322

4 חדרים ויותר

3-3.5 חדרים

2-2.5 חדרים

שכונות דרומיות 4 חדרים ויותר

גוש דן

תיווך מדינה
עבה 51 ר״ג
03-5748344/3

● בר״ג בגנה, 1 + 2, ק״ב עורפית, משקעת
● חדר בקריניצי, ק״א, חזית. $95,000
● בהגנה, ק״ב בלי, מושקעת, אפשרות בניה בגג

בר נכסים
דירות בלעדיות בגבעתיים
ברוכוב 34 גבעתיים
03-6724448 מלפקס:

● בארלוזורוב, 4, יסודית, ק״א, מושקעת + מעלית + חניה, בחישה
● בבורוכוב, 3, ק״ב, מרווחת, מבודדת, שקטה + חניה
● בבורוכוב, 4, קומה גבוהה + מעלית + חניה + נוף, מסודרת

בגבעתיים
ברחוב התע״ש, ק״ב 4 + מעלית, אתמיר 5232260 $230,000 03

"תיווך הרכסים"
מלר״ן
הרואה 164 ר״ג
03-5744083, 03-5745451

● בהרואה, 3 + 1/2 בהזדמנות, $140,000 פינוי 10 חודשים
● סרבה מבר ירושלים 4+ 1/2 מושקעת, מעלית וחניה $245,000
● בזאל, 4 חדרים, ק״ב, מושקעת $210,000

"סביונסון"
סביון, קרית אונו
גילה קרת, אותרג 27
נווה מונוסון
טל: 03-5339703
03-5334678

2, נחמיה ושקט, ק״ב, משופצת כחדשה. 03-5284994

שכונות צפוניות

טוב נכסים
ברודצקי 19 רמת אביב
תל-אביב
03-6417936

● בנאות אפקה ב׳, 3.5, בקומה גבוהה שקטה, נוף פתוח, מיקום כעולה
● בנה אביבים 3.5 מסודרת מרווחת שקטה + מעלית
● ברמת אביב הירוקה, 2 + פינת אוכל $165,000 למהירי החלטה, מפתחות במשרד

4 חדרים ויותר

בבבלים
4 + יחידה נפרדת, מושקעת ויוקרתית. 03-6486114, 03-6472775

"ברוך נכסים"
זבוטינסקי 63 רמת־גן
03-5755603/4
03-5756069

● בגבעת הפרחים 5 מפוארת מעלית + חניה + מחסן מיידי
● בגבעת הפרחים, בבניה, 5 מפוארת 170 מ״ר + מרפסת
● בגבעת הפרחים, בבניה, דופלקס + גינה חניה + מחסן

בנני צהלה
4, ק״5 + גוף + מעלית בלעדי ל"צמרת השרון". 03-5496749

3-3.5 חדרים

ברמא״ה 3
משקעת, משופצת, ק״ב + מעלית, ללא תיווך. 03-6425592

לוח העיר
בלי פרסום
* קבלת מודעות בימים א׳, ג׳, ד׳
בין השעות 22.00-8.00
* ביום ב׳ קבלת מודעות 19:00-8:00
* ביום ה׳ קבלת מודעות 18.15-8.00
* יום ו׳ קבלת מודעות 17.00 -8:00
(מינימום 8 מילים למודעה)
* תיקונים למודעות יתקבלו עד השעה 16.00 בלבד

מבצע פרסום מדהים! קומפלקס היכל ... ש... לכל ה...

03-5757384

[illegible]

בירצליה בפיתוח
18 מ"ר + 30 + מ"ר ... קירוחות. 03"540186

משרדים בבת...

מתנת עסקים
ומענה אישי לי 5100 לחודש. 03"373004

משרדים השכרה
להשכרה 100 מ"ר + ...

להשכרה
באת. ברעננה, 40 מ"ר, ל"ר מטרה. 09"988688

Hotel Golden... / מלון גולדן...
מקום טוב באמצע
בלב הככר המרכזית והמדרחוב
מרכז הפעילויות וההתרחשויות בעיר נתניה
* חדרים מרווחים
* בריכת שחיה
* טלוויזיה ושידור וידאו בחדרים
* מטבח מעולה איחפאי כשר
מבצע ספטמבר / ראש השנה וסוכות
חג שמח ושנה טובה

אמיגה
יצרני מערכות פליטה לרכב בע"מ
למוסכים, יזמים, אנשי-קבע ותעשיה משוחררים!
רשת קיימת ומובילה בתחומה מרחיבה את סניפיה בכל הארץ ומאפשרת קבלת זכיינים/שותפים (דרושה השקעה)
בדבר פרטים:
02-793101/2 ☎
ת.ד 8596 ירושלים 91084

מחסנים השכרה
* מחסן חש, 1000 מ"ר + חשמל, בגרעם בשרון. 050"288857, 420471"
* ברינדות, חצי מרתף, 60 מ"ר + ... 03"5465783 "קוב" נכסים

באת. בתים
3,500 מ"ר, לאחסנה פתוחה/מקורה, בגג בנין תעשיה + רמפה/רכבים/קונטיינרים/סחורות. "מורי הגיר" (גבי) 03"5533003/4

דרושות ומוצעות:
דירות יוקרה אקסקלוסיביות
מאזור תל-אביב והמרכז
* למכירה החל מ - $600,000
* להשכרה החל מ - $2,000
☎ לפרטים: 03-5600242
ת.ד. 36830 ת"א ממש אקסקלוסיביות

"סימונאי/מכון עצמאי"
למוצרי קוסמטיקה לאמבטיה מיבוא, רווחים טובים. 03"9673272

עסקים
למכירה
מוגן פעיל, במרכז ת"א, בשכ"ת "אלור" 03"5239897

מחסן ממוחשב
פתוח להצעות " לאיחסון/ייצוג/השכרה.
03"5375929/32

באת. בתים
3,500 מ"ר, לאחסנה פתוחה/מקורה, בגג בניין תעשיה + רמפה/רכבים/קונטיינרים/סחורות. "מורי הגיר" (גבי) 03"5533003/4

פאב
לקוחות ורווח בטוח
למסירה, ליד הבימה
טל'. 6854730, 03-295807

לרציניים בלבד!
עסק משגשג בענף התיירות
חדרי אירות על רמה בגליל העליון
לפרטים:
טל: 06-950805
06-940745

חנויות כללי
להשכרה/מכירה
חנויות ברבהזו חולון, 35 + 2.5 מ"ר. 03"5533003/4 (גבי)

לעסקים מקשיים
ייעוץ שיקום הבראה, ע"י מומחה. 03"5601588

עסקים מכירה

חנויות מכירה

עסקים השכרה

בית בטוח
מניעת גניבות בעסקים
טלויזיה במעגל סגור מבצע!! 595 $
מערכות אלקטרוניות "יזמזמים" + מדבקות מבצע!! 49 $ לחודש
צילומי סתר
טל: 09-988232
03-9690934

למוסד ציבורי דרוש
בנין משרדים/תעשייה קלה
באזור ת"א (400-300 מ"ר)
דמי תיווך ישולמו בהתאם
פקס: 03-5662922

להשכרה
שטח להפעלת
מינימרקט באשדוד
במקום מרכזי, סואן עם תנועה גדולה של לקוחות
מועמדים מתאימים מתבקשים לפנות בכתב
ת.ד. 6377 אשדוד

"תיווך הרכסים"
מלרין
הרואה 164 ר"ג
03"5745451
03"5744083
* לרופאים להשכרה, בבנין ת"א, חדרי מרפאה ...
* מכירה רפואית, סלפון, פקס מיוב מרכזי

קונב כל
המרכז הארצי לסטודים, בובות, מרפים, ודלפקים
פותח עסק/חנות?
מבצע סטנדים נקל
20% הנחה
בובות חייטים
50% הנחה
מבצע בובה
היום נמשך

חנויות השכרה

להשכרה
בשטח של תעשיות רוגוזין
מחסן מקורה, בשטח של 800 מ"ר,
2 רמפות, רצפת בטון, תאורה מלאה,
שמירה באמצעות תשתיות הפוטל 24 שעות,
אפשרות פריקה והעמסה ע"י המשכיר
או קבלת שירותי העמסה ופריקה.
תעשיות רוגוזין 08-532961

מ.מ.ש
רישום חברה
בדשם התהבדות
(תוך 3 שעות)
940 ש"ח
לייעוץ/רישום
"קבלן רשום"
בממונה הבהודם
03-5661063

להשברה/למכירה
מבני תעשייה ...
בפארק תעשיות אפק בראש העין
ובאיזור התעשייה החדש בבנות
טל' 03-5100693/4

אוגאלות השכרה

חנות 85 מ"ר + גלריה, בסלמה 3.
050"200748, 03"5531196

באת. בתים
3,500 מ"ר, לאחסנה פתוחה/מקורה, בגג בנין תעשיה + רמפה/רכבים/קונטיינרים/סחורות. "מורי הגיר" (גבי) 03"5533003/4

מחסנים כללי

קניון אשדוד
הזדמנות עסקית
להשכרה בקניון אשדוד
שטח המתאים למכון כושר / אירובי / דיסקוטק / סנוקר ועוד
על המעוניינים לפנות לטל. 08-567031 או לת.ד. 6377

שכ"ח נתניה חדרה

בקשו דירות

דירות מרוהטות
מרוהטות תל-אביב

מרוהטות גוש דן

מרוהטות בפתח תקוה

מרוהטות השרון

מרוהטות חולון בת-ים

דירות ברמ"ג

שותף/ה

שכ"ח בפתח תקוה

שכ"ח השרון

שכ"ח חולון ובת-ים

שכ"ח ראשון לציון
רחובות ונס-ציונה

"דני דירות"
רוז מבכי 2
רעננה
טל: 09"917958 (מלר"ן)
* קוטג' 5 חד' + ברחוב מוסקת, מרכזי, כניסה באוקטובר
* לכניסה מיידית 5 חד', ברחוב יוקרתי, ק"ב 5700
* בלב הפארק דופלקס 5 + מרפסות שמש, לכניסה מיידית

בכ"ס
בנין שלם, 8 דירות, מתאים למורים/מוסד "קינג דיוויד" 09"984561

בכפר סבא
בתל חי, 3, מרוחות, 5 חדרים, מיידית, 09"593190

ברעננה
מבחר דירות להשכרה, לתאריכים גמישים, "רבלינגר" נכסים, השקעות 09"916336, 09"451478

ברעננה
קוטג' 6, מושקע לכניסה 09"902727 "לירר" $975

נאות נורדיה - 270 קוטג'ים על קרקע פרטית (טאבו)

יוקרה בכפר

פרוייקט יוקרתי הסמוך בצמוד למושב הותיק נורדיה בלב אזור שקט ירוק ומטופח, נמצא בקרבה למרכזי קניות, בילוי ותרבות בנתניה (בסמיכות לרכבת הפרברים). לפרוייקט אופי כפרי המקנה לו איכות חיים ותנאים אידיאליים לגידול ילדים.

המיוחד בו אופי כפרי אמיתי איכות חיים ברמה אחרת, חינוך, תרבות וספורט המשתלבים בחיי כפר ובלב אזור עירוני גדול.

נאות נורדיה הבתים מעוצבים בצורה יוצאת דופן, ע"י האדריכל יוסי סל. בחירה מתוך 5 טיפוסי בתים הנבנים בסטנדרט בניה גבוה.

על מגרשים בגודל של 311 מ"ר ועד 642 מ"ר.

שיטת רכישה מיוחדת הנותנת לקונה בטחון מלא לכספו!

✔ הכי קרוב לכל מקום.
✔ רחובות הולנדיים.
✔ שטחים ירוקים נרחבים.
✔ מפרט טכני עשיר.
✔ תשתית מודרנית
✔ מרחק גדול בין הבתים.
✔ אפשרות לשינויים פנימיים ביעוץ האדריכל - ללא תשלום.

המחירים כוללים מע"מ ופיתוח

★ משפחות המצטרפות לפרוייקט תעבורנה ועדת קבלה.

חברת "בוני נורדיה" בע"מ משרד מכירות - באתר 09-829997/8

מתוח א-ה בשעות: 9:00-13:00, 16:00-19:00, יום ו' בשעות: 9:00-13:00
האתר פתוח בשבת להתרשמות וקביעת פגישות למשך השבוע בשעות: 11:00-14:00

"אורגד נכסים"
השכרה ומכירה בת"א ר"ג ובעתיים.
טלפונים: 03"6916334,
050"324368
* לזרויים 2 משפחות ברחוב לוז ק"ג עורפית $455
* בבנין 2 + חד' + מזגן + ארון ק"א לשותפים $600
* בברטנבסבא 3 משפחת $725, בגבאתב 2 בתביעון $400

א. שחף נכסים
מציעים להשכרה מבחר דירות
03"5173484
* 2 משותפים מרוהטות + ים לכל התקופה
* 4 מרוחות + ים + מעלית + חניה
* 3 חדרים באזור הים ד' "מגדל המפרש" + מעלית + חניה $780
* 3, 4 יוקרתיים מעולים על הים לטווח ארוך

שכ"ח שכונות צפוניות ת"א

דירות הצפון
בהנהלת גרית
רח' אבן גבירול 148 ת"א
טל: 03"5467848
פקס: 03"5465941
* דירה, חד' בגרם ת"א, ריהוט חלקי, מיידי, $400
* בבנין דירות חדר ריהוט חלקי, מיידי, $400
* בבנין השקטה 2 " יפיפיה מיידי, ריהוט חלקי

שכ"ח שכונות דרומיות ת"א

שכ"ח גוש דן

3. בעירייה
ק"ג משופצת, ריקה, שקטה, "אבידור" $550
03"5244102

4. ביוקר אליהו
ושאה"ה, 4, 8650 + מעלית + חניה (5850)
03"200450/5

3. בשלמה המלך
חדשה + מעלית חניה, $850, ריקה, "אבידור" 03"5244102

בלואי מיכל
1.5 + מרפסת לגינה, ק"ג מרוהטת, $525 "אבידור" 03"5244102

3 בבלוך
ק"ג, ריקה שקטה, $660 "אבידור" 03"5244102

א. שחף נכסים
מציעים להשכרה מבחר דירות
03"5173484
* 1. מרוהטות + מרפסות ק"א ב"הדיקר" "דוב" $300
* 2. בפרדים ב"הדרח" $500
* 3 פרדים, מרוחות ב"הדבלה"
* 2.5 עקינות ב"שטויוש" רבן העיר" מטודיה (1.5) משותפת בבבעתיים

[illegible]

مكذا من الأصل

هكذا من الأصل

למה להתפשר על יד שניה אם אפשר לקנות פאסאט חדשה*?

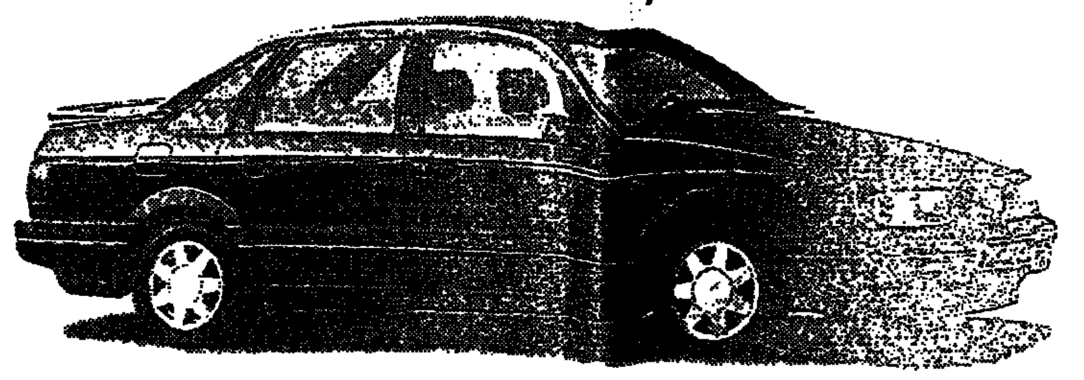

אין משפחתית מרווחת ממנה בישראל. אין גם משפחתית בטוחה יותר. הפאסאט מציעה לך מזגן מקורי, הגה כח, כריות אויר ומעצורי ABS (אופציה). עכשיו אתה יכול להשיג את אחת מ-90 האחרונות מסוגה שנשארו במלאי שלנו, במחיר שלא יחזור.

לבחירתך דגמי 1.8CL ו"ואריאנט" החל מ-72,099 ש"ח

לפי מחירון 57/94 מיום 1.9.94

לקבלת פרטים על הסוכנות הקרובה למקום מגוריך התקשר לטלמסר: 03-5653350

לו כל דבר בחיים היה בטוח כמו פולקסווגן-אודי.

*פאסאט-דגם קודם

...היה כדאי לחכות
המכירה הגדולה החלה
מבחר מכוניות דגמי 94'/93'
הכי גדול בארץ
החל מ- 5,000 ק"מ!

מצב מכני הכי טוב - הקילומטראז' הכי נמוך

- רנו 21, אקספרס
- ניסן סאני CLX אוטו'
- פיג'ו 205
- פיג'ו 1800 405
- פיג'ו 306
- סיטרואן ZX
- מיצובישי לאנסר
- מיצובישי צ'אמפ
- סובארו ליאונה
- פיאט טמפרה, אונו
- מזדה 323
- סנדר סיטרואן
- סנדר סובארו
- פורד סרנזיס

עד 90% אשראי ב-36 תשלומים

• בכפוף לתנאי חברת האשראי.

תל-אביב: טל. 6392320, 03-6392761
ירושלים: טל. 02-252151-3 חיפה: 04-410910
אשקלון: טל. 07-722724, רחובות: טל. 08-468376

ELDAN אלדן RENT-A-CAR השכרת רכב

Budget
דגמי 93-94

פג'ו 306/205, פיאט אונו, דייהטסו שריד אוטומט/אפלאוז, דייהו רייסר, מזדה 626/323, ניסן סאני, סובארו סנדר, מיצובישי לנסר/גלנט 2.0/1.8, ביואיק סנצ'ורי 3.3

50% במזומן 50% בתשלומים
ללא ריבית וללא הצמדה
(בכפוף לאישור)
אפשרות לאשראי עד 90% מערך הרכב
אחריות ל-6 חדשים או 10,000 ק"מ

פתוח גם במוצ"ש בשעות 19:00-22:00

ת"א: רח' מיטב 9 (מאחורי המשביר המרכזי) 5612332
חיפה: רח' יפו 186 (בתחנת פז בת-גלים) 520666
באר שבע: רח' מעלי הבנין 8 (בתחנת פז) 280755
ירושלים: רח' צרת 2 תלפיות (מול מגרש השייח) 784558

פיג'ו 305
פיג'ו 309
פיג'ו 405
פיג'ו 505
משחריות
רנו
פיאט אונו
חיפושית
עד 1800 סמ"ק
ספיישל

1984, GLF 1800, אוטומטית, שניה + מזגן, שמורה. 03-6741518

קבלת מודעות לוח העיר 03-6382020

ביטוח אופנועים
למבוטחינו שרות לביטוח חובה לבית הלקוח בגוש דן
050-263131
שרות הובן (ומחירים סבירים)
03-6910801

ראוי
45/92, ארגו ומעליה,
מרצדס 409/89, סגור ומוגבה. 03-804943

GMC, ראלי דיזל, 1993, 11 מקומות, מפואר + תוספות, 050-209095

הידרו מנוף בנתניה
09-686569
09-333843
• מנופים מ-200-1 טון משומשים וחדשים
• זרוע רם-סע 40-2 טון
• מנופים לעבודות חשמל 38 מטר
• חובקים לבלוקים
• סלי-אדם
• כפות לגוש ומרצפות

ג'נרל מוטורס GM
קובי-דרך פ"ת 82
03-5626767, 5628898
סנדר G.M.C
סונומה 88-92
שברולט ואן מפואר לטיולים 88
סנדר מיצובישי 92
דבל קבינה
סנדר רנו אקספרס 93
סנדר איסוזו 93 דיזל

YAMAHA TRAID-IN
קונים כל אופנוע במחירון
FZR600 - כטרייד-אין
FZR1000 מודל 1993-תחום
• כפוף למצב הכלי
• עד גבר המלאי
כל סוגי האופנועים המשומשים
במחירים טובים ובתשלומים

מוניות
טרקטורונים
קרוואנים וגררים

ציקי גררים NO-1

רוקר בע"מ
שרת 17 א'
הוד השרון
09-424128-9
ליסינג
ב-36 תשלומים
חודשיים נמוכים
אופציה לרכישת המכונית
מוסף תקופת השכירה

אופנועים וקטנועים

קודה
הכל על אופנועים
03-6827535
03-6829297
GSX 750 R- 89
TSW50 - 92,93
TSX50 - 90
GS500- 91,92,93,94
פיל ביג 50- 92
פרוגטר 100- 93
CN 250- 93
GN 250- 91
GSX 400- 87
DR250 - 87

דכב אונא
מרכז המסחריות
03-804943
03-5569115
סנדר GMC סיירה 2500 86/88/91 (4X4)
סנדרים פורד 504 87/88
GMC ואן אורך סגור 89
סנדר דוקאטו דבל קבינה דיזל 88
ב"ס CG-8 89
GMC ואן (4X4) 87

בהזדמנות מחוקי
עקב תאונת ביטוח,
1992, RSE 650-DR
03-6854055

עד 50 סמ"ק

SL 70 1300, 85
+ טסט שנה שמורה + אזעקה, 03-591564, 03-6839531

סטייר-אין מסוגים סוכנות למכוניות
דרך פ"ת 74, קומה 5
טל' 03-5626002-3

GMC סיירה CK (4X4) מפואר ומיוחד 1993
20,000 ק"מ
אפשרות להחלפה

פיאט טיפו
פיאט רגאטה
פיאט 127
פיג'ו 104
פיג'ו 106
פיג'ו 205
קורטינה

יגאל אופנועים
כל מה שרצית ולא ידעת שיש
פרגים, חלקי חשמל, כנפים, מכלי דלק, לוחות שעונים, קרבורטורים, בולמים
03-495536
050-207356

משאיות

מרצדס
409/88 סגור ומוגבה, 03-9346065 44,000

סוכנות מכירה ומוסך מורשה פיאט, לנציה יפו
אפשרות לטרייד אין.
מוסך "אמיר"
סלמה 38 ת"א
03-814720, 825634

ספיישל
שיוקרסיט
אסקורט
סיירה

מוסך "אפריים"
רח' שמוטקין 21
א.ת. ישן ראשל"צ
טל' 03-9692994

מוסך מורשה "סובארו" מבצע בדיקת רכב ממוחשבת לפני קניה 150 ש"ח
למביא מודעה זו הנחה 10% על עבודה וחלפים

פרס!
150 ש"ח
למוצא מכוניות גנובות
חברת
מוקד ארצי 6390111

עד 1600 סמ"ק
סיטרואן
פולקסווגן
גולף

שיפור רכב וסתר
המסגר 13 את. מגניה
09-620470
RECARO
ואין יותר כאבי גב!!!
כסא אורטופדי
לכל סוגי הרכב

1988, DL, אוטומטית + מזגן, שמורה, שניה, 115,000 בטל 03-6778634

טלבוט
לנציה
מזדה
מיצובישי
מרצדס
סובארו

גלי מעורבת
אביזרי רכב
דוד המלך 38 ראשל"צ
03-9611982
אזעקה בכל סוגי שלטים
+גלאי אקוסטי
280 ש"ח בלבד
כולל מע"מ והרכבה

רק מחשב
יכול להגיד לך את האמת על הרכב.
קומפיוטסט מחשב לך את הקניה.
אחריות 6 חודשים
ראשל"צ 03-9641247
03-9661958
ת"א 03-5376418

ג'יפים

הונדה

ק'אוטו מוכרת דגמי 1993:
• פיג'ו 205
• שריד 1.3 אוטומט
• סיטרואן ZX-1.4
אחזות טרייד אין
03-6391307

ד"ר-ד"ר הטסט
כיכר מילנו ת"א
יהודה המכבי 4
טל' 03-5462313

מבצע ת"א
החלף מכוניתך הישנה בדגמי 1994-95
אשראי עד 80%
לא ערבים

VOLVO
מנועים • חלקי-פח • מכני • אביזרים • חלקי-חשמל • מושבים • דשבורדים • ריפוד פנים הרכב • ועוד
מוסך עוזי - וולוו
03-5363172

טרייד-אין מסוגים סוכנות למכוניות
דרך פ"ת 74, קומה 5
טל' 03-5626002-3
B.M.W 730i 1994 לבנה 13,000 ק"מ
אפשרות להחלפה

פיאט

מיוחדת
למביני עין, אופל סנטור, ספורט, אוטומטית, 08-474071

מ.ח. עסקי רכב וחלפים בע"מ
המסגר 33, ת"א
03-382793, 377654
יבוא ושיווק חלפים משומשים לרכב אירופאי ויפני
מנועים, גירים, חלקי פח וחשמל לכל הרכבים

לוח העיר
03 - 638-20-20
קבלת מודעות מידי יום עד 22.00

עובדי משק

נטע בע"מ
שרותי סיעוד לקשישים ונכים
★ מטפלות/ים זרים וישראלים בבית ובבית חולים
★ תוכניות מיוחדות גם ל-24 שעות!
★ לפרטיים וזכאי ביטוח לאומי, משהבי"ט וקופ"ח.
רח' הירדן 15 ת"א
טל: 03-5103898
03-661169

עובדי נקיון

עובדי בניין

שומרות ומטפלות

נהגים

סיעודית בע"מ
טל: 03-5333524
03-5333930
שרותי מטפלים/ות בקשישים בבתיהם תנאים טובים, שעות עבודה נוחות, אפשרות ל-24 שעות.
תל-אביב - 03-5254105
מעוז אביב - 03-6481583
חולון - 03-5043508
בת-ים - 03-596217
פתח תקוה - 03-9311189
רמת-גן - 03-6731008

מטפלת פיליפינית
מנוסה בטיפול סיעודי מתפנה לעבודה (+ויזה)
04-642784
03-5469323
07-712827

מחסנאים

לחברה סימוניאות
בא.ת. כפר-סבא, דרושים
נהגים כפר-סבא
09-954092, 09-954062

שכר ותנאים
טובים למלגזן מנוסה + המכבה.
03-5374579,
03-9304025, 03-5055368

לחברה סימוניאות
מאת כפר-סבא, נהגי ג'.
09-954092, 09-954062

דרוש
לשומר ציבורי בת"א, נהגי/ות ג' + נסיון, אחרי צבא, לעבודה קבועה. "תיגבור"
03-9305147,
03-297840, 03-5036885/6
03-9677403

ספרים/ות

עורכי דין

עובדי מתכת

עובדי אלומיניום
מקצועיים ולא מקצועיים, תנאים טובים. 03-5011085

תנאים מצויינים
לחרט/כרסם CNC מנוסה.
03-6393285/6,
03-5039374, 03-9304025

דרושים:
כרסם, חרט, ידע ונסיון מוכח בכרסום ולא חריטה, בעבודות נירוסטה אלומיניום, למפעל בראשון לציון. 03-9668806,
03-9654685

שרטטים גרפיקאים

טבחים וקונדיטורים

שומרות וגננות

דרוש
רכז/מדריך חברתי בת"א
בעל השכלה ונסיון מתאימים
03-5627231

עובדי מטבח

מלצרים/ות

מרכזניות

לימודים

ENGLISH
רעיון חדשני בישראל
אין יותר צורך לטוס לקמברידג' ללמוד
מכללת הוואי
בשורה משמחת למעונינים ללמוד אנגלית מדוברת למתחילים או למתקדמים
כפר הנופש המרהיב על שפת הכנרת "חוף הוואי" מקבוצת ע.מ. אמיתי הופך בעונת החורף בחודשים: דצמ', ינוא', פבר', למכללה ללימודי אנגלית לקורסים בפרקי זמן של 2-3 שבועות, בהדרכת טובי המורים מהשורה הראשונה, ועם צוות דובר אנגלית בלבד.
מבצע! לרגל הפתיחה מחירי עלות
יום יום בשווה בבריאות - רק אנגלית!
לימוד והנאה בשילוב לינה ותנאי נופש מלאים.
לפרטים והרשמה: ת.ד 2061 עפולה
טל: 06-790202 משעה 08.00-20.00 שרה אהרון
בשבתות וחגים ניתן להשאיר הודעה ואנו נחזיר לכם צלצול

מהנדסים אדריכלים

הצעות עבודה

שכר ותנאים טובים
לבוגרי בי"ס מקצועי, מכונאים, מסגרות.
03-6393285/6,
03-5055368, 03-9311059

"לתגבור"
עובדים + מרקטוריסטים, להרוח, נתניה ות"א, "
04-830182 .2,500.

זהלוריינות
להפצת עלונים בת.ד. רכב/אופנוע - חובה
שכר מצוין
03-6393531

לוליה קהילת (ות)

מוכרים ות

מזכירות

לשיקום הקהילה דרושה
דרוש/ה
מזכיר/ה פנים
תושב/ת איזור השרון
נא לשלוח קו"ח לת.ד. 109 נורדיה 44805 או בערב:
03-9382656

טכנאים מקצועיים

לחברה הנמצאת בשירותי אבטחה ושיפור התנועה דרוש/ה
פסיכולוג/ית
לביצוע אבחונים וטיפולים קצרי-מועד

₪ 1370 ש"ח
בשבוע לפרטים
+18 מגיל 050-307685

לפרויקט שיווקי
(לא הרבליף) צעירים/ות לעבודה קבועה, 8 שעות.
03-6315184 ₪4000.-

לאיגוד לבריאות הציבור
דרושים נציגים מכל רחבי הארץ, לרישום חברים לאיגוד, משרה חלקית/ מלאה. 03-6132424

בוגרים
מעל גיל 21, לניקוי משרדים + הסעות בשכר גבוה.
03-9313345, 03-5252583

מיידית
לשיווק בצוותים, צעירים/ות משוחררים/ות, 3,000 - 5,000 ש"ח. 03-6315184

עובדי גינון

דבקים

מנהלת חשבונות

טכנאים הנדסאים

מוכנים מקצועיים
לחנויות, בסיס + אחוזים, רכב חובה. 03-5610060

"ליצוא-הקודה"
דרושה צעירה נאה, לעבודה עם אנגלי. 050-281132

דרוש/ה
לחברה גדולה
כתבן/ית
5.2-6.2 בא-ב
או איינשטיין
WORD או
או קיוטקס
טל: 03-7527811

אחראי + רכב
למכירת מכשירים, למוסכים בת"א. 03-6417925 בערב

מוקדנים/ות למשמרות
מתאים לסטודנטים/יות, השמירה - 24 שעות.
03-5171051

דרוש קבע
מקצועי, ומכירות מנוסה, למעדניה ברעננה.
09-445831

עובדי מנוסה
לחיתוך וכיפוף פח.
03-5055368, 03-5374579
03-9304025

ביה"ס "אופק" למקצועות המינהל
ת"א, טל: 5607178 (13.00-09.00)
בואו ללמוד
חשבשבת
בשעור פרטי, בזמנים נוחים
6 מפגשים וביניהם תרגול ללא הגבלה

אלום סנטר - ביצוע כל עבודות האלומיניום
חלונות, תריסים, ויטרינות ותיקונים
שירות מהיר וזול!
מפעל: 03-6829814 נמען: 03-5510447

המכללה לליכוד אוטוקד
הנדסאי
רוצים אותך עם AUTOCAD 12
קורס להנדסאים בגיבוי משרד העבודה
טל: 03-6721940

א.ס.י. בטחון
דרושים/ות באשקלון/ציון
מאבטחים
לאבטחת מוסדות חינוך
עד גיל 50, רמת היובאי 3
03-9619116, 03-9619121

אשמורן / אשמורת
שכר 14 ש"ח לשעה
מובטח!!!
למתאימים/ות בלבד!!!
03-6969622

אשדר מחשבים בע"מ
03-6723696, 03-6701501

שידוכים

מהפכה
התון/י למידע... 24 שעות
03-5442268
04-770142

"קשר"
השיטה השוויצרית הכרויות לפנויים/ות בהתאמה עצמית מהטלפון בביתך...

בובות
בתי-דגים

אוכלוניות/ים
להבריוחות בשפע + מסיבות, לפנויים/ות.
03-5463622, 03-5464560
04-625107/8, 03-5466660

הכרויות

"חיים רוטר"
(מ- 1985)
03-6966222-3
הכרויות לנישואין חבר/ה לחיים בארץ ובחו"ל!!
חילוניים ודתיים בלי הגבלת זמן!!
סניפים: 09-563747
04-773035 02-868994
08-456838 06-326188

ש.י.
03-9241721
03-9211526
הדרך הקלה הנוחה והבטוחה להכרויות דיסקרטיות מבלי לפרוק מסגרות קיימות מפגשים בין נשים וגברים לקשרים נסתרים.

קורסים וחוגים

הגרלות-הגרלה

מחשבי אולימפוס
486 DX-386 DX

מחשבים
S.VGA + 486-DX
486-SX כולל 1,970 ש"ח
386-DX כולל 1,820 ש"ח
5247252

מכשירי משרד

סירות וגלשנים ואופנועים

קורסים לאופנעת

צילום

ציוד האזנה

מגוון רחב של ציוד האזנה

ציוד להאזנה מקצועי
03-6131333 050-259526

ציפוי אמבטיות

חידוש אמבטיות "זאב"
● תיקון וציפוי מחדש
● ללא פרוק ושבירת הרכבת
28 שנות נסיון
טל. 09-584862

שיפוצים

אלומיניום
נס ציונה
08-407699
* ביצוע עבודות אלומיניום וברזל
* ויטרינות תריסים
* החלפת חלונות כיס מעץ לאלומיניום
* דלתות כניסה ואינטרקום סורגים, גדרות, שערים וסככות.
שרות אמינות ואיכות

רהיטים

רוצים לקנות

שרותי ליווי

למכירה
03-5468810

מוצרי חשמל

מקררים

מערכות סטריאו

High-End STEREO
"קסלר סטריאו"
CD TRANSPORT
D/A CONVERTER
POWER SUPPLY
באכות מאוד גבוהה
ROKSAN, SEQUENCE
אבן-גבירול 47 ת"א
03-6965459

מחשבים

קומפיוטרס
03-6724569
הוזלה עד 25%!!
486-33 מחשב
4 מגה זיכרון
דיסק קשיח 212 מגה
S.V.G.A. מסך
2 כוננים
3,490 ש"ח

שבתאי מחשבים
יבוא ושיווק
נוה שאנן 12 ת"א
טל: 03-379181
במבצע!

מחשב 486 40 MHZ
S.VGA 0.28 מסך
LOW RADIATION
2250 ש"ח

אופיר מחשבים
S.VGA 486-DX
2000 ש"ח
03-6761225
5206666
32131

מחשב 486
1890 ש"ח
דם מחשבים

מנועים, מצברים, אביזרים
177-022-5240-570-70

אלחוש מרכז אזעקות
03-5071851

טלוויזיות

מוסיקה וכלי נגינה

* קורס אודישן
* להקות רוק
Live To Dat / ערוצים
03-9318857
03-5206666

בית החליל
גליקסון 4 ת"א
טל: 5287059
תלילי צד זה אנחנו
חדשים, משומשים, תיקון ומכירה
אלי סבק
תיקון כלי נשיפה

פסנתר
רק ברסיטל!!!
TRADE IN ברסיטל
פסנתר חדש החל מ- 4,200 ש"ח בלבד
בתוספת הפסנתר הישן שברשותך
תל אביב: דיזנגוף 94
03-5229954
רעננה: בן גוריון 3
09-421513

פתוח במוצ"ש!!!
פסנתרים יד-שניה אכותיים!!!
אחרי שיפוץ באחריות מלאה!!!

בית הפסנתר
אלנבי 99 ת"א
03-299023
אין לנו מתחרים

אמנות עתיקות

בריאות

וידאו ומצלמות וידאו

חיות בית

גורי לברדור
09-919041

טלפונים ומכשירי קשר

"נעמי הקשורה"
טל: 050-307985
ערכת דיבורית הכלולת מטען
מבצע חסר תקדים
הקיים נפתחים והמלאי נגמר
03-5628820
03-5622897

מכוניות

צבי קה אוטומטיים

עיר האופנועים

KAWASAKI
* הגיעו דגמי 95
* מחלקת טריד-אין
* נסיעת מבחן לכל הדגמים
* אשראי במקום
* מוסך מורשה
אורלנ'ין שוקן 27 ת"א
03-6838519
03-6810501

טוס-טוס
קרית שאול
03-492444

אדרנלין
03-6810501
03-6838519

SAN-YANG
מבצע לחג!
דגמי 95
במחירי 94

250 סמ"ק ומעלה

هكذا من الأصل

هكذا من الأصل

דינבחר קרסו שמיר שלום ואולי תגשימי חלום
דרוש/ה
פקיד/ת קבלה
לחצי משרה בשעות הבוקר
תכונות נדרשות: גיל 21-30 ▲ נסיון מוכח של לפחות שנתיים ▲ יכולת הדפסה מעולה על מחשב (מקינטוש) ▲ הכרה וידע בתפעול מרכזית טלפונים ▲ הופעה נאה ויצוגית
03-6918287
לפנות לאורלי

עד **18 ש"ח** לשעה
למאבטחים
תנאים:
◄ לאחר שירות בצה"ל או צבא אחר
◄ עד גיל 55
תנאי מאבטחים:
* שכר גבוה
* משרה מלאה
* קידום למתאימים
* אפשרות שילוב לימודים
* אפשרות עבודה באיזור מגוריך
* מתאים לנשים וגברים כאחד
במשרדי החברה רח' התעשיה 8, תלפיות (בנין ש.כהן מעל מועדון היקב)
טלפון: 02-722212

א.א. שירותי שמירה והפעה
דרושים/ות
מאבטחים/ות למוסדות חינוך
בירושלים באזור רמות
בונוס לבעלי תעודות
לתאום ראיון: 02-870724, 050-311460
ערב: 02-331169 לפנות ליואל שביט

לשחק אבטחה בע"מ
דרושים/ות
מאבטחים/ות
למוסדות חינוך בירושלים ובישובי אפרת ובקיבוץ מלחה
* בונוס טיסה לחו"ל עם סיום שנת הלימודים
* עד 14.50 ש"ח לשעה
* אפשרות לשעות עבודה מרובות
* הסעות מהבית למקומות העבודה
איציק / 02-793777

לטקסי - TAXI
נהגים/ות
להסעות תלמידים בקיבוץ אשדוד
050-203100, 06-346269

הגליל בע"מ
אבטחה ותגובה
דרושים/ות
מאבטחים/ות
למוסדות חינוך בירושלים
עד גיל 50, ללא עבר פלילי
דובאי 03 ומעלה
שכר 2,750 ש"ח לחודש
02-259919
02-259920
02-259921

המועצה המקומית מבשרת ציון
המחלקה לחינוך
דרושים/ות
לבית הספר הקהילתי ממלכתי ב' מבשרת ציון
רח' השלום 66 מבשרת
מחנכים/ות לכיתות ד',ה',ו'
התמחויות: מחשבים, טבע, אנגלית

טכנאי/ת מכונות
הכישורים הדרושים: • ידע בפניאומטיקה
• קריאת שרטוטים
• רקע במסגרות והידראוליקה
רצוי נסיון קודם
דריר
02-23...

לשליחות בינלאומי
בתל-אביב, איש מכירות נמרץ, קורות חיים לת.ד. חיפה 5221

איש מכירות
בענף מתכת ואביזרים
03-518480

למפעל מזון בשרון
דרוש/ה
פקיד/ה לשיווק
עבודה בשיווק
שעות עבודה
07:00-17:00
5 ימים בשבוע
פרטים לת.ד. 30548
ת"א (משרה ...)

דרושות
קלדניות אלפאנומרי ורזיות, לעבודה בקבלנות, תנאים טובים. 03-6388511

איש מכירות
+ רכב פרטי, להפצת יינות ושיווק באזור המרכז. 03-9604843

לכפר ציבורי
דרוש/ה
עובד/ת ...
עם נסיון של ... שנים
המעוניינים/ות יכולים להתקשר טלפונית
02-3...7536 או 03-5106969
ולבקש את בר ... קרידמן

הכפר הירוק
עיש לוי אשכול כפר נוער להיעך תיכוני לשנת הלימודים תשנ"ה דרושים/ות
★ עובד/ת סוציאלי/ת
חצי משרה, נסיון עם מתבגרים עולים
★ מורה ל...
משרה מלאה, נסיון הכרחי בהכנה לבגרות ...
★ ספרן/ית
לחצי משרה
נא לפנות בכתב להנהלת הכפר הירוק 47800
★ עובד/ת ...
חצי משרה בשעות 15-19
לפנות טל' 03-696166 לאיציק אברהם

לכפר העיריה
דרושים/ות
קצינ/ות ביטחון
לצורך החברה יחידת אבטחה עילית
בוגרי קורס פיקודי
לעבודה במשמרות, רצוי סטודנטים
לפנות לאיזו... 02-297722

למשרד רואי חשבון גדול
פקיד/ת קבלת קהל
לעבודות משרדיות וקבלת קהל
בעל/ת תקשורת בין אישית טובה
הופעה נאה
תנאים טובים למתאימים
לפנות ... 02...

למפעל דפוס בירושלים
דרושים/ות
מנהל/ת ... בוגר ראיית חשבון/כלכלה
מנהל/ת ... סוג 3
קורות חיים בצירוף כתב בכתב יד לת.ד. 3324 ירושלים.

למרכז קהילתי גוננים
דרוש/ה
רכז/ת קליטה חברתית
50% משרה
תאור התפקיד:
טיפול חברתי בעולים ובמשפחותיהם
דרישות התפקיד:
- השכלה אקדמאית - עדיפות לתחומי חינוך, עבודה קהילתית, עבודה סוציאלית.
- ידיעת השפה העברית על בוריה.
- יכולת עבודה עם צוות ועם תושבים.
- יכולת ארגון ותכנון.
- מוכנות לעבוד בשעות לא שגרתיות.
קו"ח והמלצות יש לשלוח לאלעזר הגדול 4 י-ם
(רק פניות מתאימות יענו)

מלם מערכות בע"מ
מקבוצת כלל מחשבים וטכנולוגיה בע"מ
תוכניתן/ית לסביבת אוטוקד
- ידע בשפות C++, C, LISP
- שפות נוספות - יתרון
טכנאי/ת מדידות שדה
- 3 שנות נסיון
- רצוי ידע ב"אוטוקד
- מגורים באזור ירושלים
נא להתקשר לתאום ראיון ל: 02-707774
או לפנות בכתב לת.ד. 13016 י-ם פקס: 02-522810

להיטי כותרת
דרושים
✔ **מרכיבים מקצועיים**
* יתרון לבעלי רשיון ג'
✔ **נהגים ב' ו-ג'**
✔ **מחסנאי מסה**
☎ 02-785570, 788799

לחברה גדולה דרושים/ות
- חובש/ת בוגר/ת צבא למפעל גדול במשמרות
- מתכנת/ת מחשבים תחת דוס או ווינדוס בשפת C/פסקל
- פחח/ית רכב וחשמלאי/ת רכב מוסמכים/ות
- מחסנאי/ת חלפי רכב - שולט/ת באנגלית ומנוסה בתחום
- בחורים/ות בעלי/ות רקע טכני וידע באלקטרוניקה לשרות מכונות צילום
- מהנדסי/ות/ הנדסאי/ות/ טכנאי/ות מכונות
וכרסמים/ות חרטים/יות/ מבלטנים/יות למפעל לבניית מבלטים ותבניות
- מלווה לנכה צה"ל - רשיון נהיגה
- עובדי/ות יצור עולים/ות חדשים/ות לעבודה במשמרות
- טכנאי/ות מכונות: התמצאות בפנאומטיקה, הידראוליקה, מסגרות וקריאת שרטוטים
- נהגי/ות ג'/ מסגרים/יות/ עובדי/ות נקיון/ חרטים/יות קונבנציונאליים/ות למטון משרות
להתקשר לטל' 02-256511/2 - שעות קבלה 8.00-16.00

להיפרשוק רחובות
דרוש/ה
קצינ/ת ביטחון
לעבודה מגוונת ומעניינת בתחום הפיקוח
נא לפנות בכתב לת.ד. 20494 ת"א

מכה סופר
מרכז היופי הגדול בישראל
לסניף האשליצ דרושים/ות
• קוסמטיקאיות • מאפרות • מתאמי צבע
• מתאמי אופנה • ספרים • עוזרי ספרים
עבודה גמישה • תנאים מעולים
טל: 03-6478593

50,000 ש"ח לחודש
4 פעמים בשנה נסיעות לחו"ל...
כל זה, לא אצלנו!
אבל
אם יש לך יכולת הנעה, פיקוח וטיפול בצוות עובדים גדול
26± אם אתה מעל גיל 26*
אם אתה חושב שיווקית ומסוגל לנהל מו"מ ברמה גבוהה
אם הופעתך יצוגית ויחסי האנוש שלך מעולים
אם עבודה בתנאי לחץ ובשעות לא שגרתיות לא מפחידה אותך
יש לך הזדמנות מצויינת לממש את כל היתרונות האלה!
אנו מציעים לך:
- השתלבות בחברה גדולה ואמינה
- משרה מלאה +
- עבודה רבת אתגר
- שכר גבוה
- רכב צמוד
- אפשרויות קידום
פרטים: אריאלה, טלפון. 02-722212
השמירה - הבאירה הבלוהה

לחברת שיווק מזון קפוא דרושה
מנהלת מכירות אזורית
תנאים:
+ השכלה תיכונית * עבודה חלקית
* שעות עבודה גמישות
* נסיון במכירות (רצוי בענף המזון)
+ רכב חובה * מקום מגורים הרצליה
08-222377

לחברה ממשלתית/ עיסקית
דרוש/ה
מנהל/ת לשכת מנכ"ל
התפקיד מחייב פעילות אינטנסיבית בשעות היום ולעיתים אף בשעות בלתי רגילות.
מקום העבודה: ירושלים
הכישורים הדרושים:
▣ השכלה על-תיכונית, השכלה אקדמאית, רצוית.
▣ נסיון של חמש שנים לפחות בתפקיד דומה או בתפקיד מזכירה בכירה.
▣ ידיעת השפה העברית על בוריה.
▣ ידיעת השפה האנגלית ברמת קריאה וכתיבה.
▣ ידע ונסיון בהפעלת מחשב אישי והדפסה בעיבוד תמלילים - עברית ואנגלית
מקום מגורים: ירושלים
מועמדות להגיש בכתב יד, בצירוף שמות של שלושה ממליצים, אל:
"מועמדות לניהול לשכה"
ת"ד 2718, ירושלים
סודיות תישמר
המועד האחרון להגשת מועמדות: 16.9.94

מכון קינן
פסיכולוגיה | תעסוקתית | והשמת כ"א
עבור "הוד חפר"
דרושים/ות
איש/ת אחזקה
לתחזוקה ותיקון מכונות המפעל
▣ נסיון במפעל תעשייתי - יתרון
▣ כושר טכני ו"ידיים טובות"
▣ ידע ונסיון במסגרות / מכונאות / ריתוך
▣ מגורים באזור השרון - חדרה
המתאימים יהנו ממקום עבודה מעולה ותנאים טובים
נא לשלוח קורות חיים לת.ד. 446 רמה"ש 47103 ולציין על המעטפה עבור "הוד חפר"
- סודיות מובטחת -

למשרד עורכי דין בירושלים
דרוש/ה
מזכיר/ה מנוסה
לעבודה מעניינת ואחראית במשרה מלאה
דרישות התפקיד:
* נסיון בנהול צוות עובדים
* הכרת תוכנות עבור תמלילים ונהול משרד
* כושר ניסוח ועריכת מסמכים בעברית
* ידיעת השפה האנגלית
תנאים מעולים למתאימים/ה.
נא לשלוח קורות חיים והמלצות לת.ד. 7303 ירושלים.

ימית אבטחה 1990 בע"מ
דרושים/ות
מאבטחים
לאבטחת מוסד ממלכתי באזור ירושלים
● יוצאי יחידות קרביות
● בוגרי קורס פיקודי עד גיל 35
● התחלת עבודה כרוכה בקורס בן 5 ימים בתנאי פנימיה
● מתאים לסטודנטים לעבודה במשמרות
● מחיר לשעת אבטחה - 13.80 ש"ח ברוטו
ועדת קבלה במשרדנו רח' שמאי 15 ק"ב, ימים א'-ה' בין השעות 12.00 - 18.00
טל' 02-231266, 245421
להביא 2 תמונות, פנקס מילואים, פנקס שבי, תעודת שחרור ותעודת השכלה

למינהל קהילתי רמות-אלון
דרוש/ה
רכז/ת נוער
במשרה מלאה
הגדרת התפקיד:
◆ אחראי/ת לנושא הפיתוח החברתי של נוער וילדים.
תאור התפקיד:
◆ ייזום, תכנון והפעלת מסגרות הכרתיות ותכניות לבני נוער וילדים בהתאם למדיניות הקהילתית והעירונית.
◆ הפעלת צוות מדריכים (בוגרים וצעירים).
◆ שיתוף, תיאום וגיבוי מסגרות קהילתיות הפועלות עם נוער בשכונה.
כישורים נדרשים:
◆ הכשרה פדגוגית רצוי תואר אקדמאי במדעי החברה או הרוח.
◆ נסיון של 3 שנים לפחות בעבודה חינוכית לא פורמלית.
◆ בעל/ת כושר ניהול וארגון.
העבודה בשעות לא שגרתיות
המעוניינים נא לפנות בצירוף קורות חיים לת.ד. 23341 ירושלים.
רק פונים מתאימים יענו.

לתכנית הורי"ם -
העשרה וטיפוח מראשית החיים
דרוש/ה
מזכיר/ה
הכישורים הדרושים:
* בעל/ת תעודת בגרות לפחות (עדיפות תינתן לבעלי תעודת מזכירות בכירה ו/או ניהול לשכה ו/או תואר אקדמי).
* נסיון בניהול, ארגון ותפעול משרד.
* ידע בעיבוד תמלילים דגש, WORD, א-ב חובה + תוכנות נוספות.
היקף המשרה: 100%
מקום העבודה: תל-אביב
בדבר פרטים ולתאום ראיון אישי נא לפנות אל: בתיה פריד טל: 03-6935393/4, 6935591

לחברה מובילה בתחום הקוסמטיקה
סוכנ/ת מכירות
צעיר/ה, נמרץ/ת, חוש עסקי
נסיון מוכח - רצוי במוצרי צריכה
מגורים באזור המרכז
פניות בכתב - ת.ד. 2280 ירושלים

לחברה בינלאומית בתחום ההשקעות
מהנדס/ת בניין דובר/ת רומנית
מתורגמן/ית לרומנית
בעל/ת רקע בעבודות בנין
נא לפנות לטל. 03-5462759

אורטל
תכניתן/ית
בעל/ת נסיון
תנאים טובים
טל' 02-259393

אורטל
מזכיר/ה
לניהול משרד
ידע בעי"ת
טל' 02-259393

אורטל
מזכיר/ה
עברית/אנגלית/רוסית
ידע בעי"ת
טל' 02-259393

אורטל
מנהל/ת מחסן
ידע במחסן
טל' 02-259393

אורטל
מעבד/ת תמלילים ע/א
וורדמיל 5
טל' 02-259393

אורטל
חדרנים/יות
טל' 02-259393

אורטל
אופה
בעל/ת נסיון
טל' 02-259393

אורטל
מהנדס/ת-הנדסאי/ת אלקטרואופטיקה
נסיון בהייטק
טל' 02-259393

לחברת שיווק בענף המכולת
הדורשת . מעצמה אמינות ואיכות
דרוש/ה
סוכנ/ת - מפיצ/ה
לאיזור ירושלים
לקו חלוקה של מוצר בלעדי ומבוקש
בעל/ת רשיון ג'
• בעל/ת כושר שכנוע, חוש מסחרי והתמדה
• מודעות לשרות איכותי
תנאים טובים - בסיס + אחוזים
לפנות בכתב יד בצירוף קורות חיים לת.ד. 5407 ירושלים
כל פניה תענה
מובטחת סודיות

מטאור
סופרמרקט לתאורה וחשמל
למרכז התאורה הגדול בישראל
דרושים/ות
- אנשי מכירות-(מוכרים ומוכרות)
• גיל 24 ומעלה.
• משרה מלאה וחלקית.
• רקע בעבודות חשמל יתרון
- קופאי/ת
• עם נסיון למשרה מלאה/חלקית
- מחסנאי
• עם נסיון למשרה מלאה/חלקית
המעוניינים יפנו בטל': 02-733116 [יעקוב]

לחברה ציבורית הנסחרת בבורסה
דרוש/ה
מנהל/ת חשבונות ראשי/ת
- נסיון מוכח בהנהלת חשבונות במפעל תעשייתי, כולל יבוא יצוא
- נסיון בתמחיר ובהפעלת מחשב
- נסיון בניהול, פיקוח והפעלה של צוות עובדים
- קשר עם רשויות ובנקים
מגורים באיזור ירושלים
לפנות בכתב בצירוף קורות חיים
לת.ד. 2353 ירושלים 91023 פקס 02-253236

דרוש/ה
קב"ט
רצוי איש/ת מצ"ח לשעבר עם המלצות ונסיון דלונמי
לצורכי אכיפת נוהלי ביקורת בחברה גדולה
לא למטרות שמירה ואבטחה
משכורת טובה למתאים
נא לפנות בכתב יד בצירוף המלצות ומשכורת מבוקשת לת.ד. 6001 ירושלים 91060
עבור איכות מזון

HYATT REGENCY JERUSALEM
דרושים/ות
☐ **מנהלי/ות מכירות/ מתאמי/ות קבוצות**
☐ **סגן/ית מנהל מסעדה**
☐ **מכונאי/ת חדר מכונות**
לבעלי/ות תעודת חשמלאי מוסמך
☐ **מחסנאי/ת טכני**
☐ **פקיד/ת הזמנות**
על המעוניינים לפנות למלון הייאט, רח' לח"י 32 ירושלים בין השעות 14.00 - 16.00, בימים א' - ה' טל' 02-331265

גילתק
דרושים/ות
מתקינים לכבלים
באזור השרון המרכז והדרום
רצוי רכב על בסיס שכר או קבלני
לפנות למתי טל"כ 03-5566376

למועצה מקומית אפרת
עבור ביה"ס היסודי "אורות עציון" דרושים/ות
1. שרת - 80% משרה
2. עובד/ת נקיון - משרה מלאה
תיאור התפקיד:
ביצוע עבודות תחזוקה שוטפות של מבנים וציוד ביה"ס. השגחה על רכוש ביה"ס וציודו • ביצוע עבודות סידוריות ושליחויות עפ"י הנחיות מנהל ביה"ס • אחריות על נקיון ביה"ס
כישורים דרושים: ידע טכני - רצוי נסיון בעבודות תחזוקה • רשיון נהיגה • יכולת התמודדות במצבי לחץ
המעוניינים יפנו בכתב, בצירוף קורות חיים לשלמה הוס, מזכיר המועצה עד לתאריך 11.9.94.

אורטל
חובש/ת
עם תעודת מציל/ה
טל' 02-259393

אורטל
עובדים/ות לחפירות ארכיאולוגיות
טל' 02-259393

דרוש/ה
מזכיר/ה בכיר/ה
בעל/ת יוזמה, ל-3/4 משרה
כישורים: עברית, אנגלית על בוריו (שפה נוספת - יתרון), יכולת ניסוח טובה בשתי השפות, שליטה במעבד תמלילים איינשטיין, שעות גמישות ועבודה בתנאי לחץ.
המתאימ/ה יפנו לאירית גיחבוט,
טלפון: 02-716281 בין השעות 09:00-15:00

אקדמון
דרושים/ות לחנות ספרים
* מוכר/מדריך
* מוכר מחשבים
* אחראי
מח' מוסיקה
נסיון קודם הכרחי
לפנות לטל. 02-811326

לאגודת השומרים
דרושים/ות
עובדים/ות לנקיון
משרה מלאה/חלקית בירושלים
02-383812
02-389076

מלון שערי ירושלים JERUSALEM GATE HOTEL
דרושים/ות
אחראי/ת משמרת קבלה	עדיפות לבעלי נסיון מוכח
קבטי"ם	עבודה במשמרות
טבחים	סוג 2. 3
חדרנים / חדרניות	
פרטים במח' כוח-אדם רח' ירמיהו 43
טלפון: 02-383101

למרכז הקונגרסים הבינלאומי ירושלים
דרוש/ה
מנהל/ת יחסי ציבור ופרסום
כישורים נדרשים:
- נסיון מוכח בעבודת דוברות מעשית עם אמצעי התקשורת
- הכרות של אמצעי התקשורת וקשרים טובים עם העתונות
- התמצאות טובה בתחום הכנסים
- ידיעת השפות עברית ואנגלית על בוריין
- מקום מגורים באזור ירושלים
- שעות עבודה לא רגילות
קורות חיים ניתן לשלוח: לעדנה רמות, ת"ד 6001 ירושלים 91060
או לפקס. 02-383064
רק המתאימים ייענו - סודיות מובטחת

דרוש/ה
מנהל/ת שווק
למוצרי חשמל לבנין ותעשיה
ת.ד 8288 ירושלים 91082

ל"וולה אינטרקוסמא" בע"מ
דרוש/ה בת"א
מזכיר/ת מכירות
"סמב"צ/ית" לתפקיד רב אתגר
יוזמ/ת, סמכותי/ת, אדיב/ה, חוש עסקי, זיכרון, תקלידנ/ית, אנגלית - יתרון, הנחש-יתרון
פניות טלפוניות ל"גולדמן" לאיילת- רב קוו' 02-252561

לחברה תעשייתית בינלאומית
דרוש/ה
לעבודה באזור ירושלים
1. לתפקיד מנהל/ת מפעל:
צעיר ונמרץ
אקדמאי (הנדסה, כלכלה)
כושר ניהול ופיקוד
נכונות לעבודה מאומצת.
2. לניהול העבודה במפעל:
צעיר/ה חרוץ, אחרי צבא
רקע פיקודי, תעודה בגרות
עומד בלחצים ואדיב

אזור ירושלים

קבלנים מציעים

בבקעת משואה

4, כניסה פרטית, חצר משק, יחידת הורים ועוד גינה גדולה, 5 דומשלסים, מרווח, נוף, מהודר, שיווק בלעדי "שיכון ובינוי" (מלו"ן) 02-610350, 050-275496

בפסגת זאב
וילה 7 חדרים
חדשה מהקבלן
3 קומות + נוף מדהים
רק $ 250,000
מבנה רב דיפאט בע"מ
02-335526

דירות ובתים

במושבה הגרמנית

8 על דונם, מרוח, חצר מחמד, $699,000, בלעדי בשי"ן באמצעות "אנגלו סכסון" 251161 (מלו"ן)

במעוז ציון

במקום הכי גבוה, 7, חד משפחתי, מרווח, אפשרות חלוקה, גינה גדולה, נוף מרהיב, בלעדי בשי"ן באמצעות "אנגלו-סכסון מבשרת" 334088 (מלו"ן)

בעין כרם

בית ערבי הכי מרשים, שקט תנוף מרהיב, 140 מ"ר + זכויות, "לילי לייט" 788746 (מלו"ן)

בבלאומת היושנה

מגרש כ-100 מ"ר, לבניית 3 מפלסים, פרטים אצל מוטי ב"ארים ובינוי" 639295 (מלו"ן)

במלוה התרשה

קוטג' 3 מפלסים במיקום נהדר, מרוח ומשאר במוחר, 2 חניות מקורות, גינת ישראל 050-272878

בנווה-שאנן

באווירה כפרית, בית עם גג רעפים, 5, כ"א, חצר, משופץ, "אמבסדור" 618101

במבשרת

דו-משפחתי 5 ח' + בייסמנט 2 ח' מגורים, 250 מ"ר + גינות + מרפסות, כמחדש, "ליהוד" 231461-2-3

בארנונה

בבניה במיקום מצוין קוטג', 150 מ"ר + גינה מולד, משפחת "עירך" 734834-5 (מלו"ן)

במרכז העיר

(אבן ישראל) בית ערבי מקסים, 3 דירות נפרדות לרכישה כאחד + מרתף גדול, אפשרויות מגוונות, בלעדי ל"גל הר" (מלו"ן) 2545068

במבשרת

וילה בודדת, 3 קומות, נוף מרהיב. 333211

קוטג'ים

בארנונה

5, גינה, נוף, שקט, $470,000 בבניה, בלעדי בשי"ן באמצעות "אנגלו סכסון" 251161 (מלו"ן)

בפסגת זאב

קוטג', 5.5, מושקע, 2 מרפסות, גינה, נוף, חניה, בלעדי ל"אלכס לוסקי נכסים" 235595 (מלו"ן)

הביתת 611222

בבקעה הגרמנית, 4, 115 מ"ר, משופצת, מוארת, כיווני אוויר, קרוב למרכז. $225,000

הביתת 611222

בארנונה הצעיר, 4, 98 מ"ר, שקטה, יציאה לגינה, מטבח מרווח, מידית. $160,000

בקרית שמואל

חזיתית ומוארת, 5 + מרפסות, נוף יפה ומעלית, $349,000, בלעדי בשי"ן באמצעות "בן צבי נכסים" 630066 (מלו"ן)

נדל"ן פרוס

- משופצת בטעם אדריכלי מיוחד! בארנונה, 260 מ"ר, מעלית וחניה פרטית, עליית גג. בלעדי
- קוטג' מיוחד בבית הכרם, 170 מ"ר + חצר + חניה מקורה ומחסן – בלעדי
- בטלביה: משופצת חדש, נוף מרהיב, סטנדרט גבוה, מעלית וחניה פרטית
- בארנונה לשוחרי מגורי קוטג' מפואר, 200 מ"ר + אפשרות לדירות 2 חדרים נוספת + חניה פרטית – בלעדי
- משופצת מהודרת בבית הכרם, 240 מ"ר + מרפסות ענקיות + עליית גג + מעלית פרטית + דירת חדר נפרדת – בלעדי

בארנונה

מבחר קוטג'ים יוקרתיים בבלעדיות – ברחביה, לייב יפה, הנביאים, הפרדס ציון. "אמבסדור" 618101

ברמת דניה

דירת גן 4 (במקור 5) + תוספת בניה, $ 380,000 בלעדי ל"מנשייף" 252578 (מלו"ן)

בגבעת הבירה

קוטג', 6 + חדר אוכל, מטבח, 3 מפלסים, גינה ומחסן. 811234

קוטג' בקרית יובל

6 חד' + גינה, 200 מ"ר, אפשרות לחלוקה לשתי דירות, בלעדי ל"גולן פלוס", 514112 (ויבקו"ח)

פנטהאוז

בתלפיות הישנה

5 מרווחים ומוארים + מרפסה גדולה, מחסן וחניה פרטית, בלעדי בשי"ן באמצעות "בן צבי נכסים" 630066 (מלו"ן)

באבו טור

פנטהאוז יפהפה, 6) 5, במקורו, ק"ג, נוף מרהיב, מחסן, בלעדי בשי"ן באמצעות "ת.ג.ב" 234215 (מלו"ן)

בארנונה

4 + גג במאבן, ממאר, מרוח, מרפסה לנוף, מחסן וחניה. "אמבסדור" 618101

מלב בקעת

פנטהאוז, 5, חדש, מיוחד, מעוצב להפליא, למסירה בקיץ 1995, "המפגש ישועה" 244774

בגבעת קנדה

8 או 2, דירות נפרדות + 3 מרפסות, נוף. $415,000 767041

4 חדרים ויותר

בטלביה

4.5 משוגנת בבית ערבי + מרפסה, תקרות גבוהות, ק"ב, $480,000, בלעדי בשי"ן באמצעות "לילי לייט" 788746 (מלו"ן)

הביתת 611222

בקרית-משה, 3.5, 100 מ"ר, מוארת, נוף, כמחדש, מעלית, מיקום מרכזי. $180,000

יוסי כהן
סוכנות לנכסים יוקרתיים

- ברחביה, 4 חדרים, גדולה, זקוקה לשיפוץ, 3 מרפסות, ק"א. $268,000
- בשערי-חסד, 4 (3) קומה, משופצת, בבנין אבן משופץ, חניה, נוף, ק"ג. $230,000
- קרית שמואל (הרצוג), בבנין אבן, 4 חדרים, מרפסות, ק"ב, מעלית, מיידי. $270,000
- רמות שרת, 4, דרומית, 117 מ"ר, נוף, מעלית, מחסן. $248,000
- בבקעה, 4 חדרים, בבנין אבן קטן, 40 מדרגות, מרפסות, חניה. בלבד $215,000

בבקעה

4 חד' מרווחת ויפה + מרפסת שקטה, חניה מקורה, בלעדי ל"לנור" 256317-8 (מלו"ן)

במרכז

בית הכרם ברחוב שקט, 4 חדרים, קומה א' + מחסן + גינה + מרפסות, כיוונים טובים, מטיפול ת.ה.ב. 513773, 528041

בבקעה

ברחוב שקט, בבית ערבי, 4, ש"ב, טובה, בלעדי ב"שירך הלוויתן" 736017

מציאת השבוע!

בארנון הצביא, (שלי הגרתום), 4, ק"ג לא אחרונה, דרומית, 149,000!! "עירך" 734834-5 (מלו"ן)

ברמת שרת

הכוכב, 4, (חד' חדרים) מחסן, נוף. 412637

בשד עגנון

5, בבנין לוסטיגמן, משלמת + כיוונים + מעלית + חניה + מחסן בלעדי ל"אריה נכסים" 246576

3.5–3 חדרים

ברחביה

(סעדיה גאון) 3.5, ק"א, מרפסה גדולה, נוף מרהיב למזרח, $370,000, בלעדי בשי"ן באמצעות "אנגלו סכסון" 251161 (מלו"ן)

בגילה ב'

3 מרווחת ק"א + מחסן בבניין מטופח, $125,000, בלעדי ל"אחוזת בית" 3-2 (מלו"ן) 662111

בבית הכרם

3 + פ"א, $178,000, דרומית + מחסן, "נדל"ן פלוס" 514112

בק. משה

השקעה הדרגית 3.5 ב-3 + מרפסות, קומה וכיוונים טובים, בלעדי לת.ה.ב. באמצעות שיד"ן, 513773 528041

במרכז

בית הכרם (הסופר), בבנין מטופח, 3 חדרים, 4 כיווני אוויר, קומה ג' אחרונה, בלעדי לת.ה.ב. באמצעות שיר"ן, 513773 528041

בגילה

3, ק"א, מרפסות, מסודרת, כיוונים טובים $143,000 מיידי, "יהודית בונגלו" 050-293313, 722098

בטלביה

(לנקולן) 3 ק"ב, מרווחת, מוארת + מטבח ואמבטיה משופצים בבניין מטופח המשמרת ב"אריה נכסים" 246576

בהרמוניה

בבנין הארמון, ברוגע, ב"מ, 4, ק"א, מרפסת לנוף, מחסן, $160,000, בלעדי ל"אמבסדור" 618101

בפסגת-זאב מערב

פנטהאוז, 5, מושקע + מרפסת לנוף, כיוונים טובים, 050-218182, 832411

ברמת אשכול

4 + מרפסות + חניה מקורה, ק"א, מרווחת – נוף $255,000!! בלעדי ל"גלנור רמות" 866847 (מלו"ן)

בערק

5 + יחידת הורים + חצר + חניה + כניסה נפרדת, משקעת, 02-711986, 050-281140

ארמון הנציב

בהרמונות

בהרמונים, באלוני שרה, 4, עקבית (150 מ"ר), מרפסות, מחסן, כניסה פרטית, חרשה, חניית להסכם, בלעדי בשי"ן באמצעות "צרוקס נכסים והשקעות" 249249 (מלו"ן)

בגבעת המטוס

(תלפיות) 4 חדרים, יפה ומוארת, קומה גבוהה, $169,000 בלעדי ל"סוכנות אבן מיגה" 793485

גילה

מציאה!

בגילה ב', 4, קיסר, מתאימה לבנים, רשיונות למרפסות, $150,000 בלעדי לאריאב נדל"ן 794594

בהר לאורות

בגילה ב', 4, נוף נהדר, דרומית, מידי, $148,000 בלעדי לרוט אנגליה (מלו"ן) 766650

מבשרת

מעלה אדומים

פסגת זאב

הביתת
סוכנות לנכסים
מאחלת
שנה טובה ומבורכת!
מכירה • השכרה • ניהול נכסים • אחזקת נכסים
קניונית וולפסון, רח' דיסקין, ירושלים טל' 611222

ארמון הנציב

בארמון הנציב

למבינים, 3 מיוחדת, יפה, נוף נהדר, גג מרוצף בשימוש פרטי, בלעדי בשי"ן באמצעות "אנגלו סכסון" 251161 (מלו"ן)

להורים מבוגרים!

ברמות-פולין 3 + פ"א מרווחת + 2 מרפסות גדולות למכה רק $115,000, בלעדיות ל"תיווך דניאל" 867222 (מלו"ן)

בקרית-יובל

(חיים הביב), 3 + פ"א בקומה נוחה ומטופחת רק $115,000 בלעדי ל"תיווך דניאל" 867222 (מלו"ן)

במרכז בית לחם

(מושבת הבקעה), 3.5, 185 מ"ר + מרפסת, ק"ג, מסודרת, $170,000 בלעדי לאריאב נדל"ן 794594

גילה

מעלה אדומים

נווה יעקב

פסגת זאב

במורת

3.5 + 2 מרפסות, אבן, ק"ב, הסקה, חרשה, $158,000, בלעדי לאריאב נדל"ן 794594

רמות

ברמות א'

(סמולנסקי) 3, ק"ב, אבן, משופצת, נוף, מיידית, בטיפול "אריאב נדל"ן" 794594

ברמות ב'!!

3, משופצת ק"ג + בנייה ל-2 חדרים נוספים, ומרפסת "אחוזת בית" 3-2 (מלו"ן) 662111-2

2.5–2 חדרים

בתלאות

2 חדרים בולים, ק"א + גלריה ומרפסת גדולה מגודרת, בלעדי בשי"ן באמצעות "ארים ובינוי" 639295 (מלו"ן)

גילה

בגילה א'

דירת חדר, מיקום שקט, קומה נוחה, אופציה לבניה, $76,000 בלעדי בשי"ן באמצעות "רוט אנגליה" 766650 (מלו"ן)

רמות

מציאה! ברמות!

2 מרווחת, ק"א דרומית – $102,000!!! סופי מפתח בלעדיות ב"לנור ברמות" 866847 (מלו"ן)

דירות בשכ"ח

בקרית-יובל

(אולסוונגר) 3 + פ"א מ"ר, $450 15.9.94, בלעדיות ל"תיווך דניאל" 867222 (מלו"ן)

חוג "הביתת"
טל 611222
פקס 611176
קניונית וולפסון
רחוב דיסקין

- בנוה שאנן, 3, מרוהטת, מקסימה, ק"א, $750; בתלפיות מזרח 4.5, ריקה, נוף, ש.ב. $500
- ברמת שרת, 4, מיוחדת, מרוהטת, מודרנית, מרפסת, נוף, יחידת הורים, הסקה פרטית. $1000
- בארנונה, 4, מרוהטת, גינה פרטית, סלון גדול, מטבח מודרני, חניה פרטית. $1100
- ברמות שרת קוטג', דו משפחתי, 5, 180 מ"ר, מרפסת 100 מ"ר, נוף, יחידת הורים. $1500
- בארנונה, 5, קוטג', דופלקס, חדש, 3 אמבטיות, מרפסת גדולה, גינה. $2000

4 בריח' מפריק

בק"ק, מתאים גם למשרד. לתקופה ארוכה. בלעדי ל"אבי קורן בע"מ" 719748 מלו"ן

באירונה 4

ק"ק, מיוחדת, בבנין חדש. 638622, 735243

בבלס"ה

3, ק"א, מרפסות, שטופת שמש, $650 "יהודית בונגלו" 050-293313, 722098

בבקעה

(ערבי), 5 מטונבים + גינה גדולה וכניסה פרטית, מאוקטבר, בלעדי ל"עירך" 734834-5 מלו"ן

דירות מרוהטות

שותף שותפה

בקושי דירות

עסקים

במרכז

למכירה עסק פעיל בתחום המזון, כולל ציוד, מיידי, בלעדי ל"אמבסדור" 618101

מועצה מקומית אבו גוש
THE LOCAL COUNCIL OF ABU GHOSH
מכרז מס' 5/94

למכירה מיני-מרקט

מחזור חודשי 220,000 ש"ח, 160 מ"ר בלעדי ל"יד לעסקים" 02-736746, 050-295187

בשכ"ח במרחוב

175 מ"ר + גינה + חצר לכל מטרה. 794570

דרוש חדר /

מחסן גדול במשרד / בית, לצלם. 611976

אולמות

חנויות

להשכרה במרכז

50 מ"ר + גלריה 20 מ"ר. 263537

במרכז-העיר

מול תוכנת העיר העתיקה, חזיתית חול כ-60 מ"ר, בלעדי ל"אמבסדור" 618101

במרכז-העיר

מול חומות העיר העתיקה, חזיתות חול כ-60 מ"ר, בלעדי ל"אמבסדור" 618101

להשכרה בקניון מלחה

חנות 80 מ"ר, במיקום טוב, כניסה מיידית. בלעדי ל"אמבסדור" 618101

להשכרה / למכירה

מבנה 100 מ"ר בגבעת שאול + גלריה, מיידי, אלי, 339239

להשכרה

מבנה + משרד במקום מרכזי 569023

בגרות

להשכרה מבנה + משרדים, ק"ג, מיידית, בלעדי ל"אמבסדור" 618101

מגרשים

פולקסוואגן

מכוניות

אאודי

אוטוביאנקי

אוסטין

אופל

אינוצנטי

אלפא רומאו

ג'י.אם.סי

דייהטסו

רנו

הונדה

מיצובישי

סובארו

משרדים

סקודה

פיאט

פיגו

סיטרואן

מסחריות

דאו

סוזוקי

טנדרים

פיאט 1984 .5
5 דלתות, 2100 סמ"ק, שלישית, טסט לשנה.
413669

אופנועים

הצעות עבודה

ל"אביב"

חדרנים/יות לעבודה בבית מלון, משרה מלאה. 249619

ל"אביב"

סכנאי/ת מיזוג אוויר + רישיון נהיגה לחברה. 245568

ל"אביב"

עולים/ות חדשים לעבודה בתעשייה, משרה מלאה. 245567

ל"אביב"

מוכר/ה תמליל/ית מנוסה למשרד ממשלתי, קבוע. 249619

מאבטח

בריאות תקינה, למפעל בתלפיות, מלאה. 783887 רמי

לחברה לאיטום

דרושים בדחיפות עובדים + ידע בטפלינג ועובדים כלליים. 736677

هكذا من الأصل

هكذا من الأصل

טוס מפה חינם לאירופה!

הראה מה דוורים מרוויחים במנפאואר
* שכר גבוה * עבודה גמישה
ובנוסף טיסה חינם לאירופה (הלוך ושוב), לאחר 10 חודשי עבודה.

אם יש לך:
* כושר גופני טוב
* יכולת קריאת כתובות בעברית ואנגלית

מובטח לך:
משרה מלאה - שכר חודשי גלובלי + בונוסים + הוצאות נסיעה
* עבודה עצמאית
* התחלת עבודה 07:00 - סיום עבודה גמיש ומותנה בקצב אישי
* אפשרות להקלט ברשות הדואר

סניף ירושלים מערב רח' יפו 33
טל' 02-235323

מנפאואר MANPOWER

פאר למפעל הייטק
מזכיר/ה
למחלקת החזקה כושר ארגון, אנגלית טובה, שליטה במחשב
02-375811

פאר למפעל הייטק
מזכיר/ה
למחלקת השיווק
שליטה במחשב, ניסיון בתחום השיווק
02-384777

לתיגבור
פקיד/ת קבלה + תמלילנות
למשרד יצוגי 13:00-19:00
אנגלית חובה
02-244081

פאר למפעל הייטק
טכנאי/ת קירור ומיזוג
ניסיון במערכות אנרגיה, רקע בחשמל
עבודה במשמרות
02-375811

פאר למפעל הייטק
ראש צוות
אנגלית טובה עבודה פיזית. משמרות
02-384777

לגונלד-וונק כח אדם
* מזכירה-למח' שווק
* איש מחשבים-UNIX
* מנהל מחסן-למפעל
02-258353

אחרי החגים יתחדש הכל...
בברכת שנה טובה
לשרותכם
דיף שרותי כח אדם 02-233111

מאגרי/ה
עברית/אנגלית
למגוון משרות אטרקטיביות
מאגרי אנוש 02-234441

צעירים/ות
לפני גיוס לעבודה זמנית בלתי מקצועית
מאגרי אנוש 02-234441

דרושים/ות
דיילים/ות
לעבודה בדוכני מכירות
בקניון מעל גיל 18
02-706109/156

לתיגבור
לחברה ציבורית גדולה
מוקדן/ית - פקיד/ת מודיעין
לעבודת משמרות
02-241486 ,240438/9 ,244081

לעבודה מיידית!!!
בחברות ותיקות וגדולות
דרושים/ות
עובדי/ות ייצור
לאחר שירות צבאי
למתאימים/ות שכר גבוה בענף, משרה מלאה לתקופה ממושכת
לפנות מיום א' לירון
סניף ירושלים-צפון
רח' בר-אילן 6
טל' 02-312333

מנפאואר MANPOWER

אנשי מכירות
לפגישות מתואמות
בסיס+עמלות
הכשרה וקידום
02-706109/156

דיילים/ות
לעבודה בדוכני מכירות
בקניון מעל גיל 18
02-706109/156

לתיגבור
חיילים/ות משוחררים/ות
לעבודה מגוונת בחברה אמריקאית
02-244081

לתיגבור
מוכר/ת לאולם תצוגה
שעות גמישות
נסיון חובה
02-244081

לעבודה מיידית
ברשתות השיווק
* קופאים/ות אפשרי ללא נסיון
* אורזים/ות
* סדרנים/ות סחורה
* עובדים/ות בלתי מקצועיים/ות
מאגרי אנוש 02-234441

פאר
מנהל/ת לשכה
למשרד אדריכלים
שליטה במחשב וניהול משרד
אנגלית טובה. 08.00-16.00
02-384777

פאר
חייל/ת משוחרר/ת
חובש שלב 07
למפעל ייצור
02-375811

למרכז לאמנות יהודית
מזכיר/ה
עברית ואנגלית על בוריין, תמלילנות
02-566605

פקיד/ה
רצינית, נעימה, צעירה
לחברת שווק גדולה
מאגרי אנוש 02-234441

אנשי מכירות
לפגישות מתואמות
בסיס-עמלות
הכשרה וקידום
02-706109/156

פאר
חברה לביצוע בדיקות רפואיות
דרושה/ה
פקיד/ת קבלה
שליטה במחשב.
משרה מלאה ומשמרות
יחסי אנוש טובים מאד
02-384777

פאר
לחב' שיווק מזון
דרושים/ות
נהגים ג' + מעל 15 טון
עוזרי/ות נהגים
כושר פיזי
02-375811

לתיגבור
מקדם/ת מכירות
+רשיון
לשעות גמישות
02-244081

לתיגבור
חרט/ית
קונבנציונלי/ת
משרה מלאה
02-240438

טלמרקטינג
לבעלי כושר ביטוי גבוה
ועברית רהוטה
בסיס+עמלות
+הכשרה וקידום
02-706109/156

פאר
למפעל טקסטיל
גובה כספים
הנהייש סוג 2 עם נסיון
08.00-14.00
מוכר/ת לחנות מקסטיל
משרה מלאה
מחסנאי/ת חומרי גלם
עד גיל 50
02-375811

פאר
לענף המלונאות דרושים/ות
מנהל/ת אירועים
עם נסיון מוכח בבתי מלון
פקיד/ת קבלה
עם נסיון - בבתי מלון
עובד/ת סוציאלי/ת - אם בית
עם נסיון
02-375811

לתיגבור
למשרד ממשלתי
מזכיר/ה תמלילן/ית
א-ב מיידי, קבוע
02-244081

לתיגבור
טבח/ית
למשרה מלאה וקבועה
02-240439

פאר שירותי כ"א - וסיעוד
רח' יפו 72 - טל' 02-375811, 02-384777
חברת פאר
מברכת את קהל לקוחותיה ועובדיה
בברכת
חג שמח
והמשך עבודה משותפת ופוריה
הכח המניע לעבודה טובה

לחברת נתיב - 2
מלווה לנכה צה"ל
* טיפול אישי בשעות הבוקר-אחה"צ
* רשיון נהיגה
02-235523 לנורית

לתיגבור
למשרד ממשלתי
מזכיר/ה
חצי משרה 12:00-8:00
משרה מלאה 19:30-7:30
02-244081

לתיגבור
קלדן/ית מספרים
מנוסה
למשמרת ערב 15:00 - 22:00/20:00
מתאים לסטודנטים/יות
אפשרי משמרת בוקר
02-240438/9

ליגולדמן
רכז/ת כח אדם
(B.A) מנהל, יוזמה, ליצירת קשר ותפעול משרד
רת קווי 02-252561

לתיגבור
למפעל HI-TEC
מזכיר/ה תמלילן/ית
אנגלית/עברית, משרה מלאה, שכר גבוה
02-244081

בלתי אקדמאים/ות לעבודת שמירה
אפשרי פנסיונרים/ות

ליגולדמן
מזכיר/ה
עברית/אנגלית
שליטה מלאה בתוכנות תמלילנות
רת קווי 02-252561

לתיגבור
עובד/ת בלתי מקצועי/ת
לעבודת ייצור במשמרות
שכר גבוה,
אפשר לפני גיוס
02-244081

לאולם תצוגה
מקדם/ת מכירות
רצינית/ת אדיב/ה
אפשרי ללא נסיון
מאגרי אנוש 02-234441

מזכיר/ה
רצינית, ראש גדול
יוזמתית לניהול לשכה
מאגרי אנוש 02-234441

לתיגבור
מזכיר/ה מתורגמן/ית
גרמנית - עברית
02-244081

לתיגבור
טכנאי/ת מיזוג אויר
ידע בהלחמות נחושת
למשרה מלאה
02-244082

גב מערכות בע"מ

דרושים/ות לאזור הצפון
1. **מנתחי/ות מערכות** — ידע ונסיון ב-ADABAS/NATURAL או במערכות גדולות
2. **מנתחי/ות מערכות** — רקע בסביבה הנדסית, נסיון בפיתוח מערכות מבוססות תיב"מ.
3. **מתכננים/ות מתכנתים/ות מעולים/ות** — בעלי/ות נסיון לפחות באחד מהתחומים הבאים: בסיסי נתונים: ORACLE, SYBASE, SQL, WATCOM מחוללי ישומים: POWER BUILDER, ACCESS, PARADOX, MAGIC שפות: CICS IMS, COBOL PL/I
4. **אנשי/ות SYSTEM מעולים/ות** — בעלי/ות ידע ונסיון בנושאים: UNIX, ULTRIX, VAX/VMS, X11/MOTIF, OSF/1, MVS
5. **מקצועני/ות PC** במגוון רחב של תפקידים.

מועמדים/ות מתאימים/ות בלבד מתבקשים לכוונן לחבר גב מערכות בע"מ, ת.ד. 7500 חיפה 31076

מכון הדסה לייעוץ בבחירת מקצוע

עבור אחד מלקוחותינו - מוסד בנקאי בירושלים
דרוש/ה
עובד/ת בלשכת המבקר הפנימי

נדרשים:
- ידע יסודי בחשבונאות, משפט וכלכלה, השכלה אקדמאית.
- הכרת תהליכים ונהלי עבודה במוסד בנקאי.
- נסיון בביקורת פנים במוסד בנקאי.
- הכרת מערכות מחשוב ויכולת ביקורת ע.נ.א.
- נכונות ויכולת ניידות במישור הארצי.
- כושר הבעה בכתב ובע"פ.
- יחסי אנוש טובים.

נא לפנות בצרוף קורות חיים לת.ד. 1406 ירושלים עבור המחלקה להערכת מועמדים.
רק פניות מתאימות תענינה
- סודיות מובטחת -

קב"ט

דרוש/ה
רצוי איש/ת מצ"ח לשעבר עם המלצות וניסיון רלוונטי
לצורכי אכיפת נהלי ביקורת בחברה גדולה
לא למטרות שמירה ואבטחה
משכורת טובה למתאים
נא לפנות בכתב יד בצרוף המלצות ומשכורת מבוקשת לת.ד. 6001 ירושלים 91060
עבור איכות מזון

למשרד עורכי דין בירושלים

דרוש/ה
מזכיר/ה מנוסה
לעבודה מענינת ואחראית במשרה מלאה

דרישות התפקיד:
* נסיון בנהול צוות עובדים
* הכרת תוכנות עבור תמלילים ונהול משרד
* כושר ניסוח ועריכת מסמכים בעברית
* ידיעת השפה האנגלית

תנאים מעולים למתאים/ה.
נא לשלוח קורות חיים והמלצות לת.ד. 3303 ירושלים.

למשרד רו"ח

- בעל/ת השכלה חשבונאית — נסיון בהנהלת חשבונות
- סטודנט/ית לחשבונאות — אפשרות התמחות

לפנות בצירוף קורות חיים לת.ד. 29200 ירושלים

למפעל תעשייתי גדול

דרוש/ה
טכנאי/ת-הנדסאי/ת תעו"נ
לארגון ולהפעלה של משרד הנדסת ייצור
נסיון בטקסטיל קונפקציה - יתרון
העבודה כרוכה בנסיעות
לפנות בצירוף קורות חיים
לת.ד. 9667 ירושלים 91094

HYATT REGENCY JERUSALEM

דרושים/ות
- מנהלי/ות מכירות/ מתאמי/ות קבוצות
- סגן/ית מנהל מסעדה
- מכונאי/ת חדר מכונות — לבעלי/ות תעודת חשמלאי מוסמך
- מחסנאי/ת טכני
- פקיד/ת הזמנות

על המעונינים לפנות למלון הייאט, רח' לחי 32 ירושלים
בין השעות 14.00 - 16.00, בימים א' - ה' טל' 02-331265

מלון שערי ירושלים JERUSALEM GATE HOTEL

דרושים/ות
- **אחראי/ת משמרת קבלה** — עדיפות לבעלי נסיון מוכח
- **קבטיים** — עבודה במשמרות
- **טבחים** סוג 1, 2
- **חדרנים / חדרניות**

פרטים במח' כוח-אדם רח' ירמיה 43
טלפון: 02-383101

גילתק דרושים/ות

מתקינים לכבלים
באזור השרון המרכז והדרום
רצוי רכב על בסיס שכר או קבלני
לפנות למח' סל"ב 03-5586376

חוגים וקורסים

הוראת אנגלית
תוך שימוש בפסיכולינגוויסטיקה ושיטות בילתי קונבנציונליות אחרות ע"י בוגר ומרצה באוניברסיטת לונדון, בעל נסיון רב בהוראה, מומחה בשפה וספרות אנגלית, עם תואר בפסיכולוגיה, לימודים אינדיבידואליים וקבוצות (כולל הכנה לבגרות ופסיכומטרי), ללא עבודת בית. 763439, יוג'ין.

האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים

דרוש/ה
מתכנת/ת
לעבודה בחצי משרה
(עם אפשרות להשלמה למשרה מלאה)
מקום עבודה: ירושלים

דרישות המשרה:
- נסיון בעבודה ותכנות במחולל היישומים FOXPRO.
- נסיון בעבודה עם רשתות נובל.
- נסיון ויכולת הדרכה וסיוע ב- WINDOWS וב- WORD.
- יכולת פיתוח תכניות חדשות כולל הגדרות צרכים.
- יכולת עבודה עצמאית.

תנאי ההעסקה יקבעו בהתאם לכישורי המועמד.
בקשות ניתן להגיש עד יום 28.9.1994
לת.ד. 4040 ירושלים 91040 עבור "התכניתן"

ימית אבטחה 1990 בע"מ

דרושים/ות
מאבטחים
לאבטחת מוסד ממלכתי באזור ירושלים
- יוצאי יחידות קרביות
- בוגרי קורס פיקודי עד גיל 35
- התחלת עבודה כרוכה בקורס בן 5 ימים בתנאי פנימיה
- מותאים לסטודנטים לעבודה במשמרות
- מחיר לשעת אבטחה – 13.80 ש"ח ברוטו

ועדת קבלה במשרדנו רח' שמאי 15 ק"ב, ימים א'-ה' בין השעות 12.00 - 18.00
טל' 02-231266, 245421
להביא 4 תמונות, פנקס מילואים, פנקס שבי, תעודת שחרור ותעודת השכלה

לחברה תעשייתית בינלאומית

דרוש/ה
לעבודה באזור ירושלים

1. לתפקיד מנהל/ת מפעל:
צעיר ונמרץ
אקדמאי (הנדסה, כלכלה)
כושר ניהול ופיקוד
נכונות לעבודה מאומצת.

2. לניהול העבודה במפעל:
צעיר/ה חרוץ, אחרי צבא
רקע פיקודי, תעודת בגרות
עומד בלחצים ואדיב

- תנאים טובים למתאימים -
קורות חיים לת.ד. 3343 י-ם
- פונים מתאימים יענו במהרה -

מלם מערכות בע"מ

מקבוצת כלל מחשבים וטכנולוגיה בע"מ
תוכניתן/ית לסביבת אוטוקד
- ידע בשפות C++, C, LISP
- שפות נוספות - יתרון

טכנאי/ת מדידות שדה
- 3 שנות נסיון
- רצוי ידע ב"אוטוקד
- מגורים באזור ירושלים

נא להתקשר לתאום ראיון ל: 02-707774
או לפנות בכתב לת.ד. 13016 י-ם פקס: 02-522810

לחברה גדולה דרושים/ות

- חובש/ת בוגר/ת צבא לטפול נדול בשמרות
- מתכנת/ת מחשבים
- פחח/ית רכב וחשמלאי/ת רכב מוסמכים/ות
- מחסנאי/ת חלפי רכב
- בחורים/ות בעלי/ות רקע טכני וידע באלקטרוניקה
- מהנדסי/ות/ הנדסאי/ות/ טכנאי/ות מכונות ושרטטים/ות חרטים/ות/ מבלטנים/ות למפעל לבניית מכשירים ותכניות
- מלווה לנכה צה"ל - רשיון נהיגה
- עובדי/ות יצור עולים/ות חדשים/ות לעבודה במשמרות
- טכנאי/ת מכונות: התמצאות בפנאומטיקה, הידראוליקה, מסגרות וקריאת שרטוטים
- נהגי/ות ב'/ מסגרים/ות/ עובדי/ות נקיון/ חרטים/ות קונבנציונאלים/ות למגוון משרות

להתקשר לטל' 256511/2 • שעות קבלה 08:00-16:00

לקרן החדשה לישראל

הפעלת לחיזוק הדמוקרטיה בתחומים: זכויות האדם והאזרח, פלורליזם דתי, צדק חברתי, מעמד האשה ודו-קיום יהודי ערבי בישראל
דרוש/ה
רכז/ת מענקים
להערכה וטיפול בבקשות למענקים

הכישורים הנדרשים:
- מחויבות מוכחת למטרות הקרן
- נסיון של שנתיים לפחות ו/או תואר אקדמאי בתחום רלבנטי
- יכולת כתיבה מצוינת בעברית
- ידיעה טובה מאוד של השפה האנגלית.

נא שלחו קורות חיים ומכתב פניה מפורטים בעברית לקרן החדשה לישראל ת.ד. 53410 ירושלים 91534.

שיעורים פרטיים

שדוכים

הכרויות

שליחים/ות

שליח + רשיון לוספה, תנאים טובים למתאימים, 611453 לניסים

שליחים להפצת עיתון יומי לשעות הבוקר (ידיעות, רכב חובה) או לשעות הערב (גלובס, רכב/קטנוע) מחלק למבשרת 235782, 248106

מלצרים/יות

לקפה עמרה
דרוש/ה מלצר/ית, במשרה מלאה/חלקית, לתקופה ארוכה, בתנאים טובים.

לקפה עמרה
דרוש/ה עובד/ת אספרסו (ברמן), 3/4 משרה, לתקופה ארוכה, בתנאים טובים.

ביקוש עבודה

גרפיקאים

מציעים למכירה

מקררים

רהיטים

כלי נגינה

מחסנאים

דרוש/ה
מחסנאי/ת
לחלוקת סחורה
בעל/ת רכב
לפנות מיום א' 02-234445

נהגים

דרושים נהגים
עם רשיון אוטובוס לחצי משרה תנאים טובים 2" 376281 לפנות ליעקב

עובדי ניקיון

מורים/ות גננות

פקידים/ות וקלדניות

מקדמי מכירות

למעבדת תיקון כלי עבודה חשמליים

דרוש/ה
טכנאי/ת
רצוי עם ניסיון
טל' 02-711145 לגבי

סטודנטים/ות יצוגיים/ות

מתחום המחשבים
- ידע WINDOWS, PC
- שכר מעולה
טל': 02-259596

מהנדסים אדריכלים

לחברת ניהול
מהנדס/ת/הנדסאי/ת בנין בפיקוח וחישוב כמויות.
793830

עוזרות ומטפלות

לקיבוץ/ים/בנין
מהנדסים
הנדסאי/ת בנין, נסיון בתכנון בארץ, 731107

עובדי מוסך

מזכירות

לחברה קבלנית
דרושה מזכירה למשרה מלאה, נסיון בהפעלת משרד + תמלילים, נכונות לעבודה תחת לחץ, רקע בהנה"ח - יתרון, 612250

לגוף ציבורי
מזכיר/ה
עברית-אנגלית
בניהול משרד
02-235959

למשרד ממשלתי
דרוש/ה
מזכיר/ת מנכ"ל
לשעות אחה"צ
13.00-19.00
לתפקיד דינמי ומגוון
שליטה בעית
02-235959

סלבונים ומכשירי קשר

סלולריות

עובדי מתכת

שרטטים

מכירת חיסול

עובדי מעד

ריפוי והרזיה

עובדי מטבח

בריאות

שירותי ליווי

FANTASY

לשמירה וביטחון

דרושים/ות
מאבטחים/ות לבתי ספר
פרופיל 65
רובאי - 03
15.50 ש"ח לשעה
טל' 02-385752

אשרות בע"מ

מהבצע קיץ!
קורס:
עיבוד תמלילים+ כתבנות+ הכרת המחשב
טל: 02-259595

אחיות

לבית אבות
אחות למשרה חלקית/ מלאה 433411 אסתר

דפוס

חרטים מסגרים

טכנאים הנדסאים

זמיר
שירותי כח-אדם בע"מ
למפעל עתיר ידע
טכנאי/ת-הנדסאי/ת מחשבים
02-245515, 248504

סוכנים/ות

להוטי
קריית יובל, מנהל/ת חשבונות לחצי משרה, בבוקר, עבודת מחשב, 717444 גילה

רואי חשבון

רואי חשבון
כעובדי ביקורת עדיף + נסיון, אפשרות לסטאז', תנאים טובים 243692

חשמל אלקטרוניקה

מוכרים/ות

לחנות ספורט
בחורה רצינית, אחראית ובעלת יוזמה, שכר גבוה למתאימה, 252684 ליוסי

הנהלת חשבונות

מנפאואר
מנהל/ת חשבונות סוג 3
פקיד/ת הנהלת חשבונות

זמיר
שירותי כח-אדם בע"מ
מנהל/ת חשבונות סוג 2
לעבודות לילה
02-245515, 248504

"באגט פריזאי"
מנהלי משמרות, מוכרות ועובדי ניקיון 256079

משרה מלאה צילום מסמכים 254448

דרוש
במתה נוף ובדרים בילדיה נועז עם ראש פתוח, והכנסה גבוהה 233840

עובדים לחברת צלומים
עדיפות לידע בצילום ואלקטרוניקה 735398 יואב

עם תלמידים בכפר נוער בירושלים 790221

אזור חיפה והצפון | הלוח הבטוח

ד י ר ו ת

אודראני
תנועת רהיטים בעיצוב ורמה יחודית
צ.ה פוסט
טל 04-418946
מגדל הנביאים חיפה
טל 04-672585

● מוצגם סוני עתיק אומר: הרהיטים שישים את הבית החוצי "בולוליאר" לעשות תמיד
● מערכות ישיבה: אקסלוסיביות בעור ובבד, ביגוד עבה והבגוד לבד
● פינות אוכל, שולחנות סלוניים, מזנונים בעיצוב ביחוד ובוויטרינות ללא פשרות
● מטבחים המנגנים מיומנים
● יורד מקסימלי של מעמבנות

● 2.5 חד' במרכז הכרמל ובנו"ש שקטות * 3 חד' ליד חורב * מעלית * 4 חד' בר־ וממה ובנו"ש נוף 2 מעליות ובוכוכון אותיות "בכל שעה" B.K. 04-372754

ביקוש דירות חיפה

● דרושות דירות למכירה מכרים כב תפדר 04-624961
● בשביל בדירה בשער חדיה - כניסה בניסה נפרדת קיקע, ביש 48416 04-386666

מוניטין כרמל
התיווך הגדול בעיר
שד' מוריה 22
טל' 8380505

● דרושים בדחיפות בתים ודירות יוקרתיות עבור משקיעים מחו"ל בכרמל ואחוזה רחיה. התשלום במזומן
● ללקוחות רשומים במשרדנו דרושות דירות בחיפה בכל הגדלים, בביקור ברירותכם תקבלו הערכה כיעוגנית של הנכם חינם ובמשך, טיפול ממחר של צוות ביקוקנו עם בכוין ובנכניין

● משקיעים מחו"ל שנים בשער טוב דירה קטנה, בודאה רבות, גם לשף 04-258444

דמ"פ חיפה

● 2.5 ח' בכיאל $28,000 2 במרכז מרכזי $32,000 מבוור גדול של דירות תיווך נוה הן פייג בנים הרצל 6 04-629827 04-623640 $32645

1—1.5

1—1.5 כרמל/נו"ש

● דירת חדר בשירות + נוף 04-376843 $73,000
● 2.5, קטנה והדומה, 60 מ"ר, 158,000 - 2.5 במודרות נו"ש + נוף, שקטה, עבקות, 60,000 - 2.5, בדוך צרפת, שקטה, ממודרת, 70,000 - 2.5, ברמו, קומה נוחה, להשקעה + דיירים בשב"ד 85,000 "באנגלו־סכסון נו"ש" 04-326550

1—1.5 חיפה דרום

● בעלבי קאליסר 37 מ"ר + נוף 04-553877 ביידי $44.000

2—2.5

2—2.5 הדר והדר עליון

● בבצלאל ק"ב 2.5 ח' גדולים אור־דירה + מרפסת מודרות 04-673156 לא בשבת
● בארלוזורוב 2 חד' + 2 מרפסות, גדולה במודרות ומשופצת 04-531496
● למכירה דירת 2 ח' כולל ציוד תיי הוש 45 ב"ה, התיווך "שטרנברג" 04-382838

זיו תיווך נכסים
והשקעות בנדל"ן
רח' הפועל 3
פינת רח' גאולה חיפה
04-645730
04-642015

● למשרדנו דרושות דירות באזור חיפה לבלעדיות ללא דמי תיווך
● בסולין 2 + מרפסת לאחר שיפוץ כללי ממודרת הול ב־$65,000
● שד' הנשיא 2.5 + מרפסות ק"ב $145,000 ממודרת
● בבצלאל 1.5 ק"ב $43,600
● בביליק וה. הדים 3 חד' 70 מ"ר ממודרת ק"ד $74,000
● בהחרן 3 + מרפסת אחרי שיפוץ כללי הכל חדש קומה 4 $75,000
● גג בהדר 250 מ"ר עם זכויות בניה כ־300 מ"ר $30,000

● בחוליאק הרצל 2 ח' גדולים כשר מצב למגורים 04-621196
● 2 ח' בכבודה $51,000 - 2 ח' בכשיר $46,000 - 3.5 ה' בבן יהודה תיווך נוה הן פייג בנים הרצל 6 ק"א 04-623640 04-629827

2—2.5 כרמל/נו"ש

● 3 ח' בכשלה, ק"א + פ"א 2 בירפסות, מיידית 04-738255 04-571586
● ברום 2.5 ח' חד סוגי קק אפשרות לבניה מיידית, קרוב למבנין 04-737925
● 2.5 חד' ק"א במצב ממודרת ומוסר 04-237163
● בדוך יד לבנים 148 2.5 ח' ממודרת, ק"ב, בבנין משפחות, בבית 04-380855, 04-327855
● 2 חד' במרכז הכרמל, באלונג, ק"א, בבין קטן, מתאימה למשרדים כרואיו מעולות במשרדו. תיווך "אור נכסים" שד' מוריה 40 חיפה טל. 04-377924 טלפקס 04-372289
● 2 חד' בשר סוני ק"ב עליונה, ממטבח, מיזוג, השקעה, סידי, מתווך במשרד, תיווך "אור נכסים" שד' מוריה 40, חיפה. טל. 04-377924 טלפקס 04-372289
● 2.5 בדיניצואלי + כניסה נפרדת + מרפסת, שקטה + פוטנציאל הבעת מודרות, 145,000 "אנגלו־סכסון" חיפה - מרכז הכרמל, רח' אלונים 3, ק"ב. טל. 04-381296, 04-381297/8
● בחורבן 2 חד' + 3 מרפסות ק"א כעט מודרות לשיפוץ $120,000 04-341243 04-262503 04-341240
● בהדריר דירה 85 מ"ר ק"ק גינה לשיפוץ 04-584418 $165,000
● למה כדאי נוסף כה יש של הפרנות של מודיע הגשל לקוראי הלוח הבטוח ומונוי דירה 1 יכול ביום שני בין השעות, בכוחה ביום הזה, של קלוט מקום 1... עד 4 פרסים שאתם יש לגות, הנים לדירה 1, בלוכלו לגוט הלוגסטר 383100 ומיסור את שמכם ומספר הטלפון שלכם. כמו כן שילוח את הטפוש במודות המבנע בעמוד 19. אתם עשויים לזכות בפרס הגדול - טלויזיה טלקו "33"

צמרת הכרמל
נדל"ן והשקעות בע"מ
בהנהלת טלי ותמי
שד' מוריה 122 חיפה
04-252141
04-254717
טלפקס 04-254698

● טובה למגורים/השקעה בשער העליה, בגעקות, 2 חד', ק"א ע"ע, 60 מ"ר, ממודרת
● מיוחדת לצעירים ב"ראש סוני" בגה"פילבר, 2 חד' + נוף, ממודרת, בחור אבסקובי, פרסים רק במשרדנו
● נדירה להשקעה: בכרמל 2.5 חד', לשיפוץ, ק"א, אישורי בניה להרחבה, רק $85,000 בלעדית במשרדנו. כמפתחות
● פרסום ראשון: בבלעדיותנו במצויינת להשקעה/מגורים בקאוליצר, בדוך צהלל 2.5 חד', ק"ב לא עליונה, מרפסת מהולה, פנויה, מפתחות

● בסקציה 1.5 חד' $48,000 * בשר־חכב 2 חד' יפה $180,000 * בשר־הנשיא 2.5 חד' $150,000, בלעדי תיווך אסטייט 04-242006
● במרכז הכרמל 2.5 חד' חדשה ויוקרתית חניה + מחסן מיידית 04-374266

3—3.5

3—3.5 הדר והדר עליון

● 3 ח' גדולים במפרה + 2 מרפסות מודרת ק"ב + נוף 04-676268
● 3 ח' + 3 מרפסות מזגן, ק"א, מרכזית + חניה. 04-529316
● למגורים / משרד, בהדליה וקרוב לבניאינם 3 חדרים + מרפסת, ק"א חיניות. 80,000 מפתחות: "אנגלו־סכסון" חיפה - מרכז הכרמל, רח' אלונים 3, ק"ב. טל. 04-381296, 8/ 04-381297
● לשיפוץ בלעדיות 3, בארלוזורוב, עקות, ק"ב + בדפסת, אחורית ושקטה + פוטנציאל. מפתחות: "אנגלו־סכסון" חיפה - מרכז הכרמל, רח' אלונים 3, ק"ב, טל. 04-381296, 04-381297/8

3—3.5 כרמל/נו"ש

● 3 ח' משקעת ברמת אלון פינוי אויר, חניה + מחסן 04-325456
● בנוה שאנן מקום מעולה 3 ח' + פ"א משופצת + נוף ע. 04-378056 ב. 04-624742
● ברמת שאול בכרים 15 3 ח' ק"ד + 2 מזגנים + מחסן ממודרת 04-313523, 04-673108
● ברוממה בשוך 3.5 ק"ב + מעלית ממודרת פינוי גמיש 04-252284
● נוה לים משופצת 3.5 ח' 92 מ"ר נוף + מחסן 04-220076 $142,000
● בכיה"לום, 3.5 חד' 80 מ"ה, ק"ב מודרות + נוף + דו"ש $135,000 פינוי כ־95 04-335760
● ברוממה, בהפרחים, 3 ח', פינתית משופצת ומודרת + מעלית 04-243516
● ברמת ספיר, 3.5 חד' פינתית 85 מ"ר + מחסן, מודרת קומה סוחר 04-234868 $150,000

סיטאקו בע"מ
רח' וודגווד 17 חיפה
04-387088 371275
04-372460

● בדוך הים 3 ח' ב־80 מ"ר ב. נפרדת, משופצת כמעט. ש. כפולים. $200,000
● 2.5 בנוויה משופצת כמעט, שקטה. $149,000 מפתחות
● באוליגן 3 גדולים כ־95 מ"ר ב. נפרדת פינוי אריך

● ברוממה הישנה 3 ח' ממודרת חיזוג + חניה 04-343174
● 3 ח' בארלוזורוב מלגן ק"ב מאודרות + נוף + דו"ש 04-516077 04-370123
● בגוריה, 3 + מרפסות, מודרות, אחורית, שקופה עליונה, פינוי מיידי "דומיסיל" שד' הנשיא 35 חיפה טל. 04-311060, 337543

טבעונים
ייעוץ נדל"ן ויזום פרויקטים
העצמאות 54 חיפה
טלפקס 04-535011
050-207973

● (347) - בהדר־יפה חולה, 3 ח', 150 מ"ר + גינה + חניה + נוף
● (344) - בכלורים 90 מ"ר, 4 ח' + פ"א ק"ב + מזגן + דו"ש $125,000
● (338) - בהבליל ק"ק 4 ח' 100 מ"ר, משופצת מאד
● (336) - בהשטונים ליד ביה"ח רוטשילד ק"א ב. נפרדת 3 ה. 90 מ"ר
● (322) - ברמת גולה, קטנ' 5 ח' + ח. עבודה + חניה, 140 מ"ר + גינה
● שנה טובה מצוות טבעונים

● 3 ח' בשגבים ק"א 187 מ"ר משופצת בנף פינוי 04-230866

ליאורה שלוש
צוות נדל"ן
חיפה רח' הנטקה 5
בכניסה למרכז חורב
טל' 04-346222

● ההצמנויות חיבות להמכר
● 2.5 ח' במרכז אחוזה מפלס בדוך ברכושי המבוקש, כבינה נפרדת, אפשרות להגדלה ל־3 ח' גדולים, מעט מדרגות $145,000
● 4 ח' בתחילת דרך הים משופצת כמשה במעט רב, גישה ללא מדרגות, מסבה משאר, ח. ארונות $156,000
● 3 ח' במרוצה מוכה לנוף מרוחב + מרפסת גדולה 100 מ"ר, ק"א, מעט מדרגות, כרואות מאד גם למגורים גם למשרד
● 3.5 ח' כמו 4 ח' ברוך הפלמ"ח ברוממה הישנה, ק"א על עמודים, נוף, 90 מ"ר, חניה מזגן $158,000
● ליאורה הצוות מברכים בשנה טובה את לקוחותינו נמשיך לרוץ למענכם בשנה הבאה כתמיד!

● בנו"ש 3.5 ח' גדולים, נוף מרהיב, ק"א. 04-231914, 04-716250

מוניטין כרמל
התיווך הגדול בעיר
שד' מוריה 22
טל' 8380505

● בדוך הים קרוב למרכז הכרמל ק"א ע' 3 + פ. אוכל + 2 מ"ר גדולות מסבה משופצת $160,000
● בלעדית מיוחדת במיוחד ברוממה 3 ח' + 2 ח' מתאימים לקליניקה או סטודיו משופצת כחדשה שרותים כפולים צמודים לחדר הורים חדר הלבשה ועוד השקעות $167,000
● מרכזית ביותר בכרמל אזור כמוקש 85 מ' מרפסת שסורה מתאימה גם למשרד או השקעה $165,000
● בנוה שאנן 3 ח' כ־90 מ' משופצת מזגן קומה טובה $122,000
● ברמת ספיר 3 ח' מקסימה השקעות רבות מיידית $127,000

● 3, ברמוטספה, בקריאלוק, ממודרת + מזגן + פלדלת 04-235311

מוניטין אחוזה
חיפה
רח' חורב 14
ליד מרכז חורב
טל' 348222

● 3 ח' ברמות־רמז 75 מ"ר קומה נוחה $97,000
● בנוה שש 3 ח' ממודרת נוף ים $116,000
● 4 ח' ברמות רמז גישה נוחה $116,000
● ברמות־ספיר 4 ח' 91 מ"ר ממודרת נוף כ־$130,000
● 3.5 ח' בקרית אליעזר קומה אחרונה נוף $77,000
● 4 ח' בנוה שאנן נוף פתוח + מזגן $113,000
● בשער העליה 3 ח' מרווחת 80 מ"ר בבית עם מעלית נוף $86,000
● בשפרינצק עליון 3 ח', קומה נוחה, נוף, ממודרת $85,000

● דיירים 3 סוגה פגע ק"ב ובעל הנשה + נוף 114,000 מפתחות: "אנגלו־סכסון" חיפה - מרכז הכרמל, רח' אלונים 3, ק"ב טל. 04-381296, 04-381297

● למשקיעים: במרכז הכרמל, 3 + מרפסת, ק"ב, ללא מדרגות, פינוי מהיר "דומיסיל" שד' הנשיא 35, חיפה טל. 04-311060, 337543
● בלעדי, 3, בהפרחים, קומה גבוהה + מעלית משופצת, ממודרת מאוד שקטה, מואדת, פינוי ארוך כ־$125,000, תווך "עמנר" חורב 13 חיפה (פינת דישראלי 1) 04-343427
● בלעדיות במגולנסקי, 3, מפוארת, ק"ק (100 מ"ר) + שיש + השקעות 239,000 - 3.5 באחוזה, כניסה נפרדת, גינה ומרפסות, 219,000, מפתחות: "אנגלו־סכסון" חיפה - מרכז הכרמל, רח' אלונים 3, ק"ב, טל. 04-381296, 8/ 04-381297
● בלעדיות 3 מפוארת, בואנ חוסי + מעלית + מעט דיירים + חניה, 145,000 מפתחות: "אנגלו־סכסון" חיפה - מרכז הכרמל, רח' אלונים 3, ק"ב, טל. 04-381296, 04-381297/8

אנגלו סכסון נו"ש
מרכז זיו
נוה שאנן, חיפה
רח' קומוי 3
טל 04-326550
פקס 04-320867

● 3 באחוזה מרכזית במקום מעולה 145,000
● 3 בהדר + מרפסות ק"ב חלוקה טובה 82,000
● 3 במודרות נו"ש עקות + נוף 75,000
● 3, ליד התשבי, שקטה + נוף מרהיב 132,000
● 3 ברוממה הישנה עקות ק"ב 165,000
● 3 ברוממה החדשה + נוף 122,000
● 3 בליאון בלום + מרפסות 115,000
● 3 פינתית ומוארת בנו"ש אחורית 105,000
● 3 בקליבנוב, ק' נוחה שקטה ומודרת + מזגן למהיר החלטה 130,000
● 3 בספיר, ממודרת ומושקעת 125,000
● 3 ברמת אלון, ממודרת ומוארת, ק' נוחה 155,000
● 3 בבורלא, ממודרת 95,000
● 3.5 במוכיה, פינתית קומה נוחה 173,000

אנגלו סכסון נו"ש
מרכז זיו
נוה שאנן, חיפה
רח' קומוי 3
טל 04-326550
פקס 04-320867

● 3 בליאון בלום + מרפסות, 115,000
● 3, פינתית ומוארת בנו"ש, אחורית, 105,000
● 3 בקליבנוב, ק' נוחה, שקטה ומודרת + מזגן, למהיר החלטה 130,000
● 3 בספיר, ממודרת ומושקעת, 125,000
● 3 ברמת אלון, ממודרת ומוארת, ק' נוחה, 155,000
● 3 בבורלא, ממודרת, 95,000
● 3.5 במוכיה, פינתית קומה נוחה, 173,000

● שטוחה 3 חד' בגיבנבים 4 ק"א ב. 04-835847 ע. 04-229643
● 3 ח' בגבעתיים ק"ק + נוף $90,000 מיידי! מרכזית! 04-255984

● למה כדאי נוסף כה יש של הפרנות של מודיע הגשל לקוראי הלוח הבטוח ומונוי דירה 1 יכול ביום שני בין השעות, בכוחה ביום הזה, של קלוט מקום 1... עד 4 פרסים שאתם יש לגות, הנים לדירה 1, בלוכלו לגוט הלוגסטר 383100 ומיסור את שמכם ומספר הטלפון שלכם. כמו כן שילוח את הטפוש במודות המבנע בעמוד 19. אתם עשויים לזכות בפרס הגדול - טלויזיה טלקו "33"

אילן נדל"ן
מרכז הנכסים בצמון
חבר מלד"ן
סניף ראשי
רחוב חורב 10
אחוזה חיפה
04-258080 טלפון
04-258282 פקס

● באחוזה התיקה 3 חד' מרכזי ושקט כניסה נפרדת + חצר $170,000
● בנוריה 3 חד' מרווחים 90 מ"ר קומה שקטה $165,000
● ביוחדת באחוזה 3 חד' מפוארים + מעלית + נוף מרכזית ושוה
● במרכז הכרמל 3.5 חד' 105 מ"ר מיקום אקסקלוסיבי כניסה נפרדת + חצר
● בנו"ש לשיפוץ 90 מ"ר מיקום מעולה $150,000
● בנו"ש לשיפוץ 3.5 מרכזית ביותר גדולה + פוטנציאל $150,000
● בנתיב חן 3 חד' + נוף + חניה משקעת במיקום מרכזי $145,000

● 3 ח' ליד ברוך המשפט ממודרת + 2 מזגנים + מטבח + ריהוט ת. שינה 04-234175

אנגלו סכסון
סניף מרכזי לנשר
א. הכרמל
רמות־יצחק
גבעת עמוס
04-228821
04-321243

● 3 בתל חנן מיקום מבויין $69,000
● 4 תל חנן ממודרת $65,000
● 3 בן דור מושקעת, קומה נוחה $71,000
● 2.5 ג. עמוס + גינה ואפ"ב $67,000
● 2 בנשר + אפ"ב עד 108 מ"ר $50,000
● 2 בג. נשר + מרפסת $49,000
● 3.5 אורן הכרמל + מרפסת $84,000
● 3 ג. עמוס בקרבת המכבין $75,000
● 4 ביערה + נוף בלעדי $99,000

אורן נכסים
יש על מי לסמוך!
שיווק נדל"ן
מרכז מסחרי
אורן הכרמל נשר
04-321310
רב קוי
216881 פקס

● 3 ברמות יצחק 85 מ"ר מושקעת מסבה חדש מרפסת לנוף $119,000 בלעדי
● 3 ברמות יערה משקעת מאוד + גינה 80 מ"ר + אפ"ב $110,000 בלעדי
● 3 בנווה יצחק 85 מ"ר כבניה $117,000 בלעדי
● 3.5 באורן הכרמל משקעת עליונה + ריהוט $87,000 בלעדי
● 2.5 בגבעת עמוס 70 מ"ר לשיפוץ + גינה 120 מ"ר + אפ"ב $75,000 בלעדי
● 2 ליד המכבין $70,000
● 3 בעפקים $86,000 מפתחות במשרד
● 3 בתל חנן חדשה $80,000 בלעדי
● 3 בגבעת נשר $73,000
● עבור לקוח במשרדנו דרושה דירת 2-1.5 חד' באיזור אחוזה לצורך משרד ללא עמלת תיווך

● לשיפוץ מיידית, 3, בליאון בלום ק"ב ברווחות + נוף 103,000. המפתחות ב"אנגלו־סכסון" חיפה - מרכז הכרמל, רח' אלונים 3, ק"ב. טל. 04-381297/8 04-381296

תיווך אסטייט
רח' חורב 18, ק"ב
מול מרכז חורב
04-242006, 253513

● בקלר 3.5 חד' 110 מ"ר ק"ב, ממודרת $210,000
● בעינות 3.5 ח' 117 מ"ר ק"ב $173,000
● ברוממה החדשה 3 ח' 110 מ"ר, ק"ב משופצת $140,000
● בהמלינובסקי 3 ח' מרווחת 88 מ"ר יפהפיה ק"ק $120,000
● בתחילת שדרות הכרמל 3.5 ח' מרווחת בדרמטוגרפי כניסה נפרדת פינוי ארוך $195,000

● ברמת רמז 3 ח' מרווחת אחורית + נוף 04-233111
● ברמת ספיר 3 חד' ק' בינה פינוי הנה מוארת $130,000 04-328308

3—3.5 חיפה דרום

● בק. אליעזר 3 חד' ממודרת שקטה וממודרת ליד + דו"ש 04-522058
● 3 ח' + 2 מרפסות ממודרת, ק"ב ואחורונה בקרית אל־עזר ב. 04-559267 ע. 04-511031
● 3.5 בהדרנהיבר ש"ב פלדלת דו"ש משופצת + בטבח חבה 04-335890
● בכמכליה 3.5 חד' ק"ב ממודרת + מזגן $90,000 04-512720
● באלבני 3 ח' ק"ד + פלדלת מזר גים ממודרת, מ.בגים 04-533076
● בקאליעזר ק"ב, 3 ממודרת, דו"ש 09-338832 $92,000
● 3 חד' + פ"א באיגל, שער העליה, ק"ב. 04-441784 ובעבודה לרב 04-673013
● בסר עננן, 3 חדרים + 3 מזגנים קומה שניה מעל הבסר נוף בהיר ממודרת 04-534283
● בבירות הכרמל, 3 ח' מגודרים והשפות רק $60,000 תיווך "שי" שנה טובה לכל לקוחותינו 04-623239

תיווך נס (מלד"ן)
דרך צרפת 57
רמת שאול חיפה
04-338010
טל פקס 04-311818

● הצעת השבוע:
● 3 + פ"א בדרייפוס $80,000
● 2 + פ"א בשער העליה $65,000
● 2.5 קרוב למרכז הכרמל, ברחוב שקט, מאוררת
● 3.5 בכרמל 107 מ"ר + נוף
● 3 + פ"א ברמת שאול + נוף + בניה
● 3 + פ"א בנוה דוד ממודרת
● 3 בכרמל צרפתי 75 מ"ר מושקעת
● 3.5 בשכונה הגרמנית ממודרת
● 3 + פ"א בשפרינצק ממודרת
● 3.5 מבחהאה בכרמל צרפתי

● 3.5 בתחילת ג'ות, ק"ק נוף לים אחורית + פוטנציאל 04-339341

3—3.5 נשר/תל חנן מבשן

● 3 בשקים ק"ב + נוף מושקעת, קרובה למכבין 04-325947

4—4.5

4—4.5 הדר והדר עליון

● במודרות כורש 4 ח' קומה שלמה בבנין 3 קומות ק"ב 03-6849316 04-335998

4—4.5 כרמל/נו"ש

● בתחילת דרך הים יפהפיה לוקסוס אידיאלי לנבים 04-388327
● 4 ח' ברעגן מיקום מנויין, ממודרת, הוספות 04-372357
● ברמת רמז קומה 3/8, מעלית 85 מ"ר ש. כפולים מזגן ב. 04-705084 ע. 04-855140
● בנוף "הגליל", 4 גדולים ק"ק + מזגן, מושקעת 04-326019
● בעוד 4 חד' ק"ב מעל הבסר ממודרת 04-322588
● בנוה חוסי 4.5 ח' ממודרת, אורנות, מסבה נרוחה, ש. כפולים, נוף מהמם חניה ומחסן 04-257805 ולא בשבת
● 4 ח' מרווחת במעקה־הממכים משקעת בחרוזות 128 מ"ר + מרפסת 12 + מזגן מרכזי $235,000 04-222884 04-257172
● בפבבקין ש"ב, קומה נוחה, 110 מ"ר, נוף $160,000 04-228325

תיווך הוד הכרמל
נכסים והשקעות
יעוץ בנכסי
דלא ניידי
רח' מחניים 18
מרכז הכרמל
טל פקס 04-372180
(רב קווי)

● מיוחדת באלונים 3.5 ק"ק כבג 110 מ"ר פינוי ארוך
● באחוזה דירה עם בשמבה 4 117 מ"ר משופצת ואחורית + נוף ים (משפחות)
● בלב מרכז הכרמל בוד משפחתי ק"ב 120 מ"ר
● בקריפה 4 100 מ"ר ק"א כחשה
● בווריה 4.5 ק"ב 110 מ"ר משקעת + נוף ים
● בקפוס 4 ק"א 115 מ"ר אורורית, מטופחת ושקטה
● בפיראנה בביאכה עקות בכרמל מערבי 150 מ"ר + מ. גן + גינה בשגבו
● בגאולים ברכת חג שמח

תיווך אסטייט
רח' חורב 18, ק"ב
מול מרכז חורב
04-242006, 253513

● בליאון בלום 4 ח' 125 מ"ר, נוף מרהיב, ממודרת $180,000
● בשר הנשיא 4 ח' 120 מ"ר, ק"ב ש. כפולים חניה ממודרת $210,000
● בכרמל צרפתי 4 ח' בבנין אבן ק"א לשיפוץ $175,000
● בכרמל מערבי, 4 ח', ק"ב נוף ים, ממודרת $170,000
● באחוזה 4 ח' 120 מ"ה, נוף, שקטה לשיפוץ, $175,000
● בגליל 4 ה, 120 מ"ה, ק"ב ממודרת $185,000

● באיינשטיין קטנ' 4 + מרפסת גן עקות + גינה, נוף מרהיב, הסקה מרכזית, מקלט צמוד, חניה $255,000 תווך "עמנר" חורב 13 חיפה (פינת דישראלי 1) 04-343427
● בבגליל 4 ח' מרווחת + תוספת מעט מדרגות $180,000 לא בשבת 04-232249

ליאורה שלוש
צוות נדל"ן
חיפה רח' הנטקה 5
בכניסה למרכז חורב
טל' 04-346222

● 4.5 ח' במרכז הכרמל ממפס שקטה, ק"ב 120 מ"ר הרחבות אחוריות, נוף, 4 כווים $158,000 בלעדית מפתחות במשרדנו
● 4 ח' באחוזה, מסבה ישה + מרפסת גן עקות נוף ים מרהיב עד חדרה $175,000
● 4.5 ח' ברוך הדוגא, משופצת כרמה גבוהה, תכנון אדריכלי ממאור המודרני, נוף חייבת להמכר כראית $170,000
● 4 ח' בכרמליה ברוך תקה, מסבה חרש, מרוחות מאד, שרותים כפולים $190,000 אפשרות לתשלומים
● ליאורה הצוות מברכים בשנה טובה את לקוחותינו נמשיך לרוץ למענכם בשנה הבאה כתמיד!

תיווך פוליטי
מקצועי ואמין!!
מוריה 102
פינת נחשון 2
טל: 04-244160
רב קווי

● בבלעדיות ביערות מעט מדרגות דיירים $250000
● בבלעדיות בפינסקר 4 חד' יפה ומושקעת ק"ב + נוף + חניה
● בבלעדיות באיינשטיין 4 חד' 140 מ"ר + מרפסת גן 50 מ"ר $230000
● בבלעדיות באחוזה צמודת 4 חד' + מרפסת לנוף מרהיב כ"ג $225000
● בבלעדיות בקריפה 4 חד' יפה ומשופצת מעט מדרגות $225000
● ליד ובנוקף 4 חד' מעט מדרגות + נוף $210000
● בקריפה 3 חד' מפוארת מעט מדרגות מתאים למבוגרים
● בניסבבים 3 חד' $85000
● בבלעדיות בכרמל צרפתי 3 חד' ממודרת מעט מדרגות $130000
● בהרצבנותו בהרצל 3 חד' 80 מ"ר לשיפוץ

אור נכסים
שד' מוריה 40 ק"ב
אחוזה, חיפה
04-372289 377924

● 4 בהדרוף ממודרת מאוד, חניה + מזגן, נוף $157,000
● 4 בית הגליל במיקום מעולה, מרווחת, ק"ב ממודרת, חניה מקורה
● בדרמשפחתי בכרמל הצרפתי העליון, 4 חד' כ־140 מ"ר נוף ים, חניה מקורה $245,000 פוטנציאל רב
● באחוזה, 5 חד' ק"ב, חניה מחסן ונוף $190,000

סיטאקו בע"מ
רח' וודגווד 17 חיפה
04-387088 371275
04-372460

● בתסקה קרוב לחורב 4 ח' ק"ב, חניה + מחסן $185,000
● בעמק השמש 4 ח' + מרפסת + נוף + חניה + מעלית $185,000
● באחוזה צמודת 4 ח' + מרפסת + ה. הורים ק"ב $217,000 לבניה מיידית
● בגולדה 4 ח' + גינה $240,000

● 4.5 ח' בדוך צרפת + נוף מרהיב ב. 04-543125 ע. 04-338805

מוניטין כרמל
התיווך הגדול בעיר
שד' מוריה 22
טל' 8380505

● בבית קטן עם הרבה מרפסות במרכז הכרמל ב. נפרדת כ־110 מ' מרפסת גדולות גינות $245,000
● ברוממה הישנה ק"א ע"ע 4 ח' מרווחת שקטה $153,000
● בחז' ספר הגיא בכרמל 4 ח' + פ. אוכל שרותים כפולים חניה מחסן $160,000
● באחוזה ברב קומות 4 ח' מפוארת 140 מ' נוף מקסים מיידית $195,000 גמיש
● ברמת ספיר 4 ח' ממודרת קומה טובה נוף $142,000 גמיש

● בשער הגיא 4 ח' אחורית, טל' 253894
● ליד שדרות הנדיב 4 ח' גדולים אפשרות ל־5 ח', כ־130 מ"ר + נוף ים מהמם שקטה, מעט מדרגות $270,000 בלעדי "תווך פר ליטי". טל' 04-244160

מוניטין אחוזה
חיפה
רח' חורב 14
ליד מרכז חורב
טל' 348222

● בכרמליה 4 ח' מרווחת וממודרת נוף ים ב־$179,000
● ליד שמפון 4 ח' + פ"א גדולה, גישה נוחה מושקעת נוף $190,000
● 5 ח' באחוזה בגבע חשף 130 מ"ר, ש. כפולים, שקטה מושקעת מאוד חניה $190,000
● ברוממה החדשה מיוחדת 4 ח' 150 מ"ר + מ. גן, מושקעת, נוף, כרמשה, מעט מדרגות כ־$215,000
● במרכז הכרמל ממפס 4 ח' משופצת כחדשה 110 מ"ר + מחסן גדול אפשרות לתוספת בניה, נוף ירוק $208,000
● בכרמל צרפתי במפלס דיים 5 ח' ממודרת, קומה נוחה, נוף מרכזי + מזגן + חניה מקורה $210,000

תיווך השקעות הכרמל
רח' יותם 5 ק"א
ליד כפר ספר אחוזה
04-341711
04-343312
04-242583

● לכל עם ישראל חג שמח ושנה טובה
● בבלעדיות למשרדינו
● באלמנוזרינאר, 4 ח' + פ"א, ק"א, מסבה ואמבטיות חדשים ש. כפולים + נוף ואוי $173,800
● בתמר, 4 ח' + פינת עבודה ק"א + שרותים כפולים, דירה מפוארת $165,000
● קרוב למרכז־הכרמל 5 ח' ק"א מפוארת בבנין אלגנטי + מעלית, 2 כ. נפרדות $210,000
● בבעליש"ם טוב 4 ח' ק"ב עקות ומפוארת ביותר + נוף מדהים $165,000

תיווך
סמושדטוליב
מלד"ן טלפון
04-335243-4-5
רח' הצלבנים 31 חיפה
פקס: 04-335918

● בווד אמצעית יפהפיה וגדולה + נוף, פינוי גמיש
● בשדיגינסקי 4.5 גדולים ומיוחדים בבית יפה ושקט + חניה לבניגה מיידית מפתחות במשרדנו
● בשדרות קיש בלעדית 4 דיירים, כניסה נפרדת + נוף פנורמה + אפשרות ליציאה לגינה גדולה $230,000
● בסודוקף דירה־גן בלעדית, מפוארת, לבד בקומה 3 דיירים פינוי גמיש
● בורשי' דו משפחתית, כ. נפרדת + גינה, מעט מדרגות ממודרת

● בתה פגע, 4 חדרים + נוף המשמעות במשרדנו "דומיסיל" שד' הנשיא 35, חיפה טל. 337543, 04-311060
● באחוזה, 4.5 + יחידה נפרדת וגנה, מושקעת, מרווחת ואמבטיות, פינוי גמיש, "דומיסיל" שד' הנשיא 35, חיפה טל. 04-311060 337543
● באינשטיין 4 ממודרת ש. כפולים ק"ב נוף מיידי 04-257738
● לא בשבתי דירת קטנ' 4 חדרים, נוף, איכותית, מיוחדת, חניה מקורה, ליד ביה"ס איינשטיין 04-247504
● 4, בוגה פגע, ממודרת, ק"א + נוף לספרה, 135,000 * 4, בהדוקה + נוף מרהיב, 176,000. "אנגלו־סכסון" חיפה - מרכז הכרמל, רח' אלונים 3, ק"ב, טל. 04-381296, 04-381297/8
● 4, בגרינברג, מפוארת + נוף מרהיב, מואת ואחורית, 259,000 "אנגלו־סכסון" חיפה - מרכז הכרמל, רח' אלונים 3, ק"ב, טל. 04-381296, 04-381297/8
● מיידי בלעדי 4 בניסנים, קרוב הפרס ק"ב, מרווחת כ־115 מ"ר 149,500, מפתחות: "אנגלו־סכסון" חיפה - מרכז הכרמל, רח' אלונים 3, ק"ב, טל. 04-381296, 8/ 04-381297
● בזווד 4 ח' ק"ב מושקעת + נוף חניה ומחסן 04-256911
● 4 ח' בוגה פגע ק"א דוד מחסן חניה 04-247141 04-679036
● 3.5 בארונגי פלג ק"א משופצת מינוי מהיר $138,000 תווך בגם מוריה 85 אחוזה 04-257321
● בגדירה אחוזה 4 ח' ק"א חניה מקורה, שרותים כפולים, תווך בגם מוריה 85 אחוזה 04-257321
● בכובסה, 4 חד', עם מעלית, ממודרת $168,000 תיווך "דניאל" ייעוץ מקצועי האמין דישראלי 4, מרכז אחוזה, חיפה 04-343666

תיווך שאנן
רח' חניתה 64
נו"ש חיפה
04-227805, 222878
פקס 04-227805

● 4 ח' בנו"ש/נוהיה, יפהפיה, כ־130 מ"ר גדולה ומשופצת בלעדית
● 4 ח' בכרמל/אורה, כ־110 מ"ר קומה ב' בלעדית
● 4 ח' בנו"ש/אילת, קומה 1 (2), משופצת ומושקעת להפליא בלעדית
● 4 ח' בדוך הים כ־100 מ"ר + נוף לים בלעדית
● 4 ח' ברוממה/צחר כ־153 מ"ר + מרפסת גן בלעדית
● 4 ח' בכרמל/בכסורי, כ־122 מ"ה, קומה ב' בלעדית
● 5 ח' בפרויד + נוף משגע בלעדית
● 5 ח' בגבעת אורנים כ־150 מ"ר בלעדית

אנגלו סכסון נו"ש
מרכז זיו
נוה שאנן חיפה
רח' קומוי 3
טל 04-326550
פקס 04-320867

● 4 בגבעת עמוס, יפהפיה ומושקעת 117,000
● 4 ביורשליה, מושקעת + נוף 139,000
● 4 ברוממה הישנה + חניה ומחסן 150,000
● 4 בשמשה, ק"ב, ממודרת + נוף 185,000
● 4 בכרמליה, שקטה + נוף 153,000
● 4 במרכז הכרמל, ק"ב 210,000
● 4.5 במרכז נו"ש, קומה נוחה 183,000
● 4, עקות בגת גלים + נוף ים, 120,000
● 4 באחוזה + נוף 100 מ"ר 185,000
● 4 באחוזה + יציאה לגינה 220,000
● 4 ברמת יערה שקטה + נוף 125,000

תיווך שאנן
רח' חניתה 64
נו"ש חיפה
04-227805, 222878
פקס 04-227805

● דרושות דירות בלעדיות ללא דמי תיווך!
● 4 ח' בנו"ש/הגליל, כ־115 מ"ר + שרותים כפולים ממודרת גדולה וממודרת בלעדית
● 4 ח' בנו"ש/א.ה. סילבר, משופצת ומושקעת יפהפיה בלעדית
● 4 ח' בנו"ש/ביסנבטים, קומה ג', כ־110 מ"ר + מרפסת בלעדית
● 4 ח' בנו"ש/נתיב חן, כ־120 מ"ר + נוף + מזגן + פלדלת בלעדית
● 4 ח' בנו"ש/טבנקין, כ־110 מ"ר + חניה + נוף בלעדית
● 4 ח' בנו"ש/גולן, כ־90 מ"ר $110,000

"דניאל"
דישראלי 4, חיפה
מול מרכז חורב
04-343666 רב קווי

● באבוטינסקי, 4 חד' ק"ב, מרווחת, מואדת, נוף ים, מדרגות $190,000
● באחוזה הוותיקה, ברחוב מקסים, 4 חד' + חדר עבודה + גינה $250,000
● קרוב לאחוזה 4 חד' + גינה, ממודרת מאוד, בבנין חדש $255,000 פינוי ארוך
● ברמת אלמוגי, 4 חד', כניסה נפרדת + מרפסת גן תכנון מיוחד $228,000

● בוגה פגע 4 חד' משקעת ק"א מסבה חדש שרותים כפולים נוף $148,000. תיווך "דניאל" ייעוץ מקצועי האמין דישראלי 4 מרכז אחוזה חיפה 04-343666

תיווך נס (מלד"ן)
דרך צרפת 57
רמת שאול חיפה
04-338010
טל פקס 04-311818

● 4 + פ"א בשער העליה 100 מ"ר
● 4.5 ברמת שאול מושקעת באור + נדיים ק"ב
● 4 בגבעת לחסם נוף לים + מחסן + חניה
● 4 בשר הנשיא מפתחות במשרד
● 4.5 ב"ג בטבמבר 118 מ"ר
● פנחסאו משגע ברמת הדר 5 ח' 145 מ"ר
● קטנ' 5 ח' 128 מ"ר ברמת הדר $195,000
● 5 בכרמל צרפתי + גינה + חניה + מחסן כ. נפרדת + השקעות
● בתחילת דילה משגעת ומושקעת

● בורה, 4 חד' משופצת, תכנון אדריכלי ביוחד, נוף ומדרגות, $180,000 תיווך "דניאל" ייעוץ מקצועי האמין דישראלי 4, מרכז אחוזה, חיפה 04-343666
● בכרמליה, בלאו, 4 שמורה + גג שימושי, שירותים כפולים, נוף ים, מחסן חניה מפתחות ב"לשינוי דר" סוכנות לנכסים בע"מ משרד התיווך הטוב והאמין בעיר שד' מוריה 84 חיפה 04-253204/5/6
● בשער הגיא, בבית משפחה, 4 חד' ק"ב + מחסן גדול חניה לבניה מיידית מפתחות ב"לשינוי־דר" סוכנות לנכסים בע"מ, משרד התיווך הטוב והאמין בעיר, שד' מוריה 84, חיפה 04-253204/5
● ברמת אשכול 4 חד' בבנין קטן + גינה פרטית עקות + חניה מקורה $250,000 "לשינוי־דר" סוכנות לנכסים בע"מ, משרד התיווך הטוב והאמין בעיר שד' מוריה 84, חיפה 04-253204

צמרת הכרמל
נדל"ן והשקעות בע"מ
בהנהלת טלי ותמי
שד' מוריה 122 חיפה
04-252141
04-254717
טלפקס 04-254698

● [illegible]
● דירה הטובה ביותר בשוק הדירות בבלעדיותנו: ברוממה הישנה, 4 חד', 135 מ"ר, נוף מתוח לגליל, מושקעת, שירותים כפולים, מזגנים, ריהוט, ארונות, חניה מקורה
● בהוכמלוני 4 חד', 130 מ"ר, ק"א, ממודרת ומושקעת, 4 כווני אויר, חניה + מחסן
● ברמת ספיר בבנין בן 4 קומות, 4 חד', ממודרת, ק"א, 100 מ"ר + חניה מקורה, כמאבד + מאוד ממודר
● בהורגנוות, לבעלריות השקעה, ברוממה 4 חד', 132 מ"ר, נוף לים, מדוגמת, שירותים כפולים, מודרות
● בגוררק ושיש ווהקר, ברמת אשכול, בגוריה, מעלה ושקט בבנין בן 4 דיירים מחוד לשכירות
● דירה שמחה 4 חד' + גינה אחורית
● מבקשת 4 חד' + מרפסת גן לנוף ים מערבי, מפוארת, מוגה, בניה גבוה, מעלית, חניה מקורה, תוכניות רק במשרדנו
● פרסום האחרון - בלעדיות: [illegible] 04-346886

אנגלו סכסון
סניף מרכזי לנשר
א. הכרמל
רמות־יצחק
גבעת עמוס
04-228821
04-322243

● לכמהר החלטה מהירה: יערה 4 יפהפיה מיקום מבוייר + נוף
● 6 ברמות יצחק + שרות מגורים נפרדת + גגה 208 מ"ר $169,000
● 4 ר. יערה + גינה 98 מ"ר מיקום מבויין + חניה מקורה $122,000
● 4 תהרהכרמל 100 מ"ר + גינה, מחסן חניה מושקעת $115,000
● 5.5 ברמות יצחק קוטגי + מרפסת גדולה ונוף $169,000
● 3.5 ברמות יצחק 4 + תוספת חדר וגינה 180 מ"ר ממודרת בלעדי

● 4 ח' + 2 מרפסות מחוה כ"ג 120 מ"ר ק"א ממודרת 04-225368

תיווך אסטייט
רח' חורב 18, ק"ב
מול מרכז חורב
04-242006, 253513

● במרוקה, 4 ח' 130 מ"ר ממודרת ריפה, נוף מרהיב $195,000
● באשכול 4 ח' שקטה + גינה, חניה מקורה $245,000
● במרכז אחוזה 4.5 ח' 118 מ"ר + מרפסת גן שקטה $330,000
● במרכז אחוזה, קטנ' 4 ח' לשיפוץ כללי + גינה $220,000
● בכרמל מערב, מוסר 4 ח' + מרפסת גן $258,000

4—4.5 חיפה דרום

● 4 חד' בק. שפיצנן קומה ב' 04-235838 בקרב, לא בשבת
● בגת גלים 4 חד' + פ"א ק"ב מזגן מושקעת 04-512586
● בק. אליעזר בגליל 2, 4 ח' 120 מ"ר משופצת להפליא ב. 04-514057 ע. 04-514065 058-317908
● 4 ח' בשער עליה + מזגן ק"ב מוארת ומשופצת 04-525890
● בחרוזית 4, 4 ח' + 2 שירותים + פ"א + מסבה חדש 04-557885

4—4.5 נשר/תל חנן מבשן

● בגבעת עמוס 4 חד' ק"ב $110,000 בית 8 קומות 04-864556
● בגבעת עמוס קרוב למכבין 4 ח' 91 מ"ר ק"ב + נוף 04-229361
● ברמת יצחק 4 חד' + ק"ב + מזגן ממודרת, קרוב למכבין 04-328184

5 ויותר

5 ויותר כרמל/נו"ש

● בכרמליה, קוטג' כשמו, מושקע מאוד נוף מזגן 04-375492
● בפלגית, בוקשה, מפוארת ומושקעת + גינה 04-255017
● 5 ח' במודרים 13 ק"ב + נוף יפה הים 04-332653
● 5 ח' במבוקשי ויניה חניה מחסן 04-247295 ,09-971440

סיטאקו בע"מ
רח' וודגווד 17 חיפה
04-387088 371275
04-372460

● ביתיקן 130 מ"ר + 4 בניה קומה שלמה, גישה נוחה, נוף לשיפוץ מפתחות
● קרוב לקרית ספר, באחוזה 5 ח' (ב־140 מ"ר) כ. נפרדת לשיפוץ מפתחות
● באחוזה הקלסית בוד משפחתית 160 מ"ר ק. עליונה $520,000 מפתחות
● באשכול 5 ח' + גינה מיידית $250,000

ליאורה שלוש
צוות נדל"ן
חיפה רח' הנטקה 5
בכניסה למרכז חורב
טל' 04-346222

● [illegible]

ליאורה שלוש
צוות נדל"ן
חיפה רח' הנטקה 5
בכניסה למרכז חורב
טל' 04-346222

● לשיפוץ בכתים: ליאורה־בקי 6 ח' ברוך קורון 180 מ"ר + מרפסת גדולה $350,000
● 6 ח' ברמת אלמוגי בבנין [illegible] $330,000
● 5.5 ח' ברוך השמשי קטנ' 140 מ"ר [illegible] $320,000
● ליאורה הצוות מברכים בשנה טובה את לקוחותינו נמשיך לרוץ למענכם בשנה הבאה כתמיד!

● [illegible] 04-576521

תיווך פוליטי
מקצועי ואמין!
מוריה 102
פינת נחשון 2
טל: 04-244160
רב קווי

● באחוזה צמודת 5 חד' 1 מרפסה + נוף $295000 מפתחות במשרדנו
● בבלעדיותנו באחוזה 5 חד' + מרפסת לנוף מרהיב מעט מדרגות $230000
● בכרמל צרפתי קוטג' 6 חד' בוקסוקת יפהפיה יציאה לגינה גדולה + פטיו + חניה מקורה $300000
● באזור מרוקה קוטג' 6 חד', כ"ב + מרפסת קטנה + גינה קטנה + חניה מקורה, מתאים גם לרופא - פרטים במשרדנו
● בבלעדיותנו בהרופא 6 חד' + גינה + מרפסת גדולה לנוף מרהיב
● בגבעת אורנים 6 חד' + גינה + מרפסת גן 3 מפלסים $500000
● בדניה ג' 8 חד' מפוארת + נוף מרהיב $550000
● בדניה א' וילה יפה 8 חד' $620000

B.K.
אגוד הנדל"ן
סניף כרמל
שד' הנשיא 128
מרכז הכרמל
04-379033 טל
04-379888 טל
04-387308 פקס
04-372254

● בלעדיות מפתחות
● במרכז הכרמל, קומה אל"ע, יציאה מהסלון לגינה עקות בשבב + חניה ברמה אחורית
● במרכז הכרמל, קומה א', כ. נפרדת, גינה מקסימה
● בדניה, שקט, כ. נפרדת, סלון ענק, מרפסת גן נוף ים
● 5 ח' 6.5 ח' בדניה אלגנטי, ברווחות בכירור, אדריכליות, גינה ונוף מלא
● 6 ח' קוטג' בגולדה, בילה
● בבתי השבירה

מוניטין אחוזה
חיפה
רח' חורב 14
ליד מרכז חורב
טל' 348222

● בכרמליה קוטג' 6 ח' + ח. עבודה מרווח מאד, ב. נפרדת, חניה מקורה, מושקע במעט רב, הסקה מרכזית, נוף, ג. בן + גינה + ק. למגורים צמודה לכמבו המשוה חייב להמכר
● ברמת אשכול קוטג' 5 ח' 140 מ"ר גישה נוחה גינה צמודה מהסלון, חניה תכנון פנימי מקורה $250,000 מיידי
● באחוזה בגבעה ראמב קוטג' מפואר 5 ח' 160 מ"ר + ק. למגורים צמודה בבית אבן חניה מקורה גינה גדולה מהסלון כניסה ללא מדרגות $395,000
● בכספיר 5.5 ח' מהמה, כ. גן + גינה גדולה + דירת חדר עם כניסה נפרדת מתאימה גם לקליניקה או משרד $330,000

● בלעדי 6, בואנ חוסי + פינת משפחה + מרפסות, כ־160 מטר, ק"ב, עליונה, 2 חדרי רחצה נוף חניה, $240,000. תווך "עמנר" חורב 13 חיפה (פינת דישראלי 1) 04-343427

סיטאקו בע"מ
רח' וודגווד 17 חיפה
04-387088, 371275
04-372460

● מבחאוזה אמיתי באשכול 5 ח' גדולים + מרפסת 40 מ"ר + נוף $350,000 מיידית
● בגולדה מבחאוזה 6 ח' + מעלית $305,000 מיידית
● באלמוגי מבחאוזה 6 ח' + מרפסה $285,000 מפתחות
● ביקופו קוטג' 5 ח' + גינה + נוף $255,000 מפתחות

מוניטין כרמל
התיווך הגדול בעיר
שד' מוריה 22
טל' 8380505

● בלעדי באחוזה קוטג' ברוח 5 ח' + ב. גן לנוף ים 3 מקלחות שרותים חדר הלבשה ועוד השקעות $220,000 גמיש
● בלעדי באחוזה רח' בירבבת קוטג' 160 מ' 5 ח' + חדר פלורידה מקלט פרטי + אופציה לקליניקה כ. נפרדת + גינה גדולה מספרים השקעות רבות $365,000
● בכרמליה 5 ח' + ב. גן + 2 גינות + יחידה גדולה נפרדת בפלס 1 כניסה נפרדת $310,000 גמיש
● בדוך חליצה נוף לוהר 6 ח' + 2 ב. גן מפוארת + השקעות רבות 2 כניסות נפרדות מתאימה למגורים + קליניקה $350,000
● ברוממה 5 ח' 125 מ' משופצת כמו חדשה שרותים כפולים צמודים לחדר הורים חדר הלבשה מתאימה למגורים + קליניקה או משרד $167,000

● בגליל 5 חד' + ק"ב + מסבה רבה + מחסן $172,000 04-229264

תיווך השקעות הכרמל
רח' יותם 5 ק"א
ליד כפר ספר אחוזה
04-341711
04-343312
04-242583

● שנה טובה לכל בית ישראל!
● בודרוים, קוטג', 5 ח' + בוסקניון לנוף + מקלט פרטי, כ. נפרדת $210,000
● בלוטום, 5 ח' ק"א $250,000
● בכרמלית, קוטג' מפואר + מרפסת לנוף + פוטנציאל בזכויות לבניה $350,000
● ברמשפחתי, קרוב למרכז־הכרמל 150 מ"ר ק"א $285,000
● בבבריגית מבחאוזה 6 ח' $300,000
● ברמשפחתי בשר הנשיא 180 מ"ר $320,000
● בכרמליה איכותי קוטג' 6 ח' כ. נפרדת $320,000
● בשר הנשיא מבחאוזה + מעלית פרטית $380,000
● למשרדנו דרוש מבנן אפשרות ללא ביטון

● לבניה פרטית חצי מגרש מבפתחי, באזור בבקעה, באחוזה התיקה זכויות ל־210 מ"ר בניה + גינה $265,000 סיטאקו בע"מ, וודגווד 17 חיפה, 04-371275 ,04-387088 04-372460

דומיסיל
בהנהלת לורי בכברג
יעוץ ושיווק נדל"ן
שד' הנשיא 35
חיפה
טל 04-337543
04-311060

● בגבעת אורנים, קוטג' גדול ומרווח + גינה מהולה, 5 חדרים + חדר ניקוי לארוחה, מחסן גדול השקעות רבות
● בלב אחוזה הקלסית, בבנין קטן, 3 חדרים + מרפסה (130 מ"ר) + אחוזי בניה, לשיפוץ, פינוי בשתיו

דומיסיל
בהנהלת לורי בכברג
יעוץ ושיווק נדל"ן
שד' הנשיא 35
חיפה
טל 04-337543
04-311060

● בדניה, 5.5, שטוחה + מרפסתינו גדולה
● קרוב למרכז הכרמל קוטג', 140 מ"ר + מרפסת גן ונגינה חמודה
● בוריה, 4.5 בוסקני 15 יפהפיה והשקעות עד הסוף

● בגיה בכרמלית 04-345067 ,248,000

● בבריסקר המבה רח' פלורה 15, 5.5 חד' 150 מ"ר + 20 מ"ר מרפסת גן + חניה 1995
● בווידה באינשטיין יקרה, קוטג' 120 מ"ר כניסה נפרדת + גינה לשיפוץ מפתחות במשרדנו
● בדניה ב' בהתוכנה 250 מ"ר $305,000

هكذا من الأصل

هكذا من الأصل

דירות קריות

2—2.5

2—2.5 ק.ביאליק

2—2.5 ק.מוצקין

2—2.5 ק.חיים

3—3.5

3—3.5 ק.ביאליק

3—3.5 ק.מוצקין

3—3.5 קחיים

3—3.5 ק.אתא

3—3.5 ק.ים

4—4.5

4—4.5 ק.ביאליק

4—4.5 ק.מוצקין

4—4.5 קחיים

4—4.5 ק.אתא

4—4.5 ק.ים

5 ויותר

5 ויותר ק.ביאליק

5 ויותר ק.מוצקין

5 ויותר קחיים

5 ויותר ק.אתא

5 ויותר ק.ים

5 ויותר ק.שמואל

וילות ובתים קריות

שכ"ח רכסים

שגיא נכסים
קרית ביאליק
דרך עכו 14
04-719548 ,702910

● בראשונים בית בודד 4 ח' על מגרש 400 מ"ר
● בפסגות בית בודד על מגרש קדמי 500 מ"ר
● בביאליק קוטג' 6 ח' מפואר מאוד + ח' עבודה $190,000
● במוצקין המשופצת 5 ח' 120 מ"ר + 70 מ"ר גג מושקעת
● במוצקין הותיקה דו משפחתי 6 ח' 180 מ"ר מפואר מאוד

● במוצקין הצעירה 3 ח' 76 מ"ר ק"ב מסודרת
● במוצקין באשכול 3 ח' 74 מ"ר + מזגן $78,000
● במוצקין בחשמונאים 3 ח' 74 מ"ר $74,000
● במוצקין בדרך עכו 3.5 ח' 84 מ"ר מערבית לא פונה לכביש מסודרת $79,000
● במערבית 3 ח' 74 מ"ר $65,000
● במערבית 1.5 ח' ק"ק $37,000

קינג דיויד נכסים
רשת ארצית לשיווק פרוייקטים ונדל"ן
(סניף קריות)
מרכז צבר הפלמ"ח 1
טל. 04-708339

● בקרית ביאליק
● 2 בכיורו $59,000
● 3 בגליה 85 מ"ר $92,000
● 4 בעסקים $80,000
● קרית מוצקין
● 2 בנתיב הגליה $65,000
● 3 בשפרינצק $70,000
● 3.5 בדרך עכו $76,000
● קרית ים
● 2 בדוד ילין $60,000
● 3 בז'בוטינסקי $82,000
● 4 בירושלים $87,000

צמרת הכרמל
נדל"ן והשקעות בע"מ
בהנהלת טלי ותמי
שד' מוריה 124 חיפה
04-252141
04-254717
04-254698 טלפקס

אנגלו סכסון
סניף מרכזי לנשר
א. הכרמל
רמות יצחק
גבעת עמוס
04-228811
04-321243

● 1.5 בקרבת הסביון $250
● 2 בנשר רהוט חלקי $250
● 2.5 ג. עמוס בקרבת הסביון ר. חלקי $330
● 2 בקרבת הסביון + מרפסת מרוהטת $300
● 3 ברחוב הלילך מהסביון ר. חלקי $380
● 4 רמות יצחק + גינה ונוף $450
● 4 אורן הכרמל + מזגן $620
● 3 ג. עמוס ר. חלקי $370
● 3 בן דור קרוב לסביון מרוהטת $300

אורן נכסים
יש על מי לסמוך!
שיווק נדל"ן
מרכז מסחרי
אורן הכרמל נשר
04-321310
רב קווי
פקס 216881

● להשכרה
● 2 ליד הסביון $320
● 2 באורן הכרמל $320
● 2 בגבעת עמוס $320
● 1.5 בסילבר $260
● 1 בנר"ש $300
● 3 בגבעת עמוס $350
● 3 באורן הכרמל $380
● 3 בנשר $320
● 4 ברמות יצחק $450
● 3 בדרך הסביון $300
● 3 ברמות יערה + גינה $400
● 3 בנר"ש $400
● כל הדירות מרוהטות חלקי או מלא

קלאסיק תיווך
רח' אחי אילת 16
קרית חיים
04-726708 ,416138

ס.ל.ע. שיווק דירות
שד' ירושלים 12
קרית ביאליק
718999 רב קווי

אנגלו סכסון
קרית אתא
סוכנות לנכסים
בע"מ
העצמאות 58
(אולמי אורון לשעבר)
04-441010
04-444104

תיווך יעיל
שיווק דירות
נכסים ועסקים
בהנהלת
אייקי יחזקאל
קדיש לוז 11
ק. מוצקין
04-771676
04-754959

● בדרך עכו 3.5 חד' $75,000
● בהזדמנות במוצקין יפהפיה 2.5 חד' $62,000 (40)
● בהזדמנות בקרית ים 118 מ"ר $98,000 (278)
● בקרית חיים בודד 3 במלכיה $288,000 (286)
● במוצקין ציגל 4 חד' $130,000 (262)
● בביאליק בפלמ"ח 112 מ"ר $115,000 (277)
● במוצקין מדורה 5 חד' $143,000 (287)
● בקרית ים חדשה 4 חד' $120,000 (264)
● בקריים לוז 4 חד' $107,000
● בביאליק דוד ילין 109 מ"ר $112,000 (273)
● בהזדמנות בקרית אתא 240 מ"ר 3 מפלסים $155,000 (268)
● קרית אתא בהצללות 4 חד' $120,000 (269)

תיווך זוהר
העצמאות 3
קרית ביאליק
04-774017
לרגל הפתיחה
50% הנחה

● בקרית אתא 5 ח' מבוהמה 170 מ"ר $138,000
● למכירה בקרית ביאליק
● בהדגנה 4.5 ח' 130 מ"ר $122,000
● 3.5 חד' 87 מ"ר דרך עכו $80,000
● בנים 120 4.5 מ"ר $123,000
● 65 מ"ר ק"ב $68,000

שכר דירה

ביקוש בשכ"ח קריות

שכ"ח ק.ביאליק

שכ"ח ק.מוצקין

שכ"ח חיפה דרום

שכ"ח נשר/תל חנן מבנון

מוניטין כרמל
התיווך הגדול בעיר
שד' מוריה 22
טל. 380505-7

● באחוזה קוטג' 4 ח' + קליניקה או משרד גינה חניה ריק + ארונות קיר לתקופה ממושכת $700 מיידי
● בכרמל 2 ח' + פ. אוכל + מ. סגורה ק"ב ריקה $400 מיידי
● באחוזה 3 ח' חדשה + מ. גן ק"ב + מעלית מפוארת $620 מיידי
● במרכז הכרמל 2 ח' למשרד $320

תיווך אסטייט
רח' חורב 18 ק"ב
מול מרכז חורב
04-242006 253515

● ברמות רמז, 4 ח' מרוהטת $450
● בטבולנסקי 2.5 ח' מרוהטת כ. נפרדת $420
● כרמל 4 ח' + מרפסת גן $600
● ברמת הנשיא 4 ח' כ. נפרדת $600

מוניטין אחוזה
חיפה
רח' חורב 14
ליד מרכז חורב
טל. 348222

תיווך מנהאוי
מוריה 57
(פינת שמשון)
341240 3-4 ,242503

תיווך פוליטי
מקצועי ואמין!!
מוריה 102
פינת נחשון 2
טל. 04-244160
רב-קווי

אנגלו סכסון נו"ש
מרכז זיו
נוה שאנן חיפה
רח' קומוי 3
טל. 04-326550
פקס 04-320867

● 2.5 בנו"ש קומה נוחה 380
● 2.5 בנו"ש מתאימה למשרד 380
● 2.5 בנר"ש שקטה 420
● 3 ברמז לסטודנטים 400
● 3 בנר"ש 420
● 3 בסילבר יפה 400
● 3.5 בגבעת זיו ק"ק + גינה 500
● 4 ברמז קומה נוחה + ריהוט 570
● 2, חדשה ומפוארת בבניין מזון 500
● 3 ברוממה ק"ב 400
● 3 עקיבת בהדר + גינה 420
● 4 בגבעת אורנים במפוארת + גינה ונוף 700

"נופי טבעון"
חבר מלד"ן
תיווך והשקעות נדל"ן
ייעוץ במיסוי נדל"ן
מרכז זייד
קרית טבעון
04-837284 ,832380

● בגבעת אלה בנה מיוחדת, מושקעת, 220 מ"ר, כרמים ארוחה, פינות, נוף מקסים, מרוהטת $270,000
● בקריית טבעון 7 חד' + גינה, נוף משגע $250,000 מיידי
● קרוב למרכז טבעון 4.5 חד', נוף מקסים, קרקע $157,000

שכר

דירה

ביקוש בשכ"ח חיפה

שכ"ח הדר והדר עליון

שכ"ח כרמל/נו"ש

תיווך בסו"ס
טבעון
04-830727

● וילה יפהפיה 6 ח' + בית קטן, דונם, $400,000
● וילה מפוארת על 1300 מ"ר + בריכת שחיה, ניתן לבנות עוד בית $500,000

ליאורה שלום
צוות נדל"ן

וילות ובתים חיפה

● מודיה, בפרוייקט חדש קוטג'ים ופנטהאוזים עם מרפסות/גינות החל מ- $305,000 תווך "דניאל" ייעוץ מקצועי ואמין!!! רח' ישראלי 4 מרכז אחוזה חיפה 04-343666

עתלית

זכרון יעקב

יקנעם

הכשרת הישוב
המשכיר הלאומי
04-679368
04-624126

קווין
שמירה אבטחה ושרותי נקיון
דרושים/ות
עובדי/ות נקיון
לעבודה במשרדים ומוסדות ציבור
עבודה נוחה, במשמרות בוקר ואחה"צ
תנאים טובים למתאימים
טלפון: 02-794271/2

אלקטרה מוצרי צריכה
טכנאי/ת שירות למזגנים
לאזור ירושלים והסביבה
העולם מתמזג עם אלקטרה.

מרכז נוער ע"ש לואיז וטרמן
אכסניית נוער ובית הארחה
עין כרם - ירושלים
פקיד/ת הזמנות
תדרישות: - שליטה בשפה העברית והאנגלית
- כושר הבעה + כתיבה
- ידע בתמלילנות ממוחשבת
תנאי עבודה טובים למתאימים
טל. 423366, 420990

5000 ש"ח בחודש
לזכות בישראל
להרוויח כמו באמריקה
דרושים אנשי מכירה
עם נסיון של שלוש שנים לפחות
דרישות התפקיד:
בעל תואר אקדמאי
(תואר מוסמך, השכלה כלכלית)
נסיון במכירות
כושר ביטוי בכתב ובע"פ
יכולת ניהול מאות זמנו
יכולת הפעלה של אנשי מכירות
תנאים
רכב צמוד בתום תקופת הנסיון
עמלות ובונוסים ופרסים
משרד - מזכירה פרטית
02 - 794564

לחברה מסחרית גדולה בענף חומרי הבנין
דרושים/ות
-מנהל/ת חשבונות
נסיון הכרחי של 3 שנים לפחות
-חשב/ת
לקביעת ראיון 02-710871

מורה לאנגלית
מחנכות לחטיבת-הביניים
342476, 342171

ליגלדמן
מזכיר/ה עברית/אנגלית
שליטה מלאה בשתי השפות
תמלילנות, שעות גמישות
רב קווי 02-252561

ליגלדמן
עובד/ת ייצור
במשפחה קונבנציונלית והייטק
למשרדים מסודות וקבועות
רב קווי 02-252561

ליגלדמן
טכנאי/ת מפעיל/ה
כושר טכני גבוה, יוזמה, לעבודה
קבועה רבת אתגר
רב קווי 02-252561

ליגלדמן
מנהל/ת מרכז הדרכה
נסיון מוכח בארגון והדרכה הבנה
במחשבים, אקדמאית ממוסמכת
רב קווי 02-252561

ליגלדמן
שיווק ומכירות
צעיר/ה כריזמטית ונמרצת
בגרות לפחות, רצון להתקדם
רב קווי 02-252561

ליגלדמן
רכז/ת כח אדם
(B.A) פלפל, יוזמה, לבגרון
ומשתל טסוד, מחשב, אנגלית
רב קווי 02-252561

ליגלדמן
חרט/ת כרסמ/ת
מנוסה מאד בעיבוד שבבי
קונבנציונאלי וההרכבות
רב קווי 02-252561

לחברה למערכות
תקשורת והתראה
דרושים/ות
1. **טכנאי/ת התקנה**
רקע טכני, לאחר צבא
2. **פקיד/ה לאחה"צ**
לשעות 14.30-18.00
3. **סוכן/ת מכירות**
נסיון הכרחי + רכב
טל' 02-389993
02-389548

ליגלדמן
מזכיר/ת מנכ"ל
אנגלית כשפת-אם, מנוסה
תמלילנות, למפעל בהייטק
רב קווי 02-252561

ליגלדמן
חשב/ת מנח"ש ראשי
כלכלן/רוח"ש צעיר/ה למערך
חשבונאי במערכת עסקית
רב קווי 02-252561

נהג (ג) לחלוקה
רב קווי 02-252561

ליגלדמן
קלדנ/ית נקבנ/ית
דיסקטים-3742-יתרון
רב קווי 02-252561

ליגלדמן
מטפל/ת סיעודי/ת
רציני/ת, מקצועי/ת, שפות-יתרון
לטווח ארוך, שעות גמישות
רב קווי 02-252541

ליגלדמן
מזכיר/ה תמלילנ/ית
מנוסה, רציני/ת, יוזמ/ת, למשרד
אלמוניים, אנגלית - יתרון
רב קווי 02-252561

ליגלדמן
מכונאי/ת אחזקה
כושר טכני גבוה, נסיון מוכח
באחזקת מיכונים/תעשיה
רב קווי 02-252561

להגל התרחבות
לחברת מחשבים דינמית
דרושים
1. סוכן/ת מכירות
2. טכנאי/ת שירות PC
3. טכנאי/ת שירות Macintosh
3 שנות נסיון לפחות, עדיפות לבעלי רכב,
משכורות נאות למתאימים.
לפרטים נוספים נא לפנות לטל'
02-788892 בין 9:00-17:00

לבית מסחר גדול לחומרי בניין בירושלים
דרושים/ות
סוכני/ות מכירות
ניסיון במכירות הכרחי
עדיפות לבעלי/ות רכב
טל' 02-711171

לחברת תיירות ונופש
דרושים/ות
מנהל/ת שיווק
לעבודה מעניינת ולא שגרתית - בחו"ל
(אנגליה, צרפת, איטליה, הולנד,
יוון, תורכיה וקפריסין)
* רצוי בגילאי 25-40.
* חובה שליטה מלאה באנגלית - קריאה וכתיבה.
רצוי שפות נוספות (צרפתית, איטלקית, יוונית, תורכית, ספרדית וכדו').
משכורת גבוהה + בונוסים ואחוזים.
לפרטים
טל: 03-371103, פקס: 03-370590, לאפרים.

חברת גֶטֶר (2000) בע"מ
גֶטֶר מיכון משרדי (2000) בע"מ
אנו מחפשים:
טכנאי/ת למכונות צילום מסמכים
כישורים נדרשים:
■ טכנאי/ת / הנדסאי/ת אלקטרוניקה
■ רשיון נהיגה
■ יתרון לבעלי נסיון בתחום מכונות צילום מסמכים
■ יתרון לבוגרי קורס חמ"מ מה"א
■ מגורים - אזור ירושלים / לוד
לתיאום ראיון לפנות לטל. 03-5761528 לישראל

מודיעין אזרחי
סניף ירושלים
לאבטחת מוסדות חינוך
בירושלים גוש עציון ומעלה אדומים
דרושים/ות
* יוצאי צבא - רובאי 03
* פרופיל 65 ומעלה
* עד גיל 45
* **מאבטחות - בוגרות ק. פיקוד או מדריכות ביחי' שדה**
למתאימים: מוצעים תנאי שכר מצויינים הכוללים:
* 16.50 ש"ח לשעת עבודה
* בונוסים למתמידים עד סוף שנה"ל
* אופציה לעבודה בתוספות מבית הספר
נא לפנות למשרדי החברה רח' הסורג 2 ירושלים
טלפון: 02-258755 02-234028
בימים א-ה בין השעות 09.00-17.00 בצרוף ת. שחרור

דנאל
כח אדם וסיעוד
דרושים/ות:
• מזכיר/ת ע/א אנגלית שפת אם
• רתך/מסגר/ית
נא קופת 1 אשקלון 07-750097
צלצל דנאל זה עובד

1. ...
2. ...
נא לפנות לטלפון
02-931515

אלקטרה
דרושים/ות
מתקינים/ות למערכות מיזוג-אויר מרכזיות
דרישות התפקיד:
★ בוגרי בי"ס מקצועי ★ נסיון בהתקנת צנרת נחושת - יתרון ★ רשיון נהיגה ★ שירות צבאי מלא ★ מגורים באזור ירושלים
■ תנאים טובים למועמדים המתאימים ■
לקביעת ראיון נא להתקשר:
02-258471/2, 02-233607

חשב
די'גיטקס מערכות בע"מ
אנו מרחיבים את פעילותנו
ודרושים/ות לנו:
• אנשי/ות מכירות
• טכנאי/ת מחשבים
• עובד/ת להרכבת מחשבים
• פקיד/ה לניהול משרד
• מחסנאי/ת
* בעלי/ות רקע במחשבים
* רשיון נהיגה
לפרטים נא לפנות טל' 02-373660 לאבי

ארגון נכי צה"ל - מחוז ירושלים
דרוש/ה פקיד/ה
לשעות אחה"צ במשרה חלקית
ידע בעי"ת ויכולת עבודה עם קהל
☎ 02-635625

למפעל ביגוד מוצרי טריקו
דרושים/ות
תופרות מקצועיות באזור המרכז
סוכנות מטופלות באזה"ת
נא לפנות בכתב לת.ד. קיבוץ צרעה ד.נ. שמשון 99803

לענף הטקסטיל
האשפרה והמכבסות
דרוש/ה
איש/ת מכירות רציני/ת
▪נסיון קודם הכרחי
▪הופעה ייצוגית
טל' 02-354641/2

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
תחרות
מועמד לאיוש משרת
מנהל המכון לחקר המדבר
ע"ש בלאושטיין
מועמדים בעלי רקע במחקר אקדמי ובניהול מדעי מוזמנים לשלוח תולדות חיים, תדפיסי מאמרים נבחרים ורשימת ממליצים עד 1 בדצמבר 1994,
אל: פרופ' צבי פרשל, יו"ר ועדת חיפוש,
המחלקה לכימיה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
ת"ד 653, באר-שבע 84105

RENAISSANCE
למלון רנסנס ירושלים
דרושים/ות
מועמדים/ות לקורס מלצרים/יות
הקורס יפתח ב-11.9.94.
לפרטים נא לפנות לטל: 02-528111 לעידית

למרכז תיירות - קיבוץ אלמוג
דרוש/ה
צעיר/ה
דובר/ת אנגלית וגרמנית
למעוניינים/ות נא להתקשר לטלפון 02-945201

למשרד רו"ח
בעל/ת השכלה חשבונאית ◄ נסיון בהנהלת חשבונות
סטודנט/ית לחשבונאות ◄ אפשרות התמחות
לפנות בצירוף קורות חיים לת.ד. 29200 ירושלים

פסריק פותח סלון לעיצוב שער. אם את/ה ספר/ית השואף להתקדם ויש לך לקוחות ואם אתה רוצה לעבוד באוירה נעימה ולהיות חלק מצוות השואף לשלמות - פסריק יעמיד לרשותך את האמצעים למימוש שאיפותיך.
טל' 02 - 259881, 02 - 332218

לתיאטרון החאן דרושים/ות
אנשי טלמרקטינג ומכירות
למבצע המנויים 1994-95
אנא התקשרו לחלי/קרן: 02-718281
לקביעת ראיון
תיאטרון החאן - יוצרים תיאטרון

לחברת מהנדסים בירושלים
מהנדס/הנדסאי בנין
▲ לפיקוח בעבודות בניה ופיתוח
▲ 5 שנות נסיון לפחות
קורות חיים ונסיון מקצועי בכתב
לת.ד. 2107 י-ם עבור מהנדס

דרוש/ה
מנהל/ת שווק
למוצרי חשמל לבנין ותעשיה
ת.ד 8288 ירושלים 91082

למשרד פרסום גדול
דרושים
אנשים גדולים!
את/ה מוזמן להצטרף
לחברה צעירה לפעילות חדשה
בהיקף ארצי, תנאי שכר טובים,
בעלי עברית רהוטה, נכונות לעבודה
בשעות לא שגרתיות, כושר ביטוי ושכנוע,
יכולת ניהול משא ומתן,
050-317035, 050-307896 חיליק.

למשרד עו"ד תוסיה כהן ושות'
דרושים/ות
עורך/ת דין
בעל נסיון של 3 שנים לפחות
בתחום האזרחי מסחרי
עורך/ת דין
לאחר סיום התמחות
נא לפנות בכתב יד בצרוף המלצות
לעו"ד תוסיה כהן, דיסקין 5 ירושלים

לתאגיד עוין בנ"ע
על הסטודנטים/ות לשלוח קורות חיים לת.ד. 5122 ב"ש

לעיתון ארצי יומי
דרושים/ות
קליברים במכירות
בצרוף קורות חיים
ת.ד. 3495 ת"א 52134
סודיות מובטחת

לתיעבור
חובש/ת
+ עבודת יצור
למפעל גדול
02-244081

לחברה של כ-120 עובדים בירושלים
חשב/ת שכר
דרישות התפקיד: ידע ונסיון בתחום ...
נא לשלוח קורות חיים לת.ד. 452 ...

לקטנות ציבורית דרוש/ה למשרה
איש/ת פרסום ויחסי ציבור
כישורים: השכלה אקדמית, שליטה ... באנגלית ובעברית, יכולת ביטוי ... בכתב ובעל-פה, נסיון הכרחי.
נא לשלוח "קורות חיים" + 2 המלצות לת"ד 9061 ...

למכללה בחיפה, ירושלים, ת"א
דרושות
מזכירות
04-622471
02-255299
03-5223024

סטודנטים/ות ייצוגיים/ות
מתחום המחשבים
● ידע PC, WINDOWS
- שכר ...
02-...596

דמיר
שירותי כח אדם בע"מ
לעבודה בצפון הארץ
איש/ת אחזקה - מכונאי/ת
* ידע בפנאומטיקה * יכולת ביצוע
תנאים מעולים למתאימים

לחברתנו באשקלון
דרוש
טכנאי
* לתיקון כלי עבודה
חשמליים וניהול מעבדה
לקביעת ראיון נא להתקשר
בטל: 07-752160

יכולת בע"מ
דרושים
צוערים/ות
לתפקיד ניהול בחברת שיווק גדולה
המועמדים המתאימים יכנסו למסלול
הכשרה בתפקידי ניהול מכירות
בחברת שיווק ארצית.
תנאים מצוינים למתאימים!
מועמדים מאזור אשדוד,רחובות,ראשל"צ
רמלה,לוד,חולון ובת-ים
יפנו לטל':
08-408422

התזמורת הפילהרמונית הצעירה
מנהל מוסיקלי: זאב דורמן
קולטת
נגנים חדשים
לעונת העבודה 94-95
בגילאים 15-24.
סיור באירופה ודרום אמריקה
יתקיים ביולי 95.
נא לשלוח קורות חיים לת.ד 11292
ת"א מיקוד 61112 לידי גבי נירה קויסטר
או טלפונית 03-5250845

intel inside
אינטל היא החברה המובילה בעולם בפיתוח וייצור מיקרומעבדים למחשבים ולמערכות ספרתיות
מרכז הפיתוח של אינטל חיפה
דרושים/ות
Unix System Engineer
תמיכה ותמיכה במערך מחשוב מבוזר המונה ... תחנות עבודה בסביבת UNIX מגוונות. ... מלאת עבודה בצוות תמיכה במערכות ... ופיתוח כלים לבקרת סביבת המחשוב תוך קשר שוטף עם לקוחות וספקים.
כישורים נדרשים:
תואר ראשון/שני בתחום מדעי המחשב
ידע בתכנות בשפת C - יתרון
מנתח/ת מערכות
לניהול פרויקטים בתחום מערכות מידע עסקיות
כישורים נדרשים:
השכלה במדעי המחשב / מערכות מידע
יכולת ניהול פרויקטים בתחום המחשוב
נסיון בהטמעת יישומים
הבנת תהליכים בתחום העסקי
הכרת מערכות תקשורת
WINDOWS, CLIENT SERVER, WAN/LAN
לשתי המשרות שליטה טובה בעברית ואנגלית
המעוניינים להגיש מועמדותם מוזמנים לשלוח קורות חיים אל:
אינטל ישראל ת.ד. 1659 חיפה, 31015
email: gvered@iil.intel.com
פסגת הטכנולוגיה

למוסד ציבורי
דרוש/ה מזכיר/ה:
■ נסיון קודם בניהול משרד - הכרחי
■ הדפסה טובה במעבד תמלילים (רצוי א-ב 6.2)
■ יכולת עבודה בתנאי לחץ
■ יחסי אנוש טובים ועבודה בצוות
■ עד גיל 30
סודיות מובטחת
נא לפנות למנהל משאבי אנוש
ת.ד. 36685 ת"א 61366, עבור משרה מס' 42

למינהל קהילתי קטמונים ח'-ט' דרוש/ה
רכז/ת לגיל הרך ולמשפחה
למשרה מלאה - לעבודה מיידית
הכישורים הדרושים:
- השכלה אקדמאית רצוי בוגר/ת תכנית שוורץ.
- נסיון עשיר בעבודה עם הגיל הרך.
- נסיון מוכח בהדרכת צוות עובדים.
- ועבודה עם הורים.
- כושר ניהול משא ומתן.
- כושר ארגון וניהול מוכחים.
- שכר עפ"י הכישורים.
נא לפנות לטל. 792285, 791550

דמיר
שירותי כח אדם בע"מ
דרושים/ות למחלקה הטכנית
כרסם חרט C.N.C /קונבנציונלי
אנשי עיבוד שבבי
מסגרים- קוראי שרטוט
רתכים- מעולים ארגון /CO2
עבודה מיידית בתנאים מעולים
07-750970 אשקלון, 08-560957 אשדוד, 07-467917 ב"ש

לביה"ס התיכון שמעון בן צבי בגבעתיים
דרוש/ה
טלפונים:
03-5718544
03-5718389
מורה לביולוגיה

מועצה מקומית מזכרת בתיה
מח' החינוך
דרושים
מורים ומדריכים לשעות הבוקר
לתוכנית העשרה בבית הספר היסודי
בתחומים הבאים:
● טניס, כדור רגל וספורט לכיתות א-ב.
● יצירה, מלאכת יד לכיתות א-ב.
● מלאכת עץ.
● ריתמיקה.
לבירור פרטים לפנות למח' החינוך לטלילה טלפון 08-340619
או למזכירות ביה"ס בטלפון 08-349380 בשעות העבודה

דרושים/ות

אגף קהילה נוער וספורט
למחלקה לקידום נוער
מורה למקצועות המינהל
מורה למקצועות עיוניים (חינוך מיוחד)
חצי משרה.
דרישות המשרה:
- מורים/ות מוסמכים/ות או בוגרי אוניברסיטה
- בעלי/ות תעודת הוראה
תנאי שכר:
דירוג מורים עפ"י כישורים מוכחים.
מזכיר/ה
חצי משרה
מדריך/ה לקבוצת עבודה
משרה מלאה
בדבר פרטים נא לפנות בכתב לגב' ברכה הלפר, מע"ן - מרכז עירוני לנוער, רח' מזא"ה 34, תל-אביב, 56214.

להנהגת צופי ת"א
רכז/ת הדרכה הנהגתי
תיאור המשרה:
- לווי ופיקוח על כל מערך ההדרכה בשבטי הצופים בת"א-יפו.
- פתיחת תוכניות הדרכה.
- יוזמה וביצוע מפעלים מיוחדים.
דרישות המשרה:
- הכשרה פדגוגית ואקדמאית.
- עדיפות לבוגרי/ות תנועת הצופים.
- נסיון בהדרכה במערכות גדולות.
- נסיון בארגון וביצוע של אירועים גדולים.
- לאחר שירות צבאי מלא.
דרוג עובדי הוראה במשרה מלאה.
לפרטים נא לפנות בצרוף קורות חיים:
למחלקה לצופים, טל: 5218710, 5218767 - לתגית.

הנהגת צופי תל-אביב - יפו
מרכזי/ות שבטים
עדיפות לבוגרי תנועות נוער עם נסיון בהדרכה ובאירגון.
לפרטים נא לפנות למחלקה לצופים ותנועות נוער
טל: 5218710, 5218767.

למרכז הקהילתי הערבי יהודי
מדריכי/ות ספורט
- מדריך/ה להתעמלות לגיל הרך
דובר/ת ערבית.
- מדריך/ה לחדר כושר
- מדריך/ה להתעמלות קרקע
- מדריך/ה לקרב מגע
- מדריך/ה לקראטה אחה"צ
- מדריך/ה לג'ודו אחה"צ
- מדריך/ה לזומבה? אחה"צ
לפרטים נא לפנות לרכז הספורט (עותמן)
בימים א' - ה' טל: 5080898/9

למרכז הקהילתי בית בארבור
מדריכים/ות
תאור המשרה:
גיל הרך: - הקמת והפעלת משחקיה צהרונית ויזום תכניות יהודיות.
נוער: - גיוס נוער לפעילויות והעברת קורס מדצ"ים.
מבוגרים: - לסדנאות מבוגרים, חוגים פעילים מועדון חברים וטיולים.
- העבודה בשעות אחה"צ והערב בהיקף חלקי.
לפרטים נוספים נא לפנות לטל': 397335, 391441/0
ניתן לשלוח קורות חיים בדואר או בפקס: 6310358
דרך ההגנה 135, ת"א מיקוד 67422.

מינהל החינוך והתרבות
לפנימיית ילדים בהוד השרון
מורים/ות לשעורי עזר
3 פעמים בשבוע
לפרטים נא לפנות בימים א'-ה' בין השעות 14:00-17:00
לרוני טל: 9674674.

לפנימיית ילדים בת"א
מדריך/ה חינוכי/ת
לעבודה אחה"צ והערב, תורנויות לילה ושבת
נסיון חינוכי קודם ורקע בחינוך מיוחד.
מורים/ות לשעורי עזר
לפרטים נא לפנות לטל': 6042848, 6055946

לתאטרון הסימטה
מזכיר/ה מסודר/ת
- בעל/ת כושר אירגון וניהול משרד.
- ידע במעבד תמלילים.
- זיקה לתיאטרון.
- נסיון בקשר עם קהל ובציגי תקשורת.
לפנות למירב/נאוה 6814024, 6828729.

עיריית תל-אביב-יפו

هكذا من الأصل

هكذا من الأصل

מדור בכירים. לוח העיר

נציבות שירות המדינה מודיעה על פרסום

משרות פנויות בשרות המדינה

בחוברת מכרזים מספר 10

החוברת כוללת משרות בתחומים הבאים:

רופאים/ות, רופאים/ות ווטרינרים, רוקחים/ות, ביוכימאים/ות, מיקרוביולוגים/ות, מהנדסים/ות, הנדסאים/ות, טכנאים/יות, משפטנים/ות, אקדמאים/ות במדעי החברה והרוח, עובדים/ות בדירוג המנהלי.

החוברת נמצאת במשרדי המועצות והרשויות המקומיות, ובלשכות המחוזיות של נציבות שירות המדינה.

הבקשות בצירוף מסמכים יש להגיש על גבי טופס מדף 2115 (שניתן להשיג באותם מקומות שצוינו לעיל) לאחת הלשכות המחוזיות של נציבות שירות המדינה לפי הכתובות הבאות:

ירושלים	– הקריה, רח' קפלן 3, ת"ד 34076–91340,	02-705148.
תל-אביב	– הקריה, רח' קלמן מגן 10–61070,	03-6955381.
חיפה	– רח' חסן שוקרי 11–33105,	04-660348.
באר-שבע	– רח' החלוץ 136, ת"ד 10050,	07-236554.

מועד אחרון להגשת הבקשות הוא: יח' באלול התשנ"ה 13.10.1994.
לרופאים בכירים: כט' בחשון התשנ"ה 3.11.1994.

קרן קימת לישראל

דרוש/ה

מנתח/ת מערכות 12/94

דרישות התפקיד:

* השכלה אקדמאית: בוגר/ת קורס ניתוח מערכות ענ"א או בעל/ת תואר אקדמאי במערכות מידע,
* נסיון בניתוח צרכי משתמשים ואיפיון מערכות ממוחשבות ויישומן תוך הערכה ומעקב אחר לו"ז ותקציב.
* נסיון של 3 שנים לפחות בניתוח מערכות, רצוי בסביבת VMS/RDB,
* רצויה הכרת PC, מערכות מלאי, משרד ממוחשב.

מקום מגורים: ירושלים

דרגה: 9–11 בדירוג המקצועי

המעונינים/ות והממלאים/ות אחר דרישות התפקיד הנ"ל מתבקשים לפנות בכתב, בצירוף תולדות חיים מפורט הכולל השכלה ונסיון לקרן קימת לישראל חטיבת משאבי אנוש ומינהל ת.ד. 283 ירושלים 92002 עד לתאריך 10.9.94 ולציין על גבי המעטפה עבור משרת מנתח מערכות

מנע אש ביערות

לחברה ציבורית עתירת ידע בירושלים דרוש/ה

חשב/ת

תאור התפקיד: אחריות על דוחות כספיים, מערך הנה"ח, תמחיר ותקציב

כישורים: רו"ח צעיר או לקראת הסמכה
שליטה בגליונות אלקטרוניים
הכרת חוק ניירות ערך

נא לשלוח קורות חיים לת.ד. 45021 י־ם 91450 לציין על המעטפה משרת חשב, לידי שולי.

מכון הנרייטה סאלד
המכון הארצי למחקר במדעי ההתנהגות
המרכז לבחינות בגרות
דרוש/ה

פסיכולוג/ית

המתמחה במדידה, בהערכה ובמחקר

תיאור התפקיד: ניתוח נתונים פסיכומטריים, הכנת דו"חות מסכמים, השתתפות בחיבור בחינות הישגים, העברה השתלמויות בתחום המדידה וההערכה.

הכישורים הדרושים: בעל/ת תואר שני בפסיכולוגיה או מי שנמצא/ת בשלבי סיום הלימודים לקראת תואר זה. תישקל גם מועמדותם של בעלי תואר ראשון בפסיכולוגיה ותואר שני בסטטיסטיקה.

היקף המשרה: חצי משרה עד משרה מלאה.
הדרגה: בהתאם לכישורים.
מקום מגורים: ירושלים.

המעוניינים יפנו בכתב (פניות בטלפון לא ייענו), בצירוף קורות חיים, עד לתאריך 18.9.94 למכון סאלד, רח' קולומביה 9, קרית-מנחם, ירושלים 96583 (נא לציין על המעטפה: עבור משרה מס' 1008).

לחקלאות שלמים דרושים/ות

1. רופאים/ות מומחים/ות: פריודונט, אנדודונט, אורטודונט, ורופ"ש כללי
2. מזכירה
3. אסיסטנטים/יות. דקע צבאי
4. טכנאי/ת דנטלי

טל' 02-251407/8

"למאפיה של חיה"

דרוש/ה

איש/ת כספים

דרישות:

מנהיה, כלכלן/ית, תמחירן/ית

נסיון בתעשיה, תנאים טובים למתאים/ה

נא לפנות בכתב בצירוף קורות חיים לתעשייה ... טל' ...

לחברת בניה בתנופת התפתחות דרושים/ות

משרה מס' 112	משרה מס' 113
מנהל/ת עבודה	**מהנדס/ת ביצוע**
עד גיל 40	עד גיל 30

מקום העבודה: חיפה, הקריות ונתניה

כישורים נדרשים: נסיון חובה בבניה למגורים בהיקף של 50 יח"ד לפחות, באתר אחד, משלב היסודות ועד למסירת הדירות

נא לפנות בכתב יד בלבד בצירוף קורות חיים ונסיון קודם לת.ד. 45167 חיפה 31451 ולציין את מס' המשרה, רק המתאימים/ות יענו.
04-554666

אלמוג ב.ז. בניה והשקעות בע"מ

★ ★ ★ סודיות מובטחת ★ ★ ★

פרסום גדול

דרוש/ה

מנהל/ת מחלקת כספים

יד ושם

תאור התפקיד:

א. אחריות על ביצוע תשלומים וגביית כספים
ב. קשר לבנקים וניהול שוטף של השקעות
ג. הכנת דיווחים וביצוע פיקוח שוטף על פעולת המחלקות
ד. הכנת מאזן-ריכוז החומר והקשר עם רואי החשבון

כישורים ונסיון נדרשים:

א. ניהול מערכת כספים גדולה והנהלת חשבונות ממוחשבת
ב. ניהול מו"מ עם גורמים מסחריים וציבוריים
ג. ידע בהכנת משכורות והסכמי שכר

השכלה: ניהול חשבונות כבסיס, רצוי ראיית חשבון
שפות: ידיעת עברית ואנגלית על בוריין, רצוי שפות נוספות
הסדר העסקה ושכר: על פי כישורים

מועמדים בעלי כישורים מתאימים, תושבי ירושלים והסביבה, יגישו מועמדותם בכתב, בצירוף קורות חיים, לידי משאבי אנוש, יד ושם, ת"ד 3477, ירושלים 91034, במעטפה סגורה בציון "מכרז למנ' מח' כספים", לא יאוחר מ-18.9.94.

למשרד עו"ד תוסיה כהן ושות'
דרושים/ות

עורך/ת דין

בעל נסיון של 3 שנים לפחות בתחום האזרחי מסחרי

עורך/ת דין

לאחר סיום התמחות

נא לפנות בכתב יד בצרוף המלצות לעו"ד תוסיה כהן, דיסקין 5 ירושלים

למשרד עורכי דין עוזי לוי - מנחם שכטר
העוסק בעיקר בתחום האזרחי-נזיקין כולל הופעות בבתי משפט
דרוש/ה

עורך/ת דין

לפרטים לטל' 02-240445/6

למשרד אדריכלים בירושלים
דרושים/ות

אדריכל/ית

עם נסיון של 3 שנים לפרוייקטים מעניינים.

הנדסאי/ת-טכנאי/ת

עם נסיון של 3 שנים וידע במחשב.

לפנות לטלפון: 02-814403

RTS INTERNATIONAL

הנו בית תוכנה ירושלמי המפתח מערכות מידע רחבות היקף ללקוחות גדולים בחו"ל.

RELATIONAL TECHNOLOGY SYSTEMS

לחברה דרושים/ות:

מנתחי מערכות/ראשי צוותים מצטיינים

משרה מס' 103

- לביצוע פרוייקטים בהיקף רחב.
- ייעוץ והתמיכה בלקוחות בחו"ל.
- לניהול צוותי תכנון ופיתוח.
- נדרש נסיון רלוונטי של 3 שנים לפחות.
- רצוי ידע בסביבת SQL, כלי דור רביעי, ו-WINDOWS.
- מקום העבודה: ירושלים.
- נדרש ידע טוב באנגלית.
- נדרשת נכונות לנסיעות לחו"ל.

מועמדים/ות מתאימים יפנו בכתב, בציון מס' משרה אל:
RTS INTERNATIONAL
ת.ד. 23052, ירושלים 91230

האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים

דרוש/ה

מתכנת/ת

לעבודה בחצי משרה
(עם אפשרות להשלמה למשרה מלאה)

מקום עבודה: ירושלים

דרישות המשרה:

- נסיון בעבודה ותכנות בתחולל הישומים FOXPRO.
- נסיון בעבודה עם רשתות נובל.
- נסיון ויכולת הדרכה וסיוע ב- WINDOWS וב- WORD.
- יכולת פיתוח תכניות חדשות כולל הסדרות צרכים.
- יכולת עבודה עצמאית.

תנאי ההעסקה יקבעו בהתאם לכישורי המועמד.

בקשות ניתן להגיש עד יום 28.9.1994
לת.ד. 4040 ירושלים 91040 עבור "מתכנת"

למשרד מהנדסים
דרוש/ה

מהנדס/ת בניין

לתאום ופקוח באתר

קורות-חיים בכתב-יד בעברית ובשפת האם
לת.ד 33 מעלה אדומים

לבית תכנה בירושלים

דרושים/ות:

* תכניתן/נית Sapiens
* תכניתן/נית Cobol (M.F)
* מנהל/ת פרויקט

בעלי נסיון של שנה ומעלה
נא לפנות לטל: 03-6966110

למשרד רונאל אדריכלים
דרוש/ה

אדריכל/ית

- שנתיים ניסיון
- שליטה באוטוקד

טל' 02-715944

למכון טיילור מדעי תעשיה וניהול בע"מ
דרושים/ות

תכנת/ת P.C.

יכולת פיתוח עצמאית ב- VISUAL BASIC / VISUAL C++

מהנדס/ת תעשיה וניהול

נא להפנות קו"ח למכון טיילור, דרך פ"ת 44, ת"א
טל: 03-5377767, פקס: 03-6392982

לחברת בניה
דרוש/ה

מנהל/ת עבודה מוסמך

נסיון 5 שנים לפחות ידע בשלד ובגמר + רשיון נהיגה

טל' 02-794282 בין השעות 18:00-20:00

למשרד עו"ד חיים קמחי ושות'
דרוש/ה

עורך/ת-דין

במשרה מלאה

טלפון: 02-253222

למשרד עו"ד בב"ש
דרוש/ה

עו"ד

בעל/ת זוק במשפט אזרחי על עבודה בפועל

על המעונינים/ות לשלוח קו"ח לת.ד. 5122 ב"ש

Kivun Computers Limited — Accent Software International

Quality Assurance Engineer

Full-time position available in our QA Department testing and supporting multilingual software products

Requirements:

- extensive experience using Windows
- 1+ years Windows programming experience
- analytical mind

Other Qualifications:

- formal computer science background
- word processing/DTP experience
- additional spoken languages
- knowledge of C programming language

Kivun Computers Ltd., Personnel Dept
P.O Box 53063, Jerusalem 93420
Fax (02) 793 731

עיריית בני-ברק

יועץ/ת משפטי/ת לעיריה

העיריה מכריזה בזה על קבלת הצעות מועמדים/ות לתפקיד הנ"ל

דרישות התפקיד:

- 8 שנות נסיון לפחות בעריכת-דין.
- ניסיון בהופעות בבתימ"ש. ידע ונסיון
- בתחומי המשפט האזרחי ופקודת
- העיריות ובחוק התכנון והבנייה.

תנאי השכר יקבעו בהתאם לכישורי המועמד/ת

המעונינים/ות בהגשת מועמדותם/ן יגישו את הצעותיהם/ן בכתב בצירוף פירוט קורות חיים, תעודות ואישורים למשרד מזכיר העירייה דהוביה, אברהם סונברים, רחוב ירושלים 58 דוד המלך 11, בני-ברק, לא יאוחר מיום ראשון, כ"ו באלול התשנ"ה (2.10.94)

הרב משה אירנשטיין
ראש העיר

למשרד ביטוח גדול בירושלים

דרוש/ה

חתם/ת אלמנטרי

בעל/ת נסיון, 3 שנים לפחות בכל ביטוחי האלמנטרי, עדיפות לבוגר/ת המכללה לביטוח.

מועמדים/ות מתאימים/ות יפנו בפרוט קריה ונסיון לת.ד. 31296 ת"א, "עבור ביטוח".

לחברת מהנדסים בירושלים

מהנדס/הנדסאי בנין

- לפיקוח בעבודות בנית ופיתוח
- 5 שנות נסיון לפחות

קורות חיים ונסיון מקצועי בכתב לת.ד. 2107 י-ם עבור מהנדס

למועצה האזורית דרום השרון

דרושים/ות

לשירות הפסיכולוגי החינוכי:

פסיכולוג/ית חינוכית, קלינית או יעוצית

העיריות הוא מוכר כצורך התמחות

פרטים ניתן לקבל בטלפונים 09-966310, 09-424182 בין השעות 8:00-16:00

למחלקה לשירותים חברתיים:

א- עובד/ת סוציאלי/ת כוללני
היקף המשרה 50%
דרישות התפקיד:
בוגר/ת בעבודה סוציאלית

ב- מרכז/ת מתנדבים ברשות המקומית
היקף המשרה 50%
דרישות התפקיד:
בעל/ת השכלה סוציאלית או בעל/ת תואר אקדמאי, רצוי במדעי החברה או החה או מורה בכשר

פרטים ניתן לקבל בטלפון: 09-906038
בין השעות 8:00-16:00

"דלק חברת הדלק הישראלית בע"מ
דרוש/ה

מפעיל/ה מחשב VAX / VMS

דרישות התפקיד:

- בעל/ת נסיון מוכח בהפעלת מחשבי VAX / VMS
- נסיון בעבודה עם DECENT ומחשבים
- ב- CLUSTER
- הכרת D.C.L
- ידיעת אנגלית ברמה טובה - הכרחית
- העבודה הינה במשמרות (3 משמרות)

מועמדים הרואים עצמם מתאימים למשרה זו, יפנו בכתב, בצירוף קורות חיים, למנהל המנגנון, ת.ד. 50250 ת"א 61500

האוניברסיטה הפתוחה
דרושים/ות

מנחים/ות

בקורס: מבוא לסטטיסטיקה לתלמידי מדעי החברה ברעננה

ביום ב', ה' בשעות 10:30-12:00

הכישורים הדרושים:

תואר אקדמי בסטטיסטיקה.
נסיון בהוראה אקדמאית - הכרחי.

נא לפנות לנירה, טל. 6460577

למוסד ציבורי
דרוש/ה

עובד/ת

בעל/ת השכלה אקדמאית בכלכלה במגמת חשבונאות או סטטיסטיקה

רצוי רואה חשבון עם נסיון של 5 שנים לפחות בשטח הביקורת רצוי בתחום הביטוח.

המעונינים/ות יכולים להתקשר טלפונית 03-5106989 או 02-517635 ולבקש את מר י. קריידמן

למשרד אדריכלים בירושלים
דרוש

אדריכל/ית

תנאים טובים למועמד המתאים
להתקשר 02-514748

דרוש/ה

אדריכל/ית נוף

בעל/ת יכולת לעבודת תכנון עצמאית בניהול פרוייקטים גדולים

לקבלת פרטים נא לפנות לטלפון: 02-513040

זמיר

דרושים/ות

עובדי/ות ייצור

אצלנו יש עבודה במפעל מסודר עם ארוחות והסעות. התקשרו עכשיו לפרטים הקרובים אליכם

לבית ילדים נווה חנה בקרית גת
דרושה

אם בית במשרה מלאה

העבודה מפוצלת כולל שבתות

כישורים:
ידע והבנה בחינוך ובגידול ילדים

פרטים בטל' 812869, 07-888019
בין השעות 08.00-14.00
קרח ת.ד 222 קרית גת
מיקוד 82101

ביה"ס המקיף עין-כרם
דרוש/ה

מורה לספרות

בחטיבת ביניים וחטיבה עליונה

נא לפנות טלפונית: 02-416016, 02-414153

כנסת "נשמת"

לבית הספר כנסת דרושים/ות

* פקיד/ה - חצי משרה
* יועצ/ת - חצי משרה
* ספרנ/ית - משרה מלאה

מורים/ות במקצועות הבאים:

* ספרות והבעה - 3/4 משרה
* לשון - 1/4 משרה
* מורה לאולפן - 1/2 משרה
* תנ"ך - 1/2 משרה
* היסטוריה - 1/2 משרה
* מחשבים - 1/2 משרה
* בקידות ומינהל - 1/2 משרה
* השבתאות - 1/2 משרה
* כלכלה - 1/2 משרה
* כימיה - 1/3 משרה
* ביולוגיה - 1/3 משרה
* סוציולוגיה - 1/3 משרה
* ערבית - 1/2 משרה
* חינוך גופני - 1/3 משרה
* גאוגרפיה - 1/2 משרה

פרטים: 08-574520 ציפי

זמיר

שירותי כח אדם בע"מ

רוצה להרוויח יותר?

לעבודה בכל הארץ דרושים

- ממ"ס
- צבעי מתכת
- חמ"מ
- מבנאים

אשקלון 07-750970 אשדוד 08-560957 ב"ש 07-437917

לחברה העוסקת בייצור ושיווק מוצרים לתעשיה
דרוש/ה

מנהל/ת שיווק ומכירה ארצי

- מהנדס/ת תעשיה וניהול או מכונות.
- נסיון מסחרי.
- נסיון בארגון וניהול רשת סניפי מכירות ארצי.
- נמרץ.

המעונינים העונים לדרישות מתבקשים לפנות בכתב יד לת.ד 210 חיפה 31001

לחברת יבוא בדרום ת"א

מזכירה/מנהלת משרד

- יכולת הפעלת מחשב
- הקו"א אנגלית טובה
- נכונות לעבודה קשה

תקשורת מעולה עם אנשים

03-6477476

לציין בקשר ל"אפיק"

זמיר

שירותי כח אדם בע"מ

WANTED

מזכירה

שפת אם אנגלית ידע בסבב תמלילים

מפקיד אשנין

אשדוד 08-560957
אשקלון 07-750970
באר-שבע 07-437917

ירחון "הורים וילדים"

1. מזכיר/ת שיווק ומנהלה
2. קלדן/ית מנויים
נסיון במעבד תמלילים ובגליון אלקטרוני-יתרון
3. גרפיקאי/ת מקינטוש
נסיון וידע בתוכנת עימוד - הוסף
משרה מלאה, 5 ימים בשבוע

להתקשר לטל. 03-5100599 לנאוה

למשרד אדריכלים
דרושים

אדריכל/ית נוף
טכנאי/ת נוף

03-5752825

למערכת כאן דרום באשדוד דרוש/ה

מגיה/ה

דרישות התפקיד:

- שליטה מלאה בעברית
- השכלה רחבה
- ריכוז ודיוק
- מגורים באזור

העבודה מתנהלת נדון כולל ימי רביעי ומשתרעת לשעות הערב
מועמדים/ות יפנו הרגל מיום א' ומיכל בטל' 562344 - 08 מהרה מנשעה 9.00

לפתיחת שתי מחלקות פסיכוגריאטריות חדשות בבית החולים כפר שאול, ירושלים

דרושים/ות:

1. **אחיות מוסמכות** לתפקידי אחראיות מחלקה
2. **חשמלאי מוסמך** טכנאי מיזוג אויר
3. **מרפאה בעיסוק** בתחום הפסיכוגריאטריה בהיקף של חצי משרה
4. **פיזיותרפיסטית** בהיקף של חצי משרה

מועמדים מתאימים יפנו למנהלן בית החולים כפר-שאול טלפון 02-551580 בימים א'-ה' בשעות 8-3

לדורגז בע"מ

מקבוצת דנקנר

טכנאי/ת גז

- רמה 2.
- ניסיון וידע במכשירי בישול, מחממי מים תעשייתיים והתקנות גז ביתיות ומסחריות - יתרון

לתאום פגישה נא לפנות לאורי טל 03-5612345

זמיר

שירותי כח אדם בע"מ

לעבודה במפעל בדרום

אנחנו מחפשים את הטובים ביותר כדי להבטיח להם את העבודה הטובה ביותר!

דרוש/ה

מהנדס/ת / הנדסאי/ת מכונות /תעשיה

- לניהול עבודה • לעבודה קבועה

אשדוד 08-560957 אשקלון 07-750970 באר-שבע 07-437917

לשכת מנהל הטלויזיה הישראלית בירושלים דרושה

מזכירה כתבנית

למשרה חלקית בשעות הבוקר

שליטה והדפסה בשפות עברית ואנגלית

המעוניינות יפנו לכיא בטלויזיה הישראלית

טלפון: 02-301338, 02-301316

לביה"ס גדול לאנגלית

מורים/ות לאנגלית

לשעות הבוקר והערב

• לחדרה	• לכ"ס
• לרמה"ש	• לפ"ת
• לר"ג	• לחולון
• לאשדוד	• לרחובות
• ללוד	• לי-ם

03-9319454
03-9312093